

ČERVENÁ PLANETA

ČERVENÁ PLANETA

JOONATAN TOLA

přeložila Martina Šímová

© Joonatan Tola, 2021

Všechna práva vyhrazena.

*Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu nakladatele.*

Translation © Martina Šímová, 2024

Cover © Tuomo Parikka, 2024

© DOBROVSKÝ s.r.o., 2024

ISBN 978-80-277-2110-8

Nebudeme mluvit o nehezských věcech.

H. R.

I

SKLENĚNÝ PALÁC

Ráno napadl první sníh, a ať jsem dělal, co jsem dělal, ne-dařilo se mi sundat jednu z letních pneumatik svojí corolly. Přišel soused a řekl, že pneumatika se připekla k ráfku, prý ji uvolním tak, že do ní budu kopat. Po chvíli kopání zalitý potem sám zkonstatoval, že to drží sakra fest a kovové části by se měly zahřát horkovzdušnou pistolí, aby se roztáhly. „Taky se bude muset sehnat něco bytelnějšího, čím do pneumatiky půjde bušit,“ prohlásil, načež ze sklepa společenství vlastníků donesl železnou tyč. Vzápětí na místo jako voska na bonbon dorazil druhý soused, aby nám pověděl, že takhle pneumatiku na beton nesundáme, ale jeho otec prý používá takovou fintu – na tři otočení povolí matice a potom s autem několikrát prudce zabrzdí. „Aha,“ já na to, „a je to bezpečný?“ „Jo, je to bezpečný,“ odpověděl soused, „jen se ty matice nesmí povolit moc, jinak to dopadne špatně.“ V tu chvíli jsem si vzpomněl, že bych měl zajet k sobě do pracovny pro otcovu helmu z druhé světové války, na kterou táta bílou barvou napsal jméno apačského náčelníka, *Geronimo*. No co, pomyslel jsem si. Pro mě za mě mohla celá ta kraksna klidně vyletět do vzduchu.

Povolil jsem matice, nasedl do auta a vyrazil do pracovny. Během jízdy jsem přibrzďoval a guma nakonec se skřípěním povolila. Zahnul jsem na autobusovou zastávku, abych nasadil poslední zimní pneumatiku. V pracovně jsem vyzvedl otcovu helmu, dojel jsem domů, pochytil děti, naložil je na zadní sedačku, hodil je k babičce a vyrazil do Helsinek.

Den předtím volal strýc.

„Vypadá to dost špatně,“ začal. „Radši bys měl co nejdřív přijet.“

Strýc byl tak trochu pověstný svou žertovnou povahou, a proto jsem se ho zeptal, jestli podle něj babička tentokrát hodlá umřít doopravdy.

Strýc odpověděl, že teď umře stoprocentně, načež se na chvíli odmlčel a pak se uchechtl:

„I když ta ženská má kořínky, že to svět neviděl.“

Řekl jsem mu, že jsme se zrovna s manželkou, roční dcerkou a tříletým synkem vrátili z Říma, kde děti noc za nocí spaly špatně nebo mimořádně špatně, a že právě nastupuju na základní školu v Tohmajärvi, abych tam v roli suplujícího učitele osvěcoval budoucí chloubu národa. Za babičkou se dostanu možná tak za týden.

Strýc se zděsil, prý je to teď, anebo nikdy, do Helsinek je sice dlouhá cesta, ale do nebe, nebo kamže to má babička namířeno, tam je to teprve pořádná štreka.

„Takže je v nemocnici?“ zeptal jsem se.

„Je doma, do nemocnice jet odmítá,“ odpověděl strýc. Potom se odmlčel a ticho trvalo přinejmenším půl minuty. Zavolal jsem, jestli se přerušilo spojení, že nic neslyším, a strýc nakonec prohlásil:

„Vlastně by bylo možná lepší, kdybys nejezdil.“

„Jak to?“ zajímal jsem se.

„Mámu by z toho ještě mohl trefit šlak!“

„Tak já teda asi nepojedu,“ zamumlal jsem, nechtěl jsem mít stařenčinu smrt na svědomí.

Hovor přerušil šílenný řev: děti vřískaly jako na lesy, bůhví co se zase semlelo. Zatraceně, pomyslel jsem si a rozhodl se, že do těch Helsinek nakonec přece jen vyrazím a vyjedu hned ráno. Malá dovolená ve společnosti nebožky by mi koneckonců mohla udělat dobře na nervy.

Byla už tma, když jsem přijel k domu své starší sestry v helsinské Puu-Käpyle. Zaparkoval jsem na ulici za jejím audi, načež sestra oblečená v rozepnutém kabátu vyrazila ven a halekala, že tam nemůžu parkovat, možná nechtěla, abych se svou zchátralou toyotou stál u ní před domem. Šermovala rukama a ukazovala mi, že s autem musím odjet „támhle“, aniž mi byla schopná říct kam. Hned jak jsem přeparkoval, začala vyvídat, kde je otcova helma.

„Samozřejmě jsi na ni zapomněl,“ řekla a já ve chvílkovém vrtochu zalhal, že je to tak, opravdu jsem helmu zapomněl vzít s sebou.

Pohlédl jsem jí do očí a uvědomil si, že přilbu jsem s sebou bral jenom proto, abych sestru potěšil; neměl jsem v úmyslu ji vrátet.

„Mně bylo úplně jasný, že na ni zapomeneš.“

Dívala se na mě, jako bych stál za mlžným závojem, a oznámila mi – jako matka oznamuje dítěti –, že bych si měl alespoň přičísnout vlasy. „A sundej si ten šátek.“ Prý jako bych otci z oka vypadl.

„No jo, no jo,“ bručel jsem, i když jsem jí měl sto chutí říct, že do toho, komu se podobám, jí nic není.

Tramvají číslo jedna jsem vyrazil do centra a následně pokračoval desítkou do čtvrti Töölö, kde jsem vystoupil u opery a došel do ulice Töölönkatu. Venkovní dveře byly pootevřené, a tak jsem vklouzl do chodby, na tabuli se jmény našel jmenovku Rex, bylo to druhé patro, vystoupal po schodech a cinkl na zvonek. Čekal jsem. Když uplynulo několik dlouhých minut a nikdo nepřišel otevřít, napadlo mě, že babička možná leží v bytě mrtvá – klidně tam mohla ležet od doby, co mi volal strýc. Zkusil jsem zaklepat, nejdřív jemně, pak silněji, vzápětí jsem přešel v bubnování a morseovku a nakonec na dřevo bušil pěstí.

Potom se dveře otevřely.

V mezeře mezi nimi se zjevila vybraná dáma oblečená v plášti s kanýry a ověšená šperky. Vypadala jako křehká dívka zvrátněná časem. Hlavu jí pokrýval nadýchaný chomáč sněhobílých babičkovských vlasů, uši jí pod tou jemnou chmýrnatou pokrývkou trčely do stran jako nějakému horskému skřítkovi. Pitvořila se, za obrovskými brýlemi tlustými alespoň půl centimetru svítily laní oči, jimiž mrkala natolik vehementně, že mi to připomnělo stěrač corolly za hustého deště. Babička zaručeně neviděla na krok.

A potom jako by se zničehonic porouchala.

Mrkala stále pomaleji, až se jí víčka konečně zastavila napůl cesty přes oční bulvy. Vypadalo to, jako by se snažila na něco zaostřit. Nejdřív se mi podívala přes jedno rameno, potom přes druhé a nakonec se jí povedlo spočinout očima uprostřed méj hlavy. Dětilo nás od sebe asi padesát centimetrů. Ještě nikdy jsem u ní nestál tak blízko. Prsty na nohou jsem nepotřeboval – ty na rukou stačily k tomu, abych spočítal, kolikrát za život jsme se potkali. Zírali jsme na sebe. Babiče se začaly třást rty, rozklepala se jí brada, tváře jí pocukávaly, vypadalo to, že dostane nějaký záchvat, ale potom se jí v obličeji rozhostil opravdový výraz. Okouzluující stařenkovský úsměv.

„Mikko!“ zvolala. „Co tu takhle uprostřed dne pohledáváš?“

Pozdravil jsem ji a řekl, že nejsem Mikko, ale Mikkův syn, Joonatan.

Babička se na mě dívala jako na slaboduchého.

Zeptal jsem se, jestli si pamatuje Mikkovy děti. „Jsem Mikkův syn, Mikko je mrtvý.“

„Co to blábolíš?“ odvětila babička. „Nestůj tam, pojď dál, vypiješ si čaj.“

Když jsem vešel do babiččina Skleněného paláce a zouval si zimní šněrovací boty, přemýšlel jsem, jestli ve mně

kdokoliv z příbuzných někdy viděl něco jiného než otcův přízrak. I když to bylo vlastně fuk. Otec, nebo syn, je v tom vůbec nějaký rozdíl?

Babička se nijak netajila tím, že je nechutně bohatá. Nábytek byl barokní, stěny plné obrazů a portrétů, na stolech, v policích i u stropu se skvěly ozdobné předměty. Stál tu obrovský kamenný panter, porcelánový šimpanzi a samozřejmě ptáci: zlatí bažanti, křišťálové labutě, sklenění jeřábi. Na stěně visel advokátův meč dlouhý půldruhého metru a indiánská čelenka zdobená obřími pery. Podlahu pokrývaly perské a turecké koberce a skleněná vitrína v obývacím pokoji přetékala stříbrným nádobím — džbány, mísami a svícny, slánkami a pepřenkami, hrnky a vázami. Sběraček byly desítky různých druhů pro rozličné účely, navíc jsem si všiml stříbrné svorky na bankovky, ohřívače na koňak a zlatých kleštiček na kostkový cukr. V bytě byla obrovská knihovna a pokojové rostliny, u nichž jsem netušil, jakého jsou rodu. Letmo jsem se zahlédl v zrcadle a připadal si jako bezdomovec, který dorazil na slavnostní večer do prezidentského paláce.

Uvařil jsem si čaj a nabídl ho i babičce Hilppě, ale ta odmítla, prý si v Tunisu ošklivě popálila jazyk. Měla ho tak citlivý, že už dokázala srkat jen studené polévky a pít jedinež odtučněné mléko.

„Ach tak,“ já na to.

Babička se usadila do jednoho ze svých početných křesel a začala jíst sušenku. Podivně u toho pohybovala bradou vpřed a vzad, rozemílala potravu jako nějaká koza. Věděl jsem, že teď mám poslední možnost důkladně ji vyzpovídat, a ze všeho nejdřív jsem se zeptal, jestli by si chtěla promluvit o minulosti.

„O jaké prosím tě minulosti?“ řekla. „Já si na minulost vůbec nepamatuju.“

„Na něco si snad přece jen vzpomeneš,“ namítl jsem.

Babička v odpověď nezřetelně zamumlala a potom se začala vyptávat na čas, prý jestli vím, kolik je hodin?

Odpověděl jsem, že skoro sedm večer. V bytě muselo být deset různých časoměřičů a k tomu jedny stojací hodiny, takže mě napadlo, že babička je možná skutečně úplně mimo a vůbec netuší, která bije. Sebral jsem veškerou odvahu a na rovinu se jí zeptal, jak si pamatuje Mikka, mého otce.

Babička začala těkat pohledem po bytě, oči se jí chvěly, jako by pod nimi měla namontované motorky. Potom řekla:

„O tom se nemá cenu bavit.“

Jak to, že nemá?

„Něco dobrého si snad vybavíš,“ odpověděl jsem, a když ticho pokračovalo, nadhodil jsem, že si možná pamatuje, jaký byl Mikko v dětství, na což babička odpověděla, že si nepamatuje vůbec nic.

Upil jsem ze sklenice s čajem a zkoumal rozdrásanou, napuchlou, zarudlou kůži kolem svých nehtů – byl div, že mi nevypadly z lůžek na podlahu. Bylo to teď, anebo nikdy, musel jsem z babičky vypáčit pravdu třeba i násilím, jinak bylo jasné, že skončí v rakvi spolu s ní.

„Pamatuješ si na něco z doby, kdy Mikko onemocněl?“ zeptal jsem se.

Obličej se jí znovu roztřásl, pomlaskávala a zkusila uchopit nožičky svých brýlí, aby si je sundala, jenže je měla, snad kvůli bezpečnosti, přichycené k hlavě jakousi gumičkou. Sem tam tleskla rukama o sebe, zívala, zubní protéza se jí při tom rozevřela na maximum, takže její ústa připomínala zející brloh lesního zvířete. Vylínulo se z nich vlhké říhnutí, načež babička zavřela oči. Zdálo se, že usnula.

Zopakoval jsem otázku. Zeptal jsem se jí pěkně od plic, jestli by (krucinálfagot!) konečně mohla vyklopit pravdu o tom, proč otec onemocněl!

„Kdo?“ zeptala se. „Jaký prosím tě Mikko?“ Ona prý nikoho nemocného nezná. Jedině sebe. Zhluboka jsem se nadechl a bez jediného dalšího slova odešel na toaletu. Představoval jsem si, že alespoň záchod bude normální, ale i ten byl zařízený jako barokní muzeum. Připomínal malou garsonku — vzadu stála starožitná vana, na stěně viselo prastaré mosazné zrcadlo, u stropu bzučel lustr; rozbité žárovky vydávaly praskavý zvuk, a když jsem za sebou zavřel dveře, ocitl jsem se prakticky ve tmě.

Musel jsem se nahnout až úplně k zrcadlu, zamrkal jsem, otevřel oči dokořán a zíral na svůj smrtelně bledý obličej. Do babiččiných čajových sáčků někdo zaručeně přimíchal opium, protože jsem před sebou zničehonic spatřil záblesk otcovy tváře: lebku vyhladovělého egyptského casanovy, malinká, hluboko zapadlá prasečí očka, líce propadlé jako u pacienta hospicu a knír (vousy mu nenarostly). Ucítil jsem cigaretový kouř a najednou jsem se nedokázal pořádně nadechnout. Nikde jsem ale neviděl popelník. Ani vysoké kanady s kovovými špičkami, ani uměleckého malíře, který s cigaretou v puse zhasl u psacího stroje.

„Na co čumíš?“ zavrčel na mě obličej. „Copak ty nevíš, kdo jsem? Jsem Mikko J. Tola alias Ringo.“

ŽELEZNÁ PLÍCE

Nevím, proč se otec původně rozhodl stát se malířem a hladovějícím umělcem ani proč hrozil, že celou rodinu pošle k soudu, ale víc se toho o něm stejně říct nedá, aniž bych nejdřív vyprávěl o babičce, které otec přezdíval Megera. A o babičce zase nejde mluvit, aniž bych nejprve vyprávěl o dědečkovi.

Dědečka, zesnulého v jedenapadesáti letech, jsem nikdy nepoznal. Byl to neurochirurg, který neuroticky sledoval činnost svých střev a stav svých lipomů a na lyžích spadl tak nešťastně, že si natrhl ledvinu. Museli mu ji operovat, ještě ke všemu v den, kdy vypukla zimní válka.

„Pomoc! Já už to nevydržím, umřu!“ kvílel dědeček na operačním stole a profesor A. Polménovi nezbylo než pacientovi podat koňskou dávku morfinu, aby konečně usnul.

Dědeček byl teprve sedmnáctiletý holobrádek, ale jakmile mu ledvinu odoperovali, okamžitě narukoval jako dobrovolník. Odveleli ho strážit sudy s benzínem v Herttoniemi. Po pár týdnech kanonády ho zradilo zdraví a on se dostal do nemocnice, kde ho na dobu míru uvolnili ze služby. Když válka propukla nanovo, dědeček se však znovu přihlásil jako dobrovolník a v roli válečné spojky sloužil mezi vojáky na frontě. Válčení s jednou ledvinou ho nicméně vyčerpalo, a tak kvůli fyzickému přetížení skončil ve vojenském lazaretu. Tam dostal chřipku, následně přišel zápal plic, a nakonec dědečka, který byl pro chrabrost v boji povýšen na poručíka, na základě směrnice D 73 jednou provždy osvobodili od vojenské služby.

Po válce začali mladíci znovu prohánět děvčata a jeden z babiččiných nejzarytějších nápadníků byl i jistý usmrkanec

se zarudlýma očima, budoucí neurochirurg. Dědečkovu nejbližší okolí bylo už tenkrát plné nemohoucnosti, a tak si možná spočítal, že z dlouhodobého hlediska vyjde levněji, pokud se sám stane doktorem. Učinil (zcela správný) odhad, že 85 % všech nemocí – minulých i budoucích – jeho i nejbližšího příbuzenstva, má původ v místě mezi ušima. A tak ho (jako prvního ve Finsku) v rámci stipendia od Nadace Rotary vyslali do předního střediska neurochirurgie, na bostonský Harvard, aby se tam specializoval na nádory mozečku.

Po návratu do Finska dědeček, nyní doktor medicíny a chirurgie, nastoupil jako pomocný chirurg do nemocnice Červeného kříže, na oddělení specializující se na lebeční oblast. Pozice skutečného neurochirurga byly ve Finsku jen dvě, obě obsazené na dobu neurčitě věčnosti. Pochlebovat druhým zvládl dědeček dva měsíce, až jednou naprosto nečekaně přímo uprostřed operace hypofýzy prováděné profesorem Snellmanem třískl pěstmi do stolu a s prasknutím dveří vyrazil z místnosti.

Vrchní sestra na operačním sále („Snellmánková“ milenka) se chovala nemravně, napsal dědeček jako vysvětlení svému bratru do Dánska. Můj prastrýc byl taky doktor, budoucí jaturní chirurg.

Podívej, pokračoval neurochirurg, když jednou navštívíš zemi zaslíbenou, Ameriku, už zkrátka a dobře nesneseš tu naši školu, kde musíš stát roky v pozoru se skalpelem ruce vedle nějakého vousatého dědka a čekat, kdy taky dostaneš příležitost do něčeho si říznout.

Dědeček potřeboval vlastní nemocnici. Ideálně v nějaké díře, kde by mu na sále nelezly na oči nemravné ženské. Několik let se s manželkou stěhoval z jednoho konce Finska na druhý, v Salu sám dohlížel na chod celé městské nemocnice včetně porodnice, načež se přesunul do Äänekoski, kde dostal

k dispozici nemocnici o třiceti lůžkách včetně operačního sálu. Práce bylo tolik, kolik se jí dalo zvládnout, a občas i víc, jenže člověk musel někdy taky spát. V Äänekoski dědeček tři roky pracoval jako obecní lékař a právě tam jako benjamínek pětičlenné rodiny přišel na svět můj otec, jak jinak než při domácím porodu, byl přece synem neurochirurga. Na své narození má člověk řadu vzpomínek, ale podle otcovy výpovědi prý vyklouzl porodní bábě z rukou a hlavou dopadl na prkennou podlahu.

Pravda je přinejmenším to, že babička si přála holčičku. Když otce zvedli z podlahy ložnice (mohlo se to ale stát i v obecní nemocnici), hned si všimli, že dítě je špatného polí, což však vyvážila stavba jeho lebky. Eugenika v té době zažívala svůj vrchol a otec později vykládal, že jeho matka si po vzoru nacistického lékaře J. Mengeleho přála plavovlasé a modrooké potomky. Otec měl naštěstí oba z výše zmíněných rysů. Jeho prognózu přežití vylepšilo i to, že připomínal ptáče, byl hezký, měl nohy jako hůlky a byl útlý, barbínovsky stavěný. Vzhled babička považovala za naprosto zásadní, a i proto měl otec svým způsobem dobrý základ pro šťastný život – ze svých bratrů byl nejkrásnější. Navíc po mém dědečkovi nezdědil genetickou náchyllost k hrbu na zádech. Dědeček, aby se hrbu zbavil, prý během válečných let spával hlavou dolů na prudce zkoseném lůžku s nohama přivázanýma ke stropu, aby nesklouzl.

V padesátých letech zažívala chirurgie skutečný rozkvět. Určité pojmy, například bezpečnost práce, neexistovaly, stejně jako nikdo neřešil třeba rychlostní omezení v dopravě. Jednou jistý chlapík při natírání stodoly spadl ze žebříku na kovový bodec o tloušťce půldruhého centimetru, ten mu zajel nad uchem do hlavy a ven vyrazil temenem. Dědeček při operaci aplikoval zlatou chirurgickou poučku, totiž že důsledek

zákroku nesmí být horší než stav, k němuž by v nejhorším případě vedlo pacientovo zranění.

To byla poněkud nejednoznačná rada a nejednoznačné byly i rozličné léčebné metody, jimž se doktor naučil v Americe. Bez ohledu na to, zda se jednalo o malou či velkou ránu, o zranění řešitelné léky, nebo naopak rehabilitací, odpověď byla vždycky stejná: jde se operovat! Dědeček navíc v jednom kuse vypisoval posudky pro zdravotní pojišťovny, když si dělníci, kteří i po skončení války dál bojovali vyzbrojení sekerami, v opilosti usekli ruku. Docházelo ke konfrontacím, občas někdo podal stížnost, ale v tu chvíli už si doktor balil své saky paky.

„Rutinní zaměstnání bez špetky fantazie,“ vzpomínal později dědeček na své období v roli obecního lékaře.

Spálil za sebou všechny mosty, ale nějak, dost možná díky svému řečnickému nadání, dostal práci, která s sebou nesla skutečně vysoký plat i zodpovědnost – stal se pomocným lékařem na Helsinské chirurgii. Ta byla tehdy nejrozvinutějším střediskem neurochirurgie ve Finsku, nemocnicí, kde neznali pracovní dobu. Přesně to dědečkovi vyhovovalo, protože byl srdcem i duší workoholik. Názorným příkladem budiž, že se do nemocnice později dokonce přestěhoval.

I v novinách se chlubil tím, že pokud v pátek ráno zamíří na sál, je docela dobře možné, že z práce odejde teprve v pondělí. Když o víkendu přšelo, večer se občas dostal domů, ale za vedra docházelo k bouračkám a pak bylo na chirurgích, aby z hromady masa a kostí znovu sestavili lidi.

Osud se dědečkovi možná snažil říct, že jeho místo není v Helsinkách, protože stejně jako v nemocnici Červeného kříže i na Helsinské chirurgii zvládl pracovat jen několik měsíců. Bylo zrovna jaro roku 1956 a ve Finsku řádila poslední epidemie obrny. Jedním ze zasažených byl i můj otec, dvouletý

Mikko. Aby mohl dědeček o synka oficiálně pečovat, musel získat specializaci pro léčbu obrny u dětí. „Navzdory všem předpokladům jsem neochrnl ani neumřel,“ básnil později otec, „ale neurochirurg zaplatil i za mě.“ Téhož dne, kdy mého otce prohlásili za zcela vyléčeného, dědeček, jenž právě oslavil čtyřiatřicáté narozeniny, znenadání dostal horečku. Zrovna operoval žlučník jisté mladé ženě, když vtom se pod ním podlomily nohy. Nějakým zázrakem se mu podařilo nasednout do mercedesu a rychle dojet do Kápyly, kde mu službu vypořádaly břišní svaly. Ještě dovrávoral do sanitky a z nosítek na manželku zavolal svá domnělá poslední slova: „Nedovol jim, aby mě připojili k ventilátoru!“

Na chrabré rozhodnutí zemřít dědeček v nemocnici pochopitelně okamžitě zapomněl a požádal anesteziologa, aby ho hned uspal, protože cítil, že se dusí.

Ještě téhož večer babička obdržela telefonát z Aurořiny nemocnice. Vrchní lékař jí oznámil, že doktor chirurgie utržel sérii paralýz a kompletně ztratil kontrolu nad dýchacími orgány.

„Cože?“ vyhrkla babička, která vůbec nic nechápala.

„No ano, volám vám, abych vám oznámil, že váš muž od krku dolů ochrnl.“

„Jak ochrnl?“ zeptala se babička zděšeně.

„Dostal obrnu. Je tady, v nemocnici.“

„Tak on je v nemocnici?“ zopakovala babička, v nemocnici byl manžel přece pořád.

„Podstoupil tracheotomii.“

„Jakou propána... trachtutonii?“

„Tra-che-o-to-mi-i, udělali mu díru do krku,“ vysvětloval vrchní lékař a dodal: „Jen si ale představte, že by se mu to stalo během přednášení v Bostonu. Tam by ho napojili na železnou plíci!“

Železná plíce byla nádrž, která člověku mechanicky nafukovala hrudník. Připomínala ponorku a šlo spíš o středověký mučicí nástroj než o moderní léčebné zařízení – pacient v ní ležel jako v kapsli a ven mu čouhala jenom hlava. Ti největší smolaři takhle zůstali do konce života.

„Mno,“ zamumlala babička a po chvíli přemýšlení dodala: „A dokážete odhadnout, za jak dlouho ho z té nemocnice pustí domů? Chlapci už čekají, až se jim vrátí táta.“

Vrchní lékař odpověděl, že chirurg už se domů možná nevrátí nikdy. Je totiž v kómatu! Nakonec ještě dodal, babička to prý určitě chápe, že doktorova kariéra ve službách lékařské vědy, v jakékoliv jiné roli než té patientské, je nenávratně pryč. Potom zavěsil, všechno důležité bylo koneckonců řečeno.

Babička seděla v rodinném domě koupeném loňského roku na milionovou půjčku. Dům stál uprostřed Puu-Käpyly, ve čtvrti, v níž se usadili i ti, kteří ji v minulosti sami postavili.

Obrátila do sebe několik třeshňových likérů a šla si lehnout. Po probdělé noci začala se zařizováním.

Jako první prodala auto. Za cenu mercedesu (550 000 marek) zmenšila půjčku na rodinný dům, která předtím činila 3 100 000 marek. Pronajala vrchní patro domu a garáž, což dalo dohromady 175 000 marek. Jenže kvůli opravám na domě, které předtím obstarával manžel, bylo třeba najímat drahou pracovní sílu, na zaplacení čekal účet za topný olej a opravu odpadu, úrok ze splatné půjčky, a navíc bylo třeba živit a šatit rodinu, platit kosmetiku a léky. Především poslední dva ze zmíněných výdajů nebyly nikterak malé, zhruba pětasedmdesát tisíc za měsíc.

Dědeček jako odvěký neurotik naštěstí zřídil gigantickou zdravotní pojistku, ale i ta mohla pomoci jen v počáteční nouzi. Bylo jasné, že brzy bude nutné prodat dům.

LÉTAJÍCÍ STOLIČKA

Po měsících strávených v bezvědomí začala změt šílených vizí a bolesti přecházet v příšernou realitu.

„Hned mi došlo, co se stalo,“ vzpomínal dědeček později, „a diagnostikoval jsem si ochrnutí od krku dolů. Jen mozek zůstal nedotčený, což byl zázrak.“

Z dědečka se vyklubal hotový postrach nemocnice. Od rána do večera byl špatně naložený, nadával sestrám, které mu po vyčištění kanyly (dědečkovi provedli tracheotomii, k níž byla připojena kyslíková hadice vedoucí k přístroji zajišťující kontinuální přetlak v dýchacích cestách) přišly píchnout kapačku nebo odsát hlen z plic. Neustále se dožadoval odpovědného vrchního lékaře, a když dotyčný přišel, zjevně mu hrozil trestním oznámením, pokud mu z krku okamžitě neodpojí kyslíkovou hadici.

„Umřete, pokud to udělám,“ namítl vrchní lékař.

Dědeček na něj prosebně zíral.

„Zaplatím vám.“

„To absolutně nepadá v úvahu!“

„Peníze mám, jen si řekněte cenu.“

Zkusil uplatit ruskou uklízečku a ta souhlasila, že kyslíkovou hadici odpojí. Dědečka popravdě řečeno trochu urazilo, že se Ruska uvolila spáchat vraždu za tak nicotnou částku, ale co na tom, dohodli se i na konkrétním dnu. Potom uklízečku srazilo auto a ona ochrnula, možná snad dokonce zemřela. Dědeček celé dny a noci prokvílel a po nekonečných potížích a požadavcích mu přidělili vlastní pokoj i osobní ošetřovatelku, dívčinu se svůdným úsměvem, která byla ještě na škole. Nemocnici stálo nemalé úsilí, aby neurochirurga trpícího

příšernými doprovodnými komplikacemi vůbec udržela při životě, a tak si vrchní lékař možná pomyslel, že by neškodilo, kdyby holka něco zbabrala. Navíc se vědělo, že doktor má slabost pro ženskou krásu.

Vtom v pacientově duševním rozpoložení došlo k absolutnímu obratu. Objevil totiž drogy!

„Protože jsem byl doktor,“ holedbal se dědeček později, „směl jsem si sám dávkovat morfin a za těch nejtěžších chvil jsem si píchal desetinásobné množství oproti doporučené dávce.“

Stal se z něho narkoman. Půl roku byl natolik sjetý, že si z té doby pamatoval jen dábly, které začal vídat na stěnách svého pokoje. Šlo o abstinenční příznaky závislosti na opiu. Ani jinak se dědečkovi nevedlo dobře.

... Ptal ses mě, jestli mám ještě nějakou radost ze života, „napsal“ svému bratru lékaři. Do těžšího stavu už se člověk asi dostat nemůže – stavu, z něhož je nemožné jakýmkoliv způsobem uniknout. Já jsem ale nemilosrdný optimista, protože dokážu ještě žít a věřit, že život má i takhle cenu. Pravda, nedovedu ani psát, ale hlasivky mi pořád fungují, takže manželka může tohle sepsat na papír.

Když se pacientův stav za téměř rok ani trochu nezlepšil, za dědečkem dorazil sám vrchní lékař Aurořiny nemocnice, aby nad ním vynesl rozsudek. Vplul do pacientova pokoje se štosem papírů v ruce, i když dědečkovi nemusel nic vykládat (jak se věci mají, věděl lépe než doktor).

„Trpím jednou z nejtěžších forem obrny,“ začal dědeček.

„Ano, pokud ne rovnou tou vůbec nejtěžší.“

„Nicméně,“ pokračoval dědeček, „odjakživa dochází k nepředvídatelným vyléčením, která připomínají spíš zázrak.“

Vrchní lékař připustil, že i k zázrakům občas dojde, například v bibli, ale jsou mimořádně nepravděpodobné.

Čekat na zázrak po tak dlouhé době na zotavení se rovnalo sebemučení.

„Zázraky se dějí rychle, ani Ježíš v tom hrobě neležel roky.“

„Aha,“ odvětil dědeček, „takže podle vás v tomhle stavu zůstanu až navěky věků?“

„Ano.“

„To se pletete!“ zavrčel dědeček.

„Už teď je jasné, že se nikdy nezbavíte toho ventilátoru.“

„To jen tak mimochodem není pravda,“ prohlásil pacient a začal s přednáškou o obětech obrny v padesátých letech v Americe. „V ochrnutých plicních svalech může dojít ke spontánnímu uzdravení i po třech letech od rekonvalescence,“ odříkával spatra.

Vrchní lékař si odfrkl, že je to úplně scestné, kdeže to dědeček četl, a potom přednesl svůj verdikt.

„Doktor chirurgie,“ předčítal z vlastnoručně sepsaného papíru, který byl součástí zprávy zhotovené kvůli doktorově finanční pojistce, „pětatřicetiletý pomocný lékař chirurgické polikliniky, je zcela ochrnutý, a tudíž stoprocentně nezpůsobilý k výkonu práce a zcela neschopný cokoliv zvládnout svépomocí.“

„Nezní to dobře, ale —“

„Přesně tak,“ přerušil ho vrchní lékař, „a protože jste — anebo proč to přikrášlovat — protože jste *byl* doktor, řekněme si to na rovinu: váš stav by jen těžko mohl být horší.“

Pak pokračoval ve vizitě. Dědeček zůstal sám ve svém pokoji, jímž se rozléhalo tupé funění ventilátoru a chrčení plic, které se bez doktorovy vlastní vůle mechanicky plnily vzduchem.

Dědečkovi tehdy, za nejtemnějších okamžiků noci, v nejhlubší úzlabině té nejchmurnější beznaděje, kdy byl osamělejší než Robinson na opuštěném ostrově, nejspíš došlo, že

ačkoliv se z něj stal kvadruplegik připoutaný k ventilátoru, v hloubi duše je workoholikem. Navíc měl přece manželku a tři syny a taky se musel pomstít všem pochybovačům a zrádcům — poté co ochrnul, víc než polovina jeho přátel zmizela jako pára nad hrncem! Bylo jeho bezpodmínečnou povinností zotavit se, byť se to mohlo zdát sebenemožnější. A pak se stal nečekaný zázrak: dědeček se rozhodl začít s fyzioterapií. Samozřejmě na vlastní pěst.

Pomocí představivosti ohýbal prsty, otevřel jimi pomyslnou lasturu, sebral z ní perlu, kterou uchopil mezi palec a ukazováček, jako by byly pinzetou chirurga operujícího nádor mozečku, a přemístil ji na zlatnickou váhu. Daná činnost se absurditou příliš nelišila od toho, kdyby se dědeček silou vůle pokoušel přemístit stoličku nebo do vzduchu zvednout ventilátor. Nic se nestalo. Ruce se nepohnuly, nábytek zatvrzele vězel na svém místě. Uplynul měsíc, druhý a třetí. Čas běžel.

HELANDEROVIC KRÁSKA

Otec měl ve zvyku vyprávět každému, kdo šel náhodou kolem, že ho na psychofarmaka navykli už v batolecím věku, prý proto, že ho babička, jeho matka, nenáviděla od doby, co se narodil. Takhle zpětně je samozřejmě nemožné ověřit, jestli mu služebné, které se v domácnosti střídaly jako na běžícím pásu, do večerní kašičky skutečně sypaly prášky na spaní – babička minimálně ze začátku buď trávila všechny večery v Aurořině nemocnici, nebo pracovala jako sekretářka jednoho francouzského lékaře, případně tlumočila lidem, kteří se v té době snažili vystěhovat do Austrálie. Otec celé roky vyrůstal v podstatě bez matky; čtení pohádek a chování v náručí zastávala jeho babička a služebné. Je pravda, že tehdy se nemluvňata, zvláště v lékařských rodinách, nechávala vyplakat o samotě v pokojíčku. Medicína diktovala, co je pro dítě nejlepší, a věřilo se, že děti je přílišnou láskou možné rozmazlit.

Ani babička to však neměla lehké. V době, kdy tohle píšu, už si nemůže najmout právníka, a tudíž je mou povinností bránit její práva. Narodila se roku 1925 do nechutně bohaté rodiny obchodníka se smíšeným zbožím, Helandera. Dotyčný Helander do Helsinek dorazil původně ze Somera; celou cestu prý ušel pěšky a získal práci nosiče pytlů v jednom velkoobchodě. Rychle se vypracoval až na místo vedoucího pobočky; v tu chvíli začal mít práce pro danou firmu plné zuby a v ulici Kasarmikatu si založil konkurenční podnik. Za občanské války byl všeho zoufalý nedostatek – Helander kupoval levně a prodával draze a pomocí téhle jednoduché rovnice se nakonec umístil na první příčce statistik nejbohatších helsinských daňových poplatníků.

Peněz měl tolik, že je musel někde ukrýt. Začal skupovat nemovitosti v Helsinkách a se ženou a třemi dcerami uprchl do vily na Kruunuvuori, kde si dal zbudovat pevnost obehnanou zdí a pořídil si bernardýna jménem Konstábl, aby střežil jeho dcery, peníze a manželku.

Ženě prý neustále vyčítal, že dcery rozmazluje a vychovává z nich zpovvykané vybrané paničky, které jsou si až příliš vědomé svého půvabu. Podobná výchova dívky stručně řečeno vedla k tomu, aby se vdaly za boháče, který bude uctívat jejich krásu, dokud neumře. Paní Helanderová jim šla sama příkladem. Začala válka, Helander odešel na frontu a padl. Prababičce zůstal majetek, jenž zahrnoval především domy po celých Helsinkách. Ty prababička odprodávala v závislosti na tom, jak zrovna potřebovala peníze pro svůj vdovský život na vysoké noze.

Nejmladší z dcer nechala studii v Ateneu a odstěhovala se do Francie, nejstarší odjela do Montrealu, kde se stala ženou v domácnosti, a jenom babička zůstala ve finském hlavním městě. Ze sester byla ta nejpůvabnější, opravdová klasická kráska jako z obrázku, jenže takovou krásu nikdy nedostanete zadarmo: v životě je to vždycky něco za něco.

Babička seděla na stoličce v Aurořině nemocnici a vypadala ztrhaně, pod očima se jí černaly temné kruhy, platinové blond vlasy jí vypadávaly po hrstech. Oční víčka měla od pláče tak nateklá, že skoro nic neviděla.

Neurochirurg spal. Taky mohl být mrtvý, rozdíl to byl mizivý. Pokud by někdo omylem srazil ventilátor na podlahu, vytáhl kabel ze zásuvky nebo dědečkovi po vyčištění kanyly zapomněl odsát hlen z plic, pacient by zemřel.

Když se babička taxíkem vracela domů do Käpyly, venku pokaždé panovala hluboká noc.

DVOUPRSTÝ NEUROCHIRURG

„Dívejte!“ zakřičel dědeček vyjeveně.

„Podívejte se na moje prsty!“ křikl znovu s očima zalitýma slzami jako muž, jenž byl právě svědkem narození svého prvního dítěte. Zburcoval sestru, aby přiběhla do pokoje.

I svědkyně zaznamenala, jak se prst pohybuje, jak se krčí a napřimuje. Jeden z prstů prohlášených za ochrnuté začal poslouchat neurochirurgovy přísné rozkazy.

„Dejte mi ruku,“ požádal dědeček sestru, a když se jí dotkl, z mrtvých vstal i druhý prst.

Po týdnu prstového cvičení doktor skončil se dvěma plně fungujícími prsty, jedním na levé a druhým na pravé ruce. Následně ze sna procitl palec na jeho levé noze a jako třešnička na dortu se do pozoru postavil i čtvrtý prst, konkrétně neurochirurgův penis (který mu nakonec přivodil zkázu).

Sám si alespoň neumím představit, co se člověku, který se dostal do takového stavu, honí hlavou, ale dědeček už nedokázal myslet na nic jiného, než že pojede do Ameriky. Ať to stojí, co to stojí! Plánoval, že si koupí cisternovou loď a přestaví ji na ambulanci. Pravda, plavba po moři byla dlouhá a nebezpečná – a ze všeho nejdřív se musel naučit sedět na židli. A k celé události přizvat tisk.

„Léků na bolest bych potřeboval tolik, že by to položilo slona,“ vzpomínal dědeček později, „což by moje jediná ledvina nevydržela.“

Naštěstí vymyslel jiný fígl. Navykl si brčkem vypít lahev (v krušné dny i dvě) whisky nebo koňaku a pomocí téhle „koňské medicíny“ postupně dokázal sedět a pracovat celý den.

Následně bylo nutné vyřešit problém s pracovní židlí. Dědeček později vzpomínal, že tehdejší výrobci invalidních vozíků své výrobky sami rozhodně nepoužívali – křesla byla totiž naprosto příšerná. Musel si sám navrhnout vozík s místem na přenosný ventilátor velikosti divokého prasete, padesátikilovou kyslíkovou nádrž (takzvanou kyslíkovou bombu) a dvě rezervní nádrže, které s sebou vlácel až do smrti. Člověk na takovém křesle musel zvládnout pracovat od rána do večera, aniž se odrovnal úplně, a vozík i s ventilátorem muselo být následně možné přesunout na přední sedadlo upraveného kombíku značky Audi. Bylo zcela nezbytné, aby dotyčný mohl sedět na předním sedadle; v zadní části dodávek se koneckonců převážely krávy a postižení a dědeček přece nebyl ani jedno, ani druhé. Později se vychloubal, že s podomácku vyrobeným ventilátorem připojeným k autobaterii a dvěstěkilovou kyslíkovou nádrží cestoval po Západním Německu i Sovětském svazu, vydrápal se až ke švýcarským Alpám a za asistence pomocníků vystoupal dokonce až do šestého poschodí bytového domu!

Jakmile se však kyslíkové bomby vyprázdnily, dědeček se vždycky musel vrátit do Aurořiny nemocnice. Tam ho připojili na ventilátor poháněný elektřinou, načež hltal vzduch a nečinně koukal na televizi, která ve Finsku právě spustila vysílání. Na obrazovku civěl tak často, že dokázal zpaměti odrecitovat celé pořady.

„V jednom z nich,“ vzpomínal dědeček, „americký chirurg odstranil nádor z mozečku slepého makaka, jenže ten blbec, který si sotva zasluhoval titul chirurga, to úplně zpackal.“

Opice dostala příšerné křeče a uhynula na operačním stole. Po vysílání se dědeček „chopil“ sluchátka a vytočil číslo šéfredaktora vysílání. Po zkušební době ho přijali jako prvního televizního kritika do novin *Helsingin Sanomat*. Psal pod pseudonymem převzatým po uhynulé opici – Oculus, „oko“.

Nemohl si dělat poznámky, ale díky pekelnému soustředění si články dokázal sesumírovat v hlavě a potom je nadiktovat do telefonu. Kyslík mu šel do plic prakticky jenom ve chvíli, kdy byl potichu, a tak usínal uprostřed věty. Jako řešení vedle sebe umístil resuscitační sledovač dechu, který ho při každém klímbnutí probudil. Za styl dědečkových textů byla zodpovědná právě tahle nenapodobitelná pracovní metoda: nepřetržité diktování spojené s kyslíkovou deprivací. Kritiky měly úspěch, protože šlo o žhavou novinku, a z dědečka se stal vlivný muž, který začal dostávat obdivné i nenávisné dopisy – očerňovali ho hned v levicových, hned v pravicových novinách. To pořád ně lichotilo doktorově pošramocené marnivosti.

Ale copak přežil válku s jednou ledvinou a vypořádal se s obrnou, aby skončil jako pytel masa, který uměle udržují při životě a manželka mu musí dělat sekretářku, aby vůbec mohl pracovat?

Dědeček byl srdcem i duší muž řídící se pravidlem „udělej si sakra sám“.

A tak si slepil prsty lepicí páskou, nechal si vyrobit mimořádně citlivý psací stroj vhodný pro dvouprstého ochrnutého pacienta, obstaral si „kompetenci soudního překladatele“ a začal překládat anglicky, německy, švédsky, norsky a (s manželčinou pomocí) taky francouzsky psanou populární literaturu. Překládal i lékařské články z časopisu *Reader's Digest*, a navíc pracoval pro farmaceutické společnosti, které potřebovaly pofinštit obrovské množství textů. V časopisu *Eeva* začal (pochopitelně jako první v zemi) provozovat lékařský sloupek, a nakonec vedl celkem tři. Byl jedním z těch sympatických chlapíků, kteří znají odpověď prakticky na všechno, a v článcích určených široké veřejnosti rozdával rady hned na to, hned na ono téma: psal texty na podporu pracujících žen, zpopularizoval duševní nemoci, podílel se na protidrogové

výchově, z invalidního vozíku psanou formou radil mladým ve věcech souvisejících se sexem. Podílel se na psaní zákonů, posuzoval doktorandské práce, účastnil se zasedání spolků. Když onemocněl cukrovkou, vydal kuchařku, jedl jako vrabec a pil už jenom koňak, po němž si dopřál deci mléka s cukrem, které mu znovu vehnalo červeň do tváří.

Pět let poté, co dědeček onemocněl, návdavkem k doživotnímu invalidnímu důchodu vydělával víc než jeho bývalí kolegové hrající tenis. Z peněz živil manželku a tři syny a postavil letní vilu, roubený palác v Kultaniemi, který byl tak obrovský, jako by se v něm hodlal prohánět s koňským spřežením. Kolečkové křeslo, ventilátor, kyslíkové bomby i megalomanský doktor musely mít dostatek místa k pohybu. V dědečkově zběsilé vůli zdolat nepřízně osudu byla skoro nadlidská zaprputilost – šlo o tak výjimečný případ, že se průběhu let stal jakousi mezinárodní ikonou ochrnutých pacientů.

ZA ZAVŘENÝMI DVEŘMI

Takový byl alespoň pohled zvenčí. Po pobytu na jednotce intenzivní péče a rehabilitaci začal dědeček trávit víkendy doma v Puu-Käpyle. Těžko říct, co se mému tehdy čtyřletému otci honilo hlavou, když jednoho deštivého podzimního večera zhruba po roce dědečkovy nepřítomnosti znovu spatřil svého chlebodáře.

„Dobrý den, děti, vy jste ale vyrostly,“ zvolal dědeček ve sele chrčivým hlasem zkresleným ventilátorem, jako by si jen odskočil pro ranní noviny.

„Dobrý den, tatínku!“ odpověděli sborově tři dědečkovi synové.

Kolečkové křeslo bylo obrovské a překypovalo všemožnými elektrickými udělátky, pákami a měřiči. Spolu s kyslíkovými bombami působilo dojmem, jako by se s ním létalo do vesmíru.

„Proč máš tak červený obličej?“ zeptal se můj čtyřletý otec.

„Zarudlost je důsledkem velkého počtu červených krvinek,“ vysvětloval doktor, jako by hovořil při obhajobě dizertace. Ventilátor pumpoval vzduch příliš vehementně, a pokožka invalidního pacienta byla tudíž křiklavě červená.

„Jako kůže indiánského náčelníka stojícího na hlavě,“ upřesnil chirurg.

Pochopitelně se změnil i jinak. Obličej měl napuchlý, tváře povislé, ztloustl a připomínal nafouklého slona. Muž, který se v Americe nadchl pro alpské lyžování, se nyní pohyboval pomocí přístroje a sám se nezmohl vůbec na nic. Byl invalida vyžadující pomoc čtyřiaadvacet hodin denně. Stalo se z něj babiččino čtvrté a nejnáročnější dítě, které na vozíku dotlačili

doprostřed obývacího pokoje, odkud mělo výhled na všechny a všichni zase na něj.

Když se otec dědečkovi pokusil vylézt do klína, doktor zahřímal:

„Nesmíš mi lézt po nohách!“ A když otec neposlechl, pokračoval: „Moje nohy nesnesou dotyk, mám je úplně ochablé, ale zůstal mi v nich cit a neustále mě bolí.“

Vtom se mu bolest přesunula do krku! Na jednom stole stály desítky neotevřených lahví s alkoholem v dárkových baleních — část se odnesla do sklepa, ale i ten se rychle plnil. Byly to firemní dary od farmaceutických společností.

„Tady má pan doktor koňak,“ zašvitořil otcův o tři roky starší bratr, číšník rodiny, a položil sklenici s koňakem na tácek zabudovaný do invalidního křesla. Dědeček upoutaný na vozík skleničku „popadl“ a pomocí extra dlouhého brčka z ní s hlasitým srknutím vysál pořádný doušek.

„Věděla jsi,“ řekl manželce, „že slabinou ventilátoru, když je člověk na cestách, je chybějící zvlhčovač vzduchu? Stroj do mě pumpuje šíleně suchý kyslík, což skýtá medicínsky podložený důvod pro neustálé vysychání krku.“

„Mno,“ zamumlala babička; takové vysvětlení pro nezřízené chlemtání obrovského množství alkoholu ještě neslyšela.

A dědeček tam seděl s doutníkem nebo brčkem v puse, jako by se nechumelilo. Pravda, sice ho trochu zlobily nohy, ale páliho mu to stejně jako dřív. Aby si doutník mohl odklepávat, pomocí prstů a jazyka vyrobil zvláštní „štěrchátko“ — potom už stačilo, aby měl na krku bryndák, do něhož zachytával spadající popel.

Byl čas na proslov, který sepsal otcův číšnický bratr. Postavil se doprostřed obývacího pokoje a začal s přednesem:

*Moje maminka je paní v domácnosti, táta žije v nemocnici.
Pracuje a živí nás.*

Táta má velký palec na noze a velké srdce.

Můj táta je velký muž.

Babička bezděky vyprskla smíchy.

„To byla ale pěkná básnička,“ chválil ho dědeček, „je vidět, že tě čeká ekonomicko-diplomatická kariéra.“

„A z tebe,“ oznámil mému otci, „bude zubař.“ Nejstaršímu synovi řekl: „Ty seš z pořádného těsta, z tebe bude minimálně primář.“

Potom zazvonil zvonek – na počest doktorova návratu domů dorazili hosté. Babička došla pro hřeben, přičísala synům vlasy a otevřela dveře. Za nimi stál hlouček příbuzných: babiččina matka (babi), starší sestra žijící v Montrealu se svým nápadníkem Alexem a pudly. Všichni se objali, pověděli si, co je nového, načež přišla služebná a oznámila, že se podává večeře. Začalo posluhování dědečkovi. Můj otec měl za úkol naložit doktorovi na talíř jehněčí panenku a smažená kachní křidélka. Nejdřív však bylo nutné umýt si ruce a vydezinfikovat celý byt, nádobí, židle i stoly, aby neurochirurg nedostal infekci a neumřel na záněť!

„Tady je disciplína jako ve špitálu,“ podivovala se babiččina kudrnatá sestra.

„To ano,“ potvrdil dědeček, „je důležité, aby se i doma (kam zaskočil jenom sem tam, ostatně bydlel v práci) dodržovala přísná antiseptická nařízení platná v Aurořině nemocnici.“

„Ach tak,“ odvětila matčina sestra. „Já měla právě rýmu,“ zakašlala. „Neměli byste mě zavřít do karantény?“

Ostatní vybuchli smíchy.

„Hmm,“ ucedil dědeček a dodal, že tohle skutečně nejde brát na lehkou váhu, odchylka od rutiny by mohla docela dobře znamenat jeho smrt. „Dýchací svalstvo mám úplně ochrnuté, i obyčejné nastydnutí může být při mém stavu životu nebezpečné.“

„No dobrá,“ vložila se do toho babička a lusкла prsty, takže chlapi odběhli naplnit sklenice šampaňským. „Nebudeme mluvit o nehezkých věcech.“

Všichni se znovu zasmáli.

Tehdy se i dědeček připojil ke špásování. Byl čas na loutkové divadlo. Poprosil svého pomocníka, aby mu sundal ponožku. Následně všichni úplně zcepeněli sledovali, jak kompletně ochrnutý chirurg hýbe svým jediným funkčním palcem u nohy. Žádné ekonomické výhody z prstu samozřejmě neky-nuly a po prvotním nadšení z rozhýbaného palce začal dědeček používat podvlíkačky z ovčí vlny, k nimž byly přiřité taky ponožky, na něž si nasadil papuče a přes ně ještě deku, aby mu nebyla zima na nohy.

Po zákusku dotlačili invalidní vozík do obývacího pokoje a nastavili ho na pozici vleže. Dědeček si hověl na svém trůně – hotový *supermuž*!

V jistou chvíli během večera babička a její sestra vyklouzly do úklidové komory.

„Přemýšlela jsi o tom mém návrhu?“ zeptala se babičky sestra.

„Myslíš o té cestě do Ameriky?“

„Přesně tak. Mohla bys s sebou vzít všechny kluky, nebo jednoho z nich.“

„Že bych vzala toho prostředního?“

„Jen ho vezmi, objedeme kalifornská wellness střediska!“

Upíjely ze svých sklenic, u stropu bzučela lampa. Na policích mezi ubrusy čněly lahve alkoholu od farmaceutických společností. Sestra se najednou zeptala:

„Tak trochu jsme s Alexem přemýšleli, jestli je – víš co – ochrnutý sakumprásk?“

„Sakumprásk?“ zasmála se babička.

„Přesně tak, jestli sakumprásk!“

Babička přiznala, že tihle Tolové jsou úplně nemožní, ani ochrnutí u nich nic nemění: „Ten bude ještě i v rakvi myslet jen na to jedno!“ A potom obě propukly v hurónský smích.

„Ale,“ dodala babička zachmuřeně, „tenhle život je úplná hrůza.“

Sestry seděly pod bzučící lampou a neřekly už ani slovo.

Z obývacího pokoje se ozvalo volání, po babičce byla shánka. Dědeček měl plný měchýř nebo plenu a manželka mu musela pomoci na záchod. Vzápětí už s francouzským klíčem v ruce poskakovala kolem nádrží (bomb) s kyslíkem, které bylo potřeba vyměnit. Jedna bomba vydržela od čtyř do osmi hodin v závislosti na tom, jak zaníceně dědeček brebentil. A že mu pusa jela, však už nic jiného ani nedělal, jenom se díval na televizi, četl americké noviny a kázal. Když mu babička z krku vyjmula stříbrnou kanylu trčící pod kravatou, musela manželovi brčkem bleskově odsát hlen z plic, aby se nezadusil. Chronický strach ze smrti se vznášel i nad dětmi, které se (jakmile na to byly dost staré) samy musely naučit zodpovědné ošetřovatelské práci patřící k péči o ochrnutou osobu.

Byl čas na další řeč. Nejstarší z bratrů však stěží stačil otevřít pusku, když babička mrkla na hodiny a prohlásila:

„Tak to by bylo, čas jít na kutě.“

Slavnostní hosté se jako nosiči rakve v pohřebním průvodu postavili okolo neurochirurga, společnými silami ho zvedli a pak opilého muže se zcela ochablým svalstvem odnesli do postele. Doktor už poklimbával. Z posledních sil ještě spolkl hrst tlumicích prášků, na obličej si „položil“ mokrý ručník (což byl spánkový rituál, který mu zůstal z válečných let) a na Kápylu vzápětí dolehla tma. Neurochirurgův supermozek fungující díky ventilátoru na chvíli zhasl. Potom už nezbývalo než doufat, že ventilátor nezkratuje a doktor se

v noci nezadusí vlastním jazykem. Babička konečně ulehla vedle svého manžela. Počkala, až dotyčný začne chrápat, načež propukla v beznadějný pláč.

DVOJE JÁTRA

Výjimečný stav končil každou neděli vždy přesně v sedm hodin večer, kdy dvoupřstého slona trůnícího v obývacím pokoji odeslali do jeho domova v Aurořině nemocnici. Atmosféra se zčistajasna proměnila. Tehdejší soused později vykládal, že ještě nikdy neviděl tak krásné, udržované a dobře živěné děti. Domovník zase vzpomínal, že v doktorově domě se „netrhly dveře“, že se tam „slavilo ostošest“. Učitel z konzervatoře měl přesnější informace. Při oslavách vždycky vystupovalo bratrské duo. Jméno uskupení znělo *Příznivci teorie ploché země* – můj otec hrál na klavír a jeho o tři roky starší bratr zpíval jemným eunušským hláskem, dokud chlapci v pubertě nenarazili na tvůrčí neshody a uměleckou činnost neukončili.

K žádným dalším hrůzám (alespoň pokud vím) v otcově dětství nedošlo. Nic nenasvědčovalo tomu, že propadne šílenství, pokud se tedy za první příznak duševní nemoci nepovažuje bujná představivost. Tu otec i jeho o tři roky starší bratr, můj strýc, rozhodně měli. Strýc později vzpomínal, že spolu trávili celkem dost času: z prken a kol dětských kočárků sestavovali minikáry (otec byl příhodně útlý, a tak mohl šoférovat), jezdili na chatu, kde otci, který se naučil plavat teprve v pozdějším věku, neustále hrozilo utonutí, takže kolem krku nosil nafukovací kruh; na chatě se proháněli na vodních lyžích tažených za člunem a na vodu pustili i malého Mikka – svištěl po hladině „jako vyzáblý komárek s kruhem na krku“!

Dědeček mezitím dál vyladoval svůj invalidní vozík. Zároveň používal už třetí vylepšenou verzi psacího stroje určeného pro ochrnuté dvoupřsté pacienty a svým vynálezem i něco vydělal. Pořád snil o tom, že pocestuje do Ameriky,

a kvůli plavbě si objednal pekelně drahý ultramoderní ventilátor značky Thompson Bantam – vychloubal se, že přístroj váží stejně jako středně velký pudl a vejde se do brašničky s kosmetickými potřebami. Avšak z hlediska spolehlivosti se zařízení svému předchůdci nevyrovnalo. Dědeček jednou pojídal zavináče a ryba mu vklouzla do špatné trubice: dírou v krku vnikla do otvoru ve ventilátoru.

„Táta se zadusí!“ vykřikl otec. „Pomoc, tatka umře!“

Otcův o tři rok starší bratr vytrhl hadici přístroje, aby ji pročistil vidličkou. Vykoukla z ní celá ryba. Manželka se pokusila nasadit umělé dýchání, ale doktor ji „odstrčil“. Ukázalo se, že můj invalidní dědeček vyvinul jen těžko pochopitelnou dechovou techniku, díky níž dokázal svépomocí bez jakéhokoliv mechanického zařízení dýchat celých deset minut! Techniku pojmenoval žabí dech.

Naplnil si tváře vzduchem, načež z jazyka utvořil jakousi přísavku, kterou si rozpínáním a smršťováním hltanových svalů vháněl vzduch do plic. Celé to působilo strašlivě nepřírozně – vypadalo to, jako by dědečka sápla šelma z knihy *Zjevení*. Rodina tomu počínání zděšeně přihlížela, nejspíš jen čekala, kdy chirurg vypustí duši. Ten si ale dýchal dál jako žabák trůnící na leknínu. Ventilátor po chvíli znovu začal pumpovat vzduch a zadýchaného invalidu k němu opět bezpečně připojili. O pár let později se dědeček v žabím dýchání pokusil o světový rekord a ten kousek ho stál ve své podstatě život.

Otec později vyprávěl, že po tomhle incidentu vůbec poprvé nadhodil, že by se stal malířem, ale dědeček jeho návrh nemilosrdně zavrhl.

„Vydědím tě, jestli promrháš svoje *nadání* na něco takového,“ vybuchl doktor. Nedokázal si ani představit, že by byl jeho syn malířem: hladovějícím umělcem závislým na předčasně vypláceném dědictví! Dědeček oheď ještě (zcela

vážně) zastával názor, že i otec by se měl stát lékařem, nicméně pouhým zubařem – v rodině bylo tolik nemohoucnosti, že potřebovali specialistu v každém oboru. Pravda, otcova osobnost nevykazovala žádné známky toho, že by z něj měl být lékař – například vymizení tvořivosti ve prospěch logického uvažování. Zato ale proslul smyslem pro humor. Byl rychlý, vynalézavý, měl v sobě naivní upřímnost a dětinskost, která se projevovala při školní výuce. Známky měl špatné, „nicméně ne horší než bratři,“ vzpomínal. Avšak jestli byl jeden jeho sourozenec hvězdou racionálního uvažování a druhý rozeným komediantem, otec zřejmě nevynikal v ničem, nebyl talent od přírody v žádném odvětví.

„Škola byla to nejneplodnější období mého života,“ vykládal později.

Jedním nadáním se však otec přece jen vyznačoval, a to odolností vůči alkoholu, což byl nepříliš příznivý rodinný rys, a už v mladém věku se vypracoval na stejného pijana jako jeho o tři roky starší bratr. Jenže pokud měl otec dvoje játra, bratr měl rovnou troje.

V létě a o víkendech se doma slavilo, jednou se pořádaly veselé račí slavnosti, jindy všemožné jiné sešlosti. Tehdy otec a babička ještě trávili spoustu času v roubeném paláci, letní vile v Kultaniemi, kde kromě jater dostával zabrat i mozek. Na černobílé televizi sledovali, jak Apollo 11 vynáší člověka na Měsíc, jezdili spolu na dlouhé výlety do Itálie a Montrealu, kde žila babiččina starší sestra. Z leteckého cestování se stala zábavy vyšší třídy. Země se smrškla. Děti už byly natolik velké, že babička mohla vyrážet na dlouho do zahraničí – koneckonců si zasloužila taky čas pro sebe, když se celé roky samotná starala o rodinu a k tomu o nemocného manžela. Zároveň přestala chodit do práce, stala se ženou v domácnosti a soustředila se na studium francouzštiny. A v únoru roku

1972 si konečně splnila svůj dlouholetý sen. Podnikla několikaměsíční cestu do švýcarského Lausanne, města, ve kterém zemřel Mannerheim.

NACISTICKÝ DŮSTOJNÍK

„Hmm aha,“ zamumlala babička. „Jak to myslíte, že blábolil nesmysly?“

Služebná, která měla během babiččiny nepřítomnosti mého sedmnáctiletého otce na starosti, řekla, že nesmyslným blábolením to nekončí. Otec se totiž divně i choval. Vybídla babičku, ať se na něj jde podívat.

Babička odložila kufr a schránku na obleky, v níž měla třináct šatů a dárky z cest, a za klapání podpatků došla do otcova pokoje, kde ji čekal šok. Místnost byla od podlahy ke stropu polepená údernými národně socialistickými slogany a nacistickými plakáty. Připomínala Hitlerův brloh; z provizorního stožáru vyrobeného z hokejky na rinkball dokonce visela německá vlajka a otci se někde podařilo sehnat německou vojenskou uniformu, do níž byl právě teď navlečený. Seděl v rohu pokoje a poslouchal desku s Hitlerovými projevy.

„Co se to tu propánakrále děje?“ vyhrkla babička. „Ty jdeš na maškarní?“

„*Nein!*“ odpověděl otec. „*Natürlich nicht!*“

Už to bylo divné, vždyť se ve škole učil francouzštinu! Tehdy se s růžemi a třešňovým likérem, babiččíným oblíbeným pitím, přihnal čtyřiašedesátiletý rodinný advokát W. Rex (muž, jehož jsem bohužel stihl potkat jen dvakrát) a odvedl babičku do úklidové komory. Byl čas na krizový rozhovor.

Advokát babičce připomněl, že všechno spojené s Hitlerem je samozřejmě naprosto nevhodné – a prakticky vzato i nezákonné. Teď se ale stěží jednalo o zločin. Advokát prý v jedné knize četl, že děti se někdy natolik ponoří do svých fantazií, až zapomenou na realitu. A co se toho násilného válečného

tématu týče, určitě šlo jen o přechodnou mladistvou rebelii. I u advokáta se v dětství projevil velký zájem o popravčí nástroje z první světové války.

„Vy si skutečně myslíte, že si z nás jenom dělá blázny?“ přerušila ho babička.

„Přesně tak, nejspíš půjde jen o hru,“ potvrdil advokát.

Otec se v rámci smířčího řešení vzdal vojenského mun-
dúru, nechal si zabavit desky s Hitlerovými projevy a pří-
sahal, že nebude mluvit německy, jakmile dovnitř začnou
proudit hosté. Vzápětí už se babička ujala role nápadně
půvabné, ale zároveň zdrženlivé hostitelky oslavy pořá-
dané u příležitosti jejího návratu ze zahraničí. Na večírek
naštěstí, navíc přímo z armády, dorazil i muž, jenž se na
rozdíl od otce za střed pozornosti hodil dokonale: jeho o tři
roky starší bratr.

„Vítám vás na oslavě veselých lidí,“ začal. „Nabídněte si
platýse, dejte si uvítací přípitek.“

Líčil své zážitky z armády, byly to absurdní historky
a všichni se smáli. A potom se to stalo: otec, bez jakéhokoliv
rozumného důvodu, začal uprostřed zákusku „blábolit nesmys-
ly“. Kvapně ho odvedli do jeho pokoje. „Co to do něj vjelo?“
podívovaly se přítomné dámy.

„Mno. Že by na něj šla horečka?“ hádala babička. Sama
zrovna dostala pořádnou rýmu a synek byl stejně jako její
manžel neurochirurg i jinak náchylný k postonávání. Otcův
bratr v dané situaci neztratil duchapřítomnost. Přestože ne-
uměl hrát, ani co by se za nehet vešlo, sedl ke klavíru a bu-
rácivým hlasem začal halekat sborovou píseň:

*Malé kotě u děr v mostku pobíhá a slídí,
zahraje-li si s ním myška, zvědavě se pídí!
Uvidíme, kdo z nás, myško, rychlejc upaluje,
paňmáma ho za to potom vdolkem podaruje!*

Pohled klíčovou dírkou odhalil, že otec je neklidný, hýbe se „nenormálně“, „škube sebou“ a opakuje podivné série pohybů. Předstíral, že se střílí do hlavy, načež padl na postel, kde zůstal ležet jako někdo, koho právě popravili výstřelem z pistole.

Museli zavolat doktora. Můj ochrnutý dědeček se už celé měsíce, během nichž jedinkrát nezavítal domů, zdržoval v Aurořině nemocnici a přijít nechtěl ani tentokrát.

„Jak to myslíš, že blábolí nesmysly?“ ptal se.

„Úplné nesmysly,“ potvrdila babička.

Sluchátka se zmocnil advokát a vysvětlil, že chlapec odřikává smysluplné věty, které ale utvářejí nelogické myšlenkové řetězce. „Jako kdyby ďábel nahodile listoval odborným slovníkem.“

„Tak zavolejte vymítače, jestli ho posedl ďábel,“ odsekl neurochirurg.

Po dlouhé telefonické hádce však nakonec přece jen dorazil. I s kyslíkovými bombami ho dotlačili do otcova pokoje a zavřeli za ním dveře.

Začala mnohahodinová opotřebovavací válka.

Po vyčerpávajícím zákopovém boji otec nakonec propukl v pláč. Vzlykal, že je „špatnej člověk“, že všechno, co dělá a co si myslí, je „chorý“, a že za to může bible. Doktor se podívoval, odkud to ten kluk má, a když mu to navzdory přemlouvání odmítl říct, zeptal se ho:

„Snad nebereš amfetamin?“

„Jasně že ne,“ odpověděl otec, ale dědečka nepřesvědčil. Chirurg jako někdejší požívač opia moc dobře věděl, jak příjemný stav dokážou drogy navodit, právě proto byly smrtelně nebezpečné: amfetamin vám rozežral mozek, houbičky vedly k věčnému tripu, zatímco nezřízená konzumace opia vyústila v těžkou závislost a pracovní nezpůsobilost.

„Závislost je samozřejmě relativní, kdopak z nás někdy neměl drobnou závislost na lécích,“ dodal můj ventilovaný dědeček. „Pokud ale člověk nemůže pracovat, je to úplný konec. A tobě navíc ještě přitěžuje ta tvoje problematická představitivost. Jestli budeš brát drogy, nepochybně ti hned přeskočí.“

Otec musel přiznat, že mu ty věci *napovídali*.

„Kdo ti je napovídal?“ vyptával se dědeček. „Nějaký tvůj kamarád?“

„Ne.“

„Tak tvoji bratři? Který z nich to byl tentokrát?“

„Ani jeden.“

Doktor dokázal uvěřit tomu, že jeho manželka je schopná kdejaké špatnosti, ale že by byla natolik odporná a chlapce krmila takovými nesmysly, až mu z toho přeskočilo? Začínal pomalu ztrácet zájem o celý patientský sedánek. V tu chvíli mu otec odhalil, že slyší hlasy v hlavě.

„Slyšíš hlasy v hlavě,“ zopakoval neurochirurg skepticky. „Jaké prosím tě hlasy?“

Otec nejdřív mlčel, ale potom zničehonic vyhrkl, že vlastně slyší jen jeden hlas. Hlas nacistického důstojníka. Když se ho pak dědeček zeptal, jak může vědět, že je to zrovna hlas nacistického důstojníka, otec odpověděl, že mu hlas řekl své jméno a vojenskou hodnost.

„A ty ten hlas slyšíš v hlavě? Víš určitě, že jsi ho neslyšel v televizi nebo na desce? Jsi si jistý, že to není jen výplod tvojí fantazie?“

Otec na to, že si je stoprocentně jistý.

Jakmile se ho dědeček zeptal, co mu ten nacistický důstojník říká, zmlkl. Znovu se ocitli v patové situaci. Potom začal dědečkovi v bombě docházet kyslík, což se poznalo z toho, že jeho ohnivě rudý, lesknoucí se obličej postupně sinal a na tvářích mu naskákaly bílé fleky. Když doktorova mluva

pro nedostatek kyslíku přešla v mumláni, otec se rozhodl jít s pravdou ven. Zdráhavě přiznal, že mu nacistický důstojník přikázal, aby si sehnal pistoli a na dvorku před domem si prostřelil hlavu.

ZLOMENÁ DUŠE

Když dědeček odjel zpátky do Aurořiny nemocnice a dal se připojit na ventilátor, babička zavolala taxík. Dovlekla syna do psychiatrické nemocnice Hesperia, kde ho zavřeli na oddělení A2. A tenhle zločin otec babičce nikdy neodpustil.

Přítomní ošetřovatelé později popisovali, že Mikko byl mnoho týdnů zcela uzavřený (duchem naprosto nepřítomný, bez výrazu). Zdravotnickému personálu se s ním nepodařilo navázat žádný verbální kontakt, a proto pacienta léčili jen koňskými dávkami tehdejších psychofarmak.

Jednoho rána pak nacistického důstojníka zjevně převeleli z otcovy hlavy k jiným válečným úkolům, protože mladíkova obrana byla prolomena.

Začal diskutovat s psychiatrem A. Horsmou, rodákem z Tampere, a pochopitelně byl dost hloupý na to, aby psychiatrovi vyklopil „úplně všechno“. Psychiatr otci přidělil diagnózu, o níž se v rodině přeli až do samého konce: paranoidní schizofrenie (ventilovaný dědeček syna samozřejmě diagnostikoval okamžitě, zároveň mu nasadil léky a naordinoval léčbu v psychiatrické nemocnici).

Když se babička vzpamatovala z prvotního šoku, z police s knihami sebrala odborný slovník, aby si vyjasnila, co to nestvůrné slovní spojení vlastně znamená. Ve slovníku stálo:

z řec. *schizein* (rozštěpit) a *frén, fren* (mysl, srdce)

„Mno,“ zamumlala si babička sama pro sebe, tak kluk má pošramocené srdce, to nezní zas tak hrozně. Vlastně se to celkem hodilo jako další položka na seznam: koneckonců už

měla střelenou sestru, dědu alkoholika a k tomu neurotického manžela. Nemyslím si, že babička tušila, jaký hon na čarodějnice, který měl trvat až do konce jejího života, ji čeká.

SCHIZOUŠ

Když babička psychiatra, který pečoval o jejího syna, konečně dostala k telefonu, A. Horsma jí řekl, že by měla dát otci šanci na rekonvalescenci, život už ho prý zmrzačil dost. Pacient byl podle něj ve stavu, kdy by mu hovory s příbuznými dost možná neprospěly.

„Jak neprospěly?“ vyhrkla babička ohromeně. „To jsem ještě neslyšela, že by dítěti uškodil rozhovor s vlastní matkou.“

„Znáte svého syna vůbec?“ zeptal se Horsma a babička se nevěřicně zasmála.

„Na tom není nic k smíchu,“ napomenul ji Horsma a začal se svým hororovým příběhem. Ten vyprávěl o těžce trpícím mladíkovi, který v hlavě začne slyšet hlas nacistického důstojníka. Hlas, jenž neumlká ani ve snu, chlapce sleduje stejně jako choromyslná matka malé dítě — ta je koneckonců prapůvodním zdrojem hlasu. Hlas předstírá, že mladého muže chrání před nějakým velkým neštěstím, přestože ve skutečnosti ho drží ve stavu neustálé nejistoty. Ustavičně kritizuje všechno, co pacient dělá nebo naopak nedělá, komentuje, co si myslí, a donekonečna mu předkládá zcela protichůdné požadavky: staň se Ježíšem, založ vojenské impérium, vymyt zlo ze světa, prostřel si na dvorku hlavu, namaluj mě na plátno.

Babička chvíli mlčela a potom řekla:

„Mno, to je vážně strašné,“ načež si přihnula třešňového likéru a dodala: „Kdo z nás ale občas neslyší nějaké ty hlasy?“

Otcův nový kamarád, psychiatr A. Horsma, v psychiatrické léčbě mezitím začal rázně pracovat na mladíkově zotavení. Hned zpočátku léčby přišel s výkladem, že i v tomhle těžkém

zločinu spáchaném na pacientovi je jádrem pudla chlapců hluboce ambivalentní vztah s matkou. Vždyť i pacient dokázal artikulovat, že právě kvůli nešťastnému vztahu k matce a bratrům se vůbec poprvé cítil *rozbitý*.

„Jsem jako váza roztržštěná na tisíc kusů, pohromadě mě drží jenom kůže,“ popsal otec svůj prožitek.

Psychiatr ho utěšoval: chování interpretované jako schizofrenie bylo víceméně zvláštní strategií vyvinutou pacientem za účelem přežití v rodině, v níž se jinak žít nedalo. Jednalo se o protireakci na choromyslnou rodinnou kulturu, která se točila kolem kyslíkových bomb smrtelně nemocného muže, poznamenala ji nepřítomnost živitele i egoismus rodičky. Chlapce dostatečně nechovali, nutili ho usmívat se na rodinných fotografiích, musel se přepínat při inteligenčních testech. Naopak nemohl být sám sebou. Krátce řečeno, rodiče plně selhali naprosto ve všem. Babička zanedlouho obdržela pohlednici. Dorazila z psychiatrické nemocnice Hesperia a stálo v ní:

Mami, věděla jsi, že podle P. Mussena jsou rodiče zločinců (v porovnání se stejně inteligentními a společensky postavenými rodiči bezúhonných potomků) ke svým dětem obvykle chladnější, lhostejnější a nepřátelštější? Podle mého přítele A. Horsmy výše zmíněné platí i v případě mladistvých trpících duševní chorobou.

S pozdravem, tvůj syn Mikko (který se duševně nemocný nenarodil!)

A tak se stalo, že celou rodinu poslali na skupinovou terapii. Tedy, ventilovanému dědečkovi v účasti zabránily problémy s ledvinou – v jeho vzorku moči zachytili příliš mnoho albuminu, což znamenalo, že mu jediná ledvina dost možná vypovídá službu. „Sbírám nemoci jako poštovní známky,“ chlubil se v telefonu manželce a pověděl jí, že přežil chřipku a zápal plic, spodní končetiny má napuchlé, žíly zanícené a něco ho zlobí i ve střevech, přesně řečeno v konečníku,

takže má podezření na bakteriální infekci. Pro zdraví by byl tedy ochotný uběhnout klidně maraton. Nicméně si odfrkl, že schizofrenie začíná už v děloze, když se pokazí propojení mezi mozkovými laloky, podobně jako u špatně naprogramovaného počítače. Schizofrenie podle něj připomínala spíš vrozené postižení, což se nedalo vyléčit, člověk se s ním jenom musel naučit žít. Existovaly léky – a operace (!). Tlachání s terapeuty bylo zbytečné mrhání časem.

Na terapii šli nakonec jen babička a otcův o tři roky starší bratr (cítili se provinile).

Otec seděl na stoličce a vinil babičku z toho, že ho za trest zavírala do temného sklepa.

„Proč jsi mě bez pořádného oblečení vyhnala ven na mráz?“ drmolil.

„Mno,“ babička na to. „Něco takového se rozhodně nikdy nestalo.“

„Váš syn,“ vložil se do toho psychiatr A. Horsma, „se pomocí scestné logiky zcela zjevně snaží uhájit poslední bašty své svobody, opevňuje se na odvrácené straně rozumu, kam vaše moc nesahá.“

„Jaká prokristapána moc? Já se nesnažím nikoho zmocnit.“

„Teď mě nechápete,“ pokračoval psychiatr. „Schizofrenické symboly nedokáže nikdo přechít, jsou šílené, nesmyslné, a právě proto my ‚normální‘ mluvíme o bláznech.“

„Já nemluvíím o bláznech, to vy mluvíte o bláznech – podle mě jste Mikka všemi těmi nesmyslnými myšlenkami nakrmil vy.“

„Mami, proč jsi mě nechala venku na mrazu?!“

„Mno, to všechno je jen výplod tvojí fantazie.“

„Vidíte?“ přerušil ji psychiatr. „Teď svého syna poměřujete podle jeho schopnosti odlišit realitu od bludu.“

Babička nevěřicně zamrkala a pak propukla v smích.

„Já jenom říkám pravdu, proto jste nás na tu terapii pozval,“ prohlásila nakonec.

„A teď mě ještě nenávidíš, protože musíš sedět na ponižujícím křížovém výslechu!“

„Jak si můžeš něco takového vůbec myslet?“

„Nyní svého syna poměřujete na základě jeho prožitku strachu.“

„Proboha, to nemůžu říct vůbec nic?“

„Účelem terapie je, aby každý dostal hlas,“ pokračoval Horsma.

„Copak není šílené, že si někdo o své matce dokáže myslet něco takového – že by matka nemilovala vlastního syna?“ ptala se babička.

„Teď svého syna škatulkujete jako jednoho z *nich*.“

„Já už vážně vůbec nic nechápu, jakých *nich*, proboha?“

„Šílenců,“ zakvílel otec, slzy na krajíčku. „Myslíš si, že jsem schizouš!“

Pak psychiatr vyzpovídal ještě otcova bratra, ale terapie ani tehdy nepřinesla žádné plody. Výsledkem bylo, že podle Horsmy se do psychiatrické léčebny neměl odvézt pacient, ale jeho narušená matka a šílený bratr. Na druhou stranu se všichni shodli na tom, že v takhle akutní fázi onemocnění by léčba měla nejspíš probíhat v rámci individuální terapie.

ZLÁ DĚLOHA

Všichni byli naprosto vyjevení z toho, jak může zdravému dítěti zničehonic jen tak přeskočit. A byl otec vůbec schizofrenik, a pokud ano, co za otřes duševní nemoc spustilo? Tváří v tvář podobné záhadě přijde lidská mysl s kdejakým šíleným vysvětlením – třeba že otec onemocněl, protože se narodil v červnu, že dědeček na čtyřletého synka krátce po svém ochrnutí křičel anebo že otcův starší bratr odešel na vojnu. Okolí si povšimlo, že Mikko má sklon k požívání alkoholu, tak proč by nemohl, aniž to komukoliv řekl, potají vyzkoušet i „omamné houby“, a z toho důvodu se dočasně chovat podivně – jak jinak by se z něj mohl zčistajasna stát schizofrenik? S nejjednodušším vysvětlením vyrukoval kanadský přítel babiččiny sestry Alex, podle nějž všechny Tology chlapce beznadějně rozmazlili drahými věcmi, auty, motorovými čluny a buržoazní benevolentní výchovou, žádný ze synů, na rozdíl od všech Severoameričanů, při škole či univerzitě zároveň nepracoval. To pak není divu, že člověku přeskočí!

Nakonec mému ventilovanému dědečkovi nezbylo než pro celou rodinu uspořádat uklidňující domácí přednášku, v níž si to strašlivé neštěstí vzal na paškál. Invalidní vozík dotlačili doprostřed obývacího pokoje a dědeček spustil:

„Pacient“ (v tomhle případě jeho vlastní syn) „si představuje, že se mu všichni posmívají. Tahle scestná domněnka ale není projekcí sebenenávisti, jako tomu bývá u neuróz. Ve skutečnosti jde o to, že morbidní odpor k sobě samému a jakýsi autismus v chlapcově neduživém organismu způsobily absurdní množství problémů, které jeho psýché zjevně

nedokázala ustát. Vnitřní konflikty zhoršující se rok od roku u něj nakonec zřejmě rozpoutaly psychózu.“

Psychóza znamenala přesně řečeno to, že pacient žil v magickém světě: trpěl přeludy a slyšel hlasy, které ho vybízely k choromyslným činům.

Tahle ve své podstatě geniální analýza magické povahy psychózy byla pro všechny rodinné příslušníky, mimo těch s lékařským vzděláním, kteří stáli stranou a mlčky přikyvovali, nepochybně naprostou španělskou vesnicí. Kromě hlavy rodiny, neurochirurga, jenž od svého ventilátoru dvěma prsty tahal za pomyslné nitky, přizvali taky babičky a dědečky, služebné a samozřejmě i psy. Do Finska nouzově přivolali i neurochirurgova mladšího bratra působícího v Dánsku, pana jaterního chirurga, stejně jako rodinného advokáta, čtyřiašedesátiletého W. Rexe. Moji příbuzní totiž jednali v souladu s principem, že žádnou závažnou záležitost nelze dokonce ani mezi členy rodiny probírat bez přítomnosti právníka (ani bych se nedivil, kdyby si o těch diskuzích vedli oficiální záznamy).

„Kovářova kobyla chodí bosa a děti neurochirurga nemají mozek,“ utrousil otcův o tři roky starší bratr. Dědeček byl možná sám o sobě zábavný člověk, ale vtipy ani v nejmenším nechápal.

„Nemocný člověk vyžaduje péči, tedy operace a léky,“ odpověděl.

Všichni moc dobře věděli, jak se můj invalidní dědeček staví k lékům — šlo o fanatický vztah. Dědeček byl doktor chirurgie, velkokonzument benzodiazepinů, a navíc prakticky jediný člověk zodpovídající za obsah všech příbalových letáků u předpisových léků na trhu. K tomu všemu měl monopolní postavení v produkci medicínských reklamních materiálů. Tlumící medikamenty ordinoval i domácím mazlíčkům a chlubil se, že pokaždé předepisuje dvojnásobné, ne-li trojnásobné

množství oproti doporučené dávce: z pacientova hlediska byla nadměrná medikace vždycky lepší než medikace příliš nízká. Babička do sebe cpala hrsti valia smíchaného s višňovým likérem a sami večerní hosté s sebou na cestu domů dostali lékařský předpis. Kromě ochrnutí dědeček trpěl taky nejružnějšími smyšlenými přidruženými komplikacemi a strachem ze smrti (čemuž nepomáhalo, že byl smrtelně nemocný), soužila ho morbidní hypochondrie (kterou ještě zhoršovala skutečnost, že už nemohl léčit pacienty). Při svých někdejších odpoledních vizitách měl ve zvyku kontrolovat i třicet pacientů, které přechází dny osobně odoperoval. A nyní musel veškerou svou lékařskou vervu zaměřit na jednoho jediného, díkybohu výjimečně chorého pacienta – sebe samého. Prováděl u sebe vyšetření, odběr testovacích vzorků a prohlídky, sám sobě diagnostikoval desítky nemocí a osobně taky zastavil jejich hroživé následky. Kromě kyslíkových bomb a dalších skutečně nezbytných pomůcek s sebou vozil i choromyslné množství lékařského arzenálu: svorky, injekce, trubičky. Jako by se připravoval na útoky, které mohly přijít ze všech světových stran.

V tomhle bodě domácí přednášky už byli všichni hosté vyhladovělí jako šakali, a tak babička navrhlá, že budou v diskuzi pokračovat po jídle. Zhádat by se nicméně dokázali i s prázdným břichem – názory ohledně duševního stavu nebohého Mikka byly totiž mimořádně rozdílné.

„Já v žádném případě nemůžu souhlasit s tím, aby se do fungování mozku mladého člověka ve vývinu zasahovalo tak strašlivě silnými chemikáliemi,“ prohlásila babička poté, co si naplnila sklenici až po okraj. „Podle Horsmy je na místě, aby bral horu diapamu. To na něm zaručeně nechá následky, jestli s tím brzy nepřestane!“

„Změnil se,“ řekl otcův o tři roky starší bratr. „Ty léky z něj udělaly zombie.“

Na to advokát poznamenal, že při léčbě mladého pacienta by se skutečně měly zvážit výhody a nevýhody farmak. Někde prý četl, že u mladých lidí nejsou silné léky tím nejlepším řešením, protože mozek ještě není plně vyvinutý. Existují i jiné druhy terapie.

„Ano, ano,“ odfrkl si neurochirurg. „Názory laiků ponechme stranou.“

„Dobré nebe, já nevěděl, že jste psychiatr.“

„Jsem chirurg,“ odpověděl dědeček, a když to slyšela babička, dostala záchvat smíchu. To bylo samozřejmě kruté, ale copak dědečkovi někdo přikazoval, aby ochrnl?

„No ano, jste lékař.“

„Ano, jsem lékař a jako lékař vím, že za podáním léků jsou vždycky důkladně promyšlené psychiatrické důvody, které se zakládají na celkovém posouzení pacientova stavu. Rozhodně nejde o nějaký jed na krysy.“

„No dobře,“ vložil se do toho nejstarší z bratrů, „tak tu hádku utneme hned na začátku.“

„Co kdybychom zapomněli na léky a hocha vsadili do řetězů a temný kobky,“ ušklíbl se otcův o tři roky starší bratr. „Tím by se i ušetřilo.“ K čemuž rodinný advokát dodal:

„Někde jsem četl, že v dávných dobách takřečené blázný opravdu doživotně zavírali do hradních žalářů nebo je s prkny na stlučení rakve poslali do ostrovního špitálu, kde zůstali až do smrti.“

„Nežijme ve středověku, proboha,“ vybuchl nejstarší bratr. „Psychicky nemocný lidi se léčí farmaky a psychoterapií.“

„Ano, a taky operacemi,“ dodal můj ventilovaný dědeček.

„Jasně, jen bráchu nappete pilulema, to určitě dobře dopadne!“ zasmál se otcův o tři roky starší bratr.

„Přesně tak,“ potvrdil dědeček, „nemocný potřebuje léčbu odpovídající obrazu jeho choroby.“

„Leda by šílenej vůbec nebyl!“ vykřikl otcův o tři roky starší bratr.

„Tahle diskuze nikam nevede,“ namítla babička a dolila si sklenici. Kdo měl vlastně právo prohlásit někoho za blázna? Kdo dokázal nahlédnout druhému do hlavy a podívat se, zda jsou stavebnicové kostky tvořící lidství uspořádané správně, anebo je v nich binec k uzoufání? Podle babičky si podobné nemoci z prstu vycucali šílení psychiatři. K čemu by člověk ostatně potřeboval doktory, kdyby se nemoci zrušily?

To byla dobrá, byť trochu směšná otázka, a dědeček odpověděl, že podobné uvažování je naprostá snůška nesmyslů – lidská mysl je bezpochyby mimořádně komplikované ústrojí a tvrdit, že by se jako takové nemohlo porouchat, je absolutně naivní.

Vtom začala dědečkova řeč přecházet v nezřetelné mumláním. Babička svého muže připojeného k ventilátoru dotlačila na záchod. Musela rychle vyměnit lahev s kyslíkem a odsát chuchvalce hleny z manželových plic. V tu chvíli se postavil dědečkův bratr, pan jaterní chirurg, jehož nouzově povolali z Dánska, a chystal se začít s přednáškou o dědičnosti duševních chorob. Z kapsy vytáhl papírek s poznámkami.

„Schizofrenie... je to dědičná nemoc? Geny zodpovědné za vznik rozpolcené osobnosti nejsou známy, avšak sklon rodičů chovat se nepochopitelnými způsoby dědičný bezpochyby je. Na druhou stranu schizofrenie někdy propukne, i přestože se v rodině žádné příznaky neprojevují; zároveň víme o rodových větvích, které jedince trpící nejrozličnějšími duševními poruchami doslova chrlí.

Naproti tomu cirhóza jater –,“ pokračoval jaterní chirurg v přednášce na téma, o němž alespoň něco věděl, ale dědeček ho umlčel. Krátká okysličující procházka skončila a neurochirurg byl znovu schopný řeči.

„To se pleteš,“ ucedil příkře. „Navzdory obecným pomýleným představám nemá rodinné prostředí s propuknutím schizofrenie absolutně co do činění. Vinili byste snad rodiče, kdyby se u jejich dítěte objevily hemeroidy? Mystická vysvětlení patří do fantasy literatury. Za chorobou je spíš genetická predispozice a neznámí činitelé ovlivňující vývoj plodu. Podle jistých výzkumů chybný vývoj mozku potenciálně začíná už v děloze.“

Tohle vysvětlení byl jaterní chirurg ochotný přijmout, protože celou rodinu osvobozovalo od zodpovědnosti. Nebo alespoň dědečka. A pokud už bylo nutné na někoho ukázat prstem, pak na babičku. Zlá matka pošramotila dítěti duši, už když ho nosila v lůně.

HESPERIJSKÝ PARTYZÁN

Hned při první návštěvě na oddělení nikomu neušlo, že se otec změnil. Na hlavu si nasadil modrý igelitový pytlík – služebná u nich doma možná občas používala ochrannou pokrývku hlavy a otec se teď rozhodl, že návlek na boty patří na hlavu.

„Proč máš proboha na hlavě ten pytel?“ zasmála se babička a dodala: „A co je to za podivný hábit, kam se podělo tvoje oblečení?“

„To je takovej mundúr, co se tady v cvokhauzu nosí.“

Babička na syna oblečeného v modrém stejnokroji, který nosili tamní pacienti, hleděla jako na slaboduchého. Ostatním rezidentům psychiatrické léčebny se nedařilo o moc lépe. Po chodbách se ploužili pošuci oblečení do těch samých modrých hábitů, jako by celé oddělní trpělo hromadnou psychózou: všichni měli rozčuchané vlasy, vyvalenýma očima civěli před sebe nebo jimi naopak těkali ze strany na stranu jako narkomani. Zdejší prostředí rozhodně nebudilo důvěru.

Otec odvedl návštěvu chodbou do svého pokoje, bílé cely, ve které byly dvě postele. V jedné z nich pod pokrývkou leželo stvoření připomínající medvěda – otcův spolubydlící.

„Stene, přišli mi příbuzný.“

Sten nijak nereagoval, nevydal ani hlásku; kdyby se návštěva dívala na pytel kostí, vyšlo by to nastejno.

„Co to támhle prokristapána je?“ zeptala se babička a ukázala na synovu postel. Otec z nemocniční pokrývky pro ukrácení času vytvaroval jakési bytosti, které měly možná představovat vytáhlé hatifnati z Mumínků.

„Trochu jsem blbnul.“

„Půjdu se porozhlédnout kolem,“ oznámil rodinný advokát W. Rex a vydal se bloumat po chodbách. Nakukoval do nemocničních pokojů, zašel do prostorů s televizí a na záchod, a zahlédl dokonce i izolační místnost, kde byly znehybňovací popruhy, nějaké „rádio“ a jakési startovací kabely zakončené „senzory“. Tady se podávaly elektrošoky. Po návratu do otcova pokoje opojeně vykládal, co všechno viděl, vychvaloval současnou psychiatrickou péči, která byla skutečně pokroková, prý někde četl, že kdysi dávno duševně narušené pacienty drželi spoutané ve vanách celý den a noc, podrobovali je střídavě ledovým a horkým koupelím a označovali to za léčbu.

To babičku Hesperia dvakrát neokouzila. Na svého syna se dívala jako učitelka finštiny na špatně vypracovaný domácí úkol. Obličej měl napuchlý, vlasy umaštěné, rty rozpraskané, oči vytřeštěné. Na první pohled byl pod vlivem léků, kroutil se a škubal sebou – medikace byla příliš silná.

„Máte tady samotku?“ vyptával se advokát a vzpomínal, jak někde četl, že v dávných dobách se choromyslní za účelem uzdravení zavírali do hradních sklepů jako pytle s tuříny.

„Nemáme,“ odpověděl otec. „Samotky už se nesmějí používat.“

„No samozřejmě že ne, cheche, to je právě ten pokrok.“

Otcův o tři roky starší bratr se vyptával, jak se otci v nemocnici líbí, na což otec odpověděl, že kam se na ni hrabe domov. Všichni propukli v upřímný smích. Možná jim spadl kámen ze srdce – třeba Mikkovi nakonec přece jenom s konečnou platností nepřeskočilo.

Následně dorazili lékařští členové rodiny: můj ochrnutý dědeček, jehož vozík tlačil otcův nejstarší bratr, který právě dokončil medicínu. Sama lékařská hlava rodu poznamenala, že se pacient změnil. Léčba zabrala, protože syn ze sebe nechrtil žádné bláznivé nacistické proslovy a na stěně mu nevisel

jediný nacistický plakát ani hlava démona. Naopak mluvil rozumně, dokonce byl sám schopný vyjádřit, že si z něj ta jeho prapodivná mysl malinko vystřelila.

Dědeček ještě dlouho diskutoval s otcovým terapeutem A. Horsmou. Ve srovnání s počáteční situací se nyní postupovalo mílovými kroky: Horsma otce přirovnal k „lesnímu sirotkovi“, divochovi, jehož naučili lidské řeči a způsobům. Dědeček neustále zaváděl řeč na léky. Chtěl vidět synovu lékařskou zprávu, ověřit si, jakou medikaci a v jakých dávkách v nemocnici dostává, a nakonec se ujistil, že otcovu zběsile vířící představivost umlčí tím, že mu mozek napumpují tehdejšími antipsychotiky, tlumicími léky a prášky na spaní a že otec bude užívat dvounásobné množství pilulí oproti tomu, které mu předepsali.

TERAPEUTI DOMÁCÍ

Když babička viděla vlastní dítě v psychiatrické nemocnici mezi naprostými šílenci, svého rozhodnutí umístit otce do léčebny samozřejmě zalitovala a začala pracovat na jeho přesunu. Syna ale nemohla vzít ani domů, protože co kdyby znovu začal blábolit nesmysly? Tudíž zůstávala otázka, kam chlapce umístit.

Šlo o skutečný problém. Další potíž představoval čas; byly stěží dvě odpoledne, tedy příliš brzy na doušek koňaku. Advokát si však jako odpolední nápoj rozhodl vychutnat české pivo a doprovodit ho doutníkem, a tak si babička otevřela lahev třeshňového likéru.

„Zatracení psychiatři,“ hořekovala. „V životě jsem neslyšela, že by člověku jakéhokoliv věku prospělo, aby neměl do čeho píchnout. Když nečinně ležíte v blázinci, to se vám hlavou teprve začnou honit nemocné myšlenky.“

„Přesně tak,“ souhlasil advokát. „Skutečně se nesluší, aby se dospělý mužský jenom líně povaloval, zvlášť když není fyzicky postižený.“

„No ano,“ přitakala babička.

„Něco takového zkrátka není vhodné,“ pokračoval advokát. „Mladý, tělesně zdravý člověk potřebuje práci, třeba i bezmyšlenkovitou, aby si navykl na řád a pracovní život.“

„Anebo by mu prospělo cestovat,“ navrhla babička.

„Tak cestovat?“

„Ano, někam se pohnout.“

„Vždyt jste se právě vrátili z Montrealu, nebo ne?“

„To ano, ale kdyby s ním někdo normální někam odcestoval na delší dobu.“

„Pravda. Třeba na nějaký pracovní tábor.“

„Anebo prostě jen tak, aby viděl svět.“

Advokát o tom chvíli uvažoval a nakonec mu to začalo připadat jako úžasný nápad.

„Pryč z léčebny a vzhůru na cesty!“ zvolal. Nadšeně přemítal nad tím, jestli existuje terapie zahrnující fyzickou činnost v nějakém novém prostředí, třeba táboře nucených prací na jiném kontinentě, kde panuje tvrdá disciplína, pravidelný řád a neměnná nálada.

„Aulisův syn,“ řekla babička najednou. „Vzpomínáte si na něj?“

„Hmm. Aulisův syn?“

„Ano, ten, co taky začal blábolit nesmysly.“

„Aulisův syn začal blábolit nesmysly?“

„Poslali ho do práce, začal pracovat jako poslíček, a teď už nesmysly neblábolí.“

„V tom případě má nepochybně lepšího lékaře. Kéž bychom tak do práce brzy dostali taky Mikka, i kdyby to mělo být něco jednoduchého.“

„Nebo do školy,“ přemýšlela babička a usrkla si likéru. „Anebo na samostudium.“

„Přesně tak, jenže Mikka nejspíš nic užitečného zajímat nebude.“

Ach ouvej, stýskali si. Kdyby se tak odněkud vynořil nějaký mužský příbuzný nebo přítel, který by s chlapcem chvíli pobyl a naučil ho mužským schopnostem, rybaření, kutilství, práci se sekerou – takovému tomu rozličnému chlapeckému počínání; vždyť Mikko od svého otce upoutaného na invalidní vozík žádný pořádný vzor nezískal, tak jakýpak div, že se mu hlavou honí podobné věci!

Můj ventilovaný dědeček se při poslední návštěvě manželky (sám žil v Aurořině nemocnici) urazil a odmítal znovu přijít, nicméně jí pořád ještě bral na telefon.

„Asi budeš hluchá, pokud nechápeš, jak se k tomu stavím: já jsem pro to, aby se léčil v psychiatrické nemocnici.“

Hned vzápětí představil scénář, v němž otce natrvalo zavřeli na nějaké rehabilitační oddělení. Proč by v blázinci nemohl prožít důstojný život? Vždyť i dědeček žil v nemocnici. A pokud by chlapec začal vykazovat známky uzdravení, samozřejmě by bylo kdykoliv možné navrátit ho mezi členy společnosti, aby vykonával povolání dle své vlastní volby. Dědeček koneckonců viděl zdravotnické dokumentace, dle kterých v sobě naprosto beznadějný případ zčistajasna našel vnitřní sílu, a nakonec to pečlivým studiem dotáhl až na primáře.

„Při práci s dětmi je vždycky naděje,“ prohlásil na závěr hovoru, jako by snad s dětmi někdy pracoval.

„Kdyby se alespoň dokázal nějak uživit. Když má tak rád ty knížky, třeba by se mu líbila práce v knihovně.“

Advokát z dálky zavolal, že knihovna je poslední baštou kultury a vzdělání a že už ve staré Alexandrii...

„Jestli si vybere takovéhle *zaměstnání*, odstěhuju se do Spojených států amerických,“ odfrkl si můj invalidní dědeček.

„Jako muž jen těžko pochopí,“ těšil babičku advokát poté, co hovor skončil, „jak se cítí matka, když se musí neustále dívat na své nemocné dítě.“

Následně babička zavolala do Hesperie, kde jí oznámili, že chlapec se po návštěvě příbuzenstva úplně zhroutil – démoni se vrátili. Věc se měla tak, že Mikkovým příbuzným byl do cvokhausu dočasně zakázán přístup. To babičku pořádně namíchlo; praštila se sluchátkem.

„Proboha živého, je tohle vůbec pravda?“ povzdechla si a zavrtěla hlavou.

Advokát si došel pro další pivo. Po chvíli ticha začal s proslovem, který by se dal nejspíš interpretovat jako útěšný.

Povídal, jak ho dlouholetá kariéra v právnické branži naučila, že ať se člověk snaží sebevíc, věci se někdy prostě nezlepší. Byly věčné hádky, rozdílné názory, které se zkrátka a dobře neurovnaly. Ani čas vždycky nezhojil rány, naopak jen prodlužoval utrpení. Život byl ve své podstatě zatraceně těžký, depresivní, znepokojivý a někdy i odporný, ale právě proto bylo třeba bojovat proti vší apatii. Bylo nutné povstat ze změti melancholie a rozporuplných aforismů a bít se za lidskost, krásu, civilizovanost, vědění, umění, za všechny ty hodnoty a mezilidské vztahy, jež považujeme za důležité. Všechno ostatní bylo v konečném důsledku bezvýznamné.

„Proboha živého!“ zasmála se babička a dodala: „Vy jste to přehnal s pitím?“

Advokát opilost razantně popřel, lokl si piva a pokračoval:

„A pokud jde o ten zákaz vstupu — co jsem četl, zavřít pacienta na oddělení proti vůli jeho opatrovníka je ve své podstatě možné, tak proč by psychiatrická léčebna nemohla zakázat návštěvy, zvláště když se domnívá, že je pacient nebezpečný sobě nebo druhým?“

„Komu by byl asi tak *nebezpečný*?“ zeptala se babička a znovu propukla v smích.

„No ano, právě proto je to tak prazvláštní situace.“

Babička na to, že sami psychiatři — kristepane! — jsou vždycky morbidně podivní a duševně nevyrovnaní jedinci. Z jakéhokoliv mezního případu dokáží udělat exemplárního šílence, to ano.

„Přesně tak! Matky by měly mít v léčbě svých synů větší slovo,“ potvrdil advokát.

„Přijde mi, že mě úplně vyšachovali!“

„Ano, kdo jiný by znal duši dítěte lépe než jeho vlastní matka?“ zeptal se advokát a sám si taky hned odpověděl: „Nikdo.“

Od té chvíle byly telefonické rozhovory mezi psychiatrem a babičkou čím dál hádavější. Přeli se o všem možném: o otcově příliš silné medikaci, o jeho nedostatečné hygieně a nadměrném kouření a pochopitelně taky o pití alkoholu na oddělení. „Co je to za nemocného, když tam celé dny nasává?“ argumentovala babička. Požadovala, aby psychiatr jejímu synovi alkohol, který sám pacient při léčení svých příznaků považoval za nezbytný, zakázal. Šílenec A. Horsma mu prý povolil i tuhle léčebnou metodu, „aby psychiatrickoterapeutický vztah s pacientem neutrpěl“. Čím víc babička s psychiatry diskutovala, tím pomatenější si sama připadala.

„Brzy nějaký cvokař přijde zaklepat na hlavu i mně,“ řekla jednou večer advokátovi. „Navlékne mi špitální mundúr, na oči mi dá klapky a zavře mě do vypolstrovaného pokoje, kde budu mumlat nesmysly.“

Otec v nemocnici Hesperia strávil podle všeho dva měsíce. Teprve když se mu kvůli nadměrné medikaci začal horšit zrak, drsnou léčbu ukončili a syna vrátili matce do domácího ošetřování.

BLÁZEN DOMÁCÍ

Otec, bílý jako stěna psychiatrické léčebny, seděl v koutku vystrašený jako lesní srnka a s otevřenou pusou zíral do prázdna. Slavnostní hosté po něm pokukovali jako po malomocném. Nikdo se k němu neodvažoval přiblížit, možná se báli, že se nakazí.

„Vítejte na oslavě veselých lidí!“ zahlaholil otcův o tři roky starší bratr a vybídl nově příchozí, aby si vzali uvítací drink. „Je milé, že jste dorazili na máminu oslavu narozenin.“

Osobně jsem se těch pověstných rodinných hostin, o nichž se mluvilo v helsinských vyšších kruzích, nikdy nezúčastnil, především kvůli jejich přísnému picímu protokolu. Na začátku hosté pokaždé vypili uvítací drink, vzápětí se podával skutečný aperitiv následovaný frťanem před hlavním chodem, který doprovodil další aperitiv, načež se k jídlu popíjelo víno a pivo, štamprle na zapití a punč namíchaný podle špiritusového receptu profesora Rautavaary. K tomu si hosté při čekání na zákusek vychutnali dlouhý gin s tonikem nebo jiné dlouhé a krátké nápoje dle vlastní chuti; k dezertu se podávalo sladké sherry a panáky a s kávou pak ještě koňak a sladké víno, dokud se účastníci nenacházeli ve stavu, kdy nebyli schopní pokračovat v hovoru.

Dobromyslný advokát byl vůči duševním chorobám možná imunní, protože šel otce hned vyzpovídat; ptal se ho, zda si během těch krátkých prázdnin na oddechnutí vyjasnil, co chce dělat v budoucnu, jestli hodlá studovat na lékaře, anebo to vidí na kariéru v akademii. Otec lhostejně zamumlal něco jako „nevím“. Podobný nedostatek vyjadřovacích schopností byl zarážející a ukazoval, že chlapec přišel i o poslední špetku

rozumu, což advokátovi neušlo. Ve snaze snížit intelektuální latku to u mladíka zkusil s dotazem na školní úspěchy.

„Měl jsi ve škole nějaký předmět, třeba tělocvik nebo počty, při kterých jsi projevil zvláštní talent?“

Otce ale nenadchlo ani tohle téma. Z úst se mu jako malému dítěti linula jen mumlaná ano a ne.

„Aha, no dobře,“ zabručel advokát a odešel si pro jídlo.

Jako předkrm se podávaly zavináče, pečené artyčoky, jikry síha a zakysaná smetana, hlavní chod se skládal z brambor, jelence běloocasého a omáčky z červeného vína a jako dezert se servírovala zmrzlina s arktickými ostružinami. Otec jedl sám u odkládacího stolku. Sklenice s nápoji svíral oběma rukama a lil si je přímo do krku, tudíž byl brzy v takovém stavu, že upustil vidličku. Když ji sbíral, polil si kalhoty vínem.

Dámy v brýlích se stříbrnými obroučkami s ginem v ruce vzpomínaly, jestlipak ten Mikko nebýval dřív společenštější, teď je hrozně mlčenlivý, sedí tam tak sám, ani si nejde popovídat. Někdo si vzpomněl, že Mikko jako malý našel rejska, udělal mu hnízdo v krabici a potom ho pomocí brčka krmil mlékem, dokud starší bratři hlodavce nehodili kočce. Ten Mikko byl úplný miláček, kdyby takového prodávali plyšového, člověk by si ho hned koupil! No ano, třeba je to jen taková ta běžná rebelie dospívajícího mladíka, který se chystá vyletět z rodného hnízda, a proto truceje. Vždyť i jeho starší bratři měli svá trucovitá období a teď jsou zase tak milí a úplně normální. Nikoho ani nenapadlo, že otec je možná v těžké depresi, nikdo si nevšiml, že se třese jako stížený neuropatií, asi měl pocit, že se každou chvíli přiznou divoké šelmy a roztrhají ho na kusy.

Potom byl čas na proslov a první pronesl otcův o tři roky starší bratr. Byla to legrační řeč; údajně mělo jít o babiččin životopis, který byl záměrně pravdivý nejvýš z pěti procent, zbytek tvořily vtipy vycucané z prstu. Všichni se řehtali, až

se za břicha popadali, i babička se div nezádávala zavináčem. Proslov byl čím dál strašnější. V její rodině existovala hluboce zakořeněná tradice, kdy se považovalo za zábavné komentovat vzhled druhého člověka a jeho případné vady (na kráse), a téhle cti se nyní dostávalo babičce. Získala novou „práci“ jako advokátova osobní sekretářka. Řečník odříkal její zaměstnanecké zásluhy, z nichž obzvlášť vyzdvihl babiččínos, který trčel legračně nakřivo, a uši – ty jí zase odstávaly pod směšným úhlem. Babička samým smíchem ronila slzy. V životě nic zábavnějšího neslyšela!

I ostatní z toho byli jako u vytržení a šli řečníkovi gratulovat. „Propánakrále, ty jsi rozený komik!“ rozplýval se někdo.

Dál se pilo a před kávou se podávalo lehké občerstvení. Nějaký oslavami rozjařený postarší strýček zašel za otcem, který seděl v předsíni, v jedné ruce držel sklenici s červeným, v druhé s bílým vínem a v puse měl cigaretu. Dědula byl dobře naladěný, a tak ho napadlo pošklebovat se otcovým napuchlým tvářím a chmýrnatému kníru, které si pacient pěstoval v blázinci. Knírek vypadal jako „sledí kůstky“ a otec zase jako hrdina z toho románu – no, jak jen se to jmenoval?

„Ach ano, Čičikov!“

Bylo to obyčejné popíchnutí, ale otec vzal vtip vážně a vytil muži víno na hlavu. Schylovalo se ke rvačce, otce pak strčili na záchod, aby se tam zklidnil. Řečníkovi, otcovu o tři roky staršímu bratrovi, se s rebelantem podařilo navázat alespoň nějaký kontakt a z toalety ho vyzvedl. Oba sourozenci následně zmizeli vzadu v pokoji – odešli si zahrát námořní válečnou hru z napoleonské doby, kterou sami vymysleli.

„Jak je možné, že je takový hodný kluk najednou tak úzkoprsý,“ posteskla si babička. „To je strašné!“

„Třeba mu pomotal hlavu alkohol,“ odhadoval politý dědula.

Advokát, jako malé dítě, které nechápe, že není nutné všechny všude ustavičně následovat, odešel za babičkou do komory, kde oslavenkyně vylezla na stoličku, aby zlitému hostu našla nějaké náhradní sváteční oblečení. V regálu byly od podlahy ke stropu vestavěné tři metry hluboké police přecpané oblečením uloženým v ochranných vacích a lahvemi s alkoholem darovanými farmaceutickými společnostmi.

„Ach, ach,“ vzlykla babička a otřela si oči do rukávu svých večerních šatů, takže na něm zůstaly stopy po líčení. „Chlapec ztratil smysl pro humor.“

„Třeba se to s ním pomalu zlepší a bude zase jako dřív,“ utěšoval ji advokát. „I když v tomhle bodě, ať je člověk sebevětší optimista, už naděje na rychlé zotavení začíná pomalu blednout a naopak rostou obavy, že choroba přejde v chronickou.“

„Mno, a co když už nikdy nebude jako dřív?“

„Pokud zase nezačne s těmi bláboly, pak je docela dobře možné, že bude, a dokonce ještě lepší – potřebuje jen pořádně povzbudit. I když puberta je skutečně jako loterie, je otázkou štěstí, jak se člověk v životě uchytlí – a jestli vůbec.“

Babička za ramínko zvedla plastový ochranný obal, v němž byl zavěšený neurochirurgův svatební oblek.

„Tohle si asi nemůže vzít,“ zasmála se. „Je to trochu přestřelené.“

„Ale prosím vás, je to dokonalé,“ prohlásil advokát, popotáhl z doutníku, načež s obličejem červeným jako brusinkový džem dodal: „Stejně jako nevěsta.“

V obývacím pokoji si mezitím přitukávali sklenicemi na znamení toho, že se chytá další proslov. Cestou do místnosti nějaká dáma poodvedla babičku stranou a zeptala se:

„Jestlipak už jste dostala cenový odhad na úpravu horních a dolních víček?“

Babička se zasmála, že víčka má opravdu v děsném stavu, všude jí to visí, hrůza pohledět, ale na operaci se dostane teprve po návratu z Evropy.

„Ach tak,“ odpověděla dáma a promnula si záhyby na krku.

Teď hovořil nejstarší syn rodiny, a že to byla pěkná řeč – rétoricky ještě povedenější než ta předchozí a nepochybně pravdivější. Babička pokukovala po hodinách, už se nemohla dočkat, až se zasměje. A zanedlouho na řadu skutečně přišlo vystoupení „kapely“ prostředního syna. Bratr se vynořil ze zadního pokoje v kostýmu žáby a pak hopsal a skákal spolu se svým kamarádem přestrojeným za zajíce. Vřískali a hulákali, hudba to nebyla ani náhodou, ale všichni se znovu smáli, div se neskáceli na zem.

Otcovo nacistické blábolení se do téhle rovnice příliš nehodilo.

JEŽÍŠ KRISTUS

Na otcově nočním stolku se objevila malá skleněná vitrína s vycpaným netopýřem. Na stěně visely okultistické obrázky a podivné texty v neznámé řeči, možná nějakém tajném jazyku. A taky otcovy čmáranice – bůhví co měly představovat. Všechny do jedné dokládaly, že člověk, který je nakreslil, nebude úplně zdravý, a výkřiky zaznamenané v deníku schovaném pod matrací to jen potvrzovaly:

Konec světa je plnej mravenců, který požíraj oči, aby lidem zatajili světlo pravdy a Neodmítám alternativy, ale jejich uskutečnění.

Když se otec dovlekl do obývacího pokoje a zastavil se pod lampou, babička při pohledu na svého syna prohlásila:

„Musíš okamžitě k holiči. Vypadáš jako ochmelka.“

Otec odpověděl, že už si nikdy v životě neostříhá vlasy. To byla pro babičku rána, protože synky odmala vodila do salonů krásy, aby pak vypadali pěkně na rodinných fotografiích. Další formou protestu bylo odmítání sprchy. Otec páchl jako bezdomovec, který se zapomněl umýt.

„Zašla jsem k chlapci do pokoje a zmocnil se mě příšerný pocit,“ svěřila se babičce její blízká přítelkyně po jedné večeři. „Jenom ustavičně spí, nepřijde nás dokonce ani pozdravit.“

„Ano,“ přitakala babička a upila ze sklenky, „polštáře a deku má ráno úplně durch, v noci mu z pusy tečou sliny jak z otevřeného kohoutku a musela jsem vyměnit povlečení, protože se pomočil.“

„To je hrozné! Nevěstí to ale, že se opravdu nadobro stáhl do sebe? Copak by mladí neměli být venku, chodit na koncerty, působit trochu rozruch a další věci, co už tak mládež dělává?“

A tak otce přiměli zavolat svému jedinému kamarádovi, někdejšímu spolunocležníkovi z psychiatrické léčebny Stenovi. Bylo načase podniknout něco normálního. Dvojice vyrazila ven a rozhodla se vykrást kiosky. Pravda, kořist sestávala ze dvou ubohých cigaretových kartonů a majitel obchodu, který rodinu znal, na chlapce ani nezavolal policii. Babička vtrhla k synovi do pokoje.

„Okamžitě vyklop, co tě to popadlo!“ zakřičela. „Proč děláš a říkáš tak pomatené věci, proč píšeš ty nesmysly do těch svých sešitů?“

Otcovi zaplály oči.

„O jakých sešitech to mluvíš? Tys četla moje deníky?“

Babička odpověděla, že otec musí okamžitě přestat brát ty léky, které mu předepisuje Horsma, nebo mu z nich mozek změkne nadobro!

Otec hulákal, ty podělaná čubko, nemáš žádný právo číst moje deníky! Potom hodil lampičku na podlahu, až se žárovka roztříštila na kusy, tak moc se ho to dotklo.

Otce tahali po všech možných doktorech a mastičkářích, ale on se stále nechtěl účastnit společných jídel ani večerních sešlostí. Jenom ležel v posteli, úplná pápěra, bledý jako sovětský sirotek trpící leukémií, a pokud ho k účasti donutili, buď mlel o válečných záležitostech, anebo seděl a na protest mlčel jako zařezaný, pil a kouřil, jako by byl hluchoněmý. Nesmírně ho zajímala mystika, zapáleně blábolil o masovém vyhlazování a popravách Židů a dokázal podrobně vykládat o tom, jak byla zničena ta která bohatá židovská rodina, do posledního člena i halíře. Jednou večer s úsměvem od ucha k uchu vyprávěl, jak jistý nacistický lékař v malinké kobce zavraždil osmdesát dva Židů, aby si mohl zřídit sbírku kostlivců. Kdoví jakou operaci mozku by otce donutili podstoupit, kdyby se to s ním brzy po tomhle

incidentu jako zázrakem nezlepšilo: po večerech začal navštěvovat „spolky“.

V sedmdesátých letech docházelo k mnoha politickým bouřím a advokát se domníval, že u chlapce propukla *politická choroba*. Babička to bylo k smíchu. K čemu by její bohatý syn asi tak potřeboval politiku? (Sama důvěřovala právníkům.)

Otec si domů z jednoho spolku přivedl i nějakou dívku; holka na sobě měla šaty s odhalenými lýtky.

„Pozdravpánbu,“ zvolal otec a mával u toho.

Babička se na dívku chvíli dívala, načež syna odtáhla do vedlejšího pokoje.

„Proč jsi ji sem přivedl?“

„Líbí se mi.“

„Jak se ti taková může líbit? Má lýtka jako konve a hlavu jako kobyla.“

Randění byl v tu ránu konec. Otec ležel několik dní v posteli, utápěl se v sebelítosti, plakal a četl bibli. A někde na bahnitém dně beznaděje pak místo tělesného smilstva našel osvícení. S rozzářenýma očima se přiloudal na večeri a otázel se matky, zda věří na Ježíšovy zázraky. Advokáta se zeptal, jestli ví, že Ježíš se jednoho dne vrátí na zem, možná už zítra, a odvede s sebou spravedlivé. „A jestlipak víte,“ vyptával se otec, „co se pak stane těm, kteří v Ježíše nevěří?“ Budou svrženi do pekelného ohně, kde se budou smažit až na věky věků.

„Nad čím to propánakrále dumáš?“ vyhrkla babička rozrušeně. „Mluvíš úplné nesmysly.“

To advokáta napadlo položit otci otázku, jestli se snad obrátil na víru.

Otec odpověděl s očima zalitýma slzami: „Ježíš mě našel.“

A potom jim o tom Ježíši pověděl víc. Vyprávěl, jak Ježíš na kříži vykoupil všechny lidské hříchy a zlé myšlenky a činy

včetně těch, které hříšný člověk ve své zkaženosti ještě nestačil napáchat, tedy takových, na něž teprve plánuje pomyslet. Skrz Ježíšovu oběť už ale nemusíme trpět v plamenech pekelných, protože když věříme v jediného Božího syna, Ježíše Krista, osvobodíme se od veškerého bahna lidské existence a náš život se naplní štěstím, svobodou a mírem.

„Život je pro mě Kristus a smrt je vítězství,“ zapsal si otec do deníku.

To snad krucinál není pravda, zoufaly si babiččiny oči. V životě nic šílenějšího neslyšela!

„Takže se s konečnou platností propadl do schizofrenní psychózy,“ oznámila advokátovi, když chlapec usnul na pohovce s Písmem svatým v ruce. „To i ty halucinace o nacistickém důstojníkovi byly lepší než tenhle Ježíš.“

Šlo nejspíš o tu nejtemnější noc babiččina života. Nestačilo, že jí manžel onemocněl obrnou, skončil na ventilátoru a na vozíku, navrch musel onemocnět ještě i její syn a začít bláznit s Ježíšem. A právě v oněch strastiplných hodinách babička očividně přišla s řešením – koneckonců proslula svým selským rozumem. Usoudila, že jednoduchá změna prostředí by pro chlapcovy vystresované nervy mohla udělat hotové divy. O tom, že neurochirurgovu nejmladšímu synovi šplouchá na maják, už navíc nepochybně věděla celá Kápylă. Kdo by něco takového vydržel? Copak manželův skandál s obrnou nebylo dost velké trápení? Všechny ty klevety paniček, příliš dlouhé pohledy ve Stockmannově oddělení se šátky.

Babiččin nápad nad denní kávou podpořil i advokát. Dřív se psychiatrické léčebny přece zakládaly uprostřed přírody, kde dobré počasí, zpěv ptáků a pravidelné klystýry pomohly rozrušeným duším znovunabýt schopnosti žít podle pravidel společnosti, vrátit se k pracovním úkolům, ať už dotyční pracovali jako vedoucí pobočky, bankéři nebo soudci.

V souvislosti s babiččíným návrhem však zaznívaly i cy-
ničtější hlasy.

„Takže vy chcete bráchu zašít do lesa jako nějakýho dezer-
téra, co zběhl z fronty,“ ušklíbl se otcův o tři roky starší bratr.

„Přímo do lesa ne,“ upřesnil advokát, „ale do lesního
domova.“

A to taky udělali, rodinného blázna uklidili do lesa (les
bylo podle babiččina názoru všechno mimo Helsinky).

Nový léčebný program započal v říjnu roku 1972. Domov
v Käpyle se prodal a babička si koupila nový dům v Kauniaine-
nu. A přesně tak, jak předpověděla, otec se jako mávnutím
kouzelného proutku zklidnil. Pochopitelně moc spal, kouřil
a hltal příliš mnoho románů, ale přinejmenším už neblábolil
nesmysly, takže ho považovali za vyléčeného – pokud byl vů-
bec někdy nemocný. Rodina dospěla k závěru, že otcovo bláz-
nění bylo nakonec přece jen mladistvou hormonální smrští,
přehlacením pocity, přechodnou krizí. Zdálo se, že z celé té
záležitosti nakonec vyvázli s pouhým úlekem.

Po přestěhování se babička zase jednou vytratila na tří-
měsíční jazykovou cestu do švýcarského Lausanne. Na pro-
gramu bylo intenzivní studium francouzštiny, návštěvy továr-
ren na koňak a vinných sklípků. Jenom musela pamatovat na
kotník, který si zvrtila při stěhování, a pravidelně si ho máčet
ve vlažné vodě.

POTÍŽE S MĚCHÝŘEM

Babička ve Švýcarsku uprostřed ochutnávky vermutu obdržela telegram. Přišel z Aurořiny nemocnice a začínal slovy:

Je konec!

Dědeček chtěl rozvod; hodlal si vzít svou ošetřovatelku, která o něj v Auroře patnáct let pečovala. Chtěl se rozvést, protože jeho srdce bylo pošlapané k smrti, a oženit, protože se zamiloval. A potom přišla další rána. Zcela ochrnutý neurochirurg se najednou rozkřikoval o tom, že se z nemocnice hodlá přestěhovat do soukromého bytu na ostrov Kulosaari, do domácího ošetřování.

Přestěhuju se do péče své dobrosrdečné milované, telegrafoval.

A zanedlouho vyrukoval s dalším skandálem. Invalidní televizní kritik, jenž díky svým textům vstoupil ve veřejnou známost, začal v novinových sloupcích propírat záležitosti svého neobvyklého manželství. Celému národu odhalil, jaká je jeho exmanželka chladná a bezcitná babizna, jak bezvýznamně svazek s takovou ženou působí a jak hrozně se k němu všechny ty roky chovala, je zázrak, že to vůbec přežil.

Po návratu ze zahraničí se babička dostala do strašlivého koloběhu. V jednom kuse vyzváněl telefon, s lidmi se u ní netrhly dveře.

Tohle by člověk nečekal od nikoho, brumlaly dámy, už vůbec ne od vysokoškolsky vzdělaného člověka – že dá soukromé záležitosti do novin!

Podle otcova názoru byl hlavním viníkem pochopitelně on sám, rodinný blázen, kvůli němuž se rodina rozdělila na „tábory“ – rozepře ohledně jeho léčby nakonec zapříčinily, že se všem okolo začala rozpadat manželství.

Advokát usuzoval, že babičce se po rozvodu nakonec možná přece jen výrazně uleví, osvobodí se od strašlivého životního břemene. Po patnácti letech vyměňování plen se vášnivá láska k jejímu muži nepochybně scvrkla na pouhé přátelství – a taky lítost, romantické pocity se nejspíš rovnaly víceméně nule. Okolnosti babiččina manželského svazku byly skutečně natolik podivné, že nikdo zvenčí o nich neměl právo cokoliv prohlašovat. Nikdo si nedokázal představit, jaká tajemství se v takovém tragickém manželství mohla skrývat. Až na advokáta.

Nakonec zprávy o rozvodu dorazily i k babiččině sestře v Montrealu.

Ach, sestřičko drahá, psala starší sestra, jen v žádném případě nepodléhej zlobě! Žiješ uprostřed krize. Něco takového bolí jako čert, není divu, že tě kvůli tomu zlobí měchyř, je to určitě psychosomatické, přinejmenším částečně. A ty prášky nech na pokoji, potřebujeme tě, alespoň já. Potkal tě skutečně prazvláštní osud. Nestačilo, že ses dost natrápila, když jsi patnáct let pečovala o nemocného manžela, a k tomu o starou chorou matku. Nepochybuju o tom, že tě ještě čekají šťastné a bezstarostné časy. Zkus to ještě chvílku vydržet!

Jako nouzové řešení babička znovu uprchla do zahraničí. Od promoce otcova o tři roky staršího bratra koneckonců uplynuly už celé roky a ona ho stále ještě neodměnila.

ROMANCE JAKO ZA STARÝCH ČASŮ

Otec pár týdnů vydržel hrát šachy se sebou samým, vydržel si stěžovat služebné, která ho měla na starosti, ale nakonec toho začal mít plné zuby.

Milá máti a bratře, telegrafoval otec do Vídně, nejsem zrovna nadšený z toho, že slavíte a hýříte po celém světě a rozhazujete tátovy peníze. Nepochybně si vedete přehled o všech výdajích a dodáte mi účtenky k nahlédnutí (týkající se mj. toho zlatého slavnostního obleku koupeného bratrovi a dalších nepochopitelných nákupů). Značka: jsou to i moje peníze!

Podpora přišla i z řad pánů:

Drahá přítelkyně, psal advokát, tímto bych Vám rád oznámil, že nyní jste rozvedená dáma. Celou záležitost jsem zařídil dnes mezi 10:45 a 10:55 ranní. Další informace v méně formálním dopise.

A potom se uchýlil k neformálnosti:

H., drahoušku!

Tohle je méně formální dopis, a proto sobě i svému nespoutanému mužskému chtíči dovolím psát tak, jak stojí v oslovení. Popravdě řečeno mě těší, že Ti mohu pomoci nezištně jako přítel. A proč že z toho mám dobrý pocit? Snad proto, že Ti chci přinést radost. Krátce jsem hovořil s Tvým exmanželem v jeho novém audi a on mi při té příležitosti oznámil, že chce za rozvodové řízení zaplatit. Já mu dal naopak na srozuměnou, jak moc si ho vážím jako člověka a jak obdivuji, že je navzdory svému strašlivému zdravotnímu stavu i nadále schopný praktikovat medicínu, a pomáhat tak lidstvu. Ve skutečnosti jsem mu chtěl nicméně poděkovat, protože Tě s konečnou platností propustil z žaláře, osvobodil Tě! Konečně můžeš žít opravdový

život – život, na který by každá okouzující dáma měla mít přirozeně právo.

Chvíli bylo třeba naoko smutnit a litovat, a tak babička s advokátem nějakou dobu předstírali, že mezi nimi žádný vztah není, až nakonec uzavřeli sňatek. Byla z toho hotová hromadná svatba! Dědeček se oženil se svou ošetřovatelkou a společně se odstěhovali na Kulosaari. Babička se provdala za svého rozvodového advokáta a ten se přestěhoval za ní do Kauniainenu.

Jejich štěstí však mělo trhlinu. Advokát babičce připomněl, že je stranou, která rozvod zapříčinila, a jako rozvracečka manželství tudíž nemá právo na mužův důchod. Kdyby exmanžel náhodou zemřel, veškerou vdovskou penzi by obdržela jeho nová milovaná. Babička sama vychovala děti a teď hrozilo, že jako žena v domácnosti zůstane na prahu padesátky úplně na mizině bez jakéhokoli finančního zajištění. Bylo to spravedlivé? Babička neměla ani povolání (co by si s ním počala?), a přestože kdysi chodila do práce, dělala to jen pro zpestření. Za podobný plat jste si kožešiny rozhodně nekoupili, o tom, že by si ještě stihla vydělat na důchod, ani nemluvě. Její život se zúžil na jednu jedinou otázku: jestlipak by se na celém širém světě našel muž, který by celých patnáct prostonaných let zůstal věrný své kompletně ochrnuté ženě? Advokát odpověděl za ni: takový muž neexistoval.

Už už jí přistrkoval dokumenty k podpisu, když vtom si babička vzpomněla na svého syna Mikka.

„Kdo si ho teď pověsí na krk?“ zeptala se.

„Dobrá otázka,“ zamyslel se advokát. „Krucipísek, na toho jsme úplně zapomněli. Ještě není plnoletý, takže jsou tři možnosti: zůstane doma, půjde do vězení pro mladistvé nebo do psychiatrické léčebny, ale někdo ho musí převzít do výhradní péče.“

„Mno, jsem jeho matka.“

„Nejpřirozenější skutečně je, aby opatrovnictví připadlo matce,“ potvrdil advokát. „Zvlášť pokud jí bývalý manžel zaplatí za všechny těžkosti a stres, které jí chlapec způsobí.“

Načež připomněl, že by se synek ještě mohl odstěhovat k otci, když ho tak zbožňuje.

Za pomoci advokátových přesvědčovacích schopností (anebo, jak celou věc později vyjádřil otec, pomocí vražedných požadavků toho narkomana falšujícího právní dokumenty) se rozvod nakonec vyřešil kompletně v babiččin prospěch. Zčistajasna vlastnila mimo jiné roubený palác v Kultaniemi – letní vilu navrženou pro invalidu neschopného pohybu – i s přílehlými pozemky. Dědeček navíc až do své smrti platil výživné a budoucímu uměleckému malíři financoval studium, jak otec po letech vyprávěl každému na potkání.

„Drsné okolnosti mě přiměly živit dvě rodiny a pracovat dvanáct hodin denně,“ chlubil se můj ventilovaný dědeček v novinách.

Práci ale miloval! Dřel dokonce i ve spánku. A jedině při práci tenhle muž připoutaný k ventilátoru na chvíli zapomněl na svůj strašlivý osud, a tak si svým způsobem vydobyl život, o němž vždycky snil.

ODDĚLENÍ A2 PSYCHIATRICKÉ NEMOCNICE HESPERIA

Kancelář advokáta se nyní oficiálně přesunula do druhého domova otcova dětství v Kauniainenu, a přestože v domě bylo místo i potom, otce šoupli do komory, „mrňavý skříně bez oken“, jak malíř později při vzpomínání na ony časy s rukou na bibli dosvědčil.

Otec dostal záchvat vzteku, házel věcmi a hulákal, že on do prdele v žádném kumbálu bydlet nebude. Služebná pro něj pak začala vyklízet jinou komoru, ve které bylo okno, ale než s tím byla hotová, otec zmizel. Utekl z domova. Odjel taxíkem na Kulosaari, kde bydlel doktor, a zeptal se, jestli by pocestný nemohl dostat nocleh. Dědečkově nové manželce Irmě nezbylo, než ho pustit dál.

Život v novém domově začal báječně, jen po probuzení otec v ústech cítil zvláštní kovovou pachutí.

„Půjdeme do sklepa,“ prohlásil můj invalidní dědeček po snídani.

„Mám tu i vozidlový pás,“ chlubil se, když bez asistence pomocníků sjížděl dolů po schodišti, „první ‚schodolezec‘ ve Finsku.“

„Vážně se to pohybuje jako tank,“ potvrdil otec.

Ve sklepě se okamžitě ukázalo, že to vůbec není sklep, ale bunkr pro případ apokalypsy. Otec později vzpomínal, že ho od podlahy až ke stropu zaplňovala tisícovka lahví s kořalkou od farmaceutických společností. Jedna místnost byla zařízená jako nemocnice, za ní se nacházela jednotka první pomoci, operační stůl se všemožnými chirurgickými nástroji a k tomu samozřejmě i tuna farmak: léků proti chorobám, jimiž dědeček dosud neonemocněl. Neurochirurg tu schraňoval i svůj

první ventilátor, který, pokud šlo o spolehlivost, připomínal samopal Suomi, a navíc tu měl (snad pro případ jaderné války) třímetrovou „železnou plíci“ dovezenou z Ameriky. Na konci jedné chodby stál obrovský motor a vedle něj mnoho-setlitrová nádrž s palivem.

„Záložní generátor,“ chlubil se dědeček. „Udrží mě naživu, pokud vypadne elektřina. Jede na diesel a je naprosto nezávislý na obecní elektrické síti.“

Dědeček byl hysterik, což bylo štěstí, protože jako takový považoval za naprosto přirozené nainstalovat do sklepa svého domu záložní generátor.

„Aha,“ vyhrkl otec a zděšeně na zařízení zíral, možná si myslel, že ho motor sežere. „Neměli bysme se ale už vrátit nahoru, na cigaretu?“ dodal.

„Tak na cigaretu?“ zeptal se doktor. „Tabák ucpává plicní sklípky.“

„Jo. Mohl bych už jít?“

Dědeček mu připomněl, že rakovina plic se hladově rozšíří do mozku, a pokud nádor nejde operovat, „umřeš“, ale předtím „budeš zvracet krev, v nejhorším případě ochrneš.“ On sám se naopak hodlal dožít vysokého věku, zvláště teď, když našel lásku. Jen jedna věc dědečka mrzela, konkrétně řečeno choroby. Nové pekelné komplikace a zádrhly, které se vyskytly při vybavování plánované zámořské expedice na palubě ambulance, oddalovaly doktorův odjezd do Ameriky.

Po návratu ze sklepa otec vyběhl na balkon; v noci padal déšť se sněhem, a tak mu navlhly ponožky.

Vykouřil celou krabičku. Z protějšího balkonu na něj zíral nějaký chlap, vedle žil člověk, který prý otce nenáviděl, a mladík se bál chodit po ulici, protože lidi se do něj zabodávali pohledem. A auta? Ta ho chtěla přejet, probouzela v něm pocit provinilosti, pohoršovala se nad ním.

Když otec následujícího rána v ústech opět cítil podivnou pachut', neměl dvakrát na vybranou. Znovu vzal nohy na ramena. Bez ohlášení zabušil na matčiny dveře, zcela zjevně vyděšený. Řekl, že se ho macecha pokusila otrávit arsenikem, a prosil, jestli by mohl v domě dostat lůžko. Slíbil, že bude i platit nájem, jen když ho pustí dál.

Babička vůbec nepochybovala o tom, že by se macecha jejího syna pokusila otrávit. Jenom ji mrzelo, že už stihli přivyknout myšlence na klidný život; nedokázala pochopit, proč by kluk nemohl žít s jejím invalidním manželem – vždyť ten měl doma místa třeba pro celou smečku pomatenců.

Otec tentokrát dostal pokoj s oknem a výhledem do krajiny, kam se celý uondaný zavřel. Babička se později toho dne dobelhala k lenošce, zrovna jí odoperovali vbočený palec, aby ji netlačily lodičky. Stýskala si, jak je to smutné, Mikko je jako Lauri z té knížky od Aleksise Kiviho. Tolik se liší od všech ostatních, ani zobání léků mu nijak nepomohlo, prášky jen zničily jeho osobnost.

Advokát uvažoval, že léky už otci možná stačily poškodit mozek natolik, že z něj zubař nikdy nebude.

„Mno, ale v knihovně to ještě zvládne,“ přemýšlela babička.

Advokát vykládal, jak někde četl, že práce v knihovně je pro mozek překvapivě únavná. Abecední řazení obrovského množství knih vyžadovalo nesmírnou přesnost. A pouhá znalost abecedy nestačila. Knihovníci museli navíc odpovídat na nesmyslné dotazy všech možných cvoků. Babička příkyvovala.

I večerní hosté, kteří si přišli pochutnat na tučných smažených žebírkách a okoštovat různá vína, byli pořádně zmatení. Co tomu klukovi je? Proč se nesměje jako ostatní? Tak on ten Mikko pořád ještě stoná? To je ale pěkně zatvrzelá chřipka!

„Mami, došly mi léky,“ zaskuhral otec před hosty.

„Jaké, prosím tě, léky?“ zasmála se babička, načež syna dovedla do jeho pokoje a zasyčela na něj: „O takových věcech se nemluví.“

Kluk byl jako náročné domácí zvíře, kvůli kterému si nemůžete zvát hosty tak často, jak byste rádi. Někoho takového jste si nemohli nechat doma, aby vás do konce života trýznil, jenže už selský rozum babičce napovídal, že lidi nejde jednoduše utratit. Advokát naopak uvažoval, že dospělí synové by se pochopitelně měli odstěhovat do vlastní domácnosti, vždyť i bobří mláďata ve dvou letech opouští hnízdo. Copak jsou děti nějakí zahradní trpaslíci, aby do sta trčeli u rodičů? Babička se vysmrkala. Už tolik dlouhých let byla ustavičně na pokraji slz. Pokud je kluk jednou nemocný, ať se jde léčit. I matka si snad po takovém očištění může vzít chvíli volna, aby to zvládla.

Otec už nedokázal spát, celé dny jenom proležel a s příchodem noci ho jakási podivná síla držela bdělého — něco způsobovalo, že nezamhouřil oka. Když potom po týdnu nespavosti začal znovu „blábolit nesmysly“, babička s advokátem učinili rychlé rozhodnutí.

„Nahnali mě do auta,“ vzpomínal otec později, „a jako nějakýho uprchlýho mukla mě odvezli na psychiatrický oddělení A2 nemocnice Hesperia.“

PŘEPISOVÁNÍ SVĚTOVÉ HISTORIE

Doma to babičce mezitím šrotovalo v hlavě. Není divu, vždyť byla proslulá svou spravedlivostí. Uvědomovala si (zcela správně), že otec potřebuje osobní podporu, a tak když vyvázl z inzulinového kómatu a elektrošokové terapie, aniž zešílel ještě víc, poslali ho bydlet s jeho o tři roky starším bratrem do dvoupokojového bytu ve čtvrti Haaga, dost daleko na to, aby nebyl na očích, ale zároveň dost blízko, aby mohli dohlížet na jeho bláznění.

Hned po přestěhování sedl otec do taxíku, dojel k babičce domů a požádal ji, aby mu okamžitě předala všechny jeho vkladní knížky, protože „už je načase se osamostatnit“.

„Mno, proč bys je nedostal,“ řekla babička a knížky otci vydala, advokát mu na ně vystavil účet.

Po obědě, když si otec nasazoval bundu, oznámil, že si sám snížil léky na 200 miligramů kvůli „silné touze psát“ (i když ve skutečnosti to udělal proto, aby potěšil matku). Své bludy začal léčit kouřením a šestadevadesáti procentním etanolem rozředěným v jablečném džusu.

„No to je báječné!“ zvolala babička a dodala: „Ale kde ten špiritus bereš?“ (Možná sama potřebovala trochu silnější léky.)

Otec na to, že ho získal od svého otce doktora. Neurochirurg dostával z lékárny litr rektifikovaného alkoholu měsíčně pro pracovní účely a ve znamení drogové prevence z nich týdně odléval jeden a čtvrt deci svým pijáckým synkům, aby se z nich nestali narkomani.

Advokát se nadšeně zeptal, co otec píše, možná román, anebo snad divadelní hru, a hned vzápětí dodal, že i na něj

kdysi dávno udeřila „strašlivá spisovatelská horečka“. Napsal hru o dvou džentlmenech, kteří se díky dědictví odstěhují na venkov, kde mezi pěstováním brambor zažijí všechny zásadní legislativní změny devatenáctého století.

„To zní vážně zajímavě,“ řekl otec s prázdným výrazem ve tváři. „Kéž bych si to mohl brzy přečíst.“

Na odchodu prohlásil, že on se naopak chystá přepsat celou světovou historii. V blázinci se nadchl pro mayskou symboliku a evropské válečné dějiny a sepsal alternativní historický záznam od Napoleonova narození dál (s touhle šílenou spisovatelskou dřinou vlastně začal už v sedmi letech). Teď měl hotových čtyři sta stran pojednávajících o diplomacii, nájemných vraždách, námořních bitvách, proslovech, vyjednáváních a bůhvíčem dalším.

„Píšu jenom v noci,“ dodal ještě otec mezerou ve dveřích, „a často několik nocí za sebou. Celý to absolutně postrádá smysl, kromě toho, že je to zajímavý.“

„Hmm, aha. Ach tak... zajímavé to rozhodně je!“ zvolal advokát. „Ale je to vyprávění, anebo odborné pojednání?“

„Co na tom záleží?“ zeptal se otec.

„V klasifikačním systému knihoven na tom záleží hodně,“ poznamenal advokát a vyzvídal, jestli už mladík uzavřel smlouvu s nějakým nakladatelstvím.

„To teda ani náhodou!“ zařehtal se otec. „Jakmile napíšu tisíc stránek, spálím to.“

SPOLUBYDLÍCÍ

Z otcova životního veledíla jsem nikdy nečetl ani stránku, takže ho otec možná doopravdy spálil – pokud někdy něco takového vůbec napsal. Po mnoha letech strýc na chatě (kam na jaře za úplatu ve formě jídla a piva vždycky zvali i mě, abych se účastnil dřiny v podobě nekonečné výměny střešních tašek) nicméně vzpomínal, že se s otcem vždycky hodně zajímali o historii.

Během jejich spolubydlení ve čtvrti Haaga se strýc, otcův o tři roky starší bratr, dokonce pokusil (aby se zavděčil mému dědečkovi) studovat historii na univerzitě. Otec s sebou bral na studentské párty a nikdo neuhádl, že Mikko je diagnostikovaný šílenec. Otec byl schopný diskutér a ve stavu počínající opilosti ještě působil normálně, dokonce nadprůměrně chytře, přestože trochu potrhle, a je pravda, že jeho národněsocialistické rasové proslovy, historky o Židech a potřeba nezřízeně chlastat spojené se zvykem nosit u sebe meče, pistole a nože, vzbuzovaly údiv.

Potom jeden výlet do roubeného paláce skončil obzvlášť špatně. Začalo to už tím, že otec celou cestu ukazoval prostředníček „zlým lidem“, načež alfa romeo, kterou řídil jeho bratr, sjela ve stokilometrové rychlosti ze silnice. Bratr naštěstí udržel auto pod kontrolou a z křovisek zatočil zpátky na asfalt. Jakmile dorazili na místo, otec se opil jako doga – a v ten okamžik se proměnil. Začal vykládat, že je znovunarozený mayský indián, a chrlit teorie o tom, kdo je špatný a kdo *dobrý* člověk (jiné kategorie neexistovaly). Podle téhle logiky byl psychiatr A. Horsma *dobrý* a skoro všichni ostatní špatní, pochopitelně kromě babičky, která byla *nejhorší* ze všech. Chvilí nato mrštil

otec lahví od piva o zeď a na závěr večera ještě ve dveřích venkovského baru držkoval na nějakého kulturistu. Jen díky bratrově duchapřítomnosti vyvázl bez nakráplé lebky. Po návratu do Helsinek se nechal dobrovolně zapsat do Hesperie.

Neustálé intelektuální rozjímání přesáhlo únosnou mez, pacient se zcela stáhl do defenzívy a sebeobranu, telegrafoval A. Horsma babičce.

Ve výše zmíněném rozjímání otci pomáhal jeho hesperijský kumpán, stopadesátikilový těžce depresivní „drtič kostí“ jménem Sten, muž s pozoruhodně malou lebkou, který se i se svou kytarou přestěhoval na matraci do Mikkova pokoje ve čtvrti Haaga. Otec později vzpomínal, že Sten onemocněl tou vůbec nejstrašnější chorobou ze všech, konkrétně neduhem zvaným realismus – dokonce i jeho sny byly pouhým výčtem událostí daného dne.

V hippie komunitě buržoazních bratrů o rozloze padesáti metrů čtverečních nyní žily tři tulácké duše:

- jeden mayský indián s diagnózou schizofrenie se sklony k sebepoškozování,

- kolos velikosti tankeru, který právě prodělal šokovou terapii,

- otcův o tři roky starší bratr, jenž zcela vážně uvažoval o tom, že odjede dělat médium do Latinské Ameriky.

Životní rytmy vzaly za své: pití přešlo v chlastání, stravování v nenasyté žraní. Ráno, když šel zbytek světa do práce, se v komunitě ukládali ke spánku. Otec nechápal, jak a proč by se měla vytírat podlaha nebo mýt nádobí, a jednou se pokusil nacpat příkrývku do povlaku a dostal se do situace, kdy v něm uvízl sám, takže vypadal jako duch. Otcovy silné stránky byly „jinde“. O praktické věci se staral bratr, i proto, že otcovy nálady se měnily jako na horské dráze.

„Za vteřinu se z absolutní euforie propadnu do hluboký deprese,“ vysvětloval otec.

Po nezřízeném pití se celé dny třásl v bytě a mlčky zíral na stěnu, bylo jasné, že vězí ve spárech úzkosti. Depresivní období následovala lepší fáze, po níž přišla ještě větší deprese, nic se neměnilo a během jednoho propadu otec svému bratrovi, s nímž bydlel, řekl, že neví, jak dlouho to ještě vydrží a kdy „se to doopravdy stane“ – nacistický důstojník, jehož drsný hlas slýchal v hlavě, mu přikazoval, aby spáchal sebevraždu.

Bratr celou následující noc probděl a špicoval uši (co jiného taky mohl dělat).

Ráno byl otec pryč. Hledali ho celé hodiny, volalo se na policii i do nemocnic. K úlevě všech mladík ještě téhož večera bez pozvání dorazil do domu své matky, kde babička, advokát a jejich hosté zrovna popíjeli koňak a šampaňské a pochutnávali si na sledích, candátech a platýsovi.

Otec vtrhl dovnitř jen v ponožkách, s vlasy plnými špíny a s otevřeným poklopcem a prohlásil, že si z celého dne nepamatuje ani ň. Za dobu, co byl mimo, si obarvil svůj dlouhý copánek načerno a nechal si propíchnout obě uši. Jako by si teprve teď uvědomil, co se stalo, prohlásil:

„Pro Kristovy rány, já budu asi doopravdy magor.“

„Tak hrozné to snad nebude,“ konejšila ho babička, odložila zlatou skleničku zahřátou v ohřívači na koňak a odvedla syna do předsíně.

„Tyhle pomatenosti nemůžeš říkat, když jsou v doslechu lidi,“ vybuchla.

„Co? Jaký pomatenosti?“

„Úplné pomatenosti. Ještě si budou myslet, že jsi blázen!“

Prosila syna, ať si sežene pořádné oblečení, klidně mu ho zaplatí. A potom ze zlaté svorky na peníze vyjmula pětisetmarkovou bankovku. Otec si peníze vzal, advokát mu vystavil

účetku. Kaťata si za ně ale nekoupil. Pořídil si koženou bundu a náušnice ve tvaru krucifixu. Sehnal si průvodce šamanských zastavovatelů krve a lidových léčitelů, *Černou bibli* (základní dílo černé magie) a Hitlerův *Mein Kampf*. Když na návštěvu dorazil příště, podávalo se následující jídlo:

- grilované pohankové placky, svatojakubské mušle a alpský sýr s černými lanýži,

- lahev šampaňského *Oenothèque*, ročník 1968, kterou advokát přivezl z Vídně,

- jako zákusek arktické ostružiny a vyzrálé sherry.

Otec ochutnal všechny chody, nepil přespříliš, mluvil rozumně a za své chování obdržel známku „normální“. Potom ho taxíkem odeslali domů do Haagy, načež začalo lamentování.

„Nepůsobil tak nějak manicky?“ ptala se babička a přemítala, co je to za počínání, že člověk nejdřív blábolí nesmysly a bloumá po městě v ponožkách a potom se zase chová „normálně“.

Kuchyňský psycholog, rodinný advokát W. Rex, jemuž doutníky a několik panáků koskenkorvy zbystřily mysl, se začal rovněž přiklánět k názoru, že chlapec schizofrenii pouze předstírá—jako nemocný nemusel chodit do práce, mohl jen škrábat démonické obrázky do zápisníků a svádět bitky s příbuznými.

„A to jeho pití,“ dodal advokát a přihnul si ze sklenky, „je naprosto nezřízené.“

„To je tak smutné, ach bože,“ sténala babička.

„Co z něj jenom bude?“ ptal se advokát a odpověděl si sám: „Možná z něj nakonec nebude nic.“

To už popravdě řečeno začínal být všeobecný názor. Otec se jen tak nazdařbůh povaloval za peníze svých rodičů, filozofoval jako nějaký válečný mesiáš a neměl žádné plány do budoucna.

„Ano,“ přitakala babička a lokla si ze sklenice. „Jen aby neskočil ve vězení, to bych nepřežila.“

„Ve skutečnosti spíš trpí nějakou hodně zvláštní poruchou osobnosti,“ pokračoval advokát. „Pod tou zástěrkou jakýmkoliv dostupným způsobem vždycky strhne pozornost na sebe a záměrně upadne do stavu šílenství. A těmi psími kusy pak dosáhne toho, že kolem něj skáče celá rodina.“

Pokud to tak skutečně bylo, nelze než zvolat: body za vynalézavost, tati!

No, otec nepochybně předstíral, jenže ne blázna, ale normálního člověka a ve své snaze zavděčit se příbuzným zašel tak daleko, že se dokonce zapsal na kurz kresby uhlem na lidové univerzitě. Jedna dochovaná čmáranice zobrazuje babičku, jak sedí na lenošce a popíjí třešňový likér. Z kresby byste jen těžko odhadovali otcovu pozdější kariérní volbu a ani sama babička se na podobence nepoznala. Myslela si, že na obrázku je pes, konkrétně řečeno bernardýn.

Stane se ze mě umělec, telegrafoval ještě ten pitomec a babičku po obdržení telegramu málem skolil infarkt. Sama sice zaměstnáním ani titulům nepřikládala pražádnou důležitost, peníze šlo získat i snadněji (sňatkem a dědictvím po bohatých příbuzných, jak by řekl otec), ale koneckonců se musely brát ohledy i na mého invalidního dědečka.

Babička v odpověď napsala, že i ona v dětství ráda kreslila kytičky, a druhý telegram vyrazil směr Kulosaari. *Domluv tomu klukovi nějak, mě neposlechne.*

Z Kulosaari přišel pořádný výlev, jehož účelem bylo znovunastolení disciplíny – dědeček zase jednou vyhrožoval tím, že otec zůstane bez dědictví.

„To je k podělání, že se kvůli jednomu dítěti musí stydět celá rodina!“

Bylo naprosto nezbytné, aby syn získal diplom, hodil by se například diplomovaný inženýr nebo licenciát medicíny, dobrými alternativami byly taky právník v oblasti dědictví či

diplomat, ekonom nebo zubař – a pokud byl kluk natolik posedlý kreativní kariérou, tak tedy zahradní architekt.

V důsledku tohoto drobného studijního poradenství začal otec znovu vídat skřítky. Denně běhal na terapii a v pracovně A. Horsmy dokonce i nocoval, na matraci pod stolem. V noci, než mu zabraly léky na spaní, otec do zápisníku čmáral demony. Jedna taková zachovaná črta zobrazuje babylonského boha-démona Pazúzua a na jejím okraji se píše:

Psí hlava (máti), mužské tělo (A. Horsma), štíří ocas (advokát), hadí penis (Mikko). (Pronásledují mě a obkličují, nevím, co mají v plánu.)

Ráno psychiatr A. Horsma otce uklidňoval, připomínal mu, že na zemi žije přinejmenším jeden člověk, který věří v jeho umělecké schopnosti, oceňuje jeho jedinečnost a autonomii – alespoň jednomu člověku je otec po chuti. Tím člověkem byl pochopitelně sám psychiatr.

Jako „absolventský dárek“ věnoval otci knihu radikálního psychologa R. D. Lainga *Politika zkušenosti a Rajský pták*, která byla primárním zdrojem jeho vlastních žvástů. Dílo s konečnou platností revolucionizovalo mladíkovu povědomí o jeho duševním stavu.

Podle knihy se zkušenost schizofrenika od zkušenosti zdravého člověka lišila jedině v tom, že prvně zmíněného označili za špatného a *pomýleného*, zatímco toho druhého za *normálního*. Schizofrenie ve skutečnosti nebyla nemoc, ale spíše mystická pouť do neznámé země. A přestože se ne každý z téhle cesty vrátil duševně zdravý, navrátilci si s sebou přinášeli poklad v podobě vědomí o počátečním zdroji lidství. Otec knihu četl s očima navrch hlavy. Z psychózy byl najednou kýžený božský stav, nezbytné základní učení člověka tápajícího na cestě za tím stát se umělcem, studium, bez něhož byl jen šarlatánem bez vize.

Babička tenhle náhled nesdílela, a tak s otcem zabředli do ještě větších rozkolů. Otec si vždycky vyslechl tutéž písničku; babička přesně řečeno tvrdila, že její synové žádnou nevyhlášenou duševní chorobou rozhodně netrpí. Své tvrzení podkládala tím, že i ona sama je pod tvrdou slupkou melancholická a uplakaná, a její sestra, ilustrátorka žijící ve Francii, to je teprve podivínka, skutečná hysterička, co má nervy nadranc a zveličuje bezvýznamné malichernosti tak, že z nich jsou skandály století – běhá od jednoho příbuzného k druhému a očerňuje své starší sestry. S někým takovým je naprosto nemožné trávit račí slavnosti. A pak přišlo kázání.

Rozkazy: „Mohl bys uvažovat o tom, že půjdeš někam do školy, alespoň kvůli otci!“

Požadavky: „Už jsi přemýšlel, že by sis sehnal nějaké zaměstnání?“

Dotírání: „Máš nějakou přítelkyni?“

Zděšení: „Líbí se ti snad dívky, ne?“

Obviňování: „Proč se oblékáš tak divně?“

Hodnocení: „A z čeho jsi prosím tě tak v depresi? Život je přece hezký!“

Rozhořčené příkazy: „Mohl by sis alespoň zajít k holiči?“

Tipy ohledně zdraví: „Pití alkoholu ti nedělá dobře na mozek.“

Úvahy: „Takovéhle dítě že jsem vychovala?“

A obvyklé brumlání: „Nejenže se člověk tak natrápí, ještě musí jednoho syna živit celý život.“

„Copak toho kluka žádným způsobem nedostaneme do práce? Kde je nějaká morálka?“ zeptal se advokát u večere a připomněl, že jednu vyděračskou metodu ještě nepoužili: mohli by otci přestat dávat peníze. To se nicméně zdálo až příliš kruté, peníze byly v naší rodině koneckonců vším. A je pravda, že

otec si s lehce nabytými financemi uměl poradit. Jednou, aby babičku potěšil, si dokonce koupil nové oblečení.

„To jsou děsné boty,“ prohlásila babička hned ve dveřích a zírala na otcovu obuv, kanady s kovovou špičkou. „Dokážeš v tom vůbec chodit?“

„Copak vůbec nic nechápeš, ty slepice jedna!“ vykřikl otec, odjel taxíkem domů, kde si otevřel pivo a začal s odvetou:

Uspěli jste, milí přátelé, zničili jste mi chuť do života, blahopřeju!

Nemáte ani ponětí, jakým peklem jsem si musel projít, a rozdrtíte všechno, co se pokusím vybudovat, nedopřejete mi žádnou úlevu. Ani jeden z vás není doktor, tak proč na mě, vy vesničtí mastičkáři, chodíte s těmi svými radami, co? Pryč s léky a řádný život, a mezi to cpete ty svoje „pravdy“, člověk aby měl zlodějskou morálku a žádné svědomí, tvořivost je zločin, nesmím polykat diapam, protože víte, že ze mě vymaže ještě víc vaší náтуры, a neměl bych popíjet tvrdý alkohol, protože se to nesluší. Tak mi řekněte, jak ulevím svojí bolesti? Penězi? Ha! I můj přítel A. Horsma řekl, že tenhle útok proti mně, proti mému já a mým hodnotám, by mě mohl zničit. Nemůžu přijmout, že mě chcete oceňovat jako schizofrenika jenom proto, že neodpovídám vaší představě o normálním člověku! Ještě žiju, což je hodně – musíte zničit i tuhle malou naději?

Jdu si teď lehnout a zkusím na všechno zapomenout, budu pít a kouřit tak moc, až se samou hanbou zalknete! P.S.: Ty dopisy mi schovejte.

Těmhle úvodními listy otec samozřejmě absolutně ničeho nedosáhl. Naopak, když si přečtete psaní, která po něm zůstala, dojde vám jedno: otec věřil, že ho chtějí dát pod poručnictví! Neustále se mu zdály noční můry o tom, jak mu matka sedne na hrud a začne ho škrtit, až musí lapat po dechu, a potom dorazí jeho bratři. Jeden mu přidrží ruce, zatímco

ten druhý mu do tepny vstříkne jed na krysy – sen skončí bolestivou smrtí.

A v reálném světě na něj číhalo teprve pořádné nebezpečí: hrozba, že ho pohřbí v psychiatrické léčebně! Na tom, zda by tam otce doprovodili andělé v bílých, modrých nebo jakýchkoliv jiných pláštích, nesešlo – do blázince už se vrátit nehodlal.

Zahájil protiútok. Poštou si objednal pistoli Walther PPK (Polizeipistole Kriminal), Hitlerovu sebevražednou zbraň. Pořídil si i přilbu z druhé světové války (na tu napsal na počest indiánského náčelníka *Geronimo*) a Davidovu hvězdu ustřiženou z uniformy nošené v koncentračním táboře, kterou si přišil na rukáv kožené bundy.

V otci se vznítil anarchistický plamen. Stal se z něho panák. A fanatický válečník. A indián. A Žid. Dost možná to byl i nefalšovaný blázen.

ŽABÍ MUŽ

„Tak ona v celých Helsinkách vypadla elektřina?“ zeptala se babička.

„Už to tak vypadá,“ odpověděl advokát.

„Jak si asi teď poradí?“ pokračovala babička.

„Hmm? Co? Kdo?“

„No ten náš domácí pacient.“

A v tu chvíli, při popíjení koňaku ve světle svíček, se rozbřesklo i advokátovi. Výjimečný stav se pochopitelně nejvíc dotýkal člověka, jehož životní funkce byly napojené na elektrickou síť.

„Aha, no, však on si poradí, ve sklepě má pro případ výpadku elektřiny záložní generátor. Sám mi ho ukázal, když jsem si k němu šel pro podpis na papíry o výživném.“

„Mno,“ babička na to. „A navíc má vedle sebe ten výkvět soucitnosti, tu karelskou koketu. Ta ušlechtilá světiče by ho nepochybně udržela při životě i na opuštěném ostrově.“

Co se dědečkovi asi tak honilo hlavou, když mu došlo, že vypadla elektřina a záložní generátor ventilátoru nenaskočil, protože dieselová nádrž byla z nějakého podivného důvodu zřejmě prázdná; když si uvědomil, že leží úplně ochrnutý a sám ve velkém domě, že manželka neodpovídá na jeho volání, protože je bůhvíde, že nedostane kyslík, že nebude schopný dýchat?

Samozřejmě to nebylo poprvé od jeho ochrnutí, co se ocitl na pokraji smrti.

Jednou skoro uhořel „jako buddhistický mnich v Tibetu“. Vlastními silami vyladovál elektrické rozvody na svém ventilátoru, aniž použil rozpojovač, a baterie pochopitelně shořela.

Místnost naplnil černý kouř. Plameny už chirurgovi olizovaly obličej, když se přiřítla ošetřovatelka, strhla z podlahy koberec a invalidního doktora, který byl na nejlepší cestě k tomu stát se lidskou pochodní, uhasila.

Podruhé se ventilátor pokazil na úpatí Pyhänturi, kde se dědeček jako první ventilovaný pacient na světě pokusil „vylézt na horu“. Jako pomocníky s sebou měl mého otce a jeho o tři roky staršího bratra, kteří invalidního doktora po selhání ventilátoru dovlekli rozbahněným terénem do audi a s plynem na podlaze vyrazili směr ústřední nemocnice v Rovaniemi. V autě se dědeček trochu vzpamatoval a halekal, že ho v žádném případě nesmějí zavézt k venkovským doktorům, aby ho zabili. Odmítl se vydat do péče mastičkářů a hrozil, že z pomsty umře, pokud ho tam vezmou! A tak se s ním kodrcali až do Helsinek. Jen šťastným řízením osudu se nesrazili se soby, kteří se sem tam toulali po silnici, ani s protijedoucími auty, ani s policií a za pouhých šest hodin zběsilé jízdy dorazili z Laponska do hlavního města, kde mého ventilovaného dědečka, nedostatkem kyslíku zmodralého jako švestka, připojili na přístroje.

Na třetí neštěstí byl dědeček obzvlášť pyšný: „Z lékařského hlediska jsem utonul,“ vychloubal se i v novinách. Zrovna se proháněl po okolí ve svém novém audi a po návratu do Aurory byl z divoké jízdy pořád tak rozjařený, že „upustil“ ventilátor na podlahu výtahu. Nádrž zvlhčovače mu zároveň naplnila plíce sladkou vodou, jako by byl pstruh, a ne člověk. Přítomné sestry začaly neurochirurga pumpovat vzduchem jako nafukovací balon. Voda se vyřinula ven a pár kyslíkovým molekulám se podařilo vměstnat do doktorových „plicních sklípků hladovějících po vzduchu“; dědeček celé hodiny zažíval muka a pocity dušení a občas ucítil pokušení vzdát se: „Konečně by bylo po všem,“ říkal. Z nějakého důvodu ale vždycky znovu našel touhu po životě.

„Byl to zatraceně houževnatej chlap, odhodlanej a pevnej tváří v tvář zdrcujícím těžkostem, strom, kterej neporazí žádná bouře,“ vzpomínal později otec. Vynalézavý a houževnatý dědeček skutečně byl.

Nyní ležel sám ve svém velkém domě, zcela ochrnutý, neschopný dýchat. Uměl si však nahnat vzduch do plic jazykem a teď mu nezbylo než se v téhle žabí technice pokusit o světový rekord. Naneštěstí beze svědků.

Vehnal si vzduch do plicních sklípků, v klidu počkal, nechal plíce, aby se vyprázdnily od oxidu uhličitého, vehnal do nich vzduch, v klidu počkal, nechal plíce vyprázdnit, zklidnil se, vháněl vzduch, počkal, vháněl vzduch, zklidnil se, počkal, vháněl vzduch, zklidnil se, vháněl vzduch, počkal, vháněl vzduch. Bůhvíkolik hodin vydržel takhle lapat po dechu. V jednu chvíli uprostřed noci jeho soustředěnost ochabla, začala se ho zmocňovat únava. Vyčerpán se, popletl rytmus vhánění vzduchu a nakonec mu došel dech. Dědeček vůbec poprvé ve svém životě ztratil kontrolu. Zadusil se vlastním jazykem.

LÁSKA JE MRTVÁ

Později si nikdo nevzpomínal, co se po neurochirurgově smrti vlastně seběhlo. Ošetřovatelka se v každém případě potichoučku vytratila do Švýcarska a už ji nikdy nikdo neviděl. Okolnosti byly celkem pochybné. Otec později všem svým známým, včetně těch, které znal jenom napůl, vykládal klavety o tom, jak dokonce i jeho „zdraví“ příbuzní uznali, že pečovatelka, pokud tedy dědečka rovnou nezamordovala, za rok manželství shrábla miliony.

Když se stane něco podobného, všichni se zkrátka snaží nějak udržet nad vodou. Otcův spolubydlící, jeho o tři roky starší bratr, uprchl s přítelkyní na loď do Švédska, kde se pořádal kurz meditace, a po návratu domů se na první pokus dostal na divadelní školu. Můj invalidní dědeček by tuhle směšnou kariérní volbu pochopitelně zatrhł – divadlo, to byla teprve habaďůra, chlap musel mít skutečné zaměstnání a ideálně dvě nebo nejlépe tři slušně vynášející práce tak jako on sám. Jenže z hrobu se špatně komanduje.

Vynořily se i další starosti. Už to, že babička s dědečkem neuzavřeli žádnou předmanželskou smlouvu, bylo pěkně pitomé, ale nyní ještě hrozilo, že rodině spadnou na krk půjčky, které si dědeček nerozumně nabral. Životní pojistky se koneckonců zřídily jejím jménem a skoro všechny spolkla banka. O těchto nudných finančních záležitostech se příbuzní Mikovi ani neobtěžovali vykládat, nejspíš si mysleli, že když už nic jiného, minimálně by nenapomohly jeho zotavení.

Mého otce dědečkova smrt zasáhla popravdě ze všech nejhuř. Bylo mu teprve devatenáct let a upadl do těžké deprese. Zabarikádoval se u sebe v bytě, dny a noci nosil to samé

oblečení, telefon vypočil ze zdi. Tenhle stav trval bůhvíkolik měsíců, až se Mikko najednou zničehonic přestal stranit lidí a začal courat k babičce domů. Přišel brzy ráno, nejpozději do oběda. Celý den ležel na pohovce, zvedl se, jen když zavolala příroda, aby se najedl, skočil si zakouřit nebo si z police vytáhl román. Za žádnou cenu si nechtěl zavolat taxík, takže advokátovi nezbylo než chlapce na noc napůl násilím odvézt do vlastního domova ve čtvrti Haaga. Ráno byl otec znovu u dveří. A když ho advokát večer zavezl domů, dopoledne opět vyzváněl na zvonek. Babička, aby měla alespoň chvíli klid, nakonec uprchla ze země. S advokátem odletěli do Paříže oslavit nový rok 1975. Otec je dál pronásledoval pomocí dopisů.

Mám jen jednoho Otce, napsal zhruba rok po doktorově smrti, stejného jako ty i všichni ostatní.

Vlastně mám i druhého otce, ale ten už není se mnou.

Advokáte, ze srdce vám přeju Štěstí a zároveň prohlašuju:

Teď jste můj otec vy, nikoliv nevlastní, ale opravdový.

A jak jsem miloval svého tátu, teď miluju i vás.

Matce napsal:

Myslím na Tebe, máti má, nepřítomně se usmívám jako nehybný vítr v mlze.

V hávu smutku však nejsem sám, protože Ty žiješ.

Teď už chápu, jakou mám matku, matku, jejíž lásku nikdo nevyšochal, ale jejímž je ona zosobněním.

Šeptám do větru, aby moje drobná slova zanesl k Tobě a pověděl Ti:

„Ach, jak Tě miluju, a jak málo se v tom slově skrývá, aby stačilo.“

Když otcův kamarád Sten, který přespával u něj v bytě na matraci, odešel na šokovou terapii a otcův bratr s novými spolužáky vyrazil slavit do Studentského domu, otec doma osaměl. A v tu chvíli se jeho stav drasticky zhoršil. Neměl jinou

možnost, musel se zapsat do psychiatrické léčebny. V nemocnici deprese pochopitelně okamžitě polevila, pozdě do noci hrál šachy se svým psychiatrem a diskutoval s ním o nadřazenosti různých šachových zahájení. Nakonec ho však poslali domů – na dvoře nemocnice už kvetl podběl a pacient byl od pohledu *normální*. Na odchodu otec ještě poprosil o obnovení všech předpisů; díky lékům prý cítil bezpečí a útěchu v temné noci, ve chvílích, kdy už neměl sílu jít dál.

Babička s advokátem se vrátili do Finska a otec samozřejmě okamžitě vyrazil taxíkem do Kauniainenu. K obědu se podávalo provensálské kuřecí: kuře dlouze pečené v pekáčku na bílém víně, ochucené listy šalvěje a větvičkami rozmarýnu. Otec vykládal o pohádkách, říkal, že jsou odjakživa blízké jeho srdci, vzpomínal na dětská léta, na to, jak měl kolem krku vždycky plovací kruh, a při odchodu ještě dodal, jak šťastný je, že má tak božsky krásnou matku a tak moudrého otce.

„Ten byl ale dobře naložený,“ prohlásila babička, když syn odjel taxíkem domů. „Úplně jako dřív!“

„Pravda,“ přitakal advokát, „třeba konečně bere léky, které fungují.“

Po návratu domů si otec otevřel pivo, spolkl několik prášků, brzy vypil druhé pivo, zhltl další prášky a někde napůl cesty přes basu pivních lahví zavřel oči a lehl si na kuchyňskou podlahu.

Babička obdržela informaci v dopise:

Máti, jednou by k tomu stejně došlo. Láska je mrtvá, stejně jako já. Neplač, mami, je mi dobře, nacházím se na duchovní úrovni, kterou nikdo nechápe; energie nezmizí, na to pamatujte, nezapomeň na můj úsměv. Sbohem.

Mikko, v noci

SENNÁ RÝMA

„Takovouhle vylomeninu on provede...“ zamumlal advokát a zatočil s mercedesem na dvůr nemocnice Hesperia. „Dej na mě, jenom dělá hlouposti, chce pozornost.“

„Možná bych tam měla jít raději sama,“ podotkla babička. Vypadala ztrhaně, pod očima, pod silnou vrstvou make-upu, se jí rýsovaly veliké pytle, jako by dostala pořádně nabito.

„Jistě,“ přitakal advokát. „Asi bude lepší, když tě nedoprovodím, chlapec teď vyžaduje mateřskou pozornost.“

Otec ležel na pokoji v bleděmodrém mundúru, a když spatřil matku, zabručel:

„Nazdar.“

„Co se ti stalo s obličejem?“ vyhrkla babička zděšeně.

Otec řekl, že má na oddělení dost volného času, a jak ho lépe využít, než k pěstování kníru? Babičce to moc směšné nepřipadalo.

„Mno,“ odvětila. „Vypadá to úplně hrozně. Nesluší ti.“

„Přineslas mi ty cigára?“ zajímal se otec.

Babička se začala přehrabovat v kabelce, a nakonec v ní ve zmeti krémů, parfémů a kapesních zrcátek našla cigaretový karton ze Stockmanna. Podala cigarety synovi a ten je strčil do zásuvky nočního stolku.

Vtom se jejich pohledy setkaly. Mlčky si vzájemně zírali do očí, chvěly se jim tváře, vypadalo to, že se jeden nebo druhý brzy rozsype na kusy, které se pak rozlétnou do prostoru. Ani jeden ale nepovolil. Ani jeden nedokázal promluvit.

Babička přecházela před nemocnicí, oči jí slzely, kanýr na jejím letním klobouku zběsile poletoval – trpěla sennou rýmou. Najednou si možná uvědomila, že vyšla ze dveří

psychiatrické léčebny, a obezřetně se rozhlížela kolem jako ředitel velké firmy, který se plíží z nevěstince. Nakonec dorazil advokát s mercedesem a odvezl ji do bezpečí.

POMOCNÁ RUKA

Žádný z otcových příbuzných (kteří byli možná mírně v šoku) mu nepoložil ty správné otázky, což bylo podle jeho názoru úplně nepochopitelné. Život se obrátil vzhůru nohama.

Nic nedává smysl, začíná otcův telegram zaslaný z nemocnice. Pokud to nikoho nezajímá, není pak úplně jedno, jestli člověk žije, nebo si klidně umře?

A hned poté:

Odpusť mi, že jsem se já, zrádce, pokusil zabít v předvečer tvých narozenin, vždycky jsem si uměl vybrat špatně, zkus mi odpustit, i kdyby to bolelo! Nejsem ti křížem z vlastní vůle. Ale z vlastní vůle jsem se pokusil všeho vzdát, i toho, co je mi nejdražší.

Babička zas a znovu četla otcovy zprávy a pokukovala po krabičkách s léky navršených na nočním stolku. Oči měla tak napuchlé, že při chůzi vrážela do nábytku. Do dlaně si nasykala hrst pilulek a vzápětí je zase vyděšeně nacpala zpátky do krabičky. Už se neodvažovala brát ani valium. Bála se sama sebe. Noci probděla a dny proploužila po domě, chodila v županu a v papučích, se slunečními brýlemi na očích. Celé hodiny seděla před zrcadlem, mazala si nežit, který se jí udělal na obličeji, zase krém setřela, znovu ho namazala, setřela. Nezvedala telefon, nejedla, nepila nic kromě třeshňového likéru, a když došel, tak whisky, načež se odběhla vyzvracet. Uprostřed toho všeho sama přicházela o rozum.

Ach, drahá sestřičko, psala jí starší sestra, číst tvůj poslední dopis bylo opravdu příšerné. Pro tebe to s chudákem Mikkem musí být pochopitelně ještě mnohem horší. Je pořád v nemocnici? Pokud je pro něj život skutečně nepřekonatelně trýznivý

a přináší mu jenom bolest a utrpení, tak si i já začínám myslet, jestli by se mu už ve jménu lidskosti nemohlo dovolit, aby odešel. Copak už jsme nezkusili úplně všechno? Jeho osud je pro mě doopravdy jedna velká záhada. Celé to nechápu, ani co by se za nehet vešlo.

P.S.: Jak je na tom ten tvůj nežit? Zabrala na „nosní hlízu“ antibiotika? Vřed přímo uprostřed nosu, horší místo si vážně nevybereš.

Přišel i druhý dopis a třetí a čtvrtý, ale babička už nezvládala odepisovat. Nakonec trvalo víc než rok, než v dopisování se svou sestrou žijící v Montrealu dokázala pokračovat.

Pokud jde o otce, ten strávil pár týdnů ve svém druhém domově, na oddělení A2 nemocnice Hesperia, které začínal znát jako své boty, načež ho za dobré chování propustili do civilu.

Psychiatr A. Horsma, který se vrátil z dovolené, otcovy příbuzné uklidňoval, telegrafoval jim, že pokus o sebevraždu nebyl tak hrozný, jak vypadal. Šlo spíš o poetický bankrot nepraktického muže.

Když však babička Horsmu konečně dostala k telefonu, psychiatr úplně otočil. Prý pochopitelně ví o otcově někdejším vánočním churavění. Jak je propánakrále možné, že rodiče nezaznamenali žádné varovné předzvěsti toho, k čemu mělo v budoucnu dojít? Matka stráví měsíce se sborem v Montrealu a třináctiletý syn celou tu dobu prostoná, plouží se v županu po domě, odkud nevytáhne paty, a při lékařské prohlídce se údajně nenajde nic závažnějšího než „horečka“ a „bezdůvodná únava“ (pro stesk po matce ještě nebyla vynalezena diagnóza). Bylo nezbytně nutné vydolovat každíčký problematický okamžik z chlapcovy minulosti od narození dál, přiznat, kde rodiče udělali chybu, a hlavně: proč?

Babička v odpověď zakřičela, že její manžel požene Horsmu k soudu a připraví ho o povolení k výkonu lékařské praxe.

Potom došla ke skříni s léky, náhodně sesbírala krabičky s pilulkami, nalila si sklenici vody, nabrala hrst pilulí a otevřela ústa. Přesně v okamžiku, kdy si prášky cpala do krku, ji zasáhla bodavá bolest; zhroutila se na podlahu a s rukou přitisknutou na srdci se svíjela na koberci. Možná by i umřela, kdyby advokát — jako zasahující hasič hlídkující na chodbě — řízením náhody uprostřed pracovního dne nevtrhl do bytu.

Otec a jeho bratr se ještě pokusili pokračovat ve spolubydlení předem odsouzeném k zániku a chvíli to skutečně vypadalo, že život plyne poměrně hladce, dokud se Mikko znovu nerozhodl zabít pomocí léků, kterých mu jeho psychiatr předsal takové množství, že by se jimi dokázaly zasebevraždit třeba celé Helsinky. Natáhl si na sebe bratrův zlatý sváteční oblek a uprostřed kuchyně spolkl smrtelné množství pilulí.

Drazí spoluobčané, natukal na psacím stroji na růžový papír, mým záměrem není přijít s žalostným historickým přehledem svého nudného života. Zároveň je příliš pozdě na to hledat důvod nebo motiv — všichni jsme táhli za jeden provaz. Ten provaz se bohužel nadobro přetrhl. Při zaníceném pátrání po nějakém jiném řešení (než tom, u něhož jsem teď skončil) mě napadaly tytéž otázky jako před mým prvním pokusem o sebevraždu. Odpovědi se z jakéhosi zvláštního a zajímavého důvodu proměnily, ale konečný výsledek zůstává stejný.

Když tohle píšu, po tvářích se mi valí slzy, vím, že bych měl někomu zavolat, mluvit, dovolit tomu pocitu, aby zamířil ven, nikoliv do mého nitra. Nemám chuť přít se s vámi o léčebných metodách v otázce psychiatrického onemocnění. Na věc jsme měli vždycky odlišný názor, a proto mě nikdy nebylo možné plně léčit — boje ohledně mojí léčby mě připravily o veškerou sílu.

Poslední měsíce jsem se kvůli jisté utkvělé představě bál vás všech, věřil jsem, že mě hodláte zavřít do nějaké betonové ohrady, abych se tam pitvořil mezi úplnými blázný. Jako člověk

bych přestal existovat. Přiznávám, že jsem prchal před veškerou zodpovědností; nedělal jsem to však pod rouškou „smyšlené“ nemoci, ale z práva vyděšeného, zdeptaného a chorobně osamělého člověka. Jsem unavený a stále doufám, že se mi odněkud dostane pomocné ruky, jenže žádnou nevidím.

Největší zklamání svého života jsem zakusil po svém prvním pokusu o sebevraždu. Byli jste jako dřevění panáci, slepé přízraky – jako byste mi chtěli říct, dělej si, kašpare, co chceš, nezajímá nás to. Víím, že teď překrucuju pravdu, byla to pro vás určitě rána, ale můj čin žádnou diskuzi nerozpoutal. Nikdo se mě nepřišel zeptat: „Proč, Mikko, proč?“, možná proto, že se nikdo na nic ptát nechtěl; už jste mě pohřbili, přestože moje srdce ještě bilo.

Odpusťte mi mou zatrpkllost, ale já a jenom já jsem si prošel netušenými pekly. Vždycky jsem vás miloval, tvrdíte si, že je to lež, tak jako jste to tvrdili mně, ale je to pravda, a proto se mi tak těžko dívá na ty prášky, které zanedlouho spolknou. Nebojím se toho, co bude následovat, až se kolem mě rozhostí ticho; mám strach, že znovu neuspěju a spatřím bílý strop ádvojky. Víím, že potom, jen co se postavím na nohy, mě okamžitě zavřete do ústavu.

Bůh mi odpusť mou zlomyslnost, takového mě stvořil. Sbohem. A díky vám, Horsmo, za roky trpělivosti, ne vždycky se zadaří, načež následovaly prosby o odpuštění a vyznání lásky příbuzným, nejvíc matce, sourozencům a Stenovi.

Otcův bratr se ještě v hodinách těsně nad ránem vrátil domů do Haagy a na podlaze obývacího pokoje našel zmítající se tělo s pěnou u úst. V sanitce se otci zastavilo srdce, ale záchránáři (kteří nevěděli, že mladík chtěl zemřít, a oni by se tudíž měli dopustit profesního pochybení a nechat ho skonat) mu do prsou pustili elektrický proud. Otec s prohnutými zády

vyletěl vzhůru a zase spadl a srdce se mu znovu rozběhlo, byť ho měl poškozené až do konce života. Ke zmatení mého strýce, kterého zapomněli v sanitce, byla otcovou první reakcí úleva nad tím, že zůstal naživu.

A je zatraceně dobře, že nenatáhl bačkory, to by tak ještě scházelo, aby můj vlastní otec umřel dřív, než jsem se stačil narodit!

LEDOVÁ KRÁLOVNA

A zase se jelo sanitkou na výplach žaludku a odtud přes ka-
pačky na uzavřené oddělení.

Tyhle kousky byly natolik dramatické, že i ti, kteří měli
otcovu diagnózu a medikaci za pomýlenou, začínali pochybo-
vat. Možná si to kluk skutečně nevymýšlel. I babička se začala
klonit k názoru, že její syn bude nakonec přece jen trochu po-
trhlý (lékaři rodiny to samozřejmě věděli od samého začátku).

„Aha?“ podivil se advokát při večeři nad vařenými kamčat-
skými kraby. „Tak že by přece? Co když je to prostě jen podi-
vín? Minimálně je citlivý, přecitlivělý, a to se koneckonců i říká,
že citliví trpí ze všeho nejvíc, musejí nést to nejpřemrštěnější
břemeno ze všech.“

„Já se tak mýlila,“ vzdychala babička. „Kdyby mi okamžitě
došlo, že je nemocný, nic takového by se nestalo.“

„Proč bys z toho obviňovala sebe?“ namítl advokát.

„Vždyť je to všechno moje chyba.“

„Copak jsi mu ty prášky do krku nasypala ty?“

„Co když má ten Horsma pravdu a já chlapci zničila život?“
pokračovala babička.

Advokát jí připomněl, že všechna vina jde vždycky na
vrub matkám.

„Ale v jeho dětství to bylo všelijaké,“ vykládala babička
a vysmrkala se.

„Cože?“ zeptal se advokát. „O čem to mluvíš?“

Vřed na babiččině nose byl už skoro úplně zahojený.

„No...“ zamumlal advokát. „Alespoň vlastní svědomí ti říká,
že jsi byla skvělá matka.“

„Báječná matka, to určitě, když chce můj vlastní syn umřít!“

Jako nouzové řešení otci přidělili roli poslíčka v advokátově kanceláři na Vuorimiehenkatu, vždyť i Aulisovu synovi terapie prací pomohla se zotavením. Činnost, u které není třeba myslet, a k tomu ještě trocha pohybu, kdy se člověk zapotí a potká lidi, zkrátka úplně normální věci – to byl podle advokáta jednoduchý lék na složitý problém.

A skutečně se zdálo, že terapie funguje! Otec byl dobře naložený a „normální“, dokonce vtipkoval, jako by se nechumelilo. Na račích slavnostech v roubeném paláci v Kultaniemi si přítomní povšimli, že léky v podstatě nepotřebuje a i tvrdého alkoholu požívá pod očekávání. Nezačal se nezřízeně opíjet, jak se všichni už předem báli, dokonce to vypadalo, že v pití zaostane za svým divadelnickým bratrem. Naopak ze zkoušky z francouzštiny od svého soukromého učitele obdržel dva minus, což se vzhledem k okolnostem považovalo za mimořádný výsledek.

Při jedné večeři advokát spekuloval, že otcovo bláznění – jak už ostatně řekl stokrát předtím –, bylo pouhé přehnaně dramatické divadlo.

„Ano,“ odvětila babička. „Třeba to opravdu byla jen nějaká podivná rebelantská fáze.“ Tak z celé té nešťastné záležitosti nakonec přece jen vyvázli s pořádným leknutím.

A potom si otec do žaludku zase jednou úplně nečekaně obrátil škopek prášků.

Když píšu tyto řádky, moje rozhodnutí je jasné: zabiju se. Jednám tak sobecky a nespravedlivě vůči vám všem, ale někde vede ona hranice, kdy už život člověka zkrátka netěší. Už nemůžu. Nic dalšího bych ani nezvládl napsat, ale musím. Rok sedmdesát pět pro mě byl nový začátek. Pokus o sebevraždu mi přinesl život, ale běda – jak krátký nakonec zůstal. Následující jaro bylo zlatým věkem mé existence a díky za to patří jedině Bohu. Vy ani já jsme na tom neměli podíl.

Snadno vyvstane otázka, proč Bůh navzdory mým modlitbám dovolí, aby mě potkala zkáza? Nevím. Domnívám se, že můj životní úkol se naplnil.

Tak nějak mám pocit, že ode mě všichni čekáte vysvětlení. Co mě například k tak nesmyslnému a hrůzně působícímu činu vedlo? Nejhlubším důvodem pro mou sebevraždu je, že nemám budoucnost. Nedokážu žít s dobrou prognózou, a přitom rok za rokem trpět. Moje víra v lékařskou vědu a léčivou Boží sílu je pryč. Vlastně bych se měl vrátit do dětství, pokusit se nacítit jeho atmosféru, vyhledat konflikty a momenty, jimiž jsem sám přispěl k selhání ve všech činnostech, do nichž jsem se kdy pustil. Zkrátka nejsem z toho správného těsta, postrádám potřebnou houževnatost, abych s touhle nemocí dokázal žít dál. Za svůj největší nedostatek odjakživa považuju své chabé komunikační schopnosti. Poslední kapkou jsou léky, které mi nejdříve pomohly – a teď mi přivodily zkázu. Nepochybně byly potřebné, jenže já jako jejich uživatel nevyhovoval.

Odpusťte mi mou pošetilost. Nikdo neměl pravdu, nikdo se nemýlil. Tohle rozhodnutí bylo a je moje vlastní. Nechci, aby kdokoliv nesl byť jen závan provinilosti za moji smrt. Už nevolaám o pomoc tak jako dřív, protože vím, že se mi jí dostalo tolik, kolik jen celý svět člověku dokáže nabídnout.

Večer se ještě podívám na hokejový zápas, co budou dávat, a až Sten odejde k sobě do pokoje, spolykám prášky. Už jsem si připravil i vodu. Začnu s pilulkami na spaní a skončím thioridazinem. Nevím, jak se na to umírá, ale každopádně věřím, že umřu.

P.S.: Nikdo si ze mě neberte příklad.

A tak cesta pokračovala přes výplach žaludku na uzavřené oddělení. Po pokusu o sebevraždu následovalo zotavení, po němž přišel další teatrální sebevražedný pokus, jednou na záchodě, podruhé v advokátově kanceláři, jindy kdoví kde.

Po návratu z léčebny často uplynuly celé měsíce, než se otec pokusil zabít znovu. Žít s ním v jednom bytě bylo čím dál obtížnější. I otcův bratr už začínal vypadat, jako by ho přejel tank. Nakonec to nevydržel a odstěhoval se. Nikoho přece nejde zachránit, pokud zachráněný být nechce.

A když babička odolala vábení tuby s prášky, zbývala jí jediná cesta ke světlu: musela zatvrdit celou svou duši.

MEGERA

Na podzim roku 1977 otec za použití vlastních klíčů vnikl do babiččina domu a začal tam demolovat její skleněné kachny. Na kuchyňském stole zanechal jakýsi manifest podepsaný slovy „Jediný člen snobské buržoazní rodiny, který má všech pět pohromadě“:

Moje máti je bezbožně bohatá ženská, která má srdce z ryzího ledu, žije v křišťálovém paláci, koupe se se svým stříbrným nádobím, mazlí se s diamanty a skleněnými kachnami, ale vlastního syna neobejme!

Na okno v obývacím pokoji pak černou tuší napsal:

V tomhle domě žije moje matka, Megera!

Když babička umyla okno a zametla střepy, posadila se na lenošku a pošramocenou duši si začala léčit standardní terapií: chystala se poslouchat jímavé gramofonové desky a plakat u toho. Něco se však změnilo. Oči ne a ne propustit jedinou slzičku – jako když v zimě zamrzne západka u dveří. Z pláče nic nebylo a i kvůli obyčejnému mrkání si babička musela prolévat oči úctyhodným množstvím očních kapek, které jí nový rodinný lékař, otcův nejstarší bratr, předepisoval po litrech.

Advokát dusal po bytě a chrлил se sebe útržkovitě myšlenky, jako kdyby si připravoval řeč: „Tohle je neštěstí celé rodiny“, „je nemocný“, „nemůžeme ale schvalovat zločince –“

„Nechci podat trestní oznámení,“ vzdychla babička z lenošky.

„Taky bych nechtěl,“ pokračoval advokát, „ale když on je úplně nemožný a žádná disciplinární opatření nezabírají. Ani rozumná domluva, ani soucit – to se máme taky uchýlit k násilí?“

„Nejstrašnější potrestání, které stařešinové kdy vymysleli,“ předčítal z otcova dopisu, „je vyhnanství: doživotní karanténa.“

„Já nechci žádné karantény!“ vykřikla babička.

Zato otec chtěl – milerád a zcela dobrovolně se stáhl do ústraní, takže stařešinové nemuseli dělat zhola nic. Rodině oznámil, že Vánoce raději stráví o samotě. Když babička obdržela telegram se zprávou, skoro spadla ze židle.

„Proč by chtěl proboha někdo trávit Vánoce o samotě?“ povidovala se. „Já už prostě vůbec ničemu nerozumím.“

Po vyhlášení vánočního smíru si otec nasadil válečnou přilbu s nápisem *Geronimo*, popadl svou oblíbenou zbraň Walther PKK a zavolal si taxi, zjevně chtěl nakonec přece jen dorazit za rodinou a oslavit s ní svátky. V půli cesty si to nicméně rozmyslel; možná mu došlo, kde bydlí jeho skutečný nepřítel.

Vrátil se k sobě do bytu a začal s již známým očistným rituálem. Svlékl se donaha, shromáždil své deníky a spisky a zapálil je. Navlékl se do neoprenu, po celém obýváku zapálil moře svíček, postavil se do jejich středu, sedl si a spolkl hrst léků. V sebevražedném dopise, který prý spolu s přesným časem své smrti poslal už předem přichycený k vánočnímu balíčku adresovanému celé rodině, napsal:

*Drazí přátelé, mám vůbec ještě nějaký důvod žít, když mě mé nejbližší okolí ocejovalo jako schizofrenika? Značujete mě jako dobytkař krávu. Připravili jste mě o mou poslední hr-
dost – svobodu. Připadám si jako vězeň společnosti. Jako odpad, který pověsili na šibenici. A následovaly prosby o odpuštění a láskyplná vyznání příbuzným, nejvíc babičce a bratrům.*

A tak se hasiči se sekerami v rukou zase jednou vlámali do bytu. Čtení otcových sebevražedných dopisů z mládí je

mimořádné v tom slova smyslu, že jsem podle nich neměl vůbec existovat— a pokud by to hasičům trvalo o pár minut déle, nikdy bych tyhle řádky nenapsal.

NASHLE POD DRNEM

Když otec zase jednou přežil svůj pokus o sebevraždu, trochu se zklidnil. Provedl obrat o sto osmdesát stupňů, sbalil si kufry a zmizel někam do Říma studovat uměleckou malbu pod vedením jakéhosi imaginárního nebo skutečného mistra Vittoria Berta. „Zdrcený mladík“, který toužil jediné po příjetí (a penězích) svých příbuzných, udělal i ze svého zmizení hotový spektakl.

Drahý pokrevní příbuzný, psal otec, mrzí mě, že psaní není adresováno konkrétně Tobě. Je to pouze z toho důvodu, že jsem vám všem poslal navlas stejný dopis. Nicméně k věci. Dohodněme se, že už jeden druhého do konce života nekontaktujeme. Kdybych mohl, klidně bych vás všechny vyměnil za hasák, jenže hasáky mi bohužel k ničemu nejsou.

Nashle pod drnem (doufejme, že nás zakopou dost daleko od sebe, ať nepadneme smradem)

P.S.: Škoda, že se nemůžete seznámit s otcovými knihami s výstřižky – v nich byste našli výborné figle ohledně toho, jak využít hasák!

Nebylo jasné, co otec dělá, kde a jak se živí, ani jestli se jedná o fyzickou nebo telepatickou cestu. Po návratu domů z něj byl každopádně nový člověk. Mělo to prosté vysvětlení. Existuje jediná věc, která dokáže uzdravit hluboce otřesenou mysl, a tou je láska – to, že milujete druhého člověka a on miluje vás.

||

KVÍTEK JABLOŇOVÝ

Moje matka byla štíhlá jako proutek, na sobě měla jednoduché bílé svatební šaty a smála se ženichovým vtípkům. Otec jí visel na krku, olíbal ji a hladil, ach miláčku, opakoval, ty můj kvítku jabloňový, ty moje bohyně.

„Chovej se slušně,“ napomínala ho matka. „Hele, jde sem moje sestra, vyndej to žváro z pusy.“

Vtom dovnitř dveřmi magistrátu vtrhli jediní svatební hosté – matka mojí matky, babička Kerttu, a matčina o deset let starší sestra, tetička Aune.

„Mikko,“ představil se otec, „alias Ringo.“

Babička Kerttu slyšela „bingo“.

„Jaké bingo?“ ptala se zmateně.

„Žádný bingo, ale Mikko alias Ringo,“ odvětil otec a ještě jednou to zopakoval, ale když jeho slova ani potom nepadla na živnou půdu, začal ztrácet nervy.

„Ringo je takový jeden pistolník,“ vysvětlila matka babičce. „Zapomeň na to!“

„Já ty srpnové svatby nechápu,“ pokračovala babička Kerttu. „Proč se lidi musí brát takhle na sklonku léta?“

„Ach, tobě to tak sluší,“ švitořila usměvavá tetička Aune, „jsi tak krásná a úžasná, máš tak dobrou povahu a jsi tak ochotná – *ukaž, já to vezmu* –, to jsi vždýcky říkávala už jako malá, už tenkrát jsi byla ohromně skromná.“

„Ale prosím tě,“ smála se matka.

V těch dobách se páry oddávaly jako na běžícím pásu a svatební obřady trvaly stěží tři minuty, ale otec měl jiné plány. Poklekl matce k nohám a přednesl báseň s názvem *Můj kvítek jabloňový*. Bylo to dost možná to nejsladší vyznání

lásky, jaké kdy kdo sepsal. Otec vstal, z kapsy vytáhl prsten, navlékl ho novomanželce na prst a potom ji políbil. Dokonce i smrtelně vážné babičce Kerttu se v koutku oka zaleskla slza.

„A kde jsou ženichovi rodiče?“ vyzvídal právník, který se ujal role kněze.

„Vy to nevíte?“ divil se otec; možná si skutečně představoval, že o jeho rodinných záležitostech ví celý svět.

Právník odpověděl, že bohužel neměl to potěšení ženichovy příbuzné poznat, většinu času žil zalezlý ve své ulitě.

„Aha, no, mý rodiče naneštěstí nedorazí,“ řekl otec. „Možná jsou oba mrtví, jednoho vážně odkráglovali.“

Dotyčný právník kdysi po havárii na motorce ochrnul na jednu stranu obličeje; oční víčko a koutek úst měl povislé jako hodiny na Dalího obraze. Z jeho tváře bylo těžké vyčíst, co se mu honí hlavou, a otec si právníkův výraz možná vyložil tak, že je muž v šoku. Došel si pro další kávu a hned ho uklidňoval, vykládal, že už začal s vlastním šetřením vraždy a viníci se brzy zhoupnou na šibenici. A potom právníkovi vyličil zápletku, která by vystačila na policejní román i se všemi odbočkami. Bylo to takhle: dědečkova mafiánská manželka svého bohatého, po obrně ochrnutého muže potají zavraždila a shrábla jeho miliony. Skutečným viníkem však byla žena, která sesmilnila s rodinným advokátem, lotrem falšujícím právní dokumenty, čímž svého invalidního exmanžela nepřímo zabila a okradla. A tak dále.

Právník jen zíral, načež otec dodal:

„Já jenom říkám pravdu.“

No, moje matka měla při výběru životních lásek nešťastnou ruku už dřív; otec se jí díky své minulosti chovance psychiatrické léčebny Hesperia celkem hodil na seznam. Na střední měla dlouholetý vztah s chlapcem jménem Jussi. Jussi spadl,

srazilo ho auto a on upadl do kómatu, z něhož se probudil postižený. Skončil na vozíku. Tehdy matka všechny překvapila. Oznámila, že se za invalidního Jussiho provdá. Tetička Aune a babička Kerttu jí našeptávaly, ať si na krk nevěší postiženého: „Narodí se vám děti se dvěma hlavami!“ Nakonec Jussi, hotové dítě štěstěny, znovu skončil pod autem a zemřel, čímž zachránil matčiny příbuzné před ostudou.

Otec se vyloženě chlubil, že teď má matka očividně větší štěstí – vždyť on umřel přinejmenším patnáctkrát nebo kolikrátže vlastně, ale stejně je pořád naživu! I babičce Kerttu to vyloudilo malý úsměv na tváři, nejspíš si myslela, že otec žertuje.

„Ty Mikkovy řeči nemá cenu poslouchat,“ smála se matka. „Mikko má bujnou představitost.“

„Cože?“ zahřímal otec. „Co to má bejt za cenzuru? Člověka nemůžeš doopravdy poznat, pokud nevíš, co se mu přihodilo.“

„To je ale zábavný kluk,“ brebentila tetička Aune a vypadala opravdu šťastně. „Ten náš Mikko je ale veselá kopa, je tak pohledný a zábavný!“

Bylo po svatbě a babička Kerttu s tetičkou Aune dovrávaly do taxíku. Aune jim nejprve mávala z bočního okénka a pak ze zadního, zorničky jí rozkvetly jako průzkumníkovi z druhé světové války nadopovanému pervitinem.

„Vážně okouzlující osobnost,“ prohlásil otec.

Oslavy pokračovaly v baru. Dorazila matčina rusovlasá přítelkyně a otcův kamarád, který kdysi nocoval u něj v bytě na matraci, Sten. Kudrnaté vlasy světlé jako len mu nespoutaně trčely do stran, zhubl a tváře měl povislé, jako by si oblékl příliš velkou kůži. Sten právě ukončil elektrošokovou terapii.

„Můj mozek se vrátil do továrního nastavení, ze srdce mi spadl černej balvan,“ vysvětloval.

„Tak to jsou dobrý zprávy. A mimochodem nikdy neuhádneš, kdo je tohle,“ řekl otec a položil manželce ruku na rameno. „Tohle je moje žena, můj kvítek jabloňový, nejkrásnější holka na světě, kterou poslali sami Bohové, aby mě zachránila.“

„Haha,“ matka na to.

„Jo,“ řekl Sten a začal s přednáškou o tom, jak domácí spotřebiče přinesly ženám svobodu vykonávat povolání a jak je hormonální antikoncepce zbavila břemene rození dětí.

„Takhle nemůžeš mluvit,“ hubovala ho matka. „Je to sexismus, za to se chodí do vězení.“

„Je jako bohyně,“ rozplýval se otec. „Na tuhle zemi nosí jenom dobro.“

„Ty seš mi, poslouchej, hotovej rytíř z dávnejch dob,“ prohlásil Sten. „Chyběj jen větrný mlýny.“

„Tady někdo četl klasiky,“ zasmála se matka.

„Mikko, vyprávěj nám o tom, jak jste se potkali,“ vložila se do toho matčina rusovlasá přítelkyně.

„Tak já to teda řeknu. Okamžitě jsem na ní viděl, že je v dokonalý harmonii s vlastní krásou. Svou ženu jsem požádal o ruku, hned jak jsem ji spatřil.“

„Fakt?“ podivil se Sten, podobný milostný příběh ještě neslyšel, a to přečetl celou knihovnu, byl totiž knihovník. Na jednu prohlásil, že matku přece jen odněkud zná, jenom si nevzpomíná odkud (elektrošoky ho možná připravily o krátkodobou paměť).

„S Mikkem jsme se seznámili tady, ve Studentském domě.“

„Aha, no tak to možná byla tvoje ségra.“

„Kdo?“

„No ta tvoje dvojnice. Tam... v blázinci.“

„No dobře, co kdybysme si objednali pití,“ zahřímal otec. „Brzy zdědím spoustu prachů, jestli mě ten zatracenej advokát

neoškube jak slepici, he he.“ (Co bylo komu do toho, i kdyby jeho manželka skutečně pracovala jako záskok za sestru v psychiatrické léčebně Hesperia nebo v Kellokoski v době, kdy se tam s kapačkou v žíle sám zotavoval ze svého posledního pokusu o sebevraždu?)

V Anglii se zrovna narodilo první dítě ze zkumavky a u stolu se na to konto rozpoutala zanícená etická debata. Matka srkala pivo, vábivě se usmívala, ale zároveň to byla příhodně stydlivá žena, která uměla zahrát na klavír Beethovenovu sonátu „Měsíční svit“. Profesí byla dětská sestra, měla čtyři blízké kamarádky a šeptalo se, že bere léky, které ji udržují v duševní rovnováze. Tetička Aune později vzpomínala, že matka byla „radikální hipík“ a své „krásné, ale příliš dlouhé“, rovné hnědé vlasy nosila vždycky rozpuštěné a „oblékala se do originálních šatů“.

Otcův motiv k uzavření sňatku je tudíž pochopitelný, ale člověk se musí podívat nad tím, proč pošuka jeho ražení chtěla za manžela matka. Pravda, vyrostla ve smrtelně nudné rodině z Vantaa a právě se rozešla s tím nejnudnějším mužem na světě, právníkem, který se ani nechtěl rozmnožovat. Možná v životě toužila po špetce vzrušení – a taky po dítěti. A po téhle stránce byl můj otec hotový zlatý důl. Na celé planetě se nenarodil svéráznější jedinec: byl pohledný a měl styl; užvaněný týpek s ďábelským úsměvem, kterým lidi uhranul a uměl „strhnout publikum“. Navíc mu to páliło, intelekt měl ostrý jako neurochirurgův skalpel, a když byl zrovna střízlivý, působil příčetněji než průměrný člověk. Stručně vzato, otec byl, jak se tak říká, podmanivá osobnost. Jako třesnička na dortu uměl imitovat slavnou komickou postavu Uuna Turhapura a papouškovat legrační styl mluvy manželčina bývalého. A to už bylo příliš. Matka se div nezalkla smíchy. Navíc kdysi na škole zvítězila v literární soutěži, jejímž tématem byl boj

proti alkoholismu – i to věštilo úspěch v roli umělcovy soukromé pečovatelky.

Otce pod Stenovým dohledem odeslali taxíkem vystřízlivět a v tu chvíli se rusovlasá přítelkyně zeptala, jestli tenhle Mikko přece jen není ten mladík, do kterého se matka zamilovala v blázinci.

„Samozřejmě že ne,“ odpověděla novomanželka a kamarádka jí možná i uvěřila, protože matka měla už v dětství spoustu nápadníků.

U dveří taxíku mladá paní ještě dodala:

„Mikko je opravdu strašně zábavný kluk. A já chci žít bohémský život. Chci za manžela bohéma.“

Nutno říct, že dostala, co si poručila. I děda byl až do smrti toho názoru, že by měl pořádně ještě dceru, kdyby se otec nikdy nenarodil.

Po svatbě utekli rodiče na líbánky do Francie a později v lednu 1979 na několikaměsíční výlet do Říma a Benátek, kde otec matku nepřestával okouzlovat svými neobyčejnými konverzачními a lingvistickými schopnostmi. Dle svých vlastních slov mluvil sedmi jazyky. Za pár týdnů by si jistě osvojil i japonštinu, jen kdyby se mu chtělo cvičit.

„Ty jsi jako vílí princ, co se probudil na listu zvlhlým rosou,“ rozplývala se matka při plavbě na gondole.

Otec jí pověděl úplně o všem, řekl jí všechno o mém dědečkovi i o svých bratrech, nedokázal jí nic tajit, byl věrný jako pes a všechno podal pěkně syrově, nic nepřikrášloval, mluvil nevinně jako dítě.

Vážně? Tak oni se tě pokusili zdrtit, ale nepodařilo se jim to, ha! A strčili tě do psychiatrické léčebny, i když jsou sami úplní hysterici, co by potřebovali do blázince. Žádný tvůj příbuzný tě nikdy nepochopil. Žádný neviděl

tvou citlivost ani nadání. Vlastně jsi obětí jednoho velkého nedorozumění!

„Manželství bylo to nejmoudřejší rozhodnutí mého života,“ chlubil se otec později svému zubaři S. Kamppilovi, což byla nepochybně pravda. S moudrostí otcových dalších rozhodnutí, i když se na ně člověk dívá vyloženě shovívavě, se to mělo tak i onak, ale žádná sláva to nebyla.

Když se novomanželé vrátili do Finska, matce bylo čtyřiadvacet, otec byl o rok starší. V matčině lůně už klíčilo semínko.

DO ULICE IDY AALBERGOVÉ

Bylo třeba začít s budováním rodinného hnízda, ale kde na to vzít prokristapána peníze? Pravda, otec měl zařízené živobytí v podobě „základního výdělku malíře“, invalidní důvod z penzijní pojišťovny, který se každý rok znovu posuzoval. K tomu po neurochirurgově smrti obdržel rodinný důchod, ale o ten teď po svatbě přišel. Otec později vzpomínal, že důchod byl hrozně malý, a když si šel do obchodu pro mleté maso, mohl si koupit jen sto padesát gramů týdně a styděl se říct, že ho kupuje pro rodinu.

„Lhal jsem, že je pro kočku.“

Babička byla posedlá skladováním všech dokumentů, které se jí jakkoliv týkaly, a v případě mého otce takhle posedlost zašla tak daleko, že si dokonce navykla přepisovat telefonní rozhovory, jež se synem vedla (aby se chránila před budoucími soudními řízeními). A že to bylo prozíravé rozhodnutí. Kdo by taky důvěřoval vlastním dětem.

Jeden takový přepsaný telefonát neměl dlouhého trvání. Otec na jeho začátku požádal o půjčku ve výši tisíc marek „na koupi dioptrických brýlí“ a slíbil, že dluh splatí, jakmile sežene peníze, nejpozději až dostane svou část dědictví. Pak babičku poprosil, aby podíl z bytu v ulici Idy Aalbergové okamžitě převedla na jeho jméno, protože:

1) ho koupil jeho otec neurochirurg, a babička ho tudíž vlastnila neprávem,

2) babička sedící na milionovém majetku byla hotová paní Skrblíková.

Babička odpověděla, že ten byt mu dát může (možná tím chtěla synka konečně vypoklonkovat z rodiny), ale nejdřív by

se naší matce mělo nakoupit nové oblečení. Nehodí se, aby mladá žena chodila v takových žebráckých hadrech, které jen zdůrazňují tělesné nedostatky. Babička slíbila, že se ujme role módní poradkyně, matka má koneckonců *fantastique* holeně a hlavu jako skutečná francouzská modelka. Krása je nicméně pomíjivá, a tak tchyně navrhla změny ve stravování, aby se dívčině trochu obalily kosti. Pozadí měla úplně kostnaté, babička nechápala, jak na něm vůbec dokáže sedět, a prsa strašně vyzáblá – lidi si ještě budou myslet, že otec manželku drží v kleci!

„Nemáš žádný právo mluvit o mojí ženě,“ zavrčel otec a babičce doporučil, aby se soustředila na to, co jí jde ze všeho nejlíp: syslení šperků a diamantů. Ze sluchátka se vylinulo i pár přílehlavých výčitek, konkrétně několik dodatečných pojmenování: milovnice skleněných kachen, co vykopla vlastního syna na ulici, rozvracečka manželství, která oškubala svého invalidního manžela (v téhle fázi přepisu babičce zřejmě došel inkoust).

A takhle se mí rodiče přestěhovali do ulice Idy Aalbergové, do dvoupokojového bytu, který otec obdržel jako předčasné dědictví.

PRVNÍ DÍTĚ

Otcovo mládí se neslo ve znamení bezcílného bloumání a bedlivého zkoumání smrti, ale nyní se sebevražděním přestal. V odezvě na tuhle změnu začal hltat klasiky krásné literatury, ztotožňoval se s O. Wildem, Ch. Baudelairem a jim podobnými uctívači sebe sama. Uvědomil si, že je velký intelektuál.

„Chodit do práce je pro lůzu,“ prohlásil jako nějaký dandy z devatenáctého století.

Začaly ho zajímat domorodé národy a zbláznil se do řeckých bohů, všude s sebou nosil Epiktétovy *Rozpravy* a vystupoval jako jakýsi pastýř a učitel z magického světa.

Krátce řečeno zběsile hledal vlastní identitu, začal žít a dělat umění – a taky děti. Ty přicházely na svět jednou za dva roky, otec chtěl velkou rodinu, soukromou armádu. Z jeho arcineprátel žili celkem čtyři: Megera, advokát a jeho dva bratři, ty zbabělé ovce. Otec si spočítal, že potřebuje vyprodukovat přinejmenším čtyři vojáky, aby svými počty převýšil nepřítele, a destabilizoval tak mocenské vztahy.

A potom nastal ten šťastný den: na svět přišlo první dítě. Kvůli preeklampsii došlo k předčasnému porodu, takže přesun do nemocnice pro budoucí štítonošky proběhl ve velkém spěchu. Dítě bylo každopádně zdravé – úplný matčin sen, hotová otcova pýcha. Byla to holčička, z níž otec hodlal vychovat generála své osobní partyzánské armády a svou zbrojnošku. Prohlásil, že všechno hodlá dělat přesně opačně než jeho rodiče.

„Budu malou ustavičně chovat,“ oznámil. „Mě vlastní matka nikdy nechovala.“

Škemral, aby směl nemluvně krmit z lahve, požadoval, aby mu mohl číst pohádku na dobrou noc, zásadně chtěl v noci vstávat a měnit plenu.

I babička zavolala, aby rodině poblahopřála. Jako vdova po lékaři nezapomněla poznamenat, že otcova manželka je na mateřskou roli příliš hubená, tak slaboučká dívka si děti vůbec neměla pořizovat, je to nezdravé, matka by měla myslet i na sebe, na své vlastní blaho. Pochopitelně nejde o to být tlustá, ale všechno má své meze! A studium sociální psychologie na Helsinské univerzitě? To hodlá chodit na zkoušky s dítětem v náručí? Alespoň jeden z rodičů by měl mít pořádné zaměstnání a pravidelný výdělek. A když už nic jiného, kouření v domě dětem ničí zdraví, ale jen ať se rozhodnou sami, jak si ten život zašmodrchají.

Přišel čas na otcův úder. Práskl se sluchátkem a začal komponovat dopis:

S pomocí svého právníka jsem odhalil, že předmanželská smlouva, kterou jsi uzavřela s advokátem W. Rexem, byla pěkně zákeřný tah. Kdybych náhodou zemřel předčasně (což se nakonec taky stalo, jak se ostatně dalo čekat), moje žena po mně nic nezdědí. Moc díky za tuhle zradu! Píšu ti poslední vzkaz. Ale varuju tě – ne abys vyrukovala proti mně, jsem silnější. Jen mi přijde nechutné, že ženská, která se v opilosti vyznává z víry v Boha, podepíše tak podrazáckej dokument. Ale já si naštěstí vždycky všechno zjistím! Sbohem! A koukej vyklopit, kam jsi mi schovala vzduchovku!

Když byla rodinná pouta zase jednou tak slavnostně zpřetrhána, novopečeným rodičům neměl kdo pohlídat dítě, až budou na tahu v baru. A tak začali lelkovat u manželčiny rodiny, babičky Kerttu a tetičky Aune v Koivukylä. Ty žily v jednom z poválečných veteránských domů – v patře byly tři ložnice, v jedné bydlela babička Kerttu, ve druhé tetička Aune

a její měsíční dítě, ve třetím potom švagr Kaarlo. Problémy začaly okamžitě.

„Požehnej, Ježíši, naše jídlo,“ pronesla babička Kerttu a vzápětí dodala: „Chlapče, taky by ses k nám mohl připojit.“

„To jako já?“ zasmál se otec a dodal: „Já se nemodlím. Víra jsou úplný žvásty. Že nějaký bejvalej zločinec zařídí zázračný uzdravení a stane se z něho kazatel – v takovejch kruzích se točej snadný prachy!“

„To je strašné,“ vykvikla tetička Aune. „Ten Mikko je taková hlava!“

Otec se nakonec uvolil sepnout ruce, udělal to teatrálně a s rovnými dlaněmi v hinduistickém stylu, ale křížovat se odmítl, prý proto, že je Žid. A tenhle způsob modlení později předal i nám dětem.

„A kde pracuješ, Mikko?“ zajímala se babička u dezertu, na což otec odpověděl, že on je zastáncem nečinnosti a žádnou práci nedělá (a taky že nedělal: byl v důchodu).

Matka musela zase jednou vysvětlit, že Mikko žertuje, je prostě taková umělecká duše.

Babička Kerttu na to, jestli to není totéž, co žebrák (její bývalý manžel byl harmonikář).

No, otec v jedné kapse ustavičně nosil něco na čtení a ve druhé sklenku na víno, takže od pohledu doopravdy vypadal jako bezdomovec. Ve skutečnosti už ale psal svůj první velký román. Postupoval metodou svého přítele z mládí, osvětimského vězně Solženicyna – vyprávění si sumíroval v hlavě, aby ho, až to na něj přijde, na jedno posezení celé přepsal na papír. Kniha se jmenovala *Štěstí zvoní hrana* a pojednávala o chlapci, kterého ve třinácti letech vyštvou z vlastního domova a následně ho zavrou do psychiatrické léčebny. Byla to řeč na obranu všech odvržených duší, manifest jinakosti.

„Dávám hlas těm, který ho nemá a který umlčeli. Je to ten nejpochemurnější rodovej příběh, jaký kdy kdo napsal.“

Tímhle způsobem se otec rozkřikoval u snídaně a babičce Kerttu z toho málem zaskočila míchaná vajíčka.

„Proč sepišuješ takové hrozné věci?“ ptala se stará paní zděšeně. „Jak se asi cítí tvoje matka?“

„Mám právo napsat svou biografii,“ prohlásil otec zachmuřeně, jako by svědčil u Norimberských procesů, a dodal: „Moje matka navíc nemá s mým životem vůbec nic společného.“

„Ten Mikko je tak hrozně moudrý,“ brebentila tetička Aune a vypadala šťastně. „A je to takový fešák, tak přemýšlivý, chytří a pohledný!“

Když se taxíkem vraceli domů do ulice Idy Aalbergové, otec se zeptal matky:

„Jaký ta tvoje ségra bere léky?“

„Já nevím, co do sebe v tom Berlíně cpala. Každopádně je úplně neškodná.“

„A já měl za to, že jsem mimořádná osobnost. Na tuhle jsem krátký,“ řekl otec a zasmál se.

Z nedělních obědů se stala povinná tradice, protože babička Kerttu se urazila, pokud děti nepřišly na její zdravé míchanice. Otec se zase toužil zhádat, možná mu to pomáhalo se steskem po domově. Babiččina pohostinnost nicméně kolísala – docházelo na moralizování ohledně toho, jak by se to či ono mělo nebo nemělo dělat. Kečup způsoboval rakovinu stejně jako cukr a sůl, televize se nesměla sledovat, když bylo v doslechu nemluvně, a taky se nesměl pít alkohol, protože obsahoval neurotoxiny, které člověka činily náchylným k deliriu tremens. Jednou babičce Kerttu uklouzlo, že Mikko by měl přece jenom živit rodinu. V tu chvíli otci přeskočilo. Nechal losovou polévku lososovou polévkou a vyrazil ven.

„Co to do něj vjelo?“ vyhrkla babička Kerttu.

Matka obvolávala otcovy příbuzné, volala taky Stenovi, ptala se, jestli neví, kde Mikko nasává, dokud se otec uprostřed noci taxíkem nepřiřítíl na dvůr před babiččiným a tetiččiným domem.

Byl namol. Protlačil se do dveří, potácel se po schodech, a když se vyškrábal nahoru do patra, hulákal, že on sakra nepotřebuje žádný rady o tom, co se má v životě dělat, že kurvadrát nebude chodit do žádný posraný práce, aby se zavděčil nějakému příbuznému.

Museli zburcovat policii. Matka nakonec zavolala svému otci, dědovi. Děda byl rybář a harmonikář s bílou bradkou, který bydlel v řadovém domku o deset kilometrů dál; schoval se tam se svou novou, výrazně mladší ženou. V rodinné komuně v Koivukylä ho tudíž rozhodně nevětali s otevřenou náručí – babička Kerttu mu do ní naopak zakázala přístup.

„Nejhorších šestnáct let mého života,“ popisoval děda později své první manželství.

Teď drapl zetě chrápajícího na schodišti v podpaží, aby ho odtáhl. Zanedlouho potom se odstěhoval do Leppävirta a od té doby se rodiče mojí matky nikdy neocitli pod toutéž střechou. Ani oblohou. Ještě o mnoho let později na matčině pohřbu si vyměňovali místa jako opačné póly magnetu: když babička vyšla ven, děda šel dovnitř.

Následující den měl otec kocovinu.

„Na mě si chlast nepřijde,“ vykládal z pohovky, kde si četl *Bratry Karamazovy*. „Jakmile budu stát před tchyní, vystřízlím, než bys řekla švec, pověz jí to do telefonu.“

Tetička Aune na opačném konci linky otce chválila, jaký prý ten Mikko umí říkat hezké věci, nikdy se nehádá, ale hned vzápětí dodala:

„Odstěhuješ se do Koivukylä. Budeš bydlet s námi.“

„Cože?“ vykřikla matka.

„I s malou se přestěhujete sem, Mikko se může nastěhovat ke svojí matce,“ pokračovala Aune. „Nebydlí teď náhodou v Töölö?“

„Kolikrát ti mám říkat, že do mých záležitostí ti nic není,“ odpověděla matka.

„Neříkej Mikkovi, že se stěhuješ —“

„Tak už to asi ukončíme,“ odsekla matka a skutečně zavěsila.

Můj otec se podobal nemluvněti v tom slova smyslu, že bez matčina nadměrně empatického pečovatelského instinktu by jen stěží přežil noc. I proto sekal latinu. Tvrdého alkoholu se nedotkl a srkal pivo. Denně. Tehdy chlapi ještě popíjeli kořalku a pivo se považovalo za stejně neškodné jako podmáslí. Jenže pivo nedokázalo udržet otcovy demony na uzdě, a když matka podruhé otěhotněla, dopadla na něj strašlivá existenciální krize. Skučel, že ho všichni kritizují, že ho mají za podivína a budižkničemu a ani jeho manželku nenechají na pokoji. Megera ji chtěla vykrmit jako pašíka a letecky poslat na zvětšení prsou na Ukrajinu, kde prý znala dobrého chirurga.

Jednoho dne pak matku napadlo, že se odstěhují na venkov, někam, kde budou moct žít takový život, jaký se jim zlíbí.

Otec odpověděl, že se na žádný venkov rozhodně stěhovat nebude.

„Vytvoříme si někde svůj vlastní svět,“ pokračovala matka. „Jinou realitu, říši svobody a míru. Krucinál, stáhneme se z tohotohle hnusného podělaného světa a bude to u nás samá oslava!“

Otec zachmuřeně pokuřoval cigaretu:

„Ale co moje máma?“ zeptal se.

„Ta s náma jet bohužel nemůže,“ ucedila matka.

Po několika hádavých telefonických hovorech s babičkou otec úplně otočil. Přestěhovat se na venkov za ovzduším

neotráveným pokrevním příbuzenstvem bylo nakonec nezbytné. A co vůbec dělal v Helsinkách, když i můj dědeček sklácený obrnou pocházel (alespoň dle otcovy interpretace) z Kuopia? Navíc nemuseli zmizet v nějaké zatracené díře, existovalo přece Järvenpää!

Otec z odjezdu samozřejmě udělal spektakl, obvolal všechny příbuzné. Ale dokonce ani babička ho z ničeho neobviňovala, nesnažila se ho uplatit, aby zůstal. A to byla přitom až do smrti smrtoucí toho názoru, že lidský život nemá pražádnou cenu, pokud dotyčný nežije v Helsinkách a nejlépe ze všeho v Töölö (nejbáječnější místo na planetě). Je odtamtud blízko k moři, nevyskytují se tam kriminálníci, jde o váženou obytnou čtvrť, kde žije hodně lidí z vyšší třídy, poblíž máte služby, do Stockmannových delikates je to, co by kamenem dohodil (babička odmítala jíst cokoliv odjinud). Stejně jako stopy po sucích ve dřevě začnou být s přibývajícimi lety patrnější, tak i babiččina bezpodmínečnost nakonec vykrystalizovala do té míry, že když se Stockmann v desátých letech jedenadvacátého století dostal do finančních problémů, sama se rozhodla takříkajíc ukončit činnost. A zemřela.

Teď však otec konečně dělal taky něco rozumného; babička mu dala číslo svého známého, realitního makléře, zatímco advokát přislíbil pomoc se sepisováním kupních smluv. Kluk se koneckonců nedokázal ani zabít, tak jak by se mu prokrisťapána mohlo podařit obstarat nějakou složitější věc, například koupi domu? Šestého března roku 1981, v den odchodu z Helsinek, otec telegrafoval:

Milovaná máti, pochop prosím tě, že se od tebe nestěhuju ve zlém. Helsinky jsou příliš neklidné místo pro tak nepokojnou duši, jako je ta moje. Každé zvíře a každý umělec potřebuje svůj revír.

VYHNANSTVÍ

A tak začalo vyhnanství, které trvalo až do smrti mých rodičů. Nejdřív si našli troj domek v Järvenpää, kde otec a jeho noví kumpáni A. Reini a A. Sampinen žili jako „beatničtí básníci“. Odtud naši odpluli do rodinného domku v Ruotsinkylä a cesta následně pokračovala na čísi opuštěný venkovský pozemek v Kantale, kde jsem se potom narodil já. V kantalské venkovské idylce jsme žili rekordní dva roky, než jsme se jako hemžící kobylky znovu stěhovali tam i onam, a nakonec řízením náhody skončili ve Východním Finsku – z Lieksa jsme se přemístili do Joensuu, nejdřív na předměstí a pak na hřbitov.

Pro stěhování se vždycky našlo rozumné vysvětlení.

„V Järvenpää velitel SS převlečený za domovníka objížděl město na kole a pátil lidem poštu, chyběla mu jen puška na rameni,“ vykládal otec později. V Ruotsinkylä zase došlo k útoku na jeho osobu plus patnáct výhrůžek smrti a v Kantale panovalo tak kulturně nepřátelské prostředí, že z toho umělci atrofoval mozek.

To už by spíš Ježíš znovu sestoupil na zem, než aby otec vydržel na jednom místě od prvního sněhu do jara. To se ví, že člověka přepadne úzkost, když se ho všichni straní a mají ho za podivína. Tahle kočovná existence mě naučila, že v životě nemá cenu k čemukoliv přilnout. Vždycky vás potom připraví o pevnou půdu pod nohama a vám zůstanou jen oči pro pláč.

Do Ruotsinkylä rodiče dorazili v říjnu roku 1981. Realitní makléř jim prý nabílo omítnutou barabiznu na prodej představil uprostřed noci a otec s matkou se pozemek rozhodli koupit za černočerné tmy jen po chvilce rozmýšlení. Na tomhle příkladu je dobře vidět obecnější logika za jejich rozhodováním. Běžné skutečnosti rodinného života, například chození do práce a vydělávání peněz, se jich zjevně nedotýkaly. Neměli žádný plán ohledně toho, jak si v životě poradit. U nás doma se prostě tak nějak žilo. Ze dne na den.

Nějakým zázrakem přežili první zimu na venkově (ještě ke všemu s dalším novorozenětem) a pak přišlo jaro.

Matka teď měla vlastní políčko a rybízové keře a otec vlastní pozemek, říši, kterou začal spravovat jako císař. Dorážoval k hranici pozemku, kde vytyčil „zed“ (sestavající ze zkřížených větviček) a kolem dvorku umístil cedule s větami typu:

Tady bydlím já, IQ 190!

Vstup povolen pouze Židům!

Důvěřujte Bohu, než přijde konec světa!

Heslo: dobro je mocnější než zlo!

Buď k sobě upřímný!

Život nezná bratra!

Buď silný, ne slabý! – a všemožné další slogany, které mu zrovna vytanuly na mysli.

Otec popadl štětec a na stěnu našeho domu obrovskými písmeny (ve všech civilizovaných jazycích) napsal další hesla. Potom svou říši nafotil fotoaparátem Polaroid OneStep s osvětlením jako břitva pořízeným za peníze, které mu zbyly po koupi domu. Poštou dorazily i další zásilky nezbytné pro tátu

od rodiny: samurajské meče, středověké štíty a nový elektrický psací stroj (zbraň romanopisce). Na jedné z fotografií pořízených novým fotoaparátem se otec ďábelsky kření a na zadní straně uštěďruje babičce pomyslný políček:

Abych tvému slepičímu mozečku osvěžil paměť: na snímku je tvůj nejmladší syn, Mikko J., nar. X. X. 1954. Heslo: dokud jsem naživu, špatnost nezvítězí!

P.S. Vrať mi mou vzduchovku!

Na další fotce stojí usměvavá matka v květovaných šatech a na opačné straně je malé rýpnutí:

Je módní být potřetí ženatý nebo vdaná, ale my jsme zamilovaní už v prvním manželství – ženu na fotce, svůj Kvítek jabloňový, miluju.

Na třetí fotografii se otcova prvorozená dcera a novorozeně usmívají na louce s jetelem a na zadní straně je napsané příhodné biblické kázání:

Peklo je, když člověk nedokáže projevovat lásku – věděla jsi, že pokud děti miluješ, pak se i ony naučí milovat? U nás doma děti milujeme k zešílení!

Otec strčil fotografie do hnědé obálky formátu A3, na kterou naškrabal adresu:

Manželka (naživu)

v celé zemi váženého W. Rexe (naživu)

manželka bývalého lékaře X. X. Toly (oba po smrti, druhý zmíněný věru pohřbený)

nynější H. Rexová (budoucí dosud neznámo či)

Töölönkatu XX

00260 Helsinky 26

S pozdravem mizerný malířský sirotek

Obsahuje láskyplné vzpomínky

A potom se pustil „do práce“.

ŘÍŠE SVOBODY

Na dvorku, hned vedle lokální hlavní silnice, stála hotová smečka betonových zvířat: sloni, medvědi, lvi. Vyrobil je zedník, který na pozemku bydlel dřív. Otec se chopil štětců a slo-na natřel naoranžovo, medvědovi domaloval čertovské rohy a lev dostal na krk červenou kravatu.

Otec se, pravda, činil i jinak.

Maloval obličejе kamenům, vyráběl keramická zvířata, třískal do piana, lítal po lese ve jménu taneční performance, sepisoval ironické pohádky pro děti, pochmurné básně a absurdní divadelní hry. S příchodem večera potom navrhoval „domy“, které se z architektonického hlediska naprosto vymykaly zdravému rozumu a on je nazýval snovými zámky: byla to místa odpočinku určená vysoce rozvinutým duším, „lesní příbytky“ pro ty, kteří bloudí mezi životem a smrtí. Na hranici pozemku dokonce vytyčil tři metry vysokou bránu, na kterou napsal: *Mafiánské kasino – říše svobody*.

Kolemjdoucí na otce buď vyjeveně zírali, nebo se ho děsili – pracoval v letním parnu oblečený ve spodkách, kostnaté nohy bez jediného chloupku měl obnažené, byl navlečený v příliš těsné kožené bundě a čapce s bažantími pery, kterou si nesundával ani ve spánku. Nechtěl totiž riskovat, že se mu rozum (anebo v jeho případě ta trocha rozumu, co mu ještě zbyla) v noci vypaří do vesmíru. Pokud pomineme šperky a řetězy, jiné oblečení nevlastnil. Byl jako strašák do zelí vztyčený duševně chorými účastníky rehabilitačního workshopu. Otec si to uvědomoval a jako prevenční opatření před násilnou smrtí nosil kanady s kovovou špičkou. Ty nebyly určené k chození (umělec jezdil taxíkem), zato ukazovaly, že jejich

majitel je smrtelně nebezpečný a v náprsní kapse své kožené bundy nosí ilegální vystřelovák.

Nakonec si nějaký páprda přišel stěžovat, že otec poničil krásná betonová zvířata, která fungovala jako orientační body. Žoviální osmadvacetiletý malíř se bránil:

„Ty potvory jako zvířata ani nevypadaj. I ten medvěd támhle připomíná kadící prase.“

Potom se ke střetu náhodou přichomýtly umělcovy dcery; stěží tříletá dívka strčila svou desetiměsíční sestřičku do kočárku pro panenky a dotáhla ji na pískoviště, kde si menší dítě začalo cpát do pusinky písek, zatímco jeho starší sestra, nadprůměrně inteligentní štítonoška, dělala bábovky. Z okna burácela rocková hudba.

„To jsou vaše děti?“ zeptal se děda.

„Jo, mám dvě děcka a z týhle, soudě z jejího chování,“ řekl otec a ukázal na starší dceru, „vyroste partyzánka Palestinskýho osvobozeneckýho hnutí. Minimálně má náтуру teroristky, tak divoká je.“

Osvobozenecká partyzánka měla modré oči jako špendlíky a dlouhé tmavé vlasy, stejně jako otec. Mladší dívka měla naopak vlasy sněhově bílé a k tomu různobarevné oči. Levé oko bylo normální, ale to pravé bylo černočerné, a když byl otec opilý, připomínalo mu oko vrány. Vrány byly špioni, které na nás nasadila babička a strýcové; babička byla v rodině navíc jediná, kdo měl sněhově blond vlasy. Všiml si toho i ten páprda a poznamenal:

„Ty holky vypadají úplně jinak.“

„Podle mě vypadají úplně stejně — jako géniové.“

Dědek se uchechtl.

„Co se smějete?!“ vyjel na něj otec.

„Jen přemýšlím o těch vašich botách, v tomhle počasí vám v nich musí být trochu vedro.“

„V jinech mě uvidíte málokdy, protože žádnou jinou obuv nevlastním,“ vykládal otec.

„Vážně? Ale proč se tamhle na té ceduli píše IQ 190?“ ptal se chlap.

„To vyjadřuje můj inteligenční kvocient,“ odpověděl otec a vykládal, jak ho v dětství vláčeli z jednoho inteligenčního testu na druhý jako nějakou fikanou opici.

„A kam takovej moudrej chlap chodí do práce?“ vyptával se dál děda.

„Nejsem žádná zpravodajská kancelář,“ ucedil otec a dodal, že pokud to muže skutečně zajímá, tak je bájný kovář Ilmarinen (otec se jinými slovy snažil vysvětlit, že zcela nerealistický obraz světa, který si osvojil během svých zahraničních cest – tzv. identita uměleckého malíře – naprosto zapovídá každodenní práci).

„Jen mě to zajímalo, když nemáte auto a ani to nevypadá, že byste někdy někam chodili.“

„Starejte se o sebe,“ zahřímal otec, načež muže požádal, aby okamžitě opustil jeho pozemek, a když děda šel, otec za ním ještě hulákal, ať mu řekne, jak se jmenuje, a hrozil, že si jméno zapíše, aby mohl „podniknout další kroky“.

Vtom se roztrhla obloha.

Otec strnul na místě jako Alenka v Říši divů – jako by nevěděl, co je to hrom, ani nechápal, že blesky jsou běžný přírodní úkaz, kterého se nemusí bát. Sestry stačily promoknout na kost, než je konečně čapl v podpaží a přirážoval s nimi dovnitř.

PORTRÉTISTA Z RUOTSINKYLÄ

Uběhlo několik týdnů, a když si otce nikdo nijak zvlášť nevšímal, sám zavolaal do novin a oznámil, že se do obce přistěhoval umělec (následně očekával, až za ním pošlou dárkové zásilky a uvítací výbor). K rodičům domů se skutečně přihnul redaktor z lokálního tisku, aby se podíval, co je to proboha za člověka. Vešel dovnitř bránou, kterou otec postavil. Malíř na něj čekal na dvorku v obepnutých červených džínách, s knírem, s dětmi po boku a s cigaretou v puse, načež si otevřel lahev piva bajonetem (který nosil za pasem jako nějaký rytíř) z pušky z druhé světové války.

„Tohle dělám,“ vysvětlil otec, potřásl novináři rukou a ukázal mu betonová zvířata.

„A taky spoustu dalších věcí,“ dodal. „Kromě psaní pohádek a příběhů pro děti se živím skládáním klavírní hudby a malováním.“

Na dvůr vyšla i manželka, řekla, že sem z Helsinek přijeli hledat volnost, z čehož se zrodila Říše svobody, kolébka klidu a míru, kde nevládne nihilistická morálka.

„Lidi se k nám staví různě,“ pokračoval otec. „Představuju nefinskej typ, kterej se nešklebí a nezatíná ruku v pěst – tenhle svět potřebuje lidi, jako jsem já.“

Pak podal výklad celé své životní filozofie: mlel o všem možném, a nakonec ještě přednášel o práci. Vykládal, že celý lidský život spočívá v tom, že se člověk krčí před autoritami, a to navzdory tomu, že mocenské vztahy mezi lidmi jsou jen výplody představitivosti, pohádky. Dospělost se v současné době rovnala zavraždění vlastní osobnosti. Celá země byla plná duševních mrzáků otrávených luteránskou pracovní morálkou,

pro které city představovaly nepříjemný rušivý stav, otroctví bylo v pořádku, sny se omezovaly na výplatu, děti se považovaly za hlukové znečištění a diskuze za rádoby hlubokomyslný způsob, jak se vyhnout jistým věcem. Lidé žili v neautentickém stavu, odcizení od toho, kým skutečně byli. Nepamatovali si na své dětství ani na své sny, neuvědomovali si, že v jádru lidství leží bouřlivá říše démonů, duchů a halucinací. Krátce řečeno: celá planeta by se měla osvobodit od mizerných prací, aby se její obyvatelé mohli soustředit na vlastní projekty a potěšení, přesně tak, jak to činil on sám.

„Dělám jen to, co dělat chci,“ poznamenal otec závěrem, byť měl tenkrát stěží ponětí o tom, jakou oblast umění mu bylo souzeno zmodernizovat.

Novinář vypadal, jako by právě uběhl maraton. Chystal se k odchodu, ale umělec ho drapl za rukáv — prý ještě nesmí odejít, musí jít dovnitř, nabídnout si skořicové rolinky, co naplela manželka, otec koneckonců ještě ani nezačal.

A tak vyšel článek na celou dvoustranu: *Létající slon v Ruotsinkylä... Mikko Tola skládá a básní.*

Otec pózuje před svými zvířaty a pod snímkem se píše: *Mikko J. Tola je zosobněním dětinské bezprostřednosti*, a následuje vyjádření lítosti nad tím, že novináře nenapadlo vzít si s sebou diktafon. No, to bylo nejspíš moudré.

A o rodičích brzy vyšel i druhý článek: „*Říše svobody*“. Otec si články vystříhl a jejich kopie rozeslal každému, koho znal. Jeho umění se konečně stalo pravdou, byl „objeven“. Nadešel čas:

- 1) najít pro své svébytné myšlenky nakladatele,
- 2) z barevných cákanců vržených na plátno uspořádat výstavy,
- 3) pořídit črty sochy, která by se měla vztyčit na helsinském Senátním náměstí,

- 4) zaslat příbuzným žádosti o stipendium a
- 5) prodat své obrazy po telefonu.

Všechno tohle bylo na venkově zoufale obtížné, nicméně pomohly staré konexe z hlavního města – z valné většiny vlastní příbuzní, které otec trýznil nekonečnými telegramy a telefonáty (Mikkovy obchodnické metody připomínaly nemilosrdné pronásledování). Nakonec vždycky někdo povolil a umělcův obraz si koupil, i když ani ne tak kvůli umění, jako spíš kvůli smíru anebo z lítosti (ani otec nebyl prorokem ve vlastní zemi).

Rodiče si domů začali zvát kulturní hosty z Helsinek a Järvenpää; slavilo se u nás ostošest, bouřlivé diskuze pokračovaly až do ranních hodin. Mezi návštěvníky byl A. Reini – jeden z oněch vzácných jedinců, kteří o otci i v pozdějších dobách říkali něco dobrého.

„Měl v sobě pozitivní rebelantskou kuráž,“ vzpomínal. „Mikko byl zážitek, co vám vyrazil dech.“

Otec trůnil v obývacím pokoji, na sobě sako, rádio na plné pecky vyhrávalo symfonie, datloval něco na psacím stroji a při pohledu na Reiniho zařval:

„Do prdele, uděláme převrat!“

Práce na lokální úrovni začala hned následující „ráno“, kdy se muži rozhodli uspořádat fotbalovou událost. Po celé vesnici rozvěsili plakáty, v obecním lese motorovou pilou, kterou sehnali kdovíkde, pokáceli stromy a na poli vztyčili brány. Otec v životě nedělal skutečnou práci a teď polomrtvý fňukal, že dostal zánět srdečního svalu.

„Zavolejte záchrannou helikoptéru,“ kvílel, „nebo umřu.“

Matka stála s kočárky při okraji pole a usmívala se. Na místo se přihrnuly celé desítky lidí, někteří s sebou měli i kopačky. Tehdy jim otec prozradil, že se pochopitelně nebude hrát

žádný fašistický fotbal, ale zbrusu nová sportovní disciplína, fotbalové šachy. Hráči byli dva, otec a jeho kamarád, a pohybovali se v souladu s drahami šachových figur. Míč neměl žádnou funkci, a když otec zapískal na píšťalku, společnost se musela ztišit. Vzápětí odrecitoval báseň. Část dětí přišla s vlastními otci, atmosféra začala houstnout, a nakonec se musel hrát i obyčejný fotbal. Následující číslo programu bylo šermování s šátky a s příchodem večera nám účastníci události na strop kuchyně namalovali fresku. Šachy se hrály až do rána; žádné figurky nebyly, jako herní kameny posloužily sny, strachy, židle a krabičky od cigaret.

Veřejné bláznění možná způsobilo, že otec získal vůbec první zakázku své kariéry. Matka byla nervózní z toho, jak si s ní poradí – a nikoliv bezdůvodně. Otec nebyl z lidí, kteří tvrdě pracují, trénují a připravují se, aby obstáli v nadcházející zkoušce. Naopak všechno nechával na štěstí, improvizoval.

„Malířská práce se nijak zvlášť neliší od té, kterou dělá chirurg,“ vysvětlil otec a vzápětí už se přirovnal ke svému vlastnímu otci neurochirurgovi – i ten musel jednou poprvé vstoupit na operační sál, otevřít pacientovi lebku cirkulárkou a zanořit skalpel do teplé mozkové tkáně.

„Být lékař nebo malíř je něco úplně jinýho,“ namítla matka.

„Ne nutně.“ Nejdůležitější byly ty správné pomůcky, a pokud šlo o pracovní nástroje, otec byl velmi striktní. Musel mít konkrétní značku francouzského uměleckého terpentýnu, konkrétní pekelně drahé tuby s olejovou barvou a štětce vyrobené z žíní konkrétní rasy préríjních koní. Všechno si nechal doručit až ke dveřím taxíkem ze sto padesát kilometrů vzdálených Helsinek.

Pracovní pitivo si naproti tomu kupoval v místním obchodě, který stál asi šest set metrů od našeho domu. Jezdil do něj taxíkem, mnohdy několikrát za den. Taxík přijel ze

vzdálenosti deseti kilometrů, popovezl otce půl kilometru k obchodu, počkal, s lahvemi piva ho dopravil půl kilometru zpátky domů, načež se vrátil na stanoviště taxíků. Doma jsme měli kolo, ale sednout na něj, šlapat, řídit, brzdít – to všechno vyžadovalo tvrdou práci a už pouhé pomýšlení na zbytečnou dřinu připravilo umělce o veškeré síly.

Když dorazil člověk, kterého měl otec portrétovat, matka možná vydechla úlevou – zákazníka s nosem připomínajícím zoban a ušima jako plachty jako by vystříhli z kresby uhlem od Leonarda da Vinci.

„Prosím, posadte se na stoličku,“ vyzval zákazníka otec a nabídl mu hroznové víno. Vzešel z toho dost možná ten nejhorší portrét všech dob, čehož si všiml i sám model. Ukázalo se, že muž je námezdní zemědělec před důchodem, který koupil dům s pozemkem na opačné straně silnice, a tudíž i náš soused. Nejspíš si připadal jako oběť podvodu a chtěl vrátit peníze. Otec si při práci trochu přihnul, a tak kritiku pochopitelně vzal jako osobní urážku: snahu o to pošlapat mu duši.

„Můj právník vás připraví o ten váš barák,“ vyhrožoval, „pokud se mi neomluvíte.“

„Za co bych se vám měl omlouvat?“ zasmál se muž.

„Za zločin!“

„Za to, že neumíte malovat?“

„Odmítám v týhle směšné diskuzi pokračovat,“ ucedil otec a za chvíli už se rozkřikoval, že půjde zavolat právníkovi – že odmítá pokračovat v hovoru bez přítomnosti právníka.

Křik probudil nemluvně spící v kočárku a taky matku, která si šla na chvíli zdřímnout, ale teď přiběhla s vřeštícím dítětem v náručí.

„Vzbudili jste mimino, krucifix,“ zavrčela, načež pohlédla na zákazníka a pak na portrét vyvedený umělcem. Barvy byly

nahodile rozpatlané po plátně, takže výsledek se příliš nelišil od dětské malůvky vodovkami – i otcova sotva tříletá dcerka kreslila rozpoznatelnější tvary. Matku napadlo prohlásit, že otec na plátně zachytil zákaznickovu duši.

„Přesně tak,“ přitakal umělec. „Jestli chcete podobenku, nechte se vyfotit!“

Zákazník nakonec souhlasil, že malíři zaplatí pár marek. Otec si je strčil do kapsy s lhostejným výrazem ve tváři, jako by pro něj peníze vůbec nic neznamenal.

Při nákupu piva si potom stěžoval svému známému, čtyřasedmdesátiletému majiteli vesnického krámu, že místní si od něj koupili jenom dva obrazy, zato telefonicky prodal celých jedenáct lesních krajinek.

„Já ty lidi, co si ode mě koupí obraz po telefonu, za mák nechápu,“ vykládal otec. „Kupujou zajíce v pytli – jako bych prodával slepýmu zrcadlo.“

Prodavač na to, že při prodeji umění možná neplatí tatáž pravidla jako v maloobchodě.

„Důležitější než umělecký dílo je dneska zjevně umělcova persona,“ vykládal otec a persony měl skutečně tolik, že by jí mohl podarovat celou vesnici.

„Hmm,“ zamumlal prodejce. „Nejdůležitější bude ale asi přece jenom to umění, ne?“

„To ani náhodou. Ta hrstka obrazů, co prodám, svědčí o tom, že rozhodně nejdou na dračku; možná bych měl začít prodávat mrazáky, u těch se alespoň pokrejou náklady. Koupě obrazu je chvilkový zakolísání rozumu, z obrazů se nenajíte. S rodinou bych ze všeho nejradši žil v srdci přírody, kde bych druhý vůbec neměl na očích, jen kdybych nějak dokázal vyjít s penězi.“

Pak otec na pult znenadání položil dvě malby, které přinesl s sebou, a majitele krámků požádal, aby odhadl jejich cenu.

„No, to jste nemusel,“ zabručel prodejce a strčil jeden z obrazů za pult.

„Jmenuje se *Tanec života*,“ vykládal umělec. „Zobrazuje dokonalej stav mezi mužem a ženou, vzájemný splynutí, který je nadřazený i sexu.“

„Co to ve mně jenom je,“ zeptal se ještě otec mezi dveřmi s igelitkou naditou pivem, „že se mnou všichni vždycky chtějí jenom bojovat? Já bych chtěl jenom diskutovat, seznamovat se s novejma lidma.“

„Hmm,“ odvětil prodejce. „Možná chcete bojovat vy.“

„Já nechci bojovat, chci vyjádřit svou osobitost tím, jak se oblíkám a jaký mám vlasy – chci se vyjadřovat tak svobodně, jak se mi zachce.“

Tenhle otcův přístup ve venkovanech samozřejmě roznítil dřímající vražedné sklony. V okolí se začalo šuškat o tom, že u umělce doma jen nasávají, už k nim volala i sociálka.

Otec se tentokrát navzdory svým zvyklostem pohyboval pěšmo. Před poštou v autě seděli nějací chlapi, kteří na něj zírali, a když šel kolem, řvali „ty posranej hipíku, sežeň si kytaru“, zatímco v křoví se poflakovali teenageři, mumlali si mezi sebou, a jakmile otce zahlédli, propukli v smích. Vzápětí za ním vyrazila černá dodávka. Když otec konečně došel domů, byl zalitý potem a úplně hysterický.

„Mikko,“ konejšila ho matka, „nic se neděje.“

„Jak to můžeš vědět?“

„Vědět to nemůžu, ale určitě se nic nestane.“

„Lidi štve, že nežiju jako ostatní. Myslím si, že jsem nebezpečnej, moje existence i to, že nezavřu pusu, v nich vzbuzuje primitivní děs, zuřivost.“

Potom se řeč stočila k rukopisu, který otec v jakémsi mámení smyslů poslal svému bratrovi, a teď si byl jistý, že mu bratr knihu ukradne. Nebo ho požene k soudu pro utrhaní na cti.

„Copak tvůj bratr nemá svoje vlastní nápady?“ zasmála se matka. „Tak mu zavolej, když ti to nedá spát.“

V tutéž chvíli zazvonil telefon a otec vyletěl, jako když praskne bičem. Jakmile zaslechl, že volající není soudní vykonavatel a že se z něj nestal hledaný zločinec, vyrazil pro karton cigaret, který cestou domů ztratil.

„Ano,“ říkala matka do telefonu, „je tu úplný cirkus—jeden se bojí svého bratra, druhá už s oporou vyleze z postýlky, spadne a u toho se praští do hlavy o podlahu a třetí kadí a nestihne si rozepnout knoflíky.“

Popotáhla z cigarety a pokračovala: „Jo, já jsem ti úplně vyčerpaná, neustále cítím úzkost, jsem unavená a taky věčně podrážděná.“

Otec se uklidnil teprve ve chvíli, kdy ho matka, poté co uspala děti, vytrvale hladila, dokud i on neupadl do umělecké apatie. V noci se probudil. Anebo vlastně neprobudil, protože dle svých vlastních slov od třinácti let nezamhouřil oka, jen ležel a zíral do stropu, jako by spánek ani nepotřeboval. Později začal pracovat po nocích.

Příteli A. Reini, napsal otec oné noci, určitě se divíš, proč zve starej odpálenej chlap mladýho fešnýho chlapíka jako ty na návštěvu, říkáš si, že jsem musel spadnout z višně nebo že jsem pedofil. Odpovím ti přímo: jsem velmi osamělej člověk. Nejsem sám, ale osamělej. Jsem bojovník. A bojovníci nikdy nezapadají do masovýho tyjátru tohohle konzumního světa. Bojuju za to, aby lidi mohli žít mimo dosah kritiky druhéjch, svobodný a takový, jaký jsou. Lidi se mnou chvíli debatujou a potom mě začnou nenávidět—ale v tom bodě už jsem splnil svůj úkol.

Reini: udělej ze života svůj vlastní portrét. Investuj do sebe. Nezraď se. Miluj se. Dělej to, protože nic jinýho není. TY SÁM JSI UNIVERZUM. P.S. Obraz ti pošlu hned v závěsu, jen co ho zabalím.

K domu námezdního zemědělce to bylo jen nějakých padesát metrů a Tolovic malé vojačky nechápaly, že tudy vede hranice pozemku – vrazily k sousedovi, vpochoďovaly do kuchyně, otevřely lednici a ptaly se:

„Je buchta? Kde je buchta?“

Buchta nebyla, a když se za to zemědělec navzdory otcovu vybízení, v otcem vymezené lhůtě, nepřišel omluvit, otec mu vyhlásil válku.

„Ta obec byla k dětem vyloženě nesnášenlivá,“ vzpomínal umělec později.

Na zahradní domek na našem dvorku napsal obrovitými písmeny vzkaz. Písmena byla tak gigantická, že je přečetla i slepá babička ze sousedovic terasy.

Stálo tam: *U sousedů bydlí idiotský špaček.*

Matku to rozesmálo, zajíkala se jako šílená, chichotala se tak, až z toho člověka bolely uši.

Soused na svém pozemku právě hostil významnou návštěvu, takže z toho byl pořádně rozmrzelý. Nepomohlo, ani když sebevíc tvrdil, že umělec je duševně nemocný šílenec, nefalšovaný vesnický blázen. Letní hosté si chtě nechtě pomysleli, jestli na tom přece jen nebude zrnko pravdy, vždyť blázní si ze společenských norem nic nedělají, mají tu výsadu, že můžou mluvit pravdu. Nakonec soused přišel s lahví alkoholu a slzami v očích a stěžoval si, že se mu v práci posmívají a nadávají mu do špačka.

„To teď budu muset lítat?“

V ten okamžik i otcova kamenná tvář roztála, zasmál se a nabídl sousedovi ruku: „Jen klid, dobrý muži! Dohodneme se, že co bylo, to bylo, a od týhle chvíle jsme pokrevní bratři.“

Ráno, když otec odjížděl taxíkem na poštu, aby tam zavezl dopisy, si rodina všimla, že jedné betonové soše, kterou

pomaloval, konkrétně lvovi, chybí hlava. Ležela na trávniku. Skutečně to vypadalo, jako by ji někdo usekl.

„Neuvěřitelný vandalismus,“ prohlásila matka.

„Tohle není vandalismus. To je výhrůžka smrti.“

„To určitě ne. Jen tu byli nějakí výrostci.“

Otec byl celý den z domu. Když se nakonec pozdě v noci vrátil, vypadal, jako by dřel někde v lese – promokl na kost, od hlavy k patě byl od bahna a na tváři měl hluboký šrám. Byl pořád opilý, funěl, že ho chlapi v hospodě pozvali na pole, to samé, na kterém prve hráli fotbalové šachy. Naléhali na něj, ať se z obce odstěhuje, a pak mu namlátili.

„Pokud ještě páchnu do hospody,“ oddechoval otec, „za-
střelí mě.“

RENEŠANČNÍ MISTR KANTALSKÉ VENKOVSKÉ IDYLKY

Naše vyhnanství pokračovalo do Kantaly ve Středním Finsku, kam jsme dorazili na jaře roku 1983. Dům byla babičkovská chaloupka s přilehlými venkovními staveními zbudovaná kdysi dávno uprostřed kvetoucí louky, pozemek, který rodiče koupili (jak jinak) naslepo na základě několika fotografií.

Kantalská polní idylka měla tu výhodu, že tu žili hlavně babičky a dědové, vůbec ne lidé ve věku mých rodičů, o kamarádech pro děti ani nemluvě. Dalším pozitivem bylo, že jednotlivé obce si v osmdesátých letech ještě nepředávaly informace ohledně ochrany dětí.

„Pokud je člověk intelektuál,“ prohlásil otec, „proč by trávil čas s venkovany?“

A jestliže byl venkovan podle otce děs běs, představte si takové venkovanovo dítě – bytost úplně bez nadání, která žvatlá nářečím a nechápe ani to, že je venkovský balík, a tudíž proti svému vidláctví nemůže nijak bojovat. A že měli venkovští vidláci o čem diskutovat, když se otec, zjev rázující v kanadách s kovovou špičkou, v klobouku s krempou a s čtyřmetrovou šálou na krku, začal prohánět po venkovských cestách na páprdovském mopedu pořízeném kdovíkde; jezdil do mlékárny, případně – což bylo častější – do hospod či na poštu, kam vozil své výhružné dopisy a vtipné causerie sepsané předešlé noci, určené pro místní noviny.

Na záda své kožené bundy si tuší napsal *Speedy Gonzales*, načež šlápl na plyn, vybral zatačku a za chvíli už zmizel jako pára nad hrncem.

Ve vesnici otec klevetil o tom, že do jeho rodiny patří manželka, dvě dcery, kočka, dva psi, čtyři pelichající slepice, které

mají problém snášet vejce, a dva králíci, co uprchli do přilehlého lesíku – prý je dostal jako částečnou platbu za dvě ovce.

A taky nejnovější přírůstek: já. Rostl jsem v matčině břiachu, chráněný před bohémským prostředím svého dětství, do něhož jsem se měl však chtít nechtě brzy narodit.

Po dvorku volně pobíhala zvířata a dvě nahaté malé dívky a vzhledem ke stavu celé naší rodiny to u nás už po pár týdnech vypadalo, jako by se tu pořádaly terapie uměním pro marginalizované jedince nebo satanistické sjezdy – a konec konců to tak i bylo. Otec nás odřízl od vnějšího světa a spatřoval démony tam, kde ostatní viděli obyčejné stěny. Zdi byly odshora dolů popatlané olejomalbami, totéž platilo o skříňkách v kuchyni, v celém bytě se stěží našel povrch, na nějž by umělec nenaškrábal rozličná hesla, například: *Cti sám sebe* nebo *Terapie zabíjí umělce!* (Otec byl jako batole nadopované cukrem, které demoluje tapety s tuší v ruce.) V nejnemilosrdnějších fázích své mánie do výšky dospělého muže pomaloval i kmeny stromů, stejně jako každý kámen větší než bříško palce.

Když babička Kerttu a tetička Aune přijely v listopadu na návštěvu, rozhodně nepotřebovaly mapu, aby náš dům našly. I z kilometrové vzdálenosti bylo jasné, kde žije malířova rodina. Návštěvnice vjely v saabu na dvorek a našlapovaly po něm, jako by se vyhýbaly minám. V tu chvíli pán domu zvolal:

„Myslíte si, že jsem blázen?“

„Mikko není blázen,“ brebentila tetička Aune. „Mikko je úplně obyčejný chlap, úplně obyčejný.“

To byla ta nejhorší urážka, jakou kdy otec slyšel.

Šlo se dovnitř. Babička Kerttu se zarazila před kuchyňskou skříňkou, na níž bylo napsané: *Používej rozum.*

„A co v téhle utopii jíte?“ zajímala se.

„Tohle je náš domov, žádná utopie,“ odpověděla matka z pohovky, na které ležela s břichem tak obrovským, až to vypadalo, že spolkla globus (byla v závěrečné fázi těhotenství).

K jídlu se podávala plotice s jakousi rajčatovou omáčkou a babička Kerttu dál bručela, co že je to za jídlo, děti ještě oslepnou, pokud budou jíst tohle, nejsou v tom žádné vitamíny.

Vtom dovnitř přirážoval otec a prohlásil, že jeho vlastní matka měla vitamíny i v krému na vrásky – a udělalo to z ní byt' o špetku lepšího člověka?

„Co to s tím má co společného?“

„Co je důležitější? Že člověk své děti miluje, anebo jim servíruje kuřecí stehýnka obalený ve zlatě?“

„Takové věci přece nejde srovnávat.“

„Když jsem byl malej, u nás doma šly srovnat moc dobře, anebo se, abych tak řekl, vzájemně vylučovaly, takže my při výchově klademe důraz na lásku.“

„No jo, no jo,“ houkla matka z gauče.

„Co? Proč jsi mě přerušila?“

„Pověz jim o těch psech a přestaň blbnout!“ přikázala manželka.

Psi zrovna oddechovali na koberci. Byla to štěňata vlčáka (jak jinak): jmenovala se Pablo, podle Nerudy a Picassa, a Ringo.

„Když mi prvně namlátili,“ začal otec, „pořídil jsem si vlčáka. Jeho jediným účelem bylo mě chránit, abych se ve zdraví dostal z Ruotsinkylä, kde se všichni dlouhý roky ženěj a vdávají mezi sebou, takže tam degenerace dostoupila vrcholu – další takovou idiotskou vesnici aby pohledal. Jsem umělec a tam to byl samej násilnickej blázen, tudíž chápete, proč mi začali vyhrožovat zabitím. Když jsem šel do místního baru na ééé... šálek kafe, netrvalo dlouho a někdo se zvedl a zařval: ‚Smrt

Tolovi!‘ Ale jestli se mi někdo ještě někdy pokusí namlátit, nebudu se bránit – zabiju ho.“

„To je děsné,“ vyhrkla tetička Aune.

„Ale prosím tě,“ krotila manžela matka. „Teď jim řekni o tom Ringovi!“

„Tak o Ringovi?“ odvětil otec. „No dobře.“

Zapálil si cigaretu a vyprávěl, že Ringo je jeho symbol (kterým označuje to i ono stejně posedle jako si pes v cizím prostředí značkuje revír). Za jménem zvířete stál jeden z nejstarších psanců Divokého západu, pistolník, kterého tváří v tvář nedokázal nikdo porazit. Nakonec ho odpravili střelou do zad. Mladíkovi, který ho zabil, prý umírající muž řekl následující poslední slova: „Teď jsi udělal chybu, chlapče; všichni tě budou nahánět, protože jsi zastřelil Ringa.“ A kdože do zad střelil otce? Pochopitelně jeho matka, moje babička. Anebo střelcem klidně mohl být jeden z jeho bratrů, podle toho, jaký měl otec zrovna den. Černé psy si pořídil proto, aby o ně nepřítel ve tmě zakopl.

Babička Kerttu na otce zírala jako na idiota a potom se pustila do loupání brambor. Tetička Aune chtěla vyvěštit, jakého bude dítě pohlaví. Uvázala matčin svatební prstýnek na kus nitě a držela jí ho nad břichem. Do rodiny už se narodily dvě dívky, u nichž tetička prorokovala, že to bude chlapec, a teď jí vyšel další kluk!

Narodil jsem se do listopadové temnoty roku 1983 a podle oznámení otištěného v novinách mě pojmenovali „Mikkael Joonatan Maksimilian“. Když otec telefonicky obdržel informaci, že novorozeně je skutečně chlapec, ruplo mu v bedně a obvolal všechny lidi, které znal, protože na svět přišel jeho první syn. Ve vzduchu se vznášela atmosféra jako při Ježíškově narození, chyběli jen pastevci. Otec si zaplatil novináře

a požádal, aby do novin otiskli všechna moje jména a pak jeho slova:

„Už jméno chlapce předurčuje k tomu, aby se z něj stal velký člověk.“

Potom skočil na moped a vyrazil do vesnice. Čepici odmítl se slovy, že si žádnou podělanou zimní hučku na hlavu nevezme, ale opilost ve výši několika promile nejspíš zabránila tomu, aby mu cestou zmrzl mozek.

Můj přemrštěný apetýt vzbudil pozornost už v porodnici, i matka si lámala hlavu nad tím, jestli jí pro mě vystačí mléko. Možná mi došlo, že jsem třetí dítě v rodině hladovějícího umělce, a protože už jsem s hrůzou čekal na budoucí hubené roky, začal jsem si dělat tukové zásoby. V porodnici jsme strávili týden a můžu prohlásit, že pokud je porod tou nejtraumatičtější věcí v životě dítěte, v těsném závěsu následují příbuzní.

„To je úžasný cvalíček,“ drmolila tetička Aune pořád dokola, jakmile jsme se vrátili z porodnice domů.

„Jen aby mu to chlemtání nezůstalo,“ strachovala babička Kerttu.

„Je to mimino!“ smála se matka. „Mimina bývají takovéhle vypasené pářečky.“

Když jsem se narodil, měl jsem nebesky modré oči a černé vlasy a matka žertovala, že jsem obojí zdědil po otci.

„Myslíš po Mikkovi?“ ptala se babička Kerttu (snad aby ho odlišila od nebeského Otce). „To nezní moc dobře.“

„Je to tlustoučké miminko,“ žvatlala tetička Aune zpěvavým hlasem. „Po Mikkovi má oči a k tomu mamčin úsměv.“

„Nezbývá než se modlit, aby po otci nic dalšího nezdědil,“ zabručela babička Kerttu se sepjatýma rukama.

No ano, když se otec doslechl, že jsem kluk, přiřítíl se na mopedu do hospody, kde se rozkřičel, že všechno jde na něj, však ona to Megera zacvaká! Jednou věcí si byl jistý: z jeho

potomků museli zákonitě vyrůst géniové, v nejhorším případě minimálně zubaři. Pak nějaký vtipálek utrousil, že z dětí cvoka můžou vyrůst zase jenom cvoci. Otec v téhle fázi života už naštěstí stačil zjistit, že neumí boxovat, jinak by den jeho smrti pravděpodobně připadl na moje narozeniny. Sedl na moped, přihnal se domů a zavolal svému právníkovi.

BITEVNÍ LOŽ BISMARCK

„Máti,“ vyhrkl umělecký malíř do telefonu, „proč ses nepřijela podívat na mého syna?“

„Mno,“ zamumlala babička. „Nikdo mě nepozval.“

„Poslal jsem ti oznámení.“

„Žádné oznámení jsem nedostala.“

„Tak když už je o tom řeč, zvu tě znova na návštěvu. Hodí se nám to kdykoliv kromě desátýho až patnáctýho dubna, to budu zrovna psát divadelní hru.“

„Mno, musím se podívat do diáře, jak budu mít čas.“

Otec zavolal večer znovu a pak následující ráno a večer, vyzvídal na babičce datum, a když Megera stále ještě nedokázala odpovědět, milostivě jí dal přesně dva dny na rozmyšlenou.

*Až přijdeš na návštěvu, telegrafoval jí, vyplatím ti hoto-
vě těch 1000 marek, který jsem si půjčil v roce 1980 na brejle,
v dnešních penězích je to tak 1200 marek plus úroky!*

Když ani apelace na babiččinu domnělou chamtivost nezabrala, otec zkusil zahrát na její marnivost:

*Hymna Růži, která zrcadlí mé srdce, začíná báseň,
byť v něm mlčky křičí jestřáb
a jeho úsměv tobě, Máti má, Růže stříbrná,
nesrazí mi z tváře ni meč bohů...*

*A tak já, člověk, následuji svou labutí družinu,
která věncem ozdobí Moře Tvoji Krásy.*

Na vlnkách pění dík, prožitý živote!

*Tiché veslo mé duše smáčí voda... drobná vlnka vmete
nejlepější Růži v mou dlaň jako Motýla,
z něhož vyrůstá všehomír.*

Báseň byla samozřejmě strašlivá, ale svůj účel splnila. Babička Hilppa odpověděla, že s advokátem na návštěvu zaskočí hned, jak se jí zahojí kotník.

„Jakej sakra kotník?“ bručel otec. „Už to je divný, že ji nezajímají vlastní vnoučata. Co může být důležitějšího než vlastní rodina?“

„A co když si skutečně poranila kotník?“ ptala se matka.

„Kdyby chtěla, přijela by třeba s amputovanými nohama. Nejspíš bych jí měl jít s kosou na pole vysekat dráhu pro soukromý letadlo.“

Když se Megera ani potom neobjevila ve dveřích, otec musel nasadit veškeré přesvědčovací techniky.

Zapomněla jsi na události roku 1972? napsal. Já ne. Jako blesk z čistého nebe ses provdala za nového muže, a aby ses s ním mohla v klidu miliskovat, vlastního syna jsi vyhodila z domu a uprostřed sedmý třídy ho strčila do tzv. psychiatrický nemocnice! Podle tvého smyslu pro spravedlnost je správný nemilovat vlastního syna, pokud to vyžadují okolnosti? Minimálně z židovského pohledu je to pro ženu smrtelný hřích. A když jsi vlastní dítě odklidila z cesty, objevila se další nepříjemná překážka. Přijde ti spravedlivý opustit těžce nemocného manžela živícího celou rodinu a vdát se za rodinného právníka? Tvoje jednání přivedlo otce do hrobu!

„Hádej, co řekla do telefonu? Že jí operovali palec na noze, kterej jí zlobil. To zrovna.“

„A co když to tak bylo? Jak můžeš vědět, že ne?“

„Však já svou matku znám. Je to patologická lhářka.“

„Pokud ji nenapadla lepší lež, nijak zvlášť skvělá lhářka to nebude.“

Otec probděl celou noc. Kde byla jeho vzduchovka? Kde bylo jeho sousoší sestávající ze tří buddhů? Proč ho nikdo nikdy v ničem nepodporoval? Proč lidi všechny věci, které

považoval za důležité, vždycky označili za bezcenné? Všechno to znělo tak nesmyslně, že otec přišel s jediným možným vysvětlením: příbuzní, bůhví zda z hlouposti nebo z naprosté lhostejnosti, ho dohnali na samý pokraj sebevraždy, a když pokus o jeho nepřímé zabití nevyšel, vyštvali ho z rodiny, protože pošpinil její dobrou pověst. Nakonec poslal telegram:

Milovaná máti! S pomocí Národní vyšetřovací služby hodlám prověřit všechny dokumenty vystavené advokátem W. Rexem, například nedatované závěti a zfalšované darovací listiny. Stoh papírů, který mám v plánu NVS zaslat, čítá asi dvacet listů a ty se týkají vás všech. Uvidíme se u soudu!

P.S.: Jsem mimořádně dobrý přítel a mimořádně těžký nepřítel.

Když babička ani potom nepřijela na návštěvu, otec přistoupil už ke zcela nezastíraným výhrůžkám:

Máti, psal malíř, píšu román vystavěnej kolem zcela fiktivních postav, vystupuješ v něm i ty jako hlavní hrdinka, jen počkej, až si to přečteš.

Nakonec otec v červenci 1984 prostřednictvím své pozemní zpravodajské sítě obdržel informaci, že babička je na dovolené ve Švýcarsku. Takže na vině nebyl žádný kotník, ale pouze čistý nezáměr, což otce nijak nepřekvapilo.

Zahájil totální válku. Najal si dva pekelně drahé právníky, byl v těsném kontaktu s NVS, manicky sbíral důkazní materiál pro případ soudního řízení ohledně vraždy mého dědečka a začal se chystat na to, že své příbuzné za spáchané křivdy jednoho po druhém požene k soudu. Některé ze vznesených stížností byly tak přesvědčivé, že otec nakonec napůl omylem zapříčinil i jedno skutečné úmrtí.

Jako své vlajkové plavidlo symbolicky nasadil bitevní loď *Bismarck*, která měla „osm děl o ráži 240 milimetrů“ a „výjimečně přesné řízení palby“. Do *Velkého atlasu světa* od

Reader's Digest (které zdědil po svém invalidním otci) si dělal vyčerpávající poznámky o všech námořních bitvách lodi *Bismarck*. Atlas vypadá jako šílený deník vojenského velitele třetí světové války, připomíná jakousi hru na námořní bitvu probíhající v reálném čase. Otec si do atlasu zaznamenal, kdy a kde došlo k tomu či onomu souboji, kdy *Bismarck* zakusil porážku a kdy naopak rozdrtil nepřítele. Při listování touhle válečnou knihou člověk nutně žasne nad zevrubností, s níž se otec do války pustil, nevyhnutelně dumá nad tím, co je pravda a co blud, co oprávněné ukřivdění. Stránky přetékají klikyháky, šipkami a symboly, daty a iniciálami, které jsou vysvětlené pomocí popisků naškrabaných při okrajích:

Spojení, útočí nebo prchá, spojenec, nepřítel, palba, potopení (X), trvale slunečno, stipendium, zdraví, alkohol, léky, hlavní základna nepřítele v Helsinkách, bitevní loď Megera, advokát, tetička Aune, děda, nečekané nepřátelské torpédo, Bismarck — a všemožné další věci.

Jeden bratr telegramy rovnou házel do koše v souladu s tím, jak přicházely, ale druhý si je všechny schoval. Kdesi ve sklepě na jeho chatě je prý trezor, kde je uchované celé otcovo „dílo“. Babička měla vybíravější náтуру — schraňovala jen ty nejšílenější telegramy, výhrůžky i sebevražedné dopisy a zároveň všechny novinové výstřižky a básně, které jí otec vždycky posílal na Den matek; synova psaní skladovala v komodě se sklopným víkem u sebe v ložnici.

My děti jsme vyrůstaly ve víru téhle rodinné války, takže mezi námi a členy otcovy rodiny nevyklíčil absolutně žádný vztah. Babička ani na smrtelné posteli nedokázala pochopit, jak mohla z tak milého chlapce vyrůst naprosto cizí osobnost, která ze sebe až do samého konce chrlila negativní a obviňující báchorky a radovala se z největších neštěstí jejího života. Kvůli otcovu teroru vůči nám celá rodina ještě o mnoho let

později zachovávala prakticky naprostý rádiový klid — bylo to v době, kdy už z nás byli úplní sirotci. Na druhou stranu jsme sotva čekali, že by nás někdo z otcových příbuzných adoptoval. Od otce jsme se naučili, že s babičkami a strýčky je člověk ve spojení, jen když je potřeba vznést obvinění pro utržení na cti, a i tehdy se kontakt šikovně obstará prostřednictvím právníka.

ŽEBRÁCI

Uprostřed válčení začaly docházet peníze z otcova předčasného dědictví, a přestože matka šetřila každou pencí, neustále jsme žili za hranicí chudoby a v nejhorších chvílích hladověli.

Otec později vzpomínal, že za nejdrsnějších časů jsme měli ve skříni jen špetku mouky, trochu cukru, skořici a kousek sádla a pili jsme vodu ze studny. Otec si k zešedivění lámal hlavu nad tím, co by za podobné situace dělali lidé v zemi, kde je hlad běžný, například v Indii, a vymyslel dobrotu, kterou pojmenoval *spratek* a my se jí ládovali od rána do večera – tenké palačinky z mouky a vody. To, že by šel třeba do práce, tak jak to dělali v Indii, by otce za žádných okolností nenapadlo (svoboda byla jeho nejvyšší hodnota). A tak jsme jedli indické palačinky s cukrem a skořicí, anebo jen tak, pokud přílohy došly, a lednice zela prázdnotou, jak u nás bývalo zvykem. „Nejdrsnější byly zimy,“ napsal umělec později.

V domě se topilo dřevem a otec byl z těch, kdo nevlastní ani zimní kabát, bál se, že ho „sníh sežere“. Z výdělků za prodej obrazů pořídil dřevo na topení, a když došlo, v kamnech pálil noviny a plátna. Nakonec bylo nutné začít pálit knihy. V nejhorších chvílích se netopilo vůbec, a k tomu nám ještě ve stejnou dobu vypadla elektřina a přestala téct voda, peníze na opravu jsme neměli, venku bylo dvacet pod nulou a tma jako v pytli. Všech pět nás spolu s vlčáky Ringem a Pablem spalo v jedné posteli – tiskli jsme se k sobě, navlečení do veškerého svého oblečení, přikrytí dekami a dalšími izolačními materiály a čekali na zázrak. Potom skutečně přišlo jaro.

Rodiče uvažovali následujícím způsobem: když na jaře pokaždé prodají dům a místo něj koupí nějaký menší

a odlehlejší, vždycky jim něco zůstane. Jenže otcova plánovaná soudní řízení už spolkla veškeré naše finance. Navíc jeho umělecké bláznění a malířské potřeby, tedy plátna a štětce, stály celé jmění. Pak tu byl ještě drahý francouzský terpentýn (otec s milionářským vkusem zděděným po bohatých příbuzných odmítl pětikrát levnější domácí šlichtu) a nezapomínejme ani na cesty taxíkem, posedlost sbíráním mečů a pušek, alkohol, léky, vylepšování motorky a taky domácí zvířata, která bylo nutné pořídit, jakmile ta předchozí pošla. Otec ke všemu zničil hodnotu domu pro potenciální pře prodej tím, že stěny kompletně počmáral uměleckými klikyháky a aforismy.

Jako kompenzaci výše zmíněného trávil neuvěřitelné množství času tím, že se snažil přesvědčit některého z příbuzných, aby mu půjčil peníze, a on se tak mohl věnovat tvorbě umění, z čehož žádné peníze nekynuly. Otec byl srdcem i duší vagabund. Dokonce ani neplánoval, že dluhy někdy splatí, a už jeho nekompromisní sebeúcta bezpodmínečně zapovídala, aby příbuzným předkládal menší než šestimístné požadavky (a jeho morálka zase odmítala obecní pomoc chudým).

Drahý dědečku, začíná otcova žádost o stipendium zaslaná mému pradědovi do domova důchodců, obracím se na tebe v záležitosti, se kterou nemůžu přijít za nikým jiným. Jde o můj záměr postavit tzv. dům na klíč vedle naší současné barabizny. Jsem syn tvého syna, pokud by sis náhodou nevzpomínal, a z tvých vnuků jediný, kdo tvého syna, neurochirurga Tolu, skutečně chápal. Vzpomeň si na naše společné procházky v roce 1971, během nichž jsi mě naučil víc než všechny školy dohromady. Upřímně tě žádám o pomoc formou předčasného dědictví, a to ve výši 100 000 marek, abych mohl své manželce, dětem i sobě zajistit bydlení.

P.S.: Seneca je pořád mou tzv. biblí.

I babičce Hilppě odešel dopis, vždycky se vyplatilo zkusit vsadit i na tuhle kartu.

Zdravím tě, moje stará, ale pořád stejně krásná Máti.

Člověk je tvor chybující, jak dobře víš, a protože já osobně jsem šťastný, že jsme zase přátelé (jsme, víd?), prosím tě, drahá matičko – měla bys zájem o nejkrásnější lesní krajinomalbu na světě od svého vlastního milovaného syna Mikka? Byla bys té dobroty a koupila si ji za tisíc marek? Může ti připadat, že se vnucuju, ale nedávno mi sebrali důchod a malíř musí taky nějak žít. I tvůj syn.

P.S.: Nechci tě nijak urazit nebo pohoršit, nejúžasnější Máti na světě.

Když si babička obraz nekoupila, otec zavolal advokátovi, vykládal báhorky o tom i onom, ale i od tohohle mecenáše se dočkal jenom rady: „Jdi k doktorovi.“ Pomsta na sebe nedala dlouho čekat:

Dopis začínám vaší přímou citací: „Teď jsem alespoň přesvědčený, že to nemáš v hlavě v pořádku.“ Před tak hloupým chlapem, jako jste vy, se v tom ohledu nehodlám nijak obhajovat, zato se vás udiveně ptám: co zapříčinilo, že mě tak strašlivě nenávidíte? Vždyť ani nejsme spříznění. Dožírá vás, že v současnosti sklízím jen samá vítězství? Trápí vás předčasná senilita? Nedoporučuju vám podnikat žádné kroky, abyste přerušili mou vítěznou jízdu, protože za mnou stojí dva právníci zdravého rozumu a taky medicína. Jistý žijící malíř zaplesá, až natáhnete bačkory. A závěrem: co bylo, bylo. A až se přesunete do umrlčího úřadu, já osobně z domu v Kultaniemi strhnu cedulku se jménem „Rex“, protože vilu zaplatil a navrhl můj otec a vy jste do ní přišel jen shrábnout úspěchy druhých. S pozdravem, umělecký malíř M. Tola. – lékařskému znalci W. Rexovi.

Babička Hilppě odešla ještě pohlednice, obrázek našich pameliškových polí, na jejíž zadní straně stála záhadná zpráva:

Ezechiel 17: Ježíš Kristus je Ďábel, kníže noci a Satan.

Potom otec jako tonoucí chytající se stébla požádal o základní příjem pro umělce:

Žádám o navrácení umělecké penze, která mi byla zrušena, a o její ustanovení na trvalou, protože k žádnému zlepšení v mém zdravotním stavu navzdory mému věku nedošlo. Mé životní okolnosti se nezměnily kromě toho, že mám nyní tři děti a žiju nenáročným životem v chalupě o dvou místnostech, kam se musí nosit voda a kde není záchod. Topíme většinou dřevem... Beru následující léky: 2 × 1 Vesparax Novum večer, 60 mg dipamoru denně a podle potřeby nozinan a truxal...

Žádost byla evidentně zamítnuta. Ale co na tom. Dle otceva názoru musel umělec vydržet bídu, a pokud on sám dokázal přežít jen pomocí Ducha svatého, proč bychom my (jeho genetické kopie, jak celou věc žoviálně podal) nepřežili na pasivním kouření a vdechování výparů z terpentýnu?

Nákup jídla řešil otec celé roky tím, že naložil své malby na zadní nosič mopedu a poprosil prodavače, aby je ocenil, ale tváří v tvář nouzi svou taktiku posunul na další úroveň. Zařídil to tak, že z konzumu dostával jednou týdně jídlo zdarma – když si ho domů odvezl desetkrát, prodejce na oplátku obdržel obraz v hodnotě sedmi set marek. Mohlo to být zrovna při desátém odvozu, když se otec s prodavačem rozhádal kvůli počtu krabiček cigaret, a celá věc padla.

Do banky umělec chodil přinejhorším i jednou denně, člověk by si až myslel, že tam pracuje. Úředník spořitelny později vzpomínal, že Mikko byl vždycky „okouzlujícím způsobem přátelský“ a jeho děti krásné a hezky oblečené.

Nakonec se žebráckého počínání musela zúčastnit i manželka a prodat svou část dětského domova v Koivukylä ve Vantaa. Část peněz matka možná schovala na jídlo, otec by je jinak propil. I když i jí alkohol chutnal – člověk

by musel být padlý na hlavu, aby si v prostředí mého dětství nedal říct.

V květnu roku 1985, když se po veškerém dědictví zaprášilo, otec ještě vyrukoval s myšlenkou, že jedinci na vysoké duševní úrovni bez výjimky přecházejí na rostlinnou stravu. A tak jsme to udělali i my, koneckonců jsme byli Židé. Jako bezprostřední důsledek zavržení konzumace masa žila celá naše rodina týdný jenom z prány – tak nedostatečné informace o vegetariánské stravě rodiče měli (až později začala matka svědomitě sbírat kartičky s recepty).

„Na háček už nesmíte věšet červy,“ vysvětlil otec, „nesmějí se střílet kachny ani stražit oka na zajíce“ (mluvil, jako bychom byli kdovíjací lovci-sběrači). Bilkoviny jsme získávali z bobů, které jsme museli začít pěstovat, protože pokud šlo o potravu, otec chtěl být zcela soběstačný (svým způsobem byl „bio“ ještě předtím, než podobní lidé vůbec začali existovat). Pak si vzpomněl na to, jak se k zemi stavěli prérijní indiáni. Orba byla strašlivý čin, rozdírání matky země. A kromě toho, už Mayové věděli, že ananasy nejsou vhodné k jídlu, s bobulovitým ovocem byla ta potíž, že by se muselo pracně nasbírat, a staří Laponci jedli houby jen tváří v tvář smrti.

Začínali jsme být v takovém stavu, že bychom zblajzli i houby rostoucí u nás na dvorku. Od doby, co mě matka v deseti měsících přestala kojit, jsem od rána do noci plakal po jídle, které buď bylo, anebo nebylo. V jednom a půl roce už jsem mluvil v jednoduchých větách, i když jsem spíš bez přestání opakoval slova „dej“ a „bev“ (dej a ber), která znamenala navlas to samé, konkrétně „dejte mi sakra najíst!“. Moje nejstarší, hnědovlasá sestra byla v pěti a půl letech úplně kostlivec, naopak téměř čtyřletá sestřička

s různobarevnýma očima byla zakulacená, možná kvůli nedostatku bílkovin.

Abychom potlačili hlad, vyráželi jsme na výlety do lesa. Můj otec si po vzoru indiánské babičky uvázal kolem krku z šátku jakýsi vak a na procházky bral i mě.

Když jsme u pěšiny spatřili žábu, řekl:

„Tohle stvoření, nebo jeho duch, způsobuje nemoci, a proto se musí každá ropucha přišpendlit ostrým nožem k zemi.“

A potom žábu zabil.

Sledovali jsme to úplně zcepenělí hrůzou a otec vybuchl smíchy. Pak zase nasadil výraz dozorce koncentračního tábora a dodal:

„Všichni lidi na světě do posledního vědí o všem úplný kulový, takže zpochybňujte všechno, co vám někdo naservíruje jako pravdu.“

Najednou ukázal na houbu rostoucí v trávě pod stromem a prohlásil:

„Tohle je muchomůrka červená. Ty sbírali Laponci.“

Malíři chvíli šrotovalo v hlavě, než se jako rodič vychovávající malé děti zmohl alespoň na to, že doplnil:

„Ale jedly je jen probuzený duše — a i ty jenom v doprovodu průvodce.“

„Tati,“ zeptal jsem se, „to je čepife?“

„To není žádná čepice, ale německá bitevní přilba, používám ji jako klobouk proti slunci, tady vzadu se píše *Ge-ro-ni-mo* a vepředu je moje jméno.“

„To je srandovní klobouk,“ prohlásila moje sestra s různobarevnýma očima.

„Však jsem taky pořádněj klaun.“

„Ale kdo je to ten Geronimo?“ pokračovala sestra. „To je taky nějaký šašek?“

„Cos to řekla?“ vybuchl otec. „Nemluv o něčem, o čem víš starou belu!“

„Geronimo,“ vysvětlila prvorozená dcera, „je ten nejprohnatější indiánskej náčelník, co kdy žil. Jedinej indián, kterýho běloši nedokázali pokořit.“

„Přesně tak,“ přitakal otec, na chvíli zmlkl, aby si vykouřil cigaretu, a dodal: „No, nakonec ho strčili do rezervace – i mě koneckonců šoupli do psychiatrický léčebny. A jen pro tvou informaci,“ (zabodl se očima do sestry s různobarevnýma očima) „pokud se za chvíli zeptáš, ‚co je to ta psychiatrická léčebna‘, tak je to škola pro umělecký malíře, na rozdíl od vězení, ze kterýho lezou politici.“

„*El que bosteza*,“ pronesl otec na závěr s mexickým přízvukem, který odposlouchal z gramofonové desky, „ten, který zívá. Zívá proto, že má všeho po krk. Taky už by *chtěl složit hlavu na polštář*.“

Zeptal jsem se otce, jestli je indiánský náčelník, a on se smíchem odpověděl, že možná tak trochu ano.

„To teda nejsi,“ řekla sestra s různobarevnýma očima. „Máma říkala, že ses narodil v Äänekoski.“

„Kde na něco takovýho přišla? Já se narodil v Bobřím údolí!“

V lese jsme trávili celé hodiny a domů se vraceli pokoušeni od komárů. My menší děti jsme cucaly větvičky a kousky kořínků a žvýkaly pampelišky, ale starší sestra se vychloubala:

„Já vůbec nemám hlad.“

Vypadala, že každou chvíli omdlí.

„Já chci jíst kuřecí stehýnka obalený ve zlatě jako babyčka Hilppa,“ kňourala sestra s různobarevnýma očima.

„Když člověk nejí, aktivuje se mu představivost,“ vykládal otec a začal s přednáškou o pokusech surrealistů (jeden z jeho idolů po dnech dobrovolné spánkové deprivace a hladovění

skutečně zemřel, ale co na tom, jen když po sobě zanechal nesmrtelné umění).

„To jsou vážně báječné rady pro děti,“ ucedila matka.

„Vid,“ souhlasil otec, kterému možná nedošlo, že se do něj manželka naváží.

„I ti tvoji indiáni snad něco jedli.“

„Moje tvorba nám na uspokojení základních potřeb vydělá,“ pronesl otec pyšně. „A ve slabějších chvílích se holt musíme přizpůsobit.“

„Teď ty tvoje kecy nemám sílu poslouchat.“

Vtom její mladší sestra přeskočilo. Popadla bajonet a vyrazila s ním k výběhu se slepicemi.

„Slepice se nechají na pokoji,“ hulákal otec. „Na ty nikdo ani nesáhne! Vychovávám z nich bojové slepice.“

Nakonec se však na matčino naléhání uvolil jednoho domestikovaného opeřence zabít. Stalo se to následovně: popadl slepici do náručí, prohlásil, že tímto je vegetariánství konec, a dodal:

„Tahle slípka má stejně jemnou duši jako já, takže by z ní tak jako tak nebyla žádná bojovnice.“

Potom slepici usekl hlavu mačetou, kterou si objednal poštou, nacpal jí do zadku cibuli a opekl ji, prý na francouzský způsob, na otevřeném ohništi. Celá rodina dostala salmonelu.

MÚZA

Mnoho dní lilo jako z konve, dřevěná polena nebyla pod žádným přístřeškem a matka se s mokrým dřevem marně snažila rozdělat oheň v krbu. Potom se mnou vyrazila na ryby. Podařilo se nám ulovit dva okouny, z nichž máma uvařila rybí polévku. Byl to vodový vývar, ve kterém plavaly dvě hubené okouní hlavy. Brambory jsme neměli, ale šupiny, které se od ryb oddělily, se vznášely na hladině jako sněhové vločky. Matka se polévky v podstatě nedotkla – jedla jen každý druhý den nebo i méně často a všechno jídlo dávala nám dětem. Ženě hubené jako tyčka pod malými prsy povislými po kojení tří nemluvnat trčela žebra, tváře pod vysokými lícními kostmi měla propadlé jako pacient po chemoterapii, a i vlasy jí vypadávaly po hrstech. Byl zázrak, že vůbec žila. Kromě náročné práce otcovy múzy sama obstarávala rození dětí, jejich kojení, šacení, čtení pohádek a věčné urovnávání hádek. Taký se starala o bankovní záležitosti, účty, úklid. Luxování totiž otce deprimovalo a z vůně čerstvě vypraného oblečení mu v hlavě naskakovaly fašistické ozvěny jeho raného dětství.

Za přídavky na děti se toho ve Finsku tenkrát dalo pořídit hodně, dětské oblečení bylo ale skutečně drahé, díky čemuž se dařilo obchodům s látkami i řemeslným podnikům. Matka sbírala vzory konfekčního oblečení a šila nám podle nich všechny šaty, nejdřív ručně, později na výkoném stroji značky *Husqvarna Optima 120*, který jí darovala babička Hilppa předtím, než jí v důsledku otcova vydírání pořídila overlock. Nebyl internet ani chytré telefony a jedinou zábavu kromě knih a televize tím pádem nabízel

drátový telefon, na němž matka, stejně jako všechny matky žijící v osmdesátých letech v srdci venkova, po večerech vysedávala.

V noci, jakmile otec odpadl, a během dne, když děti spaly, zatímco manžel vyspával opici, takhle žena, která při závěrečných zkouškách z mateřského jazyka obdržela výbornou, potají, aby to otec nezjistil, sepisovala životopisný univerzitní román. Hrdinka jménem Maija v něm bloumá po Helsinkách svého mládí, chodí na koncerty a k psychologovi, kde probírá rozvod svých rodičů a úzkosti, má sex s muži i se ženami a experimentuje s LSD. (I tenhle román zmizel neznámo kam, možná otec nedokončený rukopis své konkurentky ve chvíli slaboduchosti hodil do kamen.)

Když jsme bydleli v Kantale, matka ještě nebyla úplně chromá a měla sílu vést každému ze svých potomků takzvaný sirotčí deník. Žádné další písemné doklady o jejím pobytu na téhle zemi nezůstaly, pokud tedy nepočítáme náhrobní kámen. Starala se i o všechny otcovy skutečné a vybájené problémy – zlá společnost se křehkého umělce pokoušela zdrtit, ale matka mu zajistila pravidelný přísun piva, léků a cigaret a dohlédla na to, že chodil na lékařské kontroly. Žádný psychoterapeutický vztah otec pochopitelně neměl (A. Horsma byl po smrti, psychiatrovo slunce zhaslo). Jako syn chirurga začal mastičkářské psychiatry nenávidět a už si u nich jenom obnovoval recepty. A v okamžicích beznaděje, kdy hlas nacistického důstojníka neutišilo pivo, benzodiazepiny ani indiánské mantry, manželka fungovala jako otcova náhradní matka, jako náruč, v níž plakal a třásl se panikou a zakušenými křivdami. Skrz skutečnost, že neměl otce a vlastní matka ho nikdy nemilovala, jak vykládal každému na potkání dokonce i v mlékárně, sám sebe vykreslil jako velkého mučedníka.

Krátce řečeno, matka byla jakási životní idealistka, která si představovala, že to nějak vydrží, i kdyby měla nést na ramenou celou planetu. A nějakou dobu to skutečně vydržela. Dokud z ní nevyždímali i tu poslední kapku.

FINSKÝ REKORD V JÍZDĚ NA MOPEDU V LESE

Na návštěvu babičky se čekalo celé týdny jako na Vánoce, hlavně proto, že jsme se postili, aby otec váženým hostům mohl k jídlu dokoupit odpovídající pití. Zároveň šetřil na novou vzduchovku a i kvůli tomu jsme museli přežívat o kávě a ovesné kaši. A tak když týden před slunovratem, v době našeho největšího hladovění, na dvorek vjel sedmasedmdesátiletý advokát v mercedesu, kolem se vznášel pocit, jako by vstal Ježíš z mrtvých. Otec hosty přijal polonahý, oblečený ve stylu prérijních indiánů. Jeden konec kníru, špičatý jako rampouch, mu visel níž než druhý.

„Howgh! Vítejte v Ringově říši! Táhle je můj hrad,“ zvolal otec, ukázal na naši babičkovskou chaloupku a příbuzné sevřel v desetivteřinovém hromadném objetí. Na bezmračné obloze svítilo žhnoucí slunce, ve vzduchu visel pach zahřáté trávy.

„Maminko milovaná, jak je na tom tvůj kotník?“ zeptal se otec a babička odpověděla, že nohu má už skoro úplně zahojenou.

„To je dobře,“ odvětil otec. „To odsud potom nikam neutečeš.“

„Krásné šaty,“ pochválila babička snachu, která vyšla z chalupy. „Kde jste je koupila?“

„Ale prosím vás, to jsou jen takové prastaré šatičky,“ odpověděla matka se smíchem a dodala, že je koupila z druhé ruky a trochu zúžila v pase, aby jí lépe sedly.

„Mno,“ vyhrkla babička s vyděšeným výrazem ve tváři, bezděky o krok ustoupila a pak dodala:

„No to je vážně ekologické.“

„Tady ale panuje úžasná venkovská atmosféra,“ pochvaloval si nadšeně advokát a vzpomínal, jak někde četl, že Finové mají zcela mimořádný vztah k přírodě a měšťáci žijí za chronického nedostatku kyslíku.

„Dáte si koňak nebo likér, pane advokát?“ zeptal se otec a babička na to, jestli se advokátovi vůbec odváží nabídnout alkohol, když už teď blábolí takové nesmysly.

Vtom z trávy s kvokáním vyskočila jedna z našich domácích slepic, o chvíli později následovaná druhou slípkou. V sekačce nejspíš došel benzín a trávník pokrývající náš velmi přírodní dvorek se proměnil v divoký močál, motýlí zahradu. Pokud by v travinách ležela schovaná mrtvola, vůbec by nebyla vidět. Z trávy zčistajasna vyrazil Ringo obrovský jako vlk a babičku, alergickou na všechny živočišné druhy, porazil na kamenitou zem, aby ji důkladně oblízal. Babička vyjekla hrůzou, možná si myslela, že na ni zaútočil medvěd. To moje starší sestra si chtěla za každou cenu zajezdit na advokátovi, a tak mu bez dovolení skočila na krk – starcova záda vydala ošklivé rupnutí.

„Kde jsou bonbony?“ kvílela sestřička s různobarevnými očima, která čekala, že ji příchozí podarují sladkostmi. „Já chci bonbony!“

„Já bych zas chtěla kožich z hranostaje,“ řekla jí na to matka. Sestra chvíli trucovala, až nakonec vyrukovala s následujícím prohlášením:

„Tak já zavolám právníkovi a poženu tě k soudu,“ a otec se rozesmál tak, že ten řehot nepochybně slyšeli až na Měsíci. Sestra zírala na babičku jako krvežíznivý podvraták a dodala:

„A tebe k soudu poženu jako první, ty zazobaná prasnice.“ Ale to už bylo příliš.

„Fuj, úplně se stydím, když říkáš tak ošklivý věci, od koho ses něco takovýho naučila?“ huboval ji otec a pak dceru na

půl hodiny odvelel do vězení – do jámy v zemi! Babičku směl kritizovat jedině on sám.

Já se plačky batolil někde v trávě a matka volala „Joona-tánku-jelimánku, kdepak jsi?“ Nakonec mě našli v bahnitém rigolu s pusou plnou bláta a suché trávy. „Dejte jídvo,“ fňukal jsem, ale otec měl v plánu jinačí věci. Zvedl si mě do náručí a zvolal:

„Tak tady ho máte, mýho prvorozenýho syna, chtěla by sis, máti, vyzkoušet, jaký to je pochovat si skutečný dítě?“

A potom mě násilím vrazil babičce do náručí. Babička mě držela jako nějaké lesní stvoření, ruce vytrčila přímo před sebe, aby si nezničila své krásné oblečení. Šperků na sobě měla tolik, že pod nimi stěží šlo rozeznat obličej.

„Hmm... tak tady tě tedy máme... chlapče,“ žvatlala babička a začala mě kolébat, moje jméno už zapomněla. Já tu ženskou v životě neviděl. Rozeřval jsem se hrůzou, možná jsem se bál, že mě slupne zaživa, nacpe si mě do břicha. Otec nás koneckonců varoval:

„Megera je ženská, která, pokud máš za ušima bankovku, tak ti ji zblajzne, a zuby ti vyrve z čelisti, jestli si všimne, že je máš zadělaný zlatem – a pokud se ti na účtu nashromáždily úroky, Megera vyrazí a vezme si ředitele banky.“

Předali mě do náruče matce, kde jsem koneckonců trávil dny i noci, dokud se jednoho dne, poté co jsme se přestěhovali do Lieksa, nenarodil bratříček.

„A tady máme tu whisky,“ řekl otec. „Já sám piju jenom pivo, z nařízení doktora.“

„Já bych tedy trochu ochutnal,“ odvětil advokát.

„Jen se neupejpejte,“ vybízel ho otec a nalil mu sklenku. „Ve Finsku vládne dvojí morálka ve věcech, který jsou mimořádně přirozený – kořalku popijíme potají za barákem, a když se nás na to někdo zeptá, odpovíme, ‚já nic nepiju‘.“

„Aha, a copak je to za ročník?“ ptal se advokát.

Otec zalhal, že je to nějaká špinavá břecha, kterou našel ve skříni; bůhvíjaká částka z výživného vymámeného na babičce na speciální lahev pro advokáta ve skutečnosti padla.

Vtom matka zničehonic zavravorala a skácela se k zemi.

„Propánakrále, dostala jste úpal?“ zvolala babička a pomohla snaše zpátky na nohy. I matka vypadala poplašeně, mumlala, co že to na ni jen přišlo, najednou se jí zatočila hlava. Půst si nejspíš žádal svou daň.

„No dobře, připijeme starejm přátelům na dlouhověkost,“ prohlásil otec a vyskočil na pařez, měl sepsanou řeč.

„Ctění slavnostní hosté,“ recitoval. „Spoluobčané... HEHE-HE, nechali jste se nachytat! HAHA HOHOHOHO!“ řehtal se otec, smál se vlastnímu vtipu, až se za břicho popadal.

Z kapsy vytáhl druhý papír a začal:

„Řekněte, co si myslíte o tomhle. Občas se sám sebe ptám, jestli je labuť pták, anebo fata morgána krásy, která polaská oči a v mysli dá vyklíčit zvláštnímu pocitu — lásce k přírodě. Když labuť s napjatým krkem letí jako kněžna míru, člověk si říká: na světě je stěží ošklivo, ale ze všeho nejkrásnější bude let labutě; moc dobra se skrývá v její kráse, nikoliv v její schopnosti zabíjet, neboť dokud Tvá krása protíná vzdušné sítě, zlo nikdy nezvítězí; i malinkatý brouk klikoroh bzučí, jako by do světa vysílal zprávu: je důvod žít, protože i my stále přilétáme z daleké země, jako bychom z příkazu králova volali: žijte!“

„Jednoduše úžasné,“ zvolal advokát. „To jsi napsal úplně sám?“

„Zajímalo by mě, co si o tom myslí matka,“ řekl otec.

„Mno,“ zamumlala babička. „Já se v poezii moc nevyznám.“

„Nějakej názor snad ale máš?“

„Hm,“ utrousila babička, „bylo to pěkné — ale celkem patetické.“

Otec stál mlčky na pařezu a vypadalo to, že se rozpláče.

„Dala byste si něco k jídlu?“ zeptala se matka zdvořile tchyně a poodvedla hosty stranou. Více nabízené jídlo přiblížit nedokázala.

„Pokrm“ koneckonců připravoval otec.

Babička se bránila, prý se cestou stavili v restauraci, měli filety z candáta smažené na másle ochucené solí a pepřem a k tomu podušený květák *al dente* posypaný nastrohaným parmezánem.

„No dobře,“ zabručel otec a seskočil z pařezu. „V tom případě musíte mít hlad jako vlk.“

Uprostřed trávníku stál prostřený stůl a matka se omlouvala, že hostům nemůžou nabídnout nic lepšího, přestože na stole bylo víc jídla, než nám muselo vystačit na týden. Podávali se okouni s bramborem a mrkvovým salátem. Byly tu i cigarety, tvrdý alkohol a pivo. A vína. Otec nakoupil desítky nápojů různé kvality – s pitím si dal záležet. Naopak jídlo bylo převařené nebo nedovařené, podle toho, jak to zrovna dopadlo. Brambory byly napůl syrové, okouni zase spálení na uhel, v salátu se leskly jakési kousíčky, z nichž se při kousání vyklubaly kamínky. Po příborech nebylo ani stopy a všechno se jedlo rukama po vzoru prérijních indiánů. Nádobí bylo takové i makové, část se kdysi rozbila a pak slepila dohromady, stolu chyběla noha. Otec ho podložil pneumatikou z mopedu, ale nábytek se stejně povážlivě viklal.

Za chvíli byli všichni opilí, i advokát koulel očima tak, že připomínaly obrázky ovoce svištící na hracích automatech. Muži se následně s cigaretou v puse odešli podívat na otcovy mopedy, zatímco dívky tahaly babičku, aby s nimi vylezla do stromového domku, který jim otec postavil. Vedle něj čněla hora kamenů, z jejichž středu trčel jakýsi malířský stojan, a kolem něj, podepřené větvemi, stály malířovy čmáranice.

„Babičko Hilppo, budeme si hrát na Židy a nacistickýho důstojníka?“ zeptala se sestra s různobarevnýma očima. Otec už ji propustil z vězení.

„Mno,“ zabručela babička a přihnula si svého pití. „Jak se taková věc hraje?“

„Židi vylezou sem na šibenici a nacistickéj důstojník se je snaží chytit.“

„Drahá máti, vyber si obraz dle libosti,“ křikl otec. „Daruju ti ho zadarmo. A přijď se potom podívat, jak tvůj syn jezdí na motorce.“

Babička musela nechat hry a pospíšit si na opačnou stranu pozemku, kde otec právě předváděl své jezdecké schopnosti.

Vtom se mu šála zničehonic zachytila do mopedu, otec obloukem přeletěl přes řídítka a dopadl přímo na krk, měl štěstí, že si nerozbil hlavu.

„Zatraceně,“ kvílel na kamenité zemi. „Do prdele!“

Všichni se k němu přihnali.

„Ukaž ten krk, máme tě vzít k doktorovi?“ ptal se advokát a pomáhal otci na nohy.

Otec lapal po dechu a držel se za krk, který měl sedřený do masa, skoro se na šále oběsil.

„To je dobrý,“ sípal. „Jen malý škrábnutí.“

A když dostal cigaretu do úst a do ruky čerstvě otevřené pivo, už vesele vtipkoval:

„Naštěstí jsem měl pod touhle čtyřmetrovou šálou hedvábný šátek, kterej zafungoval tak trochu jako vazelína.“

Otec se později vychloubal svému zubaři, že v případě jízdy na mopedu v lese je držitelem finského rekordu, a pokud jde o pokusy o sebevraždu, tak je to rekord světový!

Otce oblepili náplastmi, načež společnost vyrazila na ochutnávku pekelně drahých nápojů, které se nakoupily kvůli hostům. Vtom se babička zeptala:

„Není trochu pozdě na to, aby byly děti vzhůru?“

U nás doma nikdy nepanoval žádný otrocký diktát ohledně toho, kdy je třeba jít na kutě; rostli jsme jako dříví v lese. Teď ale otec zásadně souhlasil s babičkou, že je skutečně čas na to, aby šly děti spát — kšá, kšá, koukejte mazat do postele! Celá otcova rodina, otec, babička Hilppa i advokát, navíc zírali na matku, jako by chtěli říct, že i ona si musí jít lehnout, aby se ráno zvládla postarat o malé děti.

A potom se strhla hádka.

Babička se netajila tím, že je v šoku z toho, kolik cigaret matka vykouří a jak je hubená, a pánové měli rozdílné názory úplně na všechno. Když advokát řekl, že si pořídil novou plachetnici, otec odvětil, že jemu se líbí pramice a patří mezi ty, co rádi rybaří. A když advokát vyprávěl, jakými archivními pracemi se v současnosti zabývá, otec namítl, že většina práce, kterou lidé dělají, je naprosto zbytečné zabíjení času, odpad, který člověka zničí. Advokát na to, jestli je Mikko příznivcem nečinného lelkování, načež otec zabručel, že on je na svou povalečskou náturu hrdý, nečinnost je pro člověka koneckonců přirozený stav. „Já sympatizuju s nemocnými a podivíny,“ vykládal. „Ztracený případy jsou mí pokrevní bratři.“ A když z paměti odrecitoval znepokojivě dlouhý úryvek básně od své oblíbené básnířky Eevy-Liisy Mannerové, advokát se ho zeptal, jestli je to Eino Leino. Potom dostala slovo babička; zajímala se, co je s naší matkou, proč se potácí jako nějaký invalida, podivně se belhá a jednu nohu tahá za sebou, zdravá ženská se takhle přece nepohybuje. Advokát, kterému se už trochu pletl jazyk, přemýšlel, jestli matčiny problémy s rovnováhou náhodou neplynou z kouření, konkrétně jestli to nebude od nerrrvůůů, prý četl v jedné knize, že tabák může něco takového způsobovat. To byla poslední kapka.

Otec zavedl návštěvu do obývacího pokoje. Na podlaze tam ležela tenoučká matrace, která zažila lepší časy, a na ní špinavé pohovkové polštáře a hadr s obrázky lvů zastávající roli přikrývky – pes Ringo postel dokonce předem zahřál, aby stařečky nezábly kosti.

Babička na to tramské ubytování letmo mrkla a zeptala se, jak daleko je to do nejbližšího hotelu, ale o tom, že by návštěva vzala do zaječích, nechtěl otec ani slyšet. Babička se nakonec podvolila, řekla, že tedy přespí v autě, nejspíš se bála, aby v té naší ratejně nechytla vši a blechy. A že nešlo o plané obavy.

Ráno otci strčila pět set marek, aby už si matka nemusela kupovat šaty v obchodech s použitými hadry. Synek peníze přijal (jako vždy bez rozpaků), zvlášť když advokát potvrdil, že mu částku nestrhnou z dědictví.

V naší červené kantalské chaloupce nebyl vnitřní záchod a otci neušlo, že babička nešla do kadibudky – ani večer, ani ráno. Tudíž moč zadržovala během celé návštěvy.

„Na čurání na venkově je moc cimprlich,“ řekl otec po odjezdu hostů matce. Pořádně se tomu zasmáli.

Návštěva babičky s advokátem doložila, že válečná sekerá byla s konečnou platností zakopána. Podle otcova názoru všechno proběhlo natolik báječně, že bylo bezpodmínečně nutné, aby s matkou strávili sedmé výročí svatby na rodinné chatě, v roubeném paláci v Kultaniemi, a vzdali tak hold starým časům.

Navzdory tomu, jak úžasní otcovi příbuzní byli, matka odpověděla: „Na to můžeš rovnou zapomenout.“

Jednu silnou stránku však otec přece jenom měl, a to schopnost druhého přemluvit. Výprava na chatu pochopitelně skončila naprostou katastrofou.

GALERISTA

Po odjezdu hostů se náš život vrátil do obvyklých kolejí, i když spíš než o kolejích by bylo přesnější mluvit o Mariánském příkopu. Otec si ze suchých větví postavil jakési týpí, v němž od rána do večera mlátil do psacího stroje, až na ty chvíle, kdy postával nahý na slunci a nahlas předčítal texty, které si objednal poštou, například *Zápisky z volných chvil* od japonského mnicha J. Kenkóa. Chtěl se opálit od hlavy k patě, aby se přiblížil prérijním indiánům.

Náš bohémsky trhanský život už stačil přejít v opravdovou nouzi a i matku (kterou jako by naše chudoba naprosto zaskočila) začalo zajímat, jak otec hodlá vydělat peníze.

„Půjdu pracovat,“ vyhrožovala, koneckonců měla profesi.

My děti jsme ležely v trávě a po vzoru hibernujících medvěďů se snažily přežít tím, že budeme spotřebovávat co nejméně energie.

„Cože?“ zařval otec ze svého týpí. „Cos to řekla?“ Vždyť ani Megera nechodila do práce, tak co by tam chodila jeho žena?!

A začal s obranným proslovem.

Sám přiznal, že dělá umění, aby uživil rodinu, a uznal i to, že psaní knih je dost možná ten nejhorší představitelný způsob, jak vydělat peníze. To už i malování obrazů, rovněž ekonomická sebevražda, vynášelo víc. Otec si spočítal, že k zajištění rodiny musí ročně prodat třicet obrazů za předpokladu, že cena za kus se bude pohybovat mezi dvěma sty a tisícem marek (což tak úplně nevycházelo). Otcův nejgeniálnější nápad spočíval v tom, že si jako umělecký malíř získá určitou pověst na venkově, načež se i s rodinou vrátí do Hel-sinek jako oslavovaný mistr (ani tohle se nedařilo uskutečnit).

V každém případě povykoval, že napíše román za všechny prachy, bombu, která odpálí celý vesmír. Finančním potížíím bude jednou provždy konec a on bude bohatý a slavný, což byl odjakživa jeho sen.

„To bys ten román nejdřív musel napsat,“ povzdechla si matka.

Otec odvětil, že je jen otázkou času, kdy dostane nesmrtelný nápad. „Jenže když mně se nápady vyhýbají jako čert kříži.“

„Haha. Ale co když ti dlouhá forma nakonec nesesedne? Co kdybys zkusil psát kratší texty?“ navrhla matka. „Co kdybys psal básně a potom z nich sestavil sbírku?“

A otec to zkusil.

Ke dveřím si nechal doručit krabici bílého papíru a všechno ho zaplnil svými úvahami. Nikdo by se v nich za mák nevyznal, pokud by mu je matka neupravila – tak pomatené byly. Texty od začátku do konce přepsala. Z hromady básní pak vybrala ty nejvyzrálejší a poslala je do literárního časopisu *Parnasso*. Pár kusů v něm skutečně otiskli (několik Mikkových básní vyšlo už v roce 1978) a matka se spojila i s jistým lidovým umělcem, kterého znala z Järvenpää, člověkem jménem Sepi Kuu – ptala se ho, jestli by nechtěl složit další hudbu k mystickým básním Mikky Toly (Sepimu před pár lety vyšla deska *V pobřežní mlze*, k níž Mikko napsal slova). Ale po Sepim „se slehla zem“. Skutečná bomba nicméně přišla, když se matce podařilo manželovi uspořádat první soukromou výstavu jeho umělecké kariéry. Proběhla v helsinském hotelu Torni pod jménem *Obrazy z jiné reality*. Otec měl konečně možnost ukázat, zač je toho loket, a tak zavolal příbuzným i do novin a vykládal, že chce prostřednictvím výstavy získat pověst a peníze.

Galerista, jemuž matka dala tip ohledně existence tohoto dosud neznámého malířského talentu, přijel do Středního

Finska taxíkem až z Helsinek, aby si prohlédl otcovy obrazy, všechny věnované buď umělcově manželce, anebo jeho dětem. Na dvorku naší malé chaloupky s kamny na dřevo bylo tolik obrazů, že by se daly označit za problematický odpad; ležely roztahané křížem krážem po celém trávníku. Otec čekal na dvoře oblečený jako Ježíš.

„Vítejte v blázinci!“ zvolal. „Jsem jeho jediným pacientem a náčelníkem, ale ve skutečnosti mu velí moje žena, kterou miluju víc než měsíc, hvězdy i oblohu. Svou ženu miluju tak šíleně, že bych se s ní chtěl znova oženit! Jenže to bych se musel nejdřív rozvíst, a to nechci.“

„Aha,“ zamumlal galerista nedůvěřivě, potřásl otci rukou a zeptal se ho: „Tak tohle jsou ty vaše obrazy?“

„Ano,“ přitakal umělec. „Nebo, když budeme přesný, moje já funguje jako prostředník mezi vizema mého podvědomí a část těch obrazů namalovaly moje slepice. HAHAHA.“

Bylo to myšleno jako vtip, ale smrtelně vážný galerista otcův humor nechápal. Nechápal ho vůbec nikdo. Jenom matka, která si byla vědoma toho, že otec je tragický šprýmař, muž, jenž svou citlivost skrývá za mlžnou clonou vtipů.

Galerista zíral na stěnu domu, kde se obrovskými písmeny psalo:

PRODÁVÁM OBRAZY A PORTRÉTUJI DUŠI a níže byly uvedené dodatečné informace: *práce na objednávku, kontaktovat mě můžete rovněž telefonicky.*

Ze stromu na dvorku visela vycpaná zvířata, vrány s vyrvanými očima. Stály tu dva mopedy popsané slogany jako například:

Ringova kára! Cti sám sebe! Nápad nic nestojí! Používej mozek! Žij jenom teď! Sni! Život zabíjí! Pij kořalku! (Otec by nepochybně vydělal majlant, kdyby ho bylo napadlo vydat sbírku aforismů.)

Ve větvích stromu byla postavená jakási chýše, po níž jako malá opičata šplhaly otcovy dcery. Chajda připomínala síť spředenou opilým pavoukem a nacházela se ve výšce minimálně pěti metrů, takže si jí nešlo nevšimnout. Galerista střídavě sledoval vrány, texty na stěnách, mopedy, chatrč sbitou z prken, opičí děti a otce. Nebylo jasné, zda nám po dvorku pobíhá halucinující šílenec, nebo vizionářský umělec – ani jestli je mezi tím nějaký rozdíl. V otcově případě nebyl. Galerista možná dospěl k závěru, že ten chlap bude nejspíš praštěný polenem po hlavě a že se z toho posuzování obrazů bude muset vyvléknout sám. Byl by potřeboval matku, aby mu tlumočila, jenže ta zrovna někde v potoce za domem ve společnosti budoucího zubního chirurga lovila okouny.

Galerista přecházel od jednoho obrazu k druhému, zatímco otec drmolil něco o *insurrealismu*, který sám vymyslel. Prý šlo o ryze nový umělecký směr za posledních minimálně deset let, a nejen směr, ale taky techniku, kterou otec aplikoval jak v malířském umění a básnictví, tak i v rámci telepaticky přijímané teologické filozofie, jejímž jediným představitelem na zemi byl (jak jinak) on sám.

Galerista si odfrkl, ale potom se zeptal, co tím otec doopravdy myslí. Ptát se vůbec nemusel, otec by samozřejmě odpověděl i tak – spatra ze sebe začal chrlit pekelně dlouhý monolog.

„V *insurrealismu*, kterej nazývám inverzním surrealismem, podvědomí funguje jako technickej doladovatel díla, zatímco vědomí je ireálnej výchozí zdroj uměleckýho materiálu a jako takovej podřízenej služebník podvědomí. Podvědomí i nadále vytváří obraz, ale pod dohledem vědomí, který taky rozhoduje o tom, kdy je obraz hotovej – pokud vůbec někdy.“

Otec byl zcela nenahraditelný unikát, což neušlo ani galeristovi.

Jeden z obrazů na trávníku byl nezvykle rozměrný, mohl mít dva metry čtvereční. Galerista se před ním zastavil a zadumaně si ho prohlížel. Šlo o surrealistickou čmáranici. Ve žlutém výseku bylo malé stvoření, snad kočka, a vedle něj podlouhlá tyčka, možná plamen? Druhý roh zaplňovala jakási monotónně černá šmouha, jako by malíři uprostřed tvorby došla barva. Při spodním okraji vykukoval oranžový démon s domalovanou komiksovou bublinou, v níž se psalo: „Die Bitch.“ Jméno obrazu znělo: *Lůno mojí matky*.

„Je to alias, nechtěl jsem uvádět skutečný jména,“ vysvětlil malíř.

Šlo o mistrovské dílo jeho raného tvůrčího období, čemuž odpovídalo i nacenění: 100 000 marek. Na rámu se ještě psalo, že autor věnuje 85 % výdělku z prodeje na vypuzení zla ze země.

Galerista se – snad z pouhé zvědavosti – zeptal, co představuje jiný velký obraz, který vypadal, jako by na něj někdo ledabyle rozstříkal barvy.

„Ten zobrazuje hromadu molekul, který mezi náma dvěma poletují. Zdá se, že je tu jen prázdný vzduch, ale kdybysme si ho prohlídli mikroskopem, vypadal by přesně jako tohle.“

„A s tou interpretací jste přišel teď, anebo už jste s ní ten obraz maloval?“

„Co na tom záleží?“ zvolal malíř.

Abychom byli zcela spravedliví, některé, hlavně pozdější z otcových obrazů si jistí lidé (jimž malíř dlužil, například zubař S. Kamppila) dokonce pověsili na zeď. Častější nicméně bylo, že umělec plechovky s barvami v zajetí mocného tvůrčího opojení nahodile a porůznu vylil na plátno a pak je trochu rozpatlal štětcem, takže výsledek se nijak nelišil od materiálu, který v dětském koutku s barvami vyprodukuje batolata. Umělecké dílo nakonec korunovala kávová zrna, vaječné žloutky,

tkaničky dětských bot nebo cokoliv, co otci zrovna padlo do ruky. Z jednoho okraje obrazu vždycky vykukoval démon, tentýž satan mluvící hlasem nacistického důstojníka, který otce pronásledoval od dob, co mu v mládí přeskočilo.

Obrazy určené pro výstavu otec namaloval v jednom tahu bez jakýchkoliv předchozích příprav nebo náčrtů. Sbírkou fejetonů napsal za tři hodiny a knihy básní ze sebe vychrlil přes noc na jedno posezení, aniž později opravil jediný verš. Podle toho to taky vypadalo. Otec se vychloubal, že při své tvorbě těží z automatiky A. Bretona, kterou sám antifašista Breton odvrhl jako nemožnou, ale otec dokázal, že možná je – ale jen za předpokladu, že je dotyčný umělec náhodou jistý Mikko J. Tola! Pouze v otcově mozku se totiž nacházela magická zadní dvířka, „otvor do věčnosti“.

Otec už neprozradil, že ke zrodu téhle metody nepochybně přispělo i to, že je člověkem stíhaným bludy a neschopným soustředění, který se buď nenamáhá, nebo nedokáže investovat do dotažení svých děl a který (v rozporu s radou Salvadora Dalího) se nejprve nenaučil malovat jako dávní mistři, třeba Raffael a Michelangelo, ale místo toho se hned vrhl na reformu celého malířského umění.

V malířství se nicméně školil až v Benátkách a galerista se doslechl o tom, jak Vittorio Berti, největší surrealista, co kdy žil, který však kvůli své skromnosti zůstával neznámý, svého žáka naučil „umělecké svobodě“, „ctění inspirace“ a taky jedné velice konkrétní malířské technice jménem „jak vzít štětec do ruky“.

Otec ovládal i další obtížné umění, jímž bylo nacenění.

„Proč chtít málo, když můžete chtít hodně?“ zeptal se a začal přidávat nuly. Obrazy vyvěšené na výstavách se klasicky pohybovaly v ceně kolem sta tisíc marek a cílily na zákazníky z nejvyšší venkovské společenské vrstvy, ředitele a bankéře

(což byli idioti narození s mrvou v hubě, ale co už), kteří se vydávali za velké znalce umění a koupili kdejaký odpad, jen když jim ho člověk uměl prodat.

A to otec uměl, byť ne úplně od začátku. Nakonec se ještě chlubil, že k malování poetických obrazů ho inspiroval malířský mistr z Pieksämäki, H. Karttunen. Ten získal inspiraci ve Francii, jejíž estetika byla v porovnání s prohnitým finským uměním o stovky let napřed.

Otec byl natolik charismatický mluvčí, že i galerista o něm nakonec prohlásil, že je skutečně zvláštní případ. A chvála padla na živnou půdu. Otec se culil jako kočka, která právě zhltna křečka.

VYZNÁNÍ DĚLÁ UMĚLCE

Od návštěvy uplynuly možná dva dny, když otec obdržel telegram, v němž galerista obrazy z jeho zamýšlené sbírky označil za „schizoidní“ a „příliš depresivní“. Žádný příčetný člověk by si je nekoupil. Galerista navrhl, aby otec jiným stylem namaloval prodejnější kusy. A ten to udělal.

Zapomněl jíst i spát a dnem a nocí bez přestání maloval nová mistrovská díla. Měl je hotová za jediný týden – tak výkonný a fenomenálně efektivní malíř to byl. O tom žádá.

„Někomu to holt odsejpá,“ prohlásil otec. „A kde je řečený, že rychlý jsou špatný a pomalý dobrý?“

A tak mu galerie v Tornu uspořádala první velkou soukromou výstavu. Celá naše rodina přiletěla do Helsinek letadlem. Výstava dle otcova měřítko znamenala úspěch a úspěšná skutečně byla, protože několik obrazů dokonce změnilo majitele, byť ne za malířovy ceny. Když teď otec při dobývání Helsinek trochu rozvířil prach, za cíl si zcela vážně vytyčil proniknout přes Paříž na umělecký trh v Americe. Dočkal se pozornosti v novinách, pozvali ho i do diskuzního pořadu místního rádia, a to už bylo příliš. Sny se začaly plnit a tyhle překvapivé úspěchy otci pochopitelně stouply do hlavy.

Hned po slavnostním otevření k nám domů dorazil člověk od novin. Byl to mladý stážista, který sotva věděl, kam ho posílají. Otec v obepnutých kožených kalhotách, s obnaženou opálenou horní povinou těla a samurajským mečem v ruce mu přišel naproti na dvorek a zakřičel:

„Umění, nebo život!“

„Dobrý den, promiňte, že ruším, ale jste ten umělec Mikko Tola?“ vyhrkl novinář.

„Jakej zatraceně Mikko Tola? Tady v obci žije jen jeden umělec a jeho jméno je Mikko J. Tola alias Ringo – prototyp ztracenýho člověka.“

„A nebudete to vy?“ vyzvídal novinář.

„Budou, nebudou, záleží na tom, o co kráčí a kdo se ptá – seš můj nepřítel, anebo bráníš právo a jsi připravenej umřít pro pravdu! Heslo?“

Stážista ze sebe horko těžko vymáčkl: „Umění?“

Byla to špatná odpověď, ale otec se smíloval a neproklál mu plíce mečem. Potom začal se zatraceně dlouhým monologem a možná by mluvil dodnes, kdyby se novináři nevybily baterky v diktafonu.

„V tom případě snad dovolíte, abych vás informoval, že moje jméno je Mikko J. Tola alias Ringo a pocházím z červený planety, kde je můj skutečnej domov a kam brzy znova odletím. Sním o způsobu života, kterej by neomezoval lidskou osobnost. Podporuju svobodný jedince, co nemaj s takzvanýma normálníma lidma pranic společnýho. Do šestnácti let děcku vymyjou mozek, takže se promění v napůl šílený stvoření: normálního člověka, kterej se víceméně přizpůsobil šílenýmu světu. Normální lidi se považujou za zdravější než svérázové, a to z toho prostýho důvodu, že normální člověk se chová víceméně stejně jako ostatní. Lidi spadající do týhle většiny za posledních sto let mimo jiný zavraždili miliardy svejch bratrů. Jsou tak surový a zploštělý, že vůbec nevnímaj, v jak degradovaným se ocitli stavu. Div se nepřerazí, aby chování odchyľující se od normy označili za duševně chorý a špatný, odlišný jedince nadopujou léky, takže se uzdraví, a ty narušený zavřou do psychiatrickýho ústavu. Já podporuju novýho člověka, kterej se narodí za nějakých deset tisíc let. Duševně je na vyšší úrovni než současnej opičí člověk. Pak nebudou potřeba armády, policie ani zákony. Všichni spolu budou vycházet bez jakéhokoli zprostředkovatelů.“

A tak v místních novinách vyšel dvoustránkový článek o Tolvic rodině – *Opiové umění*. Součástí článku jsou tři fotografie: na jedné mě matka drží v náručí a oba se smějeme, na druhé pózuji sestry navlečené v otcově válečné výstroji a na třetí je otec před svými motorkami a maluje. Vyšel i druhý článek s titulkem *Mikko Tola, umělec z jiné reality*.

Otec už se stihl naučit, že do novin otisknou všechno, co vypustí z pusy, a tak bájil jednou o svých slepicích a ovcích, podruhé bůhví o čem. Vykládal, že umění je pouze jedním z možných způsobů obživy, ale že umělci jsou podle něj natolik po čertech úžasní a důležití lidé, až je z toho člověku úzko – poslední lidi na světě, s nimiž by chtěl jeden trávit čas. A že on je taky tak trochu šmrncnutý vědcem a podomním obchodníkem! Jistému sběrateli z helsinské čtvrti Punavuori například prodal svou pracovní kombinézu ušpiněnou od barvy. I další produkt, konkrétně použité štětce, které prodával jako designové předměty, zmizely jako pára nad hrncem. Dál otec blábolil o tom, že je odvržené dítě, které ponechali napospas osudu, takže se nazdařbůh potloukalo někde po polích, a tahle bída, jež ho mohla snadno proměnit ve venkovského gaunera, v něm rozdmýchala nesmazatelný zápal pro hledání pravdy.

Otec si články vystříhl a jejich kopie v touze po chvále a uznání rozeslal všem svým příbuzným, přátelům i nepřátelům. Sousedům novinové výstřižky nosit nemusel, ti moc dobře věděli, kdo vedle nich bydlí.

Když otcí v obecním domě v Haukivuori uspořádali výstavu, místní učitelka výtvarné výchovy na ni vzala celý druhý stupeň. V prostorách výstavy pokulhávala i umělcova éterická manželka, která mě držela v náručí, zatímco sestry jí pobíhaly u nohou. Vyfotit si otcovy obrazy dorazil i hlouček studentů umění a malíř zanedlouho obdržel taky pozvání do knihovny,

aby tam přečetl svou povídku *Skřítčí smrček* (Mikko psal do časopisů *Školák* a *Zlaté prasátko*). Otec šel. Knihovnice neměla ponětí, koho si to pozvala. Umělecký malíř vletěl do místnosti se svými meči, s sebou měl navíc i rytířský štít (tak moc ho setkání s lidmi znervózňovalo). *Skřítčí smrček* bylo pouhé krycí jméno. Běžná dětská literatura totiž významně podceňovala literární vkus a humor malých dětí – otec však zalátal i tuhle díru. Už pětileté dítě přece o životě vědělo všechno potřebné, tak proč se v dětských knížkách na děti mluvilo jako na idioty? Proč se jim lhalo? Knížky měly naopak říkat „pravdu“ a podporovat dítě v tom, aby jednalo v přímém rozporu s tím, jak lidé obvykle jednají, tedy dělalo to, co je nesmyslné, chybné, amorální a špatné.

Nějaký děda, s nímž otec po přečtení ukázky ještě trochu klábosil, na malíře chvíli zíral a pak prohlásil:

„Jó... vy jste ten umělec, co žije kus od nádraží, v červeném domě?“ O Mikkovi se dočetl v novinách.

„Je to tak,“ připustil otec a dodal, že pohádky pro něj byly odjakživa velmi důležité a že knížka *Mio, můj Mio*, ze které mu vždycky četla jeho babička, je jeho bible.

Dědu potěšilo, že má otec tak láskyplné vztahy s rodinou.

„Já nemám láskyplný vztahy s rodinou, jen se svou babi, a i ta už natáhla brka, takže mám po ptákách.“

„Aha, tak vy teď máte tohle období,“ zasmál se muž a poplácal otce přátelsky po rameni.

Otec ruku klidně odstrčil stranou a zeptal se: „Jaký, prosím vás, období?“

„No období, kdy je třeba takřikajíc zabít vlastní rodiče. Skutečný umělec musí zavraždit svou matku a otce – copak to nepatří mezi strasti dozrávající umělecký duše? HEHE.“

Nejspíš čekal, že na to otec nějak zareaguje, ale když se žádné reakce nedočkal, dodal:

„Mimochodem jsem si hned všiml, že máte smutný oči.“

To už byl ale vrchol neurvalosti!

„Vy si snad myslíte, že mě znáte? Nemáte ani ponětí o tom, co jsem si musel vytrpět, jsem trýzněnej člověk, nenáviděnej od narození,“ vybuchl umělec a za dusotu kanad s kovovou špičkou vyrážoval ven, dokonce se ani nerozloučil. Tak uražený byl.

Přestože se otec v roli umělce snažil profilovat jako marginální avantgardista a tvůrce skutečného, ryziho umění, možná ho trochu pánilo a ubíjelo, vzbuzovalo v něm pocity žárlivosti a méněcennosti, že zatímco on dělá proroka v malé vesničce na odlehlém venkově, jeho bratr, který vystudoval divadelní školu, režíruje významné hry v Helsinkách a Tampere, vystupuje v televizi, objevuje se v denících a píše texty k humorným slágrům. Výsledná deska se prodávala jako divá a bratrova kapela byla nejžádanější hudební skupinou roku. Vtipnou třešničkou na dortu je, že tohle uspořádání se opakuje už v druhé generaci – na venkově ve stínu svých známých sourozenců žiju nyní já.

Když se zvířený prach trochu usadil, otec zavolal babičce. Chtěl se ujistit, že jí došly poštou zaslané reklamní prospekty z galerie a že zaskočila do Torní, aby si koupila obraz, který jí syn věnoval. Babička na výstavě nebyla. Místo toho drmolila o snašných zdravotních problémech, za něž podle ní mohlo to, že se u nás doma neustále kouřilo, a opět nezapomněla připomenout, že matka je děsivě hubená, pokud se jí tedy od posledně nepodařilo obalit kosti trochou zdravého tuku. A byla snacha tak docela zdravá i po duševní stránce, když se jí chtělo žít podivný žebrácký život v kdovíjakých plesnivých brlozích (navíc ještě s jejím synem!)? Vždyť to byla krásná žena s pěkně tvarovanou lebkou (určitě by si našla lepšího

manžela) – jak mohl otec proboha dovolit, aby v takovém prostředí vyrůstaly i jeho děti, a jak chtěl doopravdy živit rodinu? Řečnění o ženě a dětech byla taková špinavost, že na ni nešlo nic odpovédět, ale na druhou část promluvy už otec zareagoval:

„Uměním. Moje obrazy jdou na dračku.“

Babička mlčela (pravdou bylo, že jsme nežili ani tak z otceva umění, jako spíš z dědictví, přídavků na děti a občasných převodů peněz – otec byl ekonomicky závislý na vlastní matce).

„Nebylo by už načase přijít s nějakým skutečným zaměstnáním?“ navrhla ještě, otec byl koneckonců šikovný na ruce a mohl by z něj být třeba tesař – „tesařský mistr Tola“ znělo podle babičky vesele.

Otec vybuchl smíchy a řekl, že i jeho slepice znají jeho povahu lépe než vlastní matka. Slepice určitě chápaly i to, že základní vlastností každého skutečného umělce je nezpůsobilost pro jakoukoliv pořádnou práci a už malířovo duševní zdraví zcela vylučuje libovolnou činnost přímo prospěšnou společnosti.

Otec zničehonic zvážněl a jako blesk z čistého nebe se zeptal:

„Máti, myslíš, že mám na to být profesionálním malířem?“

„Ne,“ odpověděla babička bez mrknutí oka. „Nemyslím.“

Nedala otci jinou možnost než prásknout sluchátkem.

SEDMÉ VÝROČÍ SVATBY

Za téhle dusné atmosféry rodiče vyrazili oslavit sedmé výročí svatby do roubeného paláce v Kultaniemi. Vlastně jela celá rodina: dívky v předškolním věku, já a samozřejmě psi. Peníze na letenky nebyly a kvůli zvířatům jsme stejně museli taxíkem. Cesta byla dlouhá přes dvě stě kilometrů, takže to babičku stálo balík. Na místo jsme dorazili kolem druhé odpoledne a babička už nás čekala u dveří.

„Vítejte v roubeném paláci,“ pozdravila a otcův divadelní bratr dodal:

„Prosím, dejte si uvítací přípitek.“

Babička zírala na psy.

„Proč jsi je sem tahal? Víš, přece, že sem nesmějí domácí zvířata.“

„Pablo je tak plachej, že je v podstatě neviditelnej, a Ringo není žádný domácí zvíře, ale můj panoš,“ zakrákal otec, a když si zapálil cigaretu, pokračoval:

„Jakým vůbec právem je člověk vyšší stvoření než pes, když mezi lidským dítětem, štěnětem a delfínětem není žádný rozdíl?“

No potěš pánbu, říkaly babiččiny oči, uplynulo stěží pět minut a on už blábolí nesmysly.

Otec pokračoval s výkladem toho, jak v době slavnostního zahájení jeho výstavy v Torní psi dva dny spali u souseda a Ringo za naší nepřítomnosti ztratil chuť do života. Chudáček si vyhrabal jámu a ležel v ní, „jednou tlapou v jiným světě“. Nedokázal ani zavrtět ocasem a ožil teprve ve chvíli, kdy mu otec podřízl jednu z našich slepic, načež popili pivo – Ringo ho chlemtal z talíře, do piva byl hotový blázen.

„Mno,“ zamumlala babička, rychle zamrkala, jako by se otce snažila pochopit, a pak řekla:

„Pokud budou spát venku a ty dohlédneš na to, že mi nevytlínají na pohovku...“

„Drahá máti, klid, o všechno se postarám. Tak dobře. Zvedněte ruku, kdo všechno se byl tajně podívat na moji výstavě v Torni, neviděl jsem vaše jména v knize hostů.“

„Aha, ono je to teď,“ zamumlal jeden z bratrů a zíral si na boty, zatímco druhý rychle odběhl zkontrolovat račí pasti.

Potom se s funěním a zalitý potem přibelhal osmasedmdesátiletý advokát, který někde v mokřadu sbíral houby. Dostal strašlivý záchvat kašle, držel se za prsa, odkašlával veliké chuchvalce hlenu, až to vypadalo, že se brzy mrtvým zhroutí k zemi.

„Kristepane!“ zvolala babička.

Advokát několik dlouhých minut vykašlával plíce na dvorek, ale když nakonec přestal hyperventilovat, přítomným prozradil, že byl celý život poměrně zdravý člověk, ale v poslední době začal mít potíže, konkrétně právě při chůzi. Stěží dokázal bez omdlení dojít z kanceláře do auta, a i to zvládal jen „vlastní rychlostí“. Měl problém obléct si kalhoty, a navíc trpěl zácpou.

„A moje srdce —“ pokračoval advokát.

„To ještě nic není,“ zvolala babička. Vždyť ona trpěla chronickou suchostí očí, zanícenou stařeckou seboreou a příšernou hy-pera-kura-si-í, nebo jakže to bylo, ale vždyť ona žila třeba i na truc!

„Prokristovy rány,“ vyhrkl otec. „Poslouchejte, vy jste stejně nemocný jako já zdavej.“

Sestra s různobarevnými očima začala fňukat, že je tu děsná nuda, načež jsme společně zmizeli v domě. V roubené chatě to vypadalo jako v chrámu, bez problémů by se tam

vměstnal slon – prošel by chodbou do kuchyně a odtud do jídelny a obývacího pokoje a potom kolem krbu zpátky do předsíně, kde visel obraz, který vypadal jako portrét nějakého státníka se psem, jen s tím rozdílem, že zachycoval stavitele domu: mého invalidního dědečka, vedle nějž stála kyslíková bomba o velikosti dospělého muže. Skotačili jsme po domě a zastavili se v kuchyni.

„Dívej, jídlo,“ vykřikla sestra a vrhla se na balíček párků ležících na stole, plastový obal roztrhla zuby jako aligátor, kterého drželi o hladu. Vyrval jsem sestře párek z ruky, plastové střívko mi ještě viselo z pusy, když do kuchyně vešla matka.

„Koukejte se chovat slušně, krucifix, jste snad nějaký zvířata?“

Mrkli jsme na sebe. Byli jsme přece vlčí děti. Matka si odklepala cigaretu do kávového šálku, otevřela lednici a přebírala se v pochutinách, které přinesli ostatní.

„To je úplně šílený, kolik je tu jídla,“ řekla a položila na stůl jahodový dort koupený ve Stockmannu. „Snězte třeba tohle, to těžko někoho pohorší.“

Když jsme dopili limonádu, snědli dorthy a bonbony a dodívali se na video, vyrazili jsme ven, abychom vyškemrali další jídlo. Otec s advokátem se na terase mezitím stačili pořádně rozparádit.

„Ano, můžu tvrdit, že můj estetickéj vkus je mimořádně rozvinutej,“ chrлил ze sebe otec. „Jsem první člověk za celý desetiletí, kterej vyvinul novej uměleckej směr. Nikdy nechodím na výstavy jinejch umělců. Cizím vlivům se bráním jako moru.“

Advokát se uprostřed rozhovoru zasmál.

„Čemu se smějete?“ zeptal se otec. „Řekl jsem snad vtip?“

Matka na to, ať se otec podívá, co provádí ten jeho pes. Otec se nepodíval. Advokát se zakrátko zvedl, aby si odskočil na malou do lesa, a otec šel za ním, prý se svým bratrem

mušketýrem vyráží na čurací křížovou výpravu. Následně se vrátili na terasu, usadili se za stůl naproti sobě a pokračovali v diskuzi. Kdovíjakou urážku malíř vyplodil, protože advokát, osmasedmdesátiletý staromódní džentlmen, náhle vyskočil ze židle s „oběma pěstmi zdviženými ve vzduchu“. Tak to otec později alespoň vypověděl před houfem krvelačných příbuzných, kteří mu šli neustále po krku.

CASER CUM UNIVERSALE MINETAN

Po našem návratu z roubeného paláce v Kultaniemi se otec nervově zhroutil. Zabarikádoval se ve svém ateliéru (týpí), dnem i nocí zběsile bušil do psacího stroje a psal vzkazy svým nepřátelům. Na tom nebylo nic zvláštního. Jenže pokud telegramy a dopisy běžně odcházely jednou za den, nyní jich odesílal desítky.

Drahá přítelkyně, navzdory tomu, jaký závěr učinila věda, technokratický svět rozhodl, že člověk nepotřebuje druhého člověka; já však zůstávám na straně života, jinými slovy tvrdím, že je povinností dětí pěstovat v sobě radost plynoucí z toho, že se směly narodit, a s ohledem na toto samozřejmě a zároveň rozporuplné štěstí považuju za svou povinnost pečovat také o ženu, která mi dala v první řadě vůbec příležitost k existenci, na základě čehož děkuji tobě, živé bytosti, za možnost žít, což ale nestačí, mým úkolem, navzdory našim odlišnostem, je spořádaně doprovodit objekt svého vděku a nezbytný předpoklad svého života až do hrobu, aniž bych zakoušel příliš žalu a neštěstí, děkuji ti, a abych ti svůj vděk dokázal, pokusím se ti dle svých vlastních možností zajistit spokojené stáří, pokud mi dovolíš, abych tě chránil. Za život ti děkuje a na tebe vzpomíná – tvůj syn,

umělecký malíř M. Tola

Když otci dohasínala cigareta, vytáhl další, zapálil si ji od té předchozí a potom se žvýkáním mezi rty dál mlátil do psacího stroje, dokud nevykouřil celou krabičku. Pak otevřel novou.

Matka se ho pokusila přimět, aby toho nechal, ale otec jí vysvětlil, že běžný vzduch je otrávený. Očividně vydešený vyrazil z týpí a vyhrkl, že si pro něj přišli. „I když co na tom

záleží,“ třeštil. „Ve skutečnosti nic neexistuje! Nic není pravda, všechno je jeden velký podvod, divadlo. Nože, kde jsou kartonový helmy, plastový meče? HAHAAHAHA. Dívejte na toho chlapa, umí tancovat. Do prdele, mně je tak do skoku. Ježkovy zraky. Nemůžu popadnout dech. Nezírejte na mě jak na blázna. To mě neznáte? Jenom šaškuju. Copak nevíte, kdo jsem? Jsem tak špatnej člověk, že mi svět hnije před očima. Stromy uhnijou, když se na ně podívám. V mejch očích se odehrává jadernej výbuch. Nekoukejte mi do nich. Oslepnete! Už jsem tu natropil dost zkázy! Spisky. Obrazy. Všechno se musí spálit. Po ničem nesmí zůstat ani stopa. Chci, aby mi nad hrobem přeletěl bombardér. Odejdu na červenou planetu. Heslo zní: Mio, Cesar Cum Universale 999 Minetan, kód 895465.“ Otec popadl bajonet od pušky a pokusil se jím postřílet vrány a další špehy, kteří vpadli na náš pozemek, načež začal na dvorku kopat ochranný příkop (musel to být žalostný pohled, kopání příkopů nebyla otcova silná stránka). Nám dětem rozdál zbraně, část dostala mačetu do džungle, část bajonet, a hulákal: „Vojáci, okamžitě na hranice pozemku, střežte je před vpádem nepřítele!“ I já už byl velký cvalík, a tak jsem unesl samurajský meč. Otcův milovaný pes Ringo štěkal jako smyslů zbavený, čímž prozradil naše obranné pozice. Jeho nevzdělaná duše nechápala šílenství lidské mysli.

Matka nezburcovala policii, nejspíš se bála, aby úřady nezjistily, jak žijeme, nebo otec nedopatřením ještě někoho nezavraždil. Nakonec zavolala souseda, který byl tak trochu obeznámený s otcovou historií. Po dlouhé slovní potyčce se otec nakonec podařilo přesvědčit, aby vylezl z vlastnoručně vyhloubeného „hrobu“ a nechal se naložit do sanitky, kterou matka přivolala pod záminkou toho, že rodí (byla počtvrté těhotná).

Bylo to poprvé, co otec během svého manželství skončil v ústavní péči, a šlo taky o první skutečnou ránu, která otřásla

sebeklamem mých rodičů – totiž že otec je jenom tvůrčí génius (kvůli popírání jeho duševní nemoci celá naše rodina žila jako v hromadné psychóze).

Na matčinu obranu je třeba říct, že se s otcem seznámila v době, když už se po bolestivé metamorfóze stačil proměnit v militantního poloboha, chlapa, s nímž nikdo nevyjebává, na znamení čehož si koupil kanady s kovovou špičkou a na špatnost a nepravost udeřil vyzbrojený rozumem a malířským štětcem.

Teď se z oněch odpočinkových výletů do léčebny trvajících pár týdnů stala každoroční tradice a nám dětem se vřdycky řeklo, že otec odjel do zahraničí. Na pracovní cestu. Do Říma. Pochopitelně šlo o slabé vyjádření skutečnosti. Otec byl na setkání se svým učitelem Vittoriem Bertim v bůhvíjak vzdálené galaxii. My děti jsme se jen divily, proč nám táta ze zahraničních cest nikdy nepřiveze žádné dárky.

Za otcovy nepřítomnosti se k nám vetřeli muž a žena úřednického vzezření. Někdo nás vyzradil, podal oznámení na sociálku. Matka, kterou úředníci vytrhli z odpolední dřímoty, dvojici přijala v předsíni s kulatým břichem, ztěžka oddechovala a vypadala, jako by za asistence mých starších sourozenců právě začínala s domácím porodem. Sestra s různobarevnými očima se zjevila na prahu, na hlavě měla otcovu válečnou helmu s nápisem *Geronimo*. Na dveřích byly načmárané úderné slogany jako třeba: *Nezapomeň pít kořalku!* a *Zemři už zítra!*

„Táta není doma,“ oznámila sestra a dodala, že otec ještě nezemřel, protože odjel do Říma, je totiž umělecký malíř, načež hosty pozvala, aby si s ní šli hrát s domečkem pro panenky, kde právě probíhala poprava oběšením. Pravda, otec nám zdůrazňoval, že smrt není žádná hra a že malé dřevěné figurky představující babičku a jejího manžela nesmíme jen tak pro zábavu věšet na šibenici, kterou stloukl vedle domečku,

aby dcery poučil o válečné historii za napoleonských dob a morálce oko za oko. Jenže kdyby se všichni řídili pravidly msty, celá planeta by chodila slepá, a tak otec po vzoru svého přítele Gándhího podporoval nenásilné povstání.

K válčení potřeboval svou zbraň, psací stroj, který jsme mu taxíkem poslali až ke dveřím blázince. Znovu se pustil do psaní, nejdřív plodil úryvky, později celé románové kapitoly a vedle toho básně. Manicky studoval šachové koncovky, tuší si dělal poznámky přímo na šachovnici a spal s dílem *L'art militaire (Umění války)* od čínského autora Sun-C', které si pořídil ve francouzském antikvariátu, schovaným pod polštářem. Nejpozději tou dobou, kdy začal s psáním výhružných dopisů a předvolání k soudu, věděl, že se zcela zotavil.

A v tu chvíli udeřil.

Na začátku průvodního dopisu otec co nejzdvořileji požádal o odpuštění za to, že vedení Svazu advokátů obtěžuje s tak nicotnou potenciální stížností, ale jakožto čestný člověk nemá na výběr a musí důvěřovat finským zákonům a jejich nekompromisní spravedlivosti. V žádném případě nechce nikomu uškodit, ale zároveň nemůže tolerovat, že bude vědomě ubližováno jemu nebo jeho rodině.

Hned vzápětí sepsal mimořádně přesvědčivé svědectví ohledně pokusu o poškození spisovatele/malíře na volné noze M. J. Toly, na jehož základě se rozběhlo disciplinární řízení.

Advokát Rex vypracoval odpověď, tvrdil, že se snaží udržovat dobré příbuzenské vztahy, přestože žalující na něj neustále útočí, posílá svárivé telegramy, volá a viní člověka z bůhvíčeho nebo žádá o pomoc s nějakým právním problémem. Telefonické hovory byly však pokaždé natolik bouřlivé, že se advokát volajícího snažil jen zdvořile zbavit. I tu melu, která se strhla při sedmém výročí svatby mých rodičů v babičině roubeném paláci, otec úplně překroutil. Vždyť žádná rokle,

o níž ve své stížnosti psal, ani neexistovala (!), a to se snad drobné rodinné hádky propírají veřejně? Advokát v každém případě kategoricky odmítl, že by byl namol a na Tolu zaútočil s úmyslem srazit dotyčného ze srázu do rokle!

Otec si odpověď možná vyložil jako vyhlášení války, protože vypracoval další prohlášení. Neustále odbíhal od tématu a vykládal o tom, jak advokát W. Rex zfalšoval ty a ony vedle důležité dokumenty, díky čemuž s babičkou oškubali plně ochrnutého ventilovaného dědečka o všechny peníze a následně ho vybarvili jako kurevníka — jako by snad ventilovaný invalida obíhal bary a balil ženské! Otec byl toho názoru, že se ho jeho matka, W. Rex a bůhví kdo ještě toho a toho roku pokusili dostat pod poručnictví. A protože k tomu neměli pádné zdravotní důvody, záminka k nezákonnému odsunutí do péče musela být ekonomická. O jaký majetek mohlo jít a čím? Otec požadoval prověření legálnosti všech dokumentů, které W. Rex kdy vystavil.

Důkazního materiálu byla taková hromada, že by z ní šlo docela dobře sestavit jak malířův, tak Rexův životopis. Svaz advokátů musel zjevně najmout pomocníky, aby se tou horou papírů vůbec prokousal. Pravost všech dokumentů potvrdila malířova manželka, někdejší ošetřovatelka (trpící stockholm-ským syndromem).

Po návratu ze svých cest byl otec normální, jen vypadal velmi staře. Staře a unaveně. Jako nafouklá sedící mrtvola. Vysedával na venkovních schodech naší chaty, s černým copánkem, který mu během pobytu v psychiatrické léčebně u kořínků zbělal, na nohou měl kanady s kovovou špičkou a zachmuřeně srkal pivo. Bůhvíco se mu honilo hlavou — i když to vlastně není žádné tajemství, protože tyhle věci se dědí z generace na generaci. Otec patřil k tomu druhu lidí, kteří, opojení vlastní

inteligencí, celý život zaměřují veškerou sílu svého myšlení na to, aby se brodili ve vlastních chmurách. Právě z téhle sebereflexe hraničící s géníem otec onemocněl tak, že pokaždé, když se na sebekratší chvíli zastavil, aby popřemýšlel o životě, chtěl nechtě obrátit pohled ke svému strašlivému osudu – vzpomněl si na všechna zkušena zklamání a křivdy, na důvody k pláči a na své propady plné sebelítosti, záchvaty paniky a nekonečné rozpory, které ho vždycky nevyhnutelně zavedly k jednomu a tomu samému závěru. Ze všeho toho zmaru byla jediná cesta ven, existovalo jediné řešení. Smrt.

Já seděl nehnutě na schodech vedle otce, zatímco mladší z mých sester tlačila po dvorku kočárek pro panenky. Nejstarší dcera ležela rozvalená v zahradní síti, četla si ve španělském slovníku a kopala do prvního podzemního listí, které spadalo ze stromu.

„Dej bacha, ať se mi nezvrhne lahev,“ zamumlal otec. Na schodech seděl právě dost dlouho na to, aby vypil pivo, načež si skočil dovnitř pro další. V chalupě matka mezitím začala plnit kartonové krabice.

Znovu jsme se stěhovali, celá rodina.

Navzdory všemu byl život v Kantale v Hakivuori nejvyrovnanějším obdobím mého dětství. Pro matku jsme my děti byly ten nejdrahocennější poklad a i otec se podílel na výchově: choval nás, hrál si s námi. Dokonce ještě nikdo ani neumřel.

Kromě advokáta W. Rexe. Ten zesnul doma po náhlé atacce nemoci jen několik dní po otcově dodatečném prohlášení. V tu chvíli se o té nešťastné žalobě dozvěděli i otcovi bratři. Jako svědci incidentu s domnělou roklí a znalci pozadí celé záležitosti tvrdili, že stížnost je absurdní a vůbec neodpovídá událostem, k nimž na chatě došlo. Babička se rozzuřila tak, že otci udělila doživotní zákaz vstupu na tu část planety, která byla v jejím vlastnictví, což se týkalo především roubeného

paláce v Kultaniemi, kde k výše zmíněnému incidentu došlo. Od té chvíle odmítala mít se svým synem cokoliv společného.

Milovaná máti! telegrafoval otec. Já i celá moje rodina ti vyjadřujeme soustrast z náhlého skonu tvého manžela, s pozdravem, tvůj syn Mikko s rodinou

A zanedlouho:

Milovaná máti! Vyjadřuji Ti upřímnou soustrast v souvislosti s dnešním pohřbem Tvého manžela a ze srdce truchlím s Tebou, Tvůj nejmladší syn, umělecký malíř Mikko Tola

Když ani tehdy nepřišla odpověď, otci nezbylo než babičce celou věc vyložit pěkně polopatě:

Máti, nesnažím se porušit naši dohodu ohledně toho, že nebudu narušovat tvůj klid, ale považuju za svou povinnost oznámit, že ti s milionem růží, skomírajícími večery, duhou a vším, co je v mém srdci, vyjadřuju soustrast nad skonem tvého manžela a chci ti říct, že jsem proti tobě za celý svůj život zhola nic neměl. Láska je ze své podstaty nesmrtelná – silnější než strach i nenávist. Mrzí mě, pokud tě tenhle telegram nějakým způsobem urazí; jeho účelem není někoho urážet, ale podat čistou informaci. Myslím na tebe.

Odpovědí byl rádiový klid. Následovaly týdny jednostranného zasílání vzkazů. V tu dobu už se otec stačil zotavit z deprese způsobené pobytem v nemocnici, duši si léčil tím, že pojídal antipsychotika po kilech, a zanedlouho se démoni vlastního svědomí uklidnili, věci znovu zajely do správných kolejí a umělec brzy zpíval jinou písničku:

Příznivkyně hrubého zacházení H. Rexová, dobrý ráno vinšuju, máti!

Teď máš konečně důvod odstranit z roubeného paláce račí recept právníka A. Haaxe a ze dveří advokátovu jmenovku, jinak přijdu a vlastníma rukama ji strhnu z vily, kterou postavil a zaplatil můj otec a ty a tvůj nebožtík manžel jste ji ukradli!

Sám A. Haax (kterej je mým přítelem) je se mnou zajedno v tom, že tvůj exmanžel advokát byl mimořádněj neotesanec, skutečný čuně, a těší nás, že takovej podlej had navždy zmizel z povrchu zemskýho.

|||

BAREVNÝ CÁKANEC Z VIEKI

Poté co si otec prolil vnitřnosti konvicí kávy a plícemi prohnal krabičku cigaret, skočil na moped, do poštovní schránky hodil svou navštívenku a s knírem jako chmýří vyrazil do vsi „poděsit vidláky“. Na navštívence stálo:

Ateliér Mafiánské Kasino – Říše svobody

A na druhé straně:

Máti! Děkuju ti za to, žes mě porodila. Jak jinak bych se od tebe mohl názorově odlišovat? S pozdravem, tvůj nejmladší syn, Mikko

Naše vyhnanství pokračovalo směr Severní Karélie do bahnitých jehličnatých lesů u města Lieksa. Tam jsme se dostali následovně. Matka s otcem si v novinách přečetli článek o tom, že v Kylänlahti, kdesi uprostřed lesa, stojí opuštěný dům, který je levně k pronajmutí. Rodiče si pochopitelně řekli, že je to skvělý nápad: nikoho na tom místě neznáme, ani jeden z nás tam nemá práci, hned se tam přestěhujeme!

„Byla to pořádná mizérie,“ přiznal umělecký malíř později dokumentaristovi A. Halonenovi.

V opuštěném domě jsme strávili měsíc, který uplynul jako voda, a na počátku zimy roku 1985 jsme se přestěhovali do budovy venkovské školy v obci v Lieksa. Byl to nažluto omítnutý kamenný dům, na jehož vzdálené straně se nacházel byt s vlastním vchodem, třemi místnostmi a kuchyní. Doma jsme měli drahou čističku vzduchu, kterou zaplatila babička, a k tomu dva kuřáky decimující jednu cigaretu za druhou; dokonce i my děti jsme po večerech tajně zkoušely kouřit. Ve škole se za naší přítomnosti svítilo i v noci. Přes den se

člověku pod nohama hemžila drobotina a jedině za nočních hodin byl klid na to věnovat se umění.

Netrvalo dlouho a jeden novinář sepsal článek, v němž oznamoval, že do vesnice dorazil nefalšovaný vesnický blázen. Titulek zněl: *Umělec Mikko J. Tola – barevný cákanec z Vieki.*

Na rozdíl od dřívějších novinářských počínů v článku nejsou fotografie umělcových rozesmátých dětí. Zato v něm najdete detailní záběr zlomeného muže, jemuž chybí horní přední zub (prý mu ho vykopli kůň), snímky mopedů a poslední urážlivé výlevy samozvaného odsouzence na smrt.

„Maluju povětšinou svou zlomyslnost, aby měla lidi z čeho bolet hlava,“ řekl otec matce.

V Lieksa změnil styl a namísto hlav démonů maloval abstraktní šmouhy (z nichž jedna, *Ptačí dům*, mi dokonce visí na zdi, zatímco píšu tyto řádky) usilující výhradně o krásu. Po výstavě uspořádané v městské knihovně se obrazy – možná k umělcovu zděšení – začaly prodávat, z čehož se zrodil konflikt: otec přece nebyl nějaká prodejná děvka s malířským štětcem v ruce, ale svébytný umělec sloužící vlastnímu poslání, který srdcem i duší usiluje o jinakost!

Jeden obraz se otci podařilo za nehoráznou cenu odprodat místnímu doktorovi a zubaři jich prodal hned několik, takže jsme občas dokonce ani netrpěli hladu. Ředitel banky měl zase porozumění pro otcův milionářský vkus a spáchal svůj vlastní podíl na uvržení Finska do ekonomické krize, k níž v zemi došlo v devadesátých letech: financoval všechny projekty, které umělci vytanuly na mysli, poté co se za ně zaručila žadatelova nemajetná manželka. Otec mimo jiné „jezdil“ na studijní pobyty do Lisabonu a Pensylvánie za jakýmsi imaginárním či skutečným Robertem Moorem a v jednom kuse vršil směnky za své interdisciplinární umělecké projekty.

Penězům se v otcově kapse nikdy nedařilo, a když je teď najednou měl, utrácel je dosud nevídanou rychlostí. Rozhazoval jako malé dítě v obchodu s bonbony, s tím rozdílem, že i dítě má v oblasti nakládání s financemi trochu rozumu. Manželce koupil mrazák, pícku na chleba, mikrovlnku, šaty a šperky, pořídil taky obrovský křišťálový lustr sestávající ze stovek drobných drahých kamenů a rozkřikoval se, že tak fajnovou lampu si nemůže dovolit ani Megera. Dětem koupil barevnou televizi, VHS přehrávač, mikropočítač, pro sebe pak šachový počítač, videa o karate, velké klubko silného konopného provazu, gramofon, stovky desek, tunu beletrie a samozřejmě i další střelné zbraně a nože. Vychloubal se, že naše knihovna má nezměrnou kulturní hodnotu. Zahrnovala výhradně díla duší zušlechtěných tím nejzryzejším utrpením, například žalostné spisky sebevrahů. Otec vůbec nerad četl spisovatele, kteří byli naživu – co ti věděli o životě, když ještě ani neumřeli!

Umělecký malíř přeměřil pokoje staré venkovské školy, aby zjistil, jestli by se někam nevešel protiletectký kanón Bofors ráže 40 milimetrů z druhé světové války, o jehož koupi jednal se stockholmským válečným muzeem. Nakonec se mu podařilo objednat rytířské brnění ze čtrnáctého století, komplet, s helmou i štítem. Turnajové vybavení bylo tak těžké, že si je na sebe útlý malíř nedokázal obléct bez pomoci mé nejstarší sestry (otec byl každým coulem intelektuál a na svaly už mu nezbylo místo). Brnění hodlal koupit i svému imaginárnímu oři; objednával ho ze Španělska, ale matce se nákupu poštěstilo na poslední chvíli zabránit. Otcovou nejnovější posedlostí byly navíc psací potřeby – a ne kdejaká škrabadla, ale šíleně drahá inkoustová pera značky Sir Paul Smith, která se zasílala z Velké Británie jednotlivě zabalená v kovových pouzdrech.

Všechno nám pochopitelně autem až ke dveřím doručil kurýr. Nuzáci někdy po krizi v devadesátých letech vymysleli bleší trhy, ale my jsme ani za své největší chudoby nebyli chudí. Byli jsme bez peněz.

„Chudoba se dotýká duší, nedostatek peněz peněženek,“ pověděl otec svému zubaři S. Kamppilovi, k němuž začal jezdit taxíkem do Joensuu vzdáleného sto osmdesát kilometrů (za péči platil obrazy). I chronický nedostatek peněz byl dle otcova názoru jen chvilková potíž, z níž se měl co nevidět vymanit. Už začal pracovat na grandiózní umělecké výstavě, kterou hodlal uvést v Japonsku, plánoval, že se stane světově proslulým umělcem a my budeme nechutně bohatí.

Ctihodný příteli, profesore Okuro! začíná telegram. S odkazem na náš telefonický rozhovor přikládám ony tři listy, které bude potřeba přeložit do japonštiny pro japonské sponzory. Seznamte se laskavě s danými materiály a spojte se se mnou, jakmile budete vědět, kolik bude překlad stát, byť jde o čistě řečnickou otázku – dokumenty se přeložit musí. Nechte se vyděsit „Univerzálním sdělením“ pro Japonce; jde pouze o jeden filozofický náhled na uspořádání světa a smysl lidského života. Nesnažím se vytvořit nový kult ani koholiv obracet na víru.

Při čekání na to, až otec prorazí v Japonsku, se matce v konečné fázi těhotenství podařilo svému muži ve spolupráci s dalšími umělci uspořádat výstavu v Galerii Oljemark v Helsinkách, a nakonec i soukromou výstavu ve Sklepní galerii Heleny Haavisto. Teď panu malíři teprve stoupla sláva do hlavy!

„Mým úkolem je povznést jméno TOLA na místo, který mu náleží, a to taky hodlám udělat, odpor je marnej. Už stojím oběma nohama uprostřed helsinský smetánky,“ rozkřikoval se otec.

V záchvatu velikášství pak napsal babičce:

Vracím se zpátky do Helsinek, jen co s pomocí svých mecenášů vyřeším otázku bydlení. Objel jsem celé Východní Finsko a ovládl každou obec, do níž jsem vkročil. Noviny se mnou dělají zevrubné rozhovory. Kam přijdu, tam mě vynášejí do nebes. V Järvenpää jsem ti poslal telegram, ve kterém mj. píšu — nestav se proti mně, jsem silnější. V budoucnu si toho ostatně všimneš sama; po krátké potyčce už jsem porazil advokáta W. Rexe, v jehož případě mě jeden můj známý varoval: „S bezvýznamnými právníky s ním nic nezmůžeš.“ A tak jsem na něj nasadil sebe a výsledek byl absolutní. Mrzí mě, že jste se s bratry rozhodli uchýlit k tak slaboduchému počínání, ale to už bude nejspíš zvyk: vždycky jste se mě snažili zdrtit, což se vám ale nepodařilo, protože mě neznáte — ani mou inteligenci, ani mou sílu. Já vás naopak znám moc dobře. Staré pořekadlo koneckonců praví: poznej svého nepřítele, ale nedovol, aby on poznal tebe. Jako počestný voják vám, svým nepřítelům, nicméně přeju úspěch. Pak bude náš souboj alespoň zajímavější.

*S pozdravem, hlava rodiny Tolů,
umělecký malíř M. J. Tola*

Otec prokázal zarážející vytrvalost a své příbuzné vydržel bombardovat děly o ráži 47 mm své bitevní lodě *Bismarck* celé dva týdny, než si nekonečná obléhací válka vyžádala svou daň. Rodina zatvrzele mlčela a otec se nakonec unavil. Onemocněl únavou z válčení. A když neměl nepřítele, dal se do boje se sebou samotným. K tomu všemu na něj ještě dolehla temná deka nihilismu. Začal pít.

Já žil i nadále v naprosté symbióze se svou matkou, takže když odešla z místnosti, rozplakal jsem se a bulel celou dobu, co byla pryč.

„Jak to ten náš Joonatáník pro všechno na světě vydrží, až budu rodit?“ zapsala matka do mého sirotčího deníku — a že

byl skutečně důvod k obavám. Protože pokud šlo o vedení domácnosti, otec byl na úrovni pětiletého dítěte. Bylo mu jedenatřicet, v životě nevzal do ruky prachovku a uměl připravit přesně dvě jídla: palačinky a slepici, které do zadku nacpal cibuli. Domov po něm i za běžných okolností zůstával ve stavu, že ho člověk musel dávat do pořádku dvě hodiny, než vůbec mohl *začít s úklidem*; umělec se totiž ustavičně nacházel ve spárech frenetického běsnění. Jediná věc, jíž se otec v rámci péče o domácnost z vlastního popudu zhostil, bylo čtení pohádek. Vždycky chtěl číst jednu a tu samou knihu, *Mio, můj Mio*. Anebo ruské lidové pohádky, které sám „přeložil“ do finštiny. Proháněla se v nich stará čarodějnice jménem Baba Jaga, babizna žijící v lese a požírající děti, jejíž roubenou chaloupku obklopoval plot z lidských lebek (snad krajina otcova dětství).

„Na rozdíl od babičky Hilppy, zlý babizny, která se láduje i hodnými dětmi, je Baba Jaga spravedlivá a pojídá jen zlobidla,“ učil nás otec.

Starší sestře už bylo naštěstí necelých šest, a tak platila účty, chodila nakupovat, luxovala, vyprazdňovala nočníky, prala a utírala zadnice těm, kteří se ještě učili chodit na záchod. Sama řídila celou domácnost, včetně otce. A ten skutečně vyžadoval víc pomoci než kdy dřív. Když měl kocovinu, potřeboval u sebe někoho, kdo by ho podpořil a dal na něj pozor, aby se nezařadil zvrátky smíšenými s krvavým hlenem, kusy jídla a neodsmutněným smutkem. V určitých intervalech mu bylo třeba podávat sladkoslaný roztok rozpuštěný v jablečném džusu, alkoholické nápoje, které ho přivedly do vyrovnaného stavu, a antipsychotickou krizovou podporu. Otec se bál zůstat byt na vteřinu sám. Hlas nacistického důstojníka v jeho hlavě po něm chtěl, aby si v polích prostřelil hlavu, a otec, aby hlasy umlčel, pil. Pro pití uváděl

i jiné důvody: vystřelující bolest nervu v zádech, problémy s tvořivostí, zklamání lidskou společností, finanční starosti, pocit prázdnoty a kdovíco ještě. Kdyby vyzáblá Baba Jaga kouzlem proměnila otcova vysvětlení v brambory, najedly by se z nich všechny děti na planetě.

VÝBOR ZDRČENÝCH DUŠÍ

Otec dle své vlastní výpovědi potkal učitele venkovské školy poprvé „v lese ožralého namol“. To byl dobrý výchozí bod. Příště se setkali na školním dvorku.

„Tak to vy jste se sem přestěhoval?“ ptal se učitel zděšeně a zíral na otce jako na pytel odpadků. Otec tam stál ve svém uměleckém stejnokroji, těch jedněch hadrech, které nosil za slunce i za deště, v létě i v zimě, na nohou vojenské kanady, na hřbetě koženou bundu, v puse cigaretu, vlasy rozčepýřené. Naproti tomu čapku s bažantími pery ze strachu, aby někde nedostal do zubů, vyměnil za baret (což bylo jedno z nejmoudřejších rozhodnutí jeho života).

„Dovolte, abych se představil,“ řekl otec a potřásl učiteli rukou. „Jsem Mikko J. Tola alias Ringo a skutečně jsem se sem přestěhoval. Narodil jsem se roku 1954 do proutěného koše, což je taky jediná hřejivá vzpomínka na mé dětství. Můj život pokračoval v roli nenáviděného židovského parchanta, načež jsme se v roce 1957 přestěhovali do helsinský Käpyly. Patnáct let jsme celá rodina bydleli v moc příjemném domě vyšší střední třídy, až na mého otce, kterej poté, co prodělal obrnu, ležel ochrnutej v nemocnici a nashromáždil značný jmění, v dnešních penězích 275 000 marek ročně. Mě mezitím s pomocí mých bratrů pronásledovala vlastní matka. Celej můj život mě neměli dvakrát v lásce, tvrdili o mně, že jsem tu arogantní, tu chladnej, jednou mě označovali za chytrolína, podruhý za rebela, švindlíře, naprostýho šílence, žvanila, co dává kázání – seznam jmen, kterýma mě častovali, je dlouhej jak tejden před vejplatou. Netvrdím, že bych nedal zcela jasně najevo, že jsem setsakra talentovanej malíř. Sem jsme se

přestěhovali proto, že soused, jehož jméno nebudu zmiňovat, vylil na mýho syna z okna vědro s vodou. Na obci nezáleží, klidně bysme se mohli přesunout třeba do Kajaani.“

Potom na scénu vstoupila umělcova žena s kulatým břichem, možná je špehovala z okna.

„Co vám to tu ten Mikko vykládá?“

„Zrovna jsem říkal, že mi ukradli mou část dědictví —“

„Nemusíš vždycky všechno vyprávět každému na potkání, navíc máš tak trochu selektivní paměť —“

„Já nic neselektu —“

„Hmm,“ přerušil ho učitel. „Už jsme se stačili seznámit.“

„To věřím,“ opáčila matka.

Vtom zbledla jako stěna, vyhrkla, že jde zvracet, a otec s učitelem znovu osaměli.

„Máte malé děti,“ začal učitel.

„Jo, trojici křiklounů a čtvrtýho na cestě. Manželka je žena v domácnosti, jinak to nejde — to bych se o děti musel starat já, což bych nevydržel.“

„Proč jste je nezapsali do křesťanského denního kroužku, pobíhají tu volně po dvorku a ruší vyučování.“

„Kategoricky odmítám předání zodpovědnosti za výchovu dětí školám, nelíbí se mi, že jsou rodiče vnímány jako úhlavní nepřátele svých potomků.“

„O to tady nejde.“

„Ale jde! Pokud jste učitelka v kroužku nebo vedoucí je-
žiškovského spolku,“ vysvětloval otec, „nenávidíte svůj život, dennodenně přemýšlíte o změně oboru, uvažujete střídavě o sebevraždě, střídavě o tom, že zamordujete haranty ve své péči.“

„Aha,“ vyhrkl učitel a chvíli se nezmohl na slovo. „Mohli byste svým dětem každopádně říct, aby přes den neběhaly po školním dvorku?“ pokračoval nakonec.

„Při výchově klademe důraz na slušný chování,“ odvětil otec a po chvilce přemýšlení dodal: „A na svobodu. Moje děti si dělají, co se jim zachce.“

„Jistě, ale mohl byste na ně trochu dohlédnout?“

„Neradťe mi, co mám dělat,“ zavrčel otec.

Učitel s ptačím mozečkem nepřestával otravovat, neustále si mlel svou a otec najednou zcela bez varování provedl jakýsi skok. Podle jeho vlastního názoru šlo možná o karatistický výpad – skoro učitele nakopl do břicha. Následně prohlásil, že je mírumilovný člověk, ale jestli se s ním chce učitel rvát, otec se postará o to, že už do konce života nebude učit ani slepice. Víc toho jeho nervy nesnesly. Zmizel do baru.

Pozdě večer, když matka vyrazila taxíkem do nemocnice na mimořádnou kontrolu, otec nás děti zavolal do obývacího pokoje. Byl čas na krizovou schůzi. Zadíval se do očí své prvorozené dceři, zhluboka vydechl, jako by byl právě běhat, a řekl:

„Slib mi, že se budeš vzpouzet proti sebemenším maličkostem, jinak ti vymyjou mozek!“

„Kdo mi vymyje mozek?“ zeptala se nejstarší sestra zmateně.

„No učitelé a stát... vláda. Potom, až půjdeš do školy.“

Otec musel vykourit tři cigarety za sebou a nalít do sebe celé pivo, než byl s to pokračovat. Ve škole bylo nutné zpochybňovat všechno, o čem se psalo v učebnicích, všechno, co vyučující považovali za pravdivé. Bylo třeba vyrukovávat s chytrými protiargumenty, dokud učitelé neruply nervy (důvod: učitelé byli idioti, kteří se z dětí snažili vytvarovat podřízené duše, roboty hodící se pro bezvýznamná zaměstnání). Záškoláctví bylo v pořádku a šlo ho jedině doporučit, protože co se představivosti týče, byla škola nepřátelskou institucí, nebezpečím pro lidský vývoj. Jejím oficiálním úkolem bylo

zadusit přirozené schopnosti dítěte, zardousit jeho nezávislé uvažování, zničit jeho individualitu.

V souvislosti se školou otce napadla další nudná témata a on začal kázat o daních. Mačetou si otevřel lahev piva a vykládal, že s výběrem daní by se mělo jednou provždy skoncovat, protože boháči daně bez výjimky obcházejí. Stát by měl zabavit majetek bohatých a sestavit výbor jmenovaný z řad zlomených lidí, živořících trpitelů, aby peníze spravedlivě rozdělili. Ve výboru by sedělo dvanáct členů:

- partyzán, co přežil pokus o sebevraždu,
- životem bloudící muž, který už neví, co dělat ani pro co žít,
- postižený mrzák, jenž už se neodvažuje ukázat na veřejných místech,
- těžce zkoušený člověk odsouzený do vězení dlužníků,
- nemocný, všemi odvržený poustevník,
- trýzněný, vnitřně zničený člověk,
- ten, na něhož ostatní plivají,
- blázen s pošramocenou myslí, který hledá střepy své duše v příkopech u cesty,
- moudrý alkoholik s dobrým srdcem,
- narkoman, který krotí žal léky,
- demony drásaný šílenec a
- jedna chladná a ješitnou matkou vychovaná lidská troska, lidský odpad, který navíc zastupuje všechny nejnižší kasty, konkrétně básník, případně umělecký malíř.

Otec vykládal a my poslouchali – a proč bychom neposlouchali, přese všechno to byl náš táta. Potom jsme vyběhli na dvůr, abychom si našli něco k jídlu.

Po mých druhých narozeninách v listopadu roku 1985, někdy v době, kdy už matka porodila, k nám na školní dvorek

uprostřed noci přišel nějaký otcův nový pijácký kumpán s nožem v ruce.

„Vylezte všichni ven,“ řval chlap. „Nebo vás všechny vodkrágluju, všechny vás zapíchnu!“

Když nikdo nešel, začal násadou od koštěte mlátit do oken a vlámávat se dovnitř. Venku bylo třicet pod nulou, střepy nám létaly na postele, Ringo vyl jako stížený vzteklinou, ale já a starší sestra jsme zařezávali jako zabítí – po našich zkušenostech by nás neprobudilo ani bombardování.

Sestra z různobarevnýma očima a matka s novorozenětem s anime očima se krčily v předsíni, tiché jako myšky. Otec byl na stráži s kudlou v ruce, připravený zabít. Jedině řízením štěstěny mi půlmetrové létající střepy neprořízly krk a největší zranění byl nakonec malý škrábanec na sestřině tváři.

Můj novorozený bratříček s obrovskýma anime očima však nevyvázl s pouhým škrábnutím.

Vůbec ne.

PALEC V PUSE

Ultrazvukové vyšetření plodu se ve Finsku začalo běžně provádět teprve na konci osmdesátých let a těhotenství v bažinatém lesním Finsku byla v rukou Božích ještě i za dob krize v devadesátých letech – proto se překvapení konalo až na porodním sále. Matčino čtvrté dítě se narodilo s rozštěpem páteře: z beder mu visely nervy utvářející vak naplněný míšní tekutinou. Lékaři k tomu nedokázali vůbec nic říct, jeden vyhýbavě mumlal jedno, druhý druhé. Nakonec porodní asistentka matce oznámila, že dítě bude muset podstoupit urgentní operaci. Tu ale nešlo provést v Joensuu. Nemluvně museli spěšně převézt do univerzitní nemocnice v Kuopiu, kam v téže sanitce dopravili i matku.

Potom došlo na operaci.

Lékař, který ji prováděl, matku informoval, že se jim rozštěp podařilo zašít, zádička byla čistá a dítě živé. Ještě se muselo počkat minimálně den, jestli se u novorozeněte nerozvine hydrocefalus, nicméně bylo stejně dobře možné, že k tomu nedojde a matka si nemluvně bude moct odvézt domů – což zjevně znamenalo, že není žádný větší důvod k panice.

Tenkrát nebyly chytré telefony ani internet ani umělečtí malíři omdlévající na porodních sálech, ale matce se nakonec podařilo dovolat se školníkovi. Ten uprostřed noci vyrazil do hospody, aby doručil zprávu otcí, který si tam léčil svá vlastní porodní traumata. Malíř byl natolik opilý, že jeho mozek nedokázal předávanou informaci přijmout – koneckonců ji nedovedl strávit ani za střízliva. Když vykouřil několik cigaret a zapil je dvěma půllitry piva, aby si celou věc důkladně promyslel, učinil rozhodnutí: zavolał si taxík. Uprostřed noci

hodlal vyrazit do Kuopia vzdáleného sto padesát kilometrů a s okovanými kanadami na nohou vtrhnout na oddělení intenzivní péče.

Otcovy argumenty taxikáře, který ho znal, díkybohu nepřesvědčily. Dovezl malíře ke škole, kde jsme my děti v péči nejstarší členky našeho sourozeneckého hejna spaly na společném lůžku.

Otec nás cloumáním probudil.

„Vzbudte se!“ zakřičel. „Konec světa je tady!“

„Tati, co se děje?“ ptala se prvorozená dcera.

„Nepřítel provedl nečekanej útok, zatraceně,“ vřískal otec a lítal sem a tam, neustále opakoval, že *Bismarck* půjde ke dnu a my se utopíme, zvedal své kanady s kovovou špičkou, a když voda stoupla, vylezl na křeslo, podařilo se mu ještě zachránit cigarety, než stačily klesnout na dno Atlantiku.

„Kde mám meč? Kde mám pušku? Tohle není cvičení, teď nastal válečnej stav!“

„Tatídku, já nechci umřít,“ bulel jsem.

Otec už nás v pyžamech a s meči v rukou táhl do protileteckého krytu, když vtom při pokusu vylovit svou válečnou helmu zpod pohovky usnul s nosem zarytým do podlahových prken. Zhasl. Zůstal chrápat na podlaze s palcem strčeným v puse. Tímhle způsobem spal vždycky.

V rámci psychologické strategie spočívající ve vyhýbání se konfrontaci s realitou byl otec následující zhruba tři měsíce dnem i nocí opilý, zatímco matka starostmi pochopitelně skoro zešedivěla, takže z prvních měsíců a let mého mladšího bratra si ani jeden z nich vůbec nic nepamatoval. Celý život se slil v jedinou šmouhu.

KLOBOUČNICE

Dívky chtěly v jednom kuse pečovat o nové šimpanze, které mělo neobyčejně velké, zemitě hnědé panenkovské oči ve tvaru mandlí a nemožně dlouhé tmavé řasy. Chtěly miminko tahat na bobech po dvorku a nosit ho z jednoho místa na druhé. Chovat ho měly dovolené, existovalo jen jedno pravidlo: nesměly mu sahat na hlavičku.

„Jinak bratříček umře,“ strašila je matka.

Začala k nám docházet nějaká stará paní z poradny pro matku a dítě, protože bylo třeba sledovat, jestli děťátku roste lebka. Otec téhle babce inspirován požívačem muchomůrek L. Carrolem přezdíval Kloboučnice a vtipkoval, že chodí máleho přeměřovat kvůli budoucí vojenské přílbě.

Matka v noci vůbec nespala, takže si přivodila obrovské pytle pod očima, které člověku ve spojení s jejím vyzáblým tělem a belhavou chůzí evokovaly uživatele návykových látek odeslaného na odvykací kliniku. Její krok působil dojmem, jako by zapomněla, jak se chodí, a chůzi jenom předstírala. Vždycky byla jedním z těch roztěkaných lidí, kteří kmitají sem a tam, na oslavě rozbijí sklenici od vína a zvrhnou si pití na šaty, při vstávání se praští do hlavy o skříň, nedokáží se orientovat a ztratí se i cestou do obchodu. Teď byla ale natolik roztržitá, že si pletla i jména dětí, zapomínala slova, občas dala pokálenou plenku do mikrovlnky a kojeneckou lahev do koše nebo bloumala na mrazu po dvorku s nemluvnětem v náručí – oba u toho plakaly. Kvůli kojení přestala s cigaretami, tak to alespoň tvrdila sociálce, i když popravdě řečeno nejspíš kouřila během všech svých těhotenství, minimálně toho posledního (měla neodbouratelný zvyk kouřit u okna, jakmile

uspala děti). V té době se s kouřením u těhotných nedělaly takové cavyky a na prostředí naší domácnosti si bylo dobré navyknout už v děloze — doma to koneckonců zavánělo jako uprostřed lesního požáru.

Během matčiny přestávky s kouřením otec kouřil i za ni, takže vzduch v domě byl prosycený modrým dýmem a babka z poradny si stěžovala, že ji pálí oči. Aby ji otec naštvál, kouřil dvě cigarety naráz, na kuchyňském stole nechal stát otevřenou lahev s terpentýnem a i jinak se choval nevhodně — před návštěvou chodil jen ve slipech s kompletně odhalenými opálenými nohama, které byly po dlouhém hladovění vyhublé jako u vězně z koncentráku, a hulákal své slogany:

„Lůza přemýšlí prdelí!“

„Nejdůležitější lidi, co kdy žili, jsou Nietzsche, Spinoza a Seneca!“

Mezi slogany byl i nejnovější intelektuální záblesk umělcova anarchistického génia:

„Jeden za všechny i proti všem!“

Jednou se otec babky z poradny zeptal, proč nezměří hlavu taky jemu. Co je na jeho hlavě špatného? Babka otce sledovala prázdným pohledem. Matka na to nic neřekla, možná se za manžela styděla.

Když úřednice odešla, otec už byl notně přioopilý a vykládal, že měření dětské hlavičky je jen zástěrka; babku sem ve skutečnosti poslali špehovat jeho: měla sesbírat důkazní materiál, aby pak malíře mohli zavřít do psychiatrické léčebny.

„Do háje, ty seš pomatenej,“ odsekla matka. „Vždycky jde jen o tebe a tvý nekonečný problémy.“

Rázné napomenutí zabralo. Během příští kontroly seděl otec mlčky v křesle, srkal pivo a na kusy papíru kreslil postavičky. Děvčata štěbetala jako o život, když k nám taky jednou přišel někdo na návštěvu.

„Jde o poruchu neutronální trubice,“ vykládala zasvěceně otcova panoška, jak se na vnučku doktora medicíny a chirurgie slušelo.

„Žádnej neutron!“ vykřikl otec, aniž upřesnil, o co tedy jde.

„Pardon,“ omluvila se sestra a dodala: „Nezpůsobuje to duševní retardaci.“

Otec v křesle přikyvoval, to byla důležitá poznámka. Potom přišly špatné zprávy. Anebo vlastně zase až tak špatné nebyly.

„Stav je nezvratný a ještě nebyla vyvinuta léčba vedoucí k úplnému uzdravení,“ pokračovala sestra s papouškováním.

„Přesně tak!“ zvolal otec. „Úplně mě dojímá, jak dobře umíš mluvit.“

Snad ještě nikdy v životě nebyl tak dlouho zticha a pomyslný špunt tlumící příval jeho slov se začínal uvolňovat.

„Na inteligenci to nemá žádnéj vliv, maximálně ji to navyšuje,“ prohlásil.

Babka z poradny poznamenala, že se svištík možná nikdy nenaučí chodit, ale může to dopadnout aj tak, že bude hopajdit jako čamrda –

„No jo, no jo, však víme,“ přerušil ji otec, „to mi nemusíte vykládat.“ A když babka konečně zmizela ve dveřích, s královsky nakrknutým výrazem v obličeji prohlásil:

„Kraviny!“

Vzápětí už si zíral na ruku a vypadal vyděšeně, jako by si všiml, že je na ní o prst míň. Co ruce pro všechno na světě chybělo? No samozřejmě, lahev piva! Došel si do lednice pro novou léčebnou dávku, teatrálně ji otevřel vystřelovákem, důkladně si přihnul a zabručel:

„Je vážně nehoráznost, že mi sem tyhle podškolený ošetřovatelky chodí radit. Já poslouchám jen odborníky, jenže ani těm se nedá důvěřovat.“

„Zato ty seš znalec v každém oboru,“ poznamenala matka.

Sestru z různobarevnýma očima zničehonic napadlo se zeptat, jestli je otec doktor, a přestože to byla špatná otázka, matka se zasmála a ještě dodala:

„Copak jsi nechodil na medicínu? Kdeže to bylo? Aha, v Hesperii.“

Tím řála do živého.

„Pro vaši informaci vím o tomhle tématu o dost víc než vy všichni dohromady,“ chrлил ze sebe otec. „Čtyři z mejch blížkejch příbuznejch jsou doktoři, můj táta přežil obrnu, po který ochrnul, a stejně—“

„Krucifix, zase ty tvoje rodinný historky,“ povzdechla matka a s nemluvnětem v náručí odešla do vedlejšího pokoje. Otec musel s přednáškou pokračovat před obecenstvem sestávajícím z jeho vlastních dětí.

„No,“ zamumlal. „Anebo vlastně,“ načež si přihnul z lahve.

„Pravda je taková,“ zkusil to ještě, ale myšlenky už se mu stačily rozutěct. Podrbal se za uchem—ze stropní fresky jménem *Megeřin chvost*, kterou namaloval v noci, odkapávala barva.

„Tátovi zdřevěněl jazyk,“ uchechtla se sestra s různobarevnýma očima.

„Ty blbko,“ zavrčela na ni starší dcera. Pak se otočila na otce a zeptala se: „Co jsi říkal o dědovi?“

„Jen to, že nepřežíval. Přežívaj šváby, váš dědeček prospíval.“

Zeptal jsem se, co je to šváb, ale otec mezitím chytil slinu.

„Člověk se nerozvine, pokud nedostane pořádně naloženo. Díky příkoří má příležitost ukázat, z jakýho je těsta. Ve svý podstatě nevěřím, že by existovala větší klika, než je duševní nemoc. Mozek šťastnýho člověka nefunguje a jen idiot má snadnej život. A ten nechce nikdo.“

Po několika desítkách lahví piva, dvou krabičkách cigaret a hodinách kázání dospěl umělec k názoru, že stejně jako náš dědeček stížený obrnou je i jeho druhorozený syn génius, je muž není rovno. Nepotkalo nás neštěstí, ale velké požehnání! Megeře vzápětí odešel pohled – fotografie otcovy olejomalby s názvem *Chaos života*. Na rubu byla informace o tom, že jistý sběratel umění si malbu koupil v Galerii Oljemark za pět tisíc marek, a vzkaz:

Jen pro informaci: narodilo se nám čtvrtý dítě, můj druhý syn, takže teď existuju v PĚTI vydáních a je nás ŠEST. Vás bylo na začátku PĚT, ale teď už z vás ŽIJOU jen TŘI. S hromadným pozdravem, neurochirurgův nejmladší syn.

A hned vzápětí odešla další řízená střela:

Drahá máti, protože jste mi zakázala vstup do letní vily v Kultaniemi, a já vás tam tím pádem nemůžu navštívit, nemám možnost odvézt si odtamtud svůj movitý majetek: 3 sochy stojící vedle krbu, 1 nůž v předsíni a vzduchovku opatřenou dalekohledem. Pokud mi nebudou spěšně doručeny, nezbyde mi než celou věc předat úřadům, protože v tom případě půjde o nelegální zadržování majetku druhé osoby, kterému se častěji říká krádež.

A za tímhle vzkazem jako obvykle putovaly smířlivé zprávy „zlaté Matičce“, „nejmilovanější Máti na světě“.

O pár týdnů později se naše matka s pláčem vrátila z poradny a na otci bylo, aby ji ukonejšil. Vysvětloval, že hlava dítětku roste proto, že chlapec (budoucí revizní lékař zdravotní pojišťovny) má velký mozek. Na rozdíl od babky z poradny se zakrnlým mozečkem, zabeďněné mrchy porodní sestry, která zvorala porod, a primáře ústřední nemocnice – ten zjevně prodělal mozkovou smrt a nechápal nic o ničem. Bylo naprosto nemyslitelné, že podobného idiota pustili k výkonu tak zodpovědného povolání.

„Do háje, ty seš takovej blbec!“ vykřikla matka a s pláčem utekla do ložnice.

Otec nasadil štěněcí výraz. Co provedl tentokrát?

„Tvrdil jsem snad někdy, že jsem něco jinýho než imbecil? Já svou hloupost alespoň přiznávám — nic nepředstírám tak jako ostatní.“

Když nic jiného nevymyslel, udělal, co uměl nejlíp — rozkřikoval se, že všechny tři provinilce požene k soudu. Děsivé nebylo to, že otcova představitost se dokázala utrhnout ze řetězu stejně jako ta pisatele evangelií. Děsivé bylo, že otec to věděl. A dost možná se mu i podařilo zničit pověst primáře, který pečoval o mého bratříčka, s tím výsledkem, že dotyčného přeložili do jiné ústřední nemocnice. Nikdo z těch venkovanů nebyl dle umělcova názoru dost schopný na to, aby brášce provedl potřebnou operaci — jako by snad šlo o nějaký dříve neslýchaný lékařský zákrok zahrnující transplantaci mozku. Nakonec to dopadlo tak, že jistý doktor, zjevně švédsko-americký dětský chirurg, který k nám přiletěl z hlavního města, nemluvněti pod kůži voperoval trubičku regulující mozkový tlak.

Doktoři možná trochu moc otáleli a teď jenom doufali, že se potřebné kroky neprovedly příliš pozdě a dítě se bude vyvíjet bez větších problémů. A proč by ne? I trochu postižený byl kluk pořád voják — v nás všech kolovala válečná krev našeho bojovného otce a zavražděného ventilovaného dědečka. Byli jsme nezdolní. Tak to otec zapáleně vykládal fousatému školníkovi, jehož jméno bylo Pertti.

ČARODĚJNÉ CHVILKY

V průběhu roku 1986 strávila matka mnoho nocí v nemocnici s mým bratříčkem. Já a moje sestra s různobarevnými očima, která onemocněla příušnicemi, jsme byli většinou pospolu a starali se o Ringa. Udělaly se mu nádory na vnitřních orgánech, přišel o zrak i sluch, zůstal mu jenom čich. Nemocná sestra měla tak nateklý krk, že nedokázala otáčet hlavou. Měla ji zaseknutou vlevo, a když se chtěla podívat doprava, musela obrátit celé tělo. Při nakukování do otcova ateliéru jí nezbylo než se stranou postavit na dřevěný koš umístěný na sněhové závěši.

Ateliér se nacházel vedle venkovské školy v domku na dvoře a všichni tam měli zakázaný přístup – práh nesměla překročit dokonce ani umělcova vlastní matka! Do „svatyně svatyní“ měla povoleno vstoupit jen manželka. A pak šestiletá prvorozená dcera, otcovo nejoblíbenější dítě, které zdědilo malířův nadlidský mozek a ohromující verbální nadání. Vlastně nejde říct, jak stará sestra byla. Role jediného zodpovědného dospělého v naší rodině obrátila její přirozený chronologický vývin vzhůru nohama a svým způsobem ji proměnila v bezvěkou – mohlo jí být šest, stejně jako šestačtyřicet.

Otec a sestra trávili společně čarodějné chvíle. Seděli v kruhu a něco si mumlali, postili se, aby se dostali do extáze, po nocích bděli. Štelovali otcovu magickou anténu jako hotoví radioamatéři. Poslouchali hlasy – jenže co měly vlastně na srdci? To byla záhada. Ani otec už se v chaosu vnitřních hlasů, které se mu honily hlavou, nedokázal vyznat, a nejspíš proto se ze své nejstarší dcery snažil vyškolit jakousi učnici černé magie. Ta se měla stát prostředníkem mezi každodenní

realitou a běsněními jeho magického světa, jako by byla sama nadaná kouzelnými schopnostmi.

Ráno, když jasnovidka musela do předškolní přípravy, jsme čenichali kolem.

Na dveřích ateliéru se psalo: „Schovávám se tady!“

Vklouzli jsme dovnitř. Uvnitř to páchlo terpentýnem, kořalkou a močí, otec schoulený v pozici plodu se válel na jednom ze svých plátů s plechovkou od terpentýnu pod hlavou a vypadal, že je po smrti. Jeho napuchlé, krví podlité oči bezvýrazně civěly do prázdna jako oči leklé ryby. U obličeje mu ležela kniha *Setba z vesmíru* a tlustý lněný provaz, z něhož vytvořil jakési uzlovité kreace. Kolem krku měl uvázaný pestrobarevný šátek s květinovým vzorem – otec nikdy nespál bez šátku, jinak by prý onemocněl. Za nejhorších období měl kolem krku omotané i tři kusy. Když se ho matka jednou ptala, čímže se to rozstoná, odpověděl: „Nemocí.“ Bůhví kdy se naposledy myl nebo měl na sobě vyprané oblečení. Dojem mrtvolky ještě posílil test, který na něm provedla sestra; zároveň šlo o mou první jasnou vzpomínkou na otce.

Ve skleněné váze na okně ateliéru stály nějaké dřevěné pruty, snad velikonoční větvičky, nazdobené námi dětmi. Sestra z jedné strhla krvavě rudé pírko a dorážovala k otci. Zeptal jsem se, kam táta fkoval vevikodoční vajíčka, a sestra se zasmála. „Ty troubo, teď je prosinec, brzo budou Vánoce.“

Potom pírko přiložila otci rovnou k nosu, těsně nad jeho knír, ale to se ani nezachvělo. Zeptal jsem se:

„Umvel táta?“

„Ještě ne,“ odpověděla sestra. Hlasy dosud nepředpověděly den popravy nacistického důstojníka.

Přitáhla mi ruku před otcova pootevřená ústa a já cítil, že skutečně nedýchá.

Nakonec otce štípla do tváře; matka dělala totéž, když měla podezření, že umřel. Malíř dostal křeč a zalapal po dechu jako člověk, kterého násilím zatlačili pod hladinu. Přetočil se na bok a následně za zběsilého oddechování začal chrápat.

Rozhodně nešlo o jediný případ, kdy jsme otce štípáním probrali k životu.

Jakmile jsme se ujistili, že otec dýchá, vyklouzli jsme ven a šli si hrát do nedalekého lesa. Domů jsme nakoukli, jen když jsme dostali hlad, a vrátili se teprve za soumraku. Žužlali jsme suchary a zbytky jídla, které jsme našli po skříních. Občas jsme zaskočili ke školníkově manželce, kde jsme dostali pořádně najíst. Moje jasnovidecká sestra uměla navíc uvařit makarony a rýži, takže jsme přežili i bez matky. Aminokyseliny potřebné k růstu kostí jsme získávali z rybích prstů, které sestra tajně pašovala z předškolní přípravky, dokud nakonec nezhasly i školní svíčky. Začalo nejtemnější období roku. Vánoce.

BOTA VE SNĚHU

Se skřítkými čepičkami na hlavách jsme běželi k otci v obývacím pokoji a vyzvídali, kam schoval vánoční dárky. Sestře s různobarevnými očima slíbil letadlo, mně obvoitou kvabifilega. Malíř odpověděl, že chudoba patří ke statutu umělce, konkrétně řečeno pokud umělec nedře bídu s nouzí, hned vyvstanou pochyby, že možná žádné umění nedělá, protože není chudý.

„No jo, no jo, ale co ty vánoční dárky?“ ptala se sestra s různobarevnými očima.

Otec si přihnul piva a s planoucíma očima začal vykládat, jak přesně v tuhle chvíli ženská, která zradila našeho dědečka, tráví princeznovsky bohatý vdovský život ve svém skleněném paláci ve společnosti stříbrných a zlatých ptáků. To ho pěkně štválo. Uráželo ho, že naše babička (která má peníze) neživí svého syna (který peníze nemá). Naopak otec musel živit rodinu. Naše chudoba byla jinými slovy babiččina vina a taky důkaz její prasácké chamtivosti a krutosti.

„Kam fi fkoval můj vánoční bavíček!“ zakvílel jsem.

Otec si dopřál řádné terapeutické popotáhnutí z cigarety a vysvětlil nám, že letos jsme dárky vůbec nekoupili, protože babička Hilppa je ztracený skrblik.

Rozbrečel jsem se.

„Já nejsem žádnéj Santův pomocníček,“ zavrčel otec. „Brnkňte dědovi, ten vám koupí dárky! Anebo běžte do práce. Já nemám prachy! Jsem malíř s holým zadkem. Běhal jsem bez bot v závěji, zavřeli mě do studenýho sklepa, hladověl jsem, mladej umělec žije o hladu a bídě, nikdo nekupuje jeho obrazy, nikdo ho nepodpoří, všichni ho nechaj ve štychu — třeba

vlastní bezbožně zazobaná rodina. V takový situaci člověku nezbyde než udeřit proti celý společnosti. V systému musí být něco prohnílého, když nechápe, že existuje skutečný nadání a pak úplný idioti, jejichž „umění“ se může rovnou odvízt na skládku —“

Vtom do obýváku vešla matka s nemluvnětem v náručí a řekla, ať otec přestane plácát kraviny a dojde ke školníkovi pro vánoční šunku!

A otec šel, bez jediného slova odešel vyzvednout šunku a vyzvedával ji pár dní. Anebo nejdřív pil a pak v opilosti mumlal, jak hrozných dvaatřicet let prožil, jak strašné byly Vánoce jeho dětství. Na závěr vypálil svůj nejnovější slogan:

„S Ježíškem na šibenici!“ a „Ježíš Kristus tě spasí, ty satanášskej ďáble!“

Potom nadešel čas vánočních přání. Když jeden z bratrů zvedl telefon, otec mu ze všeho nejdřív nadával, načež přišel s hlavním tématem hovoru čili obviňováním: „Zajímalo by mě, kolik tátověch peněz jsi rozfofroval v sedmdesátém druhým...“ Bratr mu popřál veselé Vánoce a zavěsil. Následně otec zavolał své matce.

Je vážně divný, telegrafoval o chvíli později, že když jsem se tě před hodinou po telefonu ptal, kdy dostanu svou VZDUCHOVKU, která zůstala na chatě, kam jsi mi zakázala přístup, řekla jsi „nevím“. Teď jsem se dozvěděl, že se dotyčná vzduchovka odvezla k sousedům v Nukkarile. Takže jsi celou dobu věděla, jak bych ji dostal do rukou! U příští operace bych doufal v trochu rozumnější počínání, protože tenhle tvůj pokus o to mě ochcat vypovídá o inteligenčním kvocientu opice.

Po sepsání telegramu otec zmizel ve sněhové vánici.

Snad díky škudlení z přídavek na děti se matce podařilo sehnat perníkové těsto a vyrobit z něj perníkovou chaloupku,

na oknech byli přilepení vánoční skřítci a v obývacím pokoji stál skutečný vánoční smrček – kdoví odkud se tu vzal ten, nejspíš ho přinesl školník. Jídla a dobrot bylo nepočítaně, dědova pekařská manželka připravila mísy se zapékanou zeleninou a ryby, které děda ulovil, svátečně upravila. Podávala se zapékaná mrkev, tuřín a brambory a taky koláče, bonbony a limonáda. Matka celou dobu vypadala, že se každou chvíli rozpláče, ale nějak se jí podařilo udržet si sváteční výraz, nejspíš proto, že měla nás – navzdory všemu měla nás. Sestra s různobarevnými očima napsala a zrežírovala vánoční představení, v němž sehrála hlavní roli i všechny vedlejší, kromě stromu, který jsem zastal já. A zpívali jsme koledy a tancovali jsme kolem smrčku: *Rolničky, rolničky, kdopak vám dal hlas!*

Uprostřed refrénu se ozvalo zaklepání. Vrhli jsme se ke dveřím a tam stál: náš rybářský děda s bílými vousy převlečený za Ježíška. A s sebou měl pytel dárků.

Matka starostmi o to, kam se poděl otec, div nezešedivěla. Na Boží hod obvolala hospody a volala i na pohotovost, ale „barevný cákanec z Vieki“ nikdo neviděl. Vzali jsme lucerničky a vyrazili ven. Otec koneckonců sám vtipkoval, že je natolik pestrobarevná osobnost, že ho člověk v závěji snadno najde. Na Vánoce přes noc nasněžily desítky centimetrů čerstvého sněhu a z oblohy se jako popel snášely obrovské sněhové vločky, které zahalily celý obzor. Moje jasnovidecká sestra najednou zakřičela: „Táta tu leží na břiše!“ Byl úplně zapadáný sněhem, ven čouhala jen bota. Sestry začaly otce pohřbeného pod sněhem vyhrabávat a já odběhl, abych kanadu s kovovou špičkou donesl matce. Když si matka uvědomila, že se jedna bota z jediného použitelného páru obuvi jejího manžela našla ve sněhové závěji, popadl ji amok. V punčochách vyběhla do vánice a kvílela u toho: „Mikko! Mikko!“ Do domu vtrhl

mráz, bratříček vřeštěl na podlaze v předsíni a já křičel, že se nic neděje, všechno je v pohodě! Pak sestra s různobarevnými očima přispěchala s hlášením: druhá bota se nenašla, ani otec. Odtáhla matku zpátky dovnitř. Pokračovali jsme v hledání, obcházelí jsme školu a zaskočili do ateliéru, ale otec nebyl ani tam. Sestry zavolaly policii. Potom se na dvorku objevil školník s kožešinovou čepicí na hlavě a oznámil nám, že Mikko odpočívá u nich doma.

„Trochu to přehnal s pitím.“

Mohlo být zrovna Štěpána, když vstal otec konečně z mrtvých. Vypadal, jako by kousl do shnilého jablka, jako by mu nepřítel nalil do krku jed. Bůhvíjaké hrůzy napáchal, co strašného komu řekl. Přišel za každým z nás dětí, aby ho osobně požádal o odpuštění.

„Nejsem špatnej člověk, jenom je to se mnou těžký, jsem slaboch.“

Potom zase jednou odběhl od tématu a začal vypočítávat všechny hříchy, kterých se od svého narození dopustil. Žádal, aby si směl okamžitě přečíst bibli (jako by snad nějakou vlastnil), a už mě a sestru s různobarevnými očima posílal do kostela ukrást kancionál, aby mohl začít vyřvávat spásné písně, když vtom jeho břicho vydalo pořádné „zaškrundání“, což nepochybně věstilo jeho smrt.

„Máš kocovinu,“ uklidňovala ho jasnovidecká sestra.

„Kdepak, to je určitě rakovina břicha,“ oznámil otec slavnostně jako papež.

„To sotva,“ ucedila otcova panoška.

Potom si ten samozvaný da Vinci začal zběsile mnout své neexistující vousy; znamenalo to, že si doopravdy začal dělat starosti. Stačilo však pouhých dvacet ozdravných pivních ampulí a v otcových očích znovu zapláł drobný plamínek naděje. Že by přece jen nebyl všem dnům konec?

VOSK V UŠÍCH

„Pěkně jsem osolil rádio,“ vychloubal se otec na dvorku školníkovi, který se v mládí sám vyznamenal jako jakýsi básník písíci verše do šuplíku. Školník se zasmál, možná si myslel, že otec mluví obrazně.

Jenže otec si do ateliéru skutečně přinesl gramofon a od rána do večera na plné pecky přehrával desky Leonarda Cohena (takže už nemusel poslouchat hlasy!). A tehdy se stal zázrak: malíř přestal se sebezničujícím pitím a chopil se jakéhosi pomyslného záchranného lana, dokonce ani nešlo o oprátku. Otcova játra už se nijak nelišila od těch bezdomovce, po pádu ze žebříku si natrhl slezinu, chyběly mu zuby, a navíc trpěl srdeční vadou, kterou si kdysi přivodil pokusem o sebevraždu. Alkohol už by ho byl nepochybně sklátil do hrobu, kdyby se v něm neaktivovaly geny mého ochrnutého dědečka stojící za vyvinutím patentů pro invalidy. Otec začal psát. A taky studovat španělštinu a starou řečtinu. A latinu. V Evropě stěží existovala galerie, která by od uměleckého malíře neobdržela žádost o práci.

Váženému řediteli galerie Suomi I. Pärnimu, Stockholm, začíná dopis, s odkazem na naše dva krátké telefonické rozhovory zasílám fotografie svých náhodně vybraných surrealistických obrazů, dále přikládám brožuru ke své soukromé výstavě i své vlastní fotografie. Laskavě se se mnou spojte, pokud projevíte zájem o mé umění ve formě soukromé výstavy. Tímto zprávu končím, aby nepřešla v prázdné tlachání. Vzdělání jsem získal v sedmdesátých letech v Itálii.

„Věděl jsi,“ zeptal se otec a vrazil mi do ruky rukavice do deště, „že v lidském životě je jedinej cíl, o kterej má cenu usilovat? Dosažení legendárnosti.“

„Fo je to legendádoft?“ zeptal jsem se. Odpověď zněla, že legendárnost se obtížně definuje, ale znamená to víceméně totéž, co *hrdina*, a že legendární osoba může být naživu, ale ještě lepší je, pokud je mrtvá. Sice jsem byl budoucí zubní chirurg, ale ve třech a půl letech jsem si jen sotva uvědomoval, jak dobrým cílem taková legendárnost je – cílem tak nešťastně žalostným, že je ho možné dosáhnout jak spaním pod mostem, tak v pětihvězdičkovém hotelu.

Palec se mi ne a ne trefit do správného otvoru v rukavici.

„Tak on tam do háje nepůjde,“ vykřikl otec a zkusil mi prst dovnitř nacpat násilím. Sestra s různobarevnými očima už byla na dvorku a ve svitu jarního slunce tam hloubila kanálky valící se vodě.

„Do prdele! Zatraceně!“

„Mamidko,“ bulel jsem, zatímco otec s voděodolnými rukavicemi praštil o podlahu.

„Tady do háje žádný maminky nepomůžou, musíš jít na dvorek bez rukavic. Je to osud.“

Potom jsem si odběhl ven hrát.

Ještě téhož večera dostal otec šílený záchvat inspirace a během několika manických nocí napsal celý román jménem *Portrét zlomeného člověka*. Šlo o „útok vzdušných sil ve formě románu“ a otec jeho první verzi zanedlouho poslal svým právníkům.

„Každýho z románovejch hrdinů jsem napsal na základě některý rozervaný části své duše a na chvíli jsem zakusil pocit ucelený mysli,“ vysvětloval otec v doprovodném dopise.

Drahá máti, oznamoval písemně své matce, napsal jsem román, který je v téhle chvíli u A. Haaxe. Přestože se kniha točí okolo fiktivních postav, silně se v ní dotýkám svojí rodiny. Nechci tě vyděsit, ale v knize odhaluju všechno – a tím myslím úplně všechno. S pozdravem, tvůj nejmladší syn Mikko.

S rozbřeskem pak za pár hodin vznikla divadelní hra *Hmyzí tanec*, kterou otec prostřednictvím svých právních zástupců rovnou zaslal režiséru R. Långbackovi, aby ji dotyčný adaptoval. Následně dostali právníci možnost přečíst si stostránkovou básnickou sbírku, kterou otec opatřil titulem *Mé jméno je Nikdo*. I tohle dílo ze sebe Básník pochopitelně vyvrhl za půl dne, aniž později přepsal jediný verš. Sbíрка strávila pár týdnů v nakladatelství Gummerus, odkud se posléze vrátila zpátky. Nakladatel otce v přiloženém psaní se zpětnou vazbou vybízel k tomu, aby napsal něco delšího „ve stylu svého motiválního dopisu“. Jak by se otci vedlo, kdyby si tu radu vzal k srdci? Jenže stejně jako zorničky všech bláznů světových dějin, i otcovy oči byly trvale obrácené směrem dovnitř – viděl jen svůj vlastní bol.

Otec už se stačil všem důkladně pochlubit se svým spisovatelským úspěchem a teď musel básně vydat na vlastní náklady. Když byl jednou básník a věstec, jak to, že neměl nakladatele? Ale co na tom. V tiráži básnické sbírky se píše, že dílo vydalo staré a oceňované nakladatelství WSOY. Drzost otci nikdy nechyběla.

„Pokud v sebe nevěříš, kdo jinej v tebe bude věřit?“ rozkřikoval se před matkou. „Člověk musí ctít sám sebe, musí se mít sám rád!“

A tak tenhle muž, který nedokončil ani střední školu, nechal svůj debut vytisknout v nákladu pěti set kusů a započal masivní přesvědčovací kampaň. Spisek, jež označil za „troud do pekelnejch kamen“, spolu s věnováním poslal každému, koho znal (například pracovníkovi kantalské spořitelny), po čemž následovaly noviny, televize a nakonec věznice a psychiatrické léčebny. Po vesnici si vždycky vykračoval s jedním výtiskem v náprsní kapse navíc, připravený darovat ho zdarma výměnou za sto padesát marek. Zavolał řediteli banky

a objednal si všechny noviny a časopisy vydávané v okruhu sto kilometrů a samozřejmě i nejdůležitější noviny z hlavního města, takže náš domov brzy připomínal poštovní třídicí centrum. Školník nakonec oznámil, že na otcovu básnickou sbírku vyšla recenze – v místních novinách.

„Ve skutečnosti jsem sakra pohlednej, ale jak mě někdo vyfotí, to je hotovej depresivní realismus,“ okomentoval otec vzápětí svou fotografii.

I jinak to byl bídný den: stát mu pořád ještě nepřihlí kl umělecké stipendium, otcův úvěrový právník se vybarvil jako darebák, protože svého klienta po telefonu obvinil ze stihomamu, fotograf A. Huttunen otci otevřeně vyhlásil válku tím, že bez svolení použil snímek jeho obrazu, a jako vrchol přišel dopis od kriminální policie, v němž stálo, že instituce vraždy soukromých osob neprověřuje.

„Přečti to ty,“ přikázal otec jasnovidecké sestře, která se právě vrátila ze školy, „já se ty noviny snažím otevřít od rána, ale nedokážu to. Už začínám mít podezření, že jsou očarovány.“

Na důkaz podržel obě dlaně ve vzduchu: ruce se mu třáslly jako člověku stíženému neuropatií. Otec se stal umělcem původně proto, aby se předvedl – aby příbuzným dokázal, že i on má jako lidská bytost hodnotu. Tudíž teď nešlo o nic menšího než o otázku života a smrti.

„Umělecký malíř Mikko Tola,“ začala moje starší sestra, ale otec víc nesnesl. Vytrhl jí noviny z ruky, zapálil si cigaretu, vykouřil ji do poslední pídě, zapálil si druhou, popotahoval, dokud z ní nezbyl jen špaček, vykouřil třetí, čtvrtou a pátkou, až spotřeboval úplně všechny. Pak ze svého nábojového pásu vydoloval další krabičku a komplet si ji natáhl do plicních sklípků. Když si kritiku přečetl zhruba desettisíckrát od začátku do konce, popředu i pozpátku, noviny předal jasnovidecké sestře a s výrazem důstojníka SS odvádějícího Žida

na šibenici dceru poprosil, aby je použila jako podložku pro Ringa, který měl problém s únikem moči.

„My ten článek nenalepíme do alba s výstřižky?“ zeptala se mladá šéfredaktorka zmíněného alba překvapeně.

„Kritika od venkovana,“ odfrkl si otec. „Co myslíš?“

Samozřejmě jsme věděli, že venkovan znamená totéž, co idiot, a pozná se podle toho, že mluví severokarelským nářečím, což samo o sobě dokládá jeho idiotství – jinak by nářečím nemluvil. Otcovy básně byly naopak natolik vzcné, že i průměrný člověk potřeboval ke strávení jediné poémy týdny, zatímco venkovan celý život, a ještě v pekle dupal nad tím, co se jí otec prokristapána jenom snažil říct.

Později toho večera, poté co náš kníratý spisovatel s pivem v ruce zmizel ve svém doupěti, sestra s různobarevnými očima vzala noviny a vyslabikovala slova obarvená Ringovou močí:

„Kaž-dý sku-teč-ný u-mě-lec je ne-mi-lo-srd-ný nar-cis-ka, ale ne kaž-dý nar-cis-ka je u-mě-lec.“

„Narcista, ne narciska,“ opravila ji moje jasnovidecká sestra. „Ty ani nechápeš, co to znamená,“ a aby ukázala svou nadřazenost, přečetla odstavec přímo z novin:

„Čtenář má jen zřídka kdy možnost být svědkem takového sebeutápění, jaké je patrné v těchto básních. To není nutně špatně – síla Tolových textů tkví právě v tomto zabředávání do sebe sama; optimismus, který s sebou nese, vychází z radosti nad vlastní sklíčeností, z dokonalého pesimismu.“

Poslední slovo způsobilo těžkosti i jí, a když jsme se jí ptali, co znamená, nedokázala odpovědět nic přesnějšího, než že je to „umělecký termín“.

Otec dal básnickou sbírku přečíst ještě školníkovi, aby získal nestranný názor. Školník byl koneckonců taky uprchlík, který zabloudil do Severní Karélie, původem odněkud ze zpropadeného Pernia. Dvojice odjela taxíkem do ústřední

nemocnice v Joensuu, aby se tam léčila ze svých neduhů (otec měl prý rakovinu plic), a školník na zadním sedadle taxi prohlásil, že část básní by se hodilo vytesat na náhrobky, ale obecně vzato je jejich problém nedokončenost: působí jako napsané ve spěchu (což taky na beton byly!).

Otec, kromě poškození mozku, k němuž přišel v mládí, a postižení sluchu, zjevně trpěl i na ušní maz. Vzápětí už se totiž školníkovi vychloubal, že pověst, úspěchy a tituly pro něj mají cenu psího lejna. Jen z pouhého pomyšlení na to, že je někdo „úspěšný člověk“, se mu obracel žaludek. Skutečnému umělci se nikdy v životě nedostalo uznání, takže úspěch znamenal neúspěch a naopak. Tudíž pokud se člověk na poli umění dočkal uznání, bylo to špatné, a špatné bylo i to, pokud se ho nedočkal. Existovala jediná jistota – že mistr zemře sám za hladovění a nedostatku, odvržený, chudý jako kostelní myš, zapomenutý a nemocný, dokud ho neúplatní jedinci po jeho smrti znovu neobjeví a nevyzdvihnou ho na piedestal poloboha. Už tedy stačilo jen zemřít!

ŘEDITEL BANKY

Řady marodů rozšířila i matka, když si poranila hlavu při pádu na schodech. Pozdě v noci odjela na šití a vyvázla s pár stehy a podezřením na narkomanii. Ráno se muselo do Helsinek. Otec tam měl navazující výstavu ve Sklepní galerii Heleny Haavisto a nás děti strčili na hlídání k babičce Kerttu a tetičce Aune v Koivukylä, kde babička právě bůhvíproč loupala brambory pod kuchyňským stolem.

„Třeba se bojí, že jí Bůh skočí za krk,“ poznamenal otec.

Později večer rodiče vyrazili do hospody v Tikkurile, kde se setkali s matčinou rusovlasou přítelkyní. Večer ještě moc nepokročil a matka už se potácela a při vstávání se musela přidržovat stolu. Dveřník celou společnost vybídl k odchodu, když to vypadalo, že to jeden z nich přehnal s pitím. Matka mu marně vysvětlovala, že není opilá, ale má podivné problémy s rovnováhou, které nesouvisí s alkoholem a lékaři vyšetřují jejich příčinu.

Po návratu domů odkládala zdravotní testy, protože jí neměl kdo pohlídat děti; bylo těžké chodit na vyšetření tak, aby se to nedozvěděl otec (dostával pak záchvaty žárlivosti), anebo existoval jiný důvod, ale stěží vyšetření odsouvala jen kvůli panickému strachu z výsledku. Dvě matčiny starší sestřenice se nedávno staly invalidy a v důsledku jakési záhadné neuropatické choroby skončily v ústavní péči, jedné dokonce hrozila smrt. Z toho ale ještě nešlo vyvozovat, že jde o dědičnou chorobu. Věčně sluníčková tetička Aune neustále opakovala, že s matkou není nic špatně, a tudíž žádná vyšetření nepotřebuje, o rehabilitaci ani nemluvě—jednoho rána se prostě probudí a bude zdravá jako mávnutím kouzelného proutku.

Co na tom, že matka před očima viděla šmouhy a kruhy. Otec ji utěšoval, že i on vidí svět dvojmo, často i trojmo, a hned vzápětí se vychloubal, že vymyslel metodu k vyléčení migrén. Taky nebylo divu, koneckonců byl syn neurochirurga, který jen zbloudil na uměleckou dráhu. Otcovo řešení bylo tak jednoduché, až bylo geniální – trik konkrétně spočíval v tom, že jste nosili pásku přes oko. Tenhle žebrácký fígl vyřešil zánět očního nervu jedna dvě.

Matka s batoletem v náručí, přes oko pásku půjčenou od otce, dokulhala na autobusovou zastávku, odkud vyrazila do ústřední nemocnice, kde její nejmladší dítě čekala prohlídka. Při chůzi se jí začala podlamovat noha a belhání ji připravilo o všechny síly. Během jedné cesty do nemocnice spadla do příkopu, udeřila se hlavou o pařez a už se nevydrápala ven. Z kapsy se jí nicméně podařilo vystrachat cigarety a zapalovač. Potom zůstala ležet v příkopu. V naší rodině nebyl nikdo příliš mladý na to, aby nesl zodpovědnost. Můj dvouletý bratříček znal cestu domů, a tak s pláčem sám prošel lesem až ke škole, kde jasnovidecká sestra zavolala sanitku.

Pokud si dobře vzpomínám, matka se vrátila domů ještě ten večer a spustila strašlivý proud stížností, možná utrpěla otřes mozku. Křičela, že celá její rodina i všechny její kamarádky bydlí v jižním Finsku a my žijeme někde v háji, v bažinatém lese jako nějací lesní šotci. Každý žalostný zárodek přátelství je okamžitě vyrván i s kořeny, protože se neustále stěhujeme jako zběsilí.

„Z uší nám lezou karelský pirožky,“ zabručela nakonec a dodala: „Chci se přestěhovat do Helsinek.“

Otec na matku zíral a vyžbreptl něco o tom, že je sakra špatný klít, když jsou v doslechu děti. Matka na to, že Mikko je neuvěřitelně černobílý člověk, prý jak s ním někdo vydrží

žít, načež otec bez jediného slova, zato rozzuřený doběla, vyběhl ven, nastartoval moped a zmizel.

Celý následující den dusal po bytě v kanadách s kovovou špičkou, vypadal nepřítomně, vyhýbal se pohledům, zlobně pošilhával kolem sebe a na matku se nedokázal ani podívat, to ho vyloženě bolelo! Matka jeho šaškování vydržela sledovat zhruba půldruhého dne, načež vyprovokovala hádku. Jenže hádání bylo na otcovy nervy příliš drsné, a tak se zhroutil. V jakési modlitební pozici padl na kolena na kuchyňskou podlahu a dal se do pláče. Sténal dle odhadu zhruba půl hodiny, když vtom se najednou „proměnil“. Oči zrudlé od slz mu zčistajasna zářily štěstím, usmíval se od ucha k uchu a povídal, že se jeho mozek – stejně jako kdysi ten jeho přítel z mládí Stena – vrátil do továrního nastavení, že naši matku a nás děti miluje nade všechno na světě a je připravený udělat cokoliv, abychom byli šťastní.

Rodiče nás brzy odeslali na dvorek a tam jsme spokojeně bloumali ve společnosti lesních tvorů, zatímco matka s otcem se usmířovali. Zase jednou dali své moudré hlavy dohromady.

„To fou kamíky?“ zeptal jsem se.

Otec měl ústa nacpaná kameny, takže nedokázal mluvit.

„To nejsou žádný kamínky,“ poučila mě jasnovidecká sestra, „to jsou kávový boby.“

„A pvoč je táta jí?“

Vtom umělecký malíř vyplivl černý chrchel, který mu přistál u bot, a vysvětlil, že tenhle trik se naučil od našeho dědečka-neurochirurga. Doktor před důležitými schůzemi vždycky žvýkal kávové boby.

„Táta jde do banky,“ dodala věštecká sestra.

Později večer už otec školníkovi vykládal o výhodách života ve městě, prý je tam hezčí hřbitov, lepší zubaři, větší

trh s uměním – a taky kamarádi pro děti. Celé dětství jsme prožili v srdci a klidu přírody, uprostřed lesů. Možná bylo tak nějak příhodné, že jako předzvěst své konečné zkázy vyměníme hrubou dřevěnou podlahu za plastový koberec a les za betonové sídliště.

„Jé, přestěhujeme se do Helsinek,“ křičela sestra s různobarevnýma očima.

„Pojedem do foo, podívat fe da lvy!“

„Jste jako děti,“ prohlásila jasnovidecká sestra. „Nestěhujeme se do žádnéjch Helsinek.“

„Ticho, mrňata!“ houkl otec, který už se nemohl dočkat, až se pochlubí svými výjimečnými vyjednávacími schopnostmi.

„Jak a kdy hodláte tu půjčku splatit?“, zeptal se mě ředitel banky a já se mu podíval do očí a řekl, že zaplatím, až budu moct – a že pokud nebudu moct, tak nezaplatím. Byl z toho tak v šoku, že nám zafinancoval naprosto nesmyslný bytový projekt v Joensuu.“

Školník na to, že je to pořádný hazard.

Otec zavyl smíchy jako blázen, a když po záchvatu řehotu dokázal znovu promluvit, s chichotáním upřesnil, že nám po nákupu bytu zůstane dluh ve výši jen nějakých 200 000 marek, což samozřejmě v životě nesplatí. Dle jeho názoru to však byla spíš starost banky.

„I můj dědeček byl bankéř,“ vykládal zešíroka otec, „ale ten zbankrotoval čili zkrachoval, a teprve potom se z něj stal slavnostní řečník. Objížděl události jinejch lidí, odříkával moudrá slova a tímhle si vydělal jmění.“

„Tak takovejhle chlap byl ten tvůj dědeček,“ školník na to a pak s otcem odešel na cigaretu.

Svým lehkovážným přístupem k životu se rodiče postavali přinejmenším o to, že mi nezůstalo žádné dědictví kromě jejich dluhů, zpřetrhaných rodinných vztahů a strachu,

že onemocním alkoholismem a schizofrenií. Taky nesmím zapomenout na hrůzu z těžké neuropatie vedoucí k ústavní léčbě. A strach ze smrti. V době, kdy jsme se přestěhovali do Joensuu, jsem byl nicméně teprve čtyřletý mamánek, který ještě nechápal, že kromě všech strachů běžné umělecké rodiny se dítě může bát i toho, že mu umře matka. A ne jako blesk z čistého nebe, ale za doslova biblických muk a utrpení.

Drahá máti, telegrafoval otec v den stěhování, když se vzduchovky v kumbálu objevily, nápady do větru vypařily, pokusy o vraždu ve vyhnanství proměnily, tvůj syn ti co nejlepší jaro přeje, a nezapomeň vymyslet nové vtipy – těm starým se člověk moc nenasměje!

S pozdravem nejmladší syn tvého prvního manžela, doktora medicíny a chirurgie. P.S. Měj se jako prase v žitě, sám jsem, jak víš, jako nitě! P.P.S.: Stěhujeme se, ale neřeknu kam.

Jak se později ukázalo, budova školy zůstala po uměleckém malíři v takovém stavu, že ji po našem odstěhování museli zrekonstruovat od podlahy ke stropu.

GHETTO

V listopadu roku 1987 jsme se přestěhovali na největší předměstí Joensuu, do Rantakylä, ráje nájemných činžáků. Domy tu byly vysázené jeden vedle druhého a mezi nimi stál vměstnaný kostel, bazén a nákupní centrum. Šlo o jedno ze tří předměstí ve Finsku, jimž EU později v devadesátých letech vyplatila zvláštní podporu pro ghetta. Jestli bylo na stěhování něco pozitivního, pak to, že kulhající matka měla kratší cestu do ústřední nemocnice a otec zase do hospody (jen sešel schody do taxíku).

Otec sehnal nějaké chlapy, kterým za pomoc se stěhováním slíbil peníze na pivo, a obrazy zaplatil dobrou cenu, s níž se přijelo na dvůr až ke dveřím. Dvůr byl krytý past sevřená čtyřmi činžáky, na sousedním pozemku stál velký kopec na sáňkování a vedle něj oplocený továrenský prostor, z něhož trčel vysokánský komín chrlící bílý kouř. Mezi továrnou a naším domem byl malý zalesněný ostrůvek s borovicemi a krtky, hopsajícími králíky a mraveništi, na druhé straně dvorku se otvíralo nekonečné moře betonových činžáků. Našemu stěhování přihlížel i začínající dokumentarista A. Halonen. Chlapi k nám do bytu nanosili kartonové krabice; vynesli je do třetího patra, kde matka s cigaretou v ruce radila, do jakého pokoje mají kterou krabici odnést. Otec se stěhování nezúčastnil. Zatvrzele trčel v rohu obývacího pokoje oblečený jako nějaký horský skřítek, po telefonu objednával plechovky s barvou a předčítal úryvky z novinového článku, jehož titul zněl *Dorazil Mikko J.*

V novinách se psalo, že umělec vyměnil značku cigaret za tu svého přítele, který zemřel na rakovinu plic – Tola chtěl vyzkoušet, jak rychle si dokáže prokouřit cestu k rakovině

vzhledem k tomu, že jeho játra byla naneštěstí imunní k terpentýnu i ředidlu —, dále že videokazety jsou tou nejlepší metodou k výchově dětí a přinášejí mír na zem, počítač je naopak zbytečný, protože neumí inckou matematiku, a že ta hrstka jedinců, která objevila jeho obrazy, v nich neustále nalézají nové věci a čerpá z nich sílu.

„Zatraceně,“ vyhrkl otec nakonec. „Na týhle fotce vypadám úplně jako kapucín. Troufnu si vůbec ještě někdy páchnout do obchodáku?“

„Zpomalte trochu,“ vybídl ho A. Halonen.

„Proč nás natáčíte?“ chtěla vědět sestra s různobarevnými očima a Halonen odpověděl, že natáčí Mikka.

„A proč jako?“ zeptala se sestra a dokumentarista na to, že točí portrét muže, jenž zpochybňuje společenské normy.

„Slyšel jsem správně, že točíte portrét uměleckýho malíře, co není duševně ve formě?“ zaskřehotal otec jako dítě láteřící na vlastní nepovedený obrázek.

„Nic takového jsem neřekl,“ odpověděl dokumentarista a dodal, že natáčí dokument o muži, jenž zpochybňuje užitečnost systému, nehodlá se zničit běháním v křeččím kolečku nastoleném společností a tak dále.

„Aha,“ odvětil otec a samolibě se usmál. „Jsem tak alergický na veškerý změny a proměny, že potřebuju dvojitou dávku antihistaminik.“

A potom zavolal do konzumu, na dluh objednal americká jablka pro děti, manželce dvě a půl deka mletého masa a sobě basu pív.

„Stěhování je jedno velké peklo. Stěhuju se celý život, neustále, tam i onam, ale tohle je naposledy, už se neodstěhuju vůbec nikam.“

„Anebo,“ pokračoval otec, „kdybych dostal pět melounů na ruku, možná bych to ještě zvážil.“

„Přihlas se do filmu Spedemu,“ utahovala si z něj matka a ládovala se bonbony. „Anebo Paavovi, to je politik, co podporuje umělce.“

„Brnknu Paavovi,“ nadchnul se otec. „Z Paava bude finskej prezident.“

„Dej mi bodbody!“ zakvičel jsem na matku.

„Nedám, potřebuju cukr, jinak omdlím, je mi špatně.“

Otec začal blábolit o svém zubaři – to byl taky mešuge, když mu spravoval zuby zadarmo, nejlepší chlap na světě! Nikdo našeho otce netrpěl tak dlouho jako jeho zubař, až na matku, která ho snášela celých devět let (!). Její výdrž byla až absurdní a otec přemýšlel, jestli vydrží ještě dalších devět.

„Vydržím,“ odpověděla matka, „pokud mě pustíš sednout, bolí mě nohy.“

„Klidně budu stát, madam, prosím, posaďte se,“ řekl úslužně otec, zvedl se, kopal do krabic a brumlal, že stěhováci to všechno berou s bohorovným klidem. Přestávky na cigaretu si dávali častěji než on, i když sám kouřil dvě krabičky denně. To stěhováci spotřebovali celý balík tabáku, jen se děli v dodávce, aniž vynesli věci, a za to flákání se jim ještě muselo platit!

„Tati, pvoč máš čevedý dehty?“ zajímal jsem se.

Kromě nalakovaných nehtů otcovo ženské vzezření ještě umocňovala pronikavost jeho hlasu a teatrální mávání rukama – zjevně byl takřikajíc „v roli“.

„Jsou to dobrý chlapi,“ namítla matka a dodala: „Kdybys taky přiložil ruku k dílu.“

„Já chfí bodbody,“ kňučel jsem.

„Já bych taky chtěla milion marek,“ odpověděla matka a nařídila otcí, aby vzal smeták a lopatku a uklidil ten svinčík, který tu zůstal po předchozích nájemnících. Otec držel smeták, jako by se divil, co je to za prapodivný nástroj – snad

nějaký štětec? —, než mu sestra s různobarevnýma očima přišla poradit: „Je to smeták, ty hloupý.“

„Na mě vždycky zbyde všechna tvrdá práce,“ kňoural otec, jemuž zjevně nedocházelo, co se po něm chce ani co to znamená uklízet.

„Zameť to támhle a támhle pod židlí,“ radila mu matka.

„Kde?“

„Pod židlí!“

„Pod jakou do prdele židlí?“

„Snad je tu jenom jedna židle,“ zabručela matka. „Smetákem, vezmi to smetákem, ty pitomče!“

„Smetákem, smetákem! Ještě musím vypilovat techniku. Pravda, úklid není moje nesilnější stránka.“

Otec v jedné ruce držel zapálenou cigaretu a trochu u toho mával smetákem sem a tam.

„Žádnej div, že dostanu tak zabordelenou pracovnu, od města brzy dorazí účet za úklid ve výši sedmi a půl litru,“ řekl a zakašlal.

„Aha, ty dostaneš opravdickou pracovnu?“ zeptala se sestra s různobarevnýma očima a taky se rozkašlala — i ona trpěla kuřáckým kašlem.

„Jo, v tomhle bytě je pět pokojů a kuchyně. Jeden pokoj bude jenom můj, ať můžu zase začít malovat své děsivé obrazy.“

Otec celé měsíce nic nenamaloval a teď se zhroutil na umělohmotný koberec, jako by si uvědomil, že i on bude muset za chvíli začít znovu dřít — malovat jeden démonický obraz za noc. Zůstal rozvalený na koberci a pohrával si s obojkem Ringa, který mu ležel po boku. Symboly otcova statutu (například mopedy) se kvůli nedostatku financí odprodaly a i naše poslední zvíře, pes Ringo, pochopilo, že život ve městě má svá omezení, a nechalo se přejet vlakem. Vlak mířil do Helsinek, z čehož otec vyvodil pomýlený poetický závěr, že věrný

kamarád svého pána spáchal kamikadze na hlavní pozici nepřítele—Megeřin soukromý palác —, kde teď proměněný v přízrak naháněl babiččiny zlaté kachny, ňafal dnem i nocí a doháněl ji k šílenství.

Natáčení pokračovalo pozdě do večera. Rodiče seděli v křeslech s lahvemi piva v ruce a otec fantazíroval o náplni následujících natáčecích dní. Ty měly zahrnovat:

- 1) scénu u zubaře S. Kamppily, který malíři důkladně spraví chrup,
- 2) intimní postelovou scénu s manželkou,
- 3) scénu, v níž si jde malíř koupit pivo,
- 4) scénu, v níž malíř na hranici uprostřed sněhové závěje pálí své vlastní obrazy.

„Dělejte přestávky!“ křičel A. Halonen.

Obývací pokoj a kuchyně v našem novém domově utvářely kruhovou běžeckou dráhu a my kluci jsme skotačili po jejím obvodu, škemrali jsme o buchtu a sladkosti, zatímco sestry pokládaly hloupé otázky jako třeba: „To je kamera? Budeme v televizi?“ Malíři z toho nakonec ruply nervy, vždyť tu o něm krucinálfagot zrovna natáčeli dokument, a zaburácel:

„Buďte ticho, nebo zavolám údržbáře, aby vás odkrouhl!“

Matka se celá nesvá nervózně zasmála, co jiného jí taky zbývalo.

ČERVENÁ PLANETA

Poté co jsme se přestěhovali do Rantakylä, trávili otec a moje nejstarší sestra hodně času pospolu. Obvykle se zabarikádovali v otcově pracovně, ale jednou seděli v obývacím pokoji. My malé děti jsme se vplížily do kuchyně, abychom je tajně poslouchaly. Není divu, že mi otec utkvěl v paměti jako děsivá postava, když jedna z prvních věcí, které jsem se o světě obecně vzato naučil, byla, že táta zemře. Otec seděl ve svém křesle s cigaretou v puse a lahví piva v ruce a ptal se mojí sestry:

„Co vidíš?“

„Hlavně tmu,“ odpověděla osmiletá jasnovidka.

„Jakou má ta tma barvu?“

„Černou.“

„Zeptej se, jestli je tam můj náhrobek.“

„Není. Všechno je dobrý.“

„Na jaký planetě jsi?“

„Zelený.“

„Tak to je špatná planeta. Ta je vaší matky. Zelená planeta je svěží ostrovní planeta, domov pokojnejch duší. Žijou na ní rozjímavý jedinci. Empatický a vřelý lidi. Já pocházím z červené planety. Vždyť víš, mám impulzivní povahu. Jsem extrovert, miluju mystiku. Běž tam. Už tam jsi? Dobře. Co vidíš teď?“

„Všechno je červený.“

„Fajn. Najdi můj náhrobek.“

„Není tu hřbitov.“

„Tak se jich tam zeptej, kdy se vrátím domů.“

Sestra zmlkla a potom řekla:

„Nikdo na to nedokáže odpovědět.“

„Aha. Možná mě znaj jen pod mým rodným jménem. Zeptej se, kdy se domů vrátí Ringo.“

V tu chvíli začala moje jasnovidecká sestra přijímat vysílání – do hry se ponořila natolik, že se jí malá ouška pohybovala jako satelity za podzimní bouře.

„Osmadvacátýho,“ řekla.

„Myslíš devěťadvacátýho?“ opravil ji otec.

„Jo.“

„Kterýho měsíce?“

„Října.“

„A jaký rok? 1989 nebo kdy?“

„Ano, 1989.“

„Cože, takže příští podzim ještě ne, ale už ten další?!“

„Jo,“ přitakala jasnovidka.

Na to otec už nic dalšího neřekl, ale jeho oči mluvily za něj. Vypadal naprosto šokovaně.

MISTR S VADOU ŘEČI

Moje mluva v mých čtyřech letech stále připomínala rozbředlou ovesnou kaši, takže i neznámí lidé v obchodě se zastavovali, aby se podívali, jakým jazykem to brebentím. Trpěl jsem breptavostí, která způsobovala fonetické klopýtání u obtížných souhlásek. Ty jsem nahrazoval zvuky podobnými *dé, ef* a *vé* a až v dětském domově o mnoho let později mě sestra s různobarevnýma očima naučila vyslovovat písmeno *r* a sykavky. Podobně jako kterékoliv jiné zvuky mi nicméně k ničemu nebyly, protože jsem se hrozně styděl. Působil jsem vyloženě žalostným dojmem – nepochybně právě díky tomu jsem dosáhl pozice maminčina mazánka a vždycky směl sníst všechno její jídlo.

Na dítě hladovějícího umělce jsem byl nepřírozeně nafouklý a otec vtipkoval, že jsem jeho dokonalý protipól, což prý byla dobrá věc, protože sám byl kost a kůže, skládka odpadu plná bzučících much a tlející nádhery. I babka z poradny kvůli mojí napuchlosti usoudila, že jsem k tomu všemu navíc ještě neohrabaný, což spolu s vadou řeči věstilo, že budu obecně vzato jen málo nadaný. Vzápětí už zazněly pochybnosti, zda do mě z genetické černé díry nezahučel taky kus malířovi potrhlosti.

Poslali mě na neurologické vyšetření. Logoped bez obalu prohlásil, že z mojí mluvy ničemu nerozumí, a plácl, že budu možná hluchý. Odborníci ve snaze podpořit moje komunikační schopnosti uvažovali o nasazení znakové řeči, ale od návrhu upustili, když jsem přestal mluvit úplně. To vzbudilo podezření, jestli snad nežiju v nějaké zamžené realitě a nejsem trochu autista, jak nám dal (podle otcova výkladu)

na srozuměnou dětský psychiatr. Nikoho ani nenapadlo, že jsem zkrátka a dobře vlčí dítě. Vyrostl jsem uprostřed lesa, v domácí péči, mými jedinými přáteli byli členové mojí rodiny a pravidelně se obměňující otcovi pijáčtí kumpáni. Otec opakovaně zdůrazňoval, že venkovan je vrah, a na obranu proti špatným lidem, třeba nacistickým důstojníkům a opilým psychiatrům, mi pod matraci schoval desítky kartonových bajonetů. Chodit na logopedii nepadalo v úvahu ani proto, že podle názoru rodičů logopedi v odlehlých krajích sami trpěli těžkou vadou řeči—ti by teprve potřebovali terapii! Dohady nakonec dospěly do bodu, kdy se otec odmítl bavit s dětským psychiatrem s výrazným severokarelským přízvukem a prohlásil, že mlčet jako zařezaný přestane jediné za předpokladu, že mu doktor otázky zodpoví spisovným jazykem. Když se tak nestalo, umělec hrozil, že psychiatra obviní z utržení na cti.

Po tomhle incidentu otci přeskočilo. Aby z nás dětí vykořenil veškeré známky venkovanství, nutil nás mluvit dokonale spisovnou finštinou. Oznámil, že počínaje daným dnem jsou všechny nářeční výrazy pod hrozbou trestu zakázané. Zákaz odůvodnil zhruba následovně: nářečí by odhalilo, že jeho děti vůbec nejsou bosonozí Helsinčané, kteří po svém geniálním otci zdědili polobožské vlastnosti, ale úplně obyčejní severokarelští caparti, jinými slovy retardovaní idioti, kteří kňourají „chcu“, „s nou“, „aj“, „bo“ a „su“. A něco takového bylo naprosto nemyslitelné. Otec byl přece duševní poutník a génius, telepaticky vyškolený v kdovíjakém koutě planety.

A tím pravidla nekončila.

„Krást se smí,“ prohlásil otec, „a taky by se mělo, jenom se při tom člověk nesmí nechat chytit.“ (Argument: byli jsme anarchisté.)

„S cikány se nesmíte bavit.“ (Argument: byli jsme výjimeční jedinci.)

„Ježíše nesmíte brát do pusy ani o něm přemejšlet a modlení je zakázaný.“ (Argument: byli jsme Židé.)

A tak dále. Není divu, že se nám dětem úplně splašil morální kompas. Sice jsme směly navrhnout svá vlastní pravidla a tvrdit cokoliv, pokud jsme danou věc uměly podložit, ale otcův argument byl vždycky lepší. Svá nařízení většinou pokaždé rovnou zapomněl, ale některá skutečně platila trvale a on si je pamatoval opilý, střízlivý i v kocovině. Třeba pravidlo ohledně nářečí. A aby zákaz ještě posílil, venkovany označil za občany druhé třídy a pitvořivě napodoboval jejich debilní styl mluvy tím, že předstíral venkovem odchované děti z našeho dvorku.

„Nebloncej tu a neříkej mi, co mám dělat, bo dostaneš přes čuňu.“

Řehtali jsme se, až jsme se za břicha popadali. K šaškovaní se připojila i máma.

Když jsem řekl: „Fbalím hvačky“, opravila mě: „Nejsi přece žádnéj balík.“

Pokud jsem řekl: „Fkovám hvačky“, matka se mě zeptala: „Jsi snad kovář?“

Správný výraz zněl: „Uklidím hvačky na mífto.“

Stejně jako sestry jsem si osvojil dokonalý spisovný jazyk, takže moje mluva byla teď pro změnu směšná. Jakmile mě mentálně retardovaní venkovští fracci z našeho dvorku zahlédli, křičeli: „Támhle zas špacíruje.“ Sotva jsem otevřel pusu, všichni vybuchli smíchy. Když jsem ve společnosti sester ve čtyřech a půl letech chodil pro otce do baru v nákupním centru na našem předměstí, kde malíř začal provozovat uměleckou praxi, pokaždé jsem s výslovností původem indického pisatele výhružných dopisů kanceláře inkasování dlužných částek odrecitoval:

*Dvahý pade,
vypil byfte fi ještě jeden dvink, anebo už půjdeme domů,
v ledici na váf čeká ftudené pivo, dvahý pade.*

Vždycky mě přiměli odmumlat navlas ten samý úryvek, který mě naučila sestra s různobarevnýma očima. Otce to rozesmálo a řehtal se i fousatý strejda, co s ním hrál šachy. Všichni se vždycky smáli, když jsem mluvil, a tak jsem mluvení raději přenechal sestrám. (Podobné rodinné dynamiky mají tendenci uchytit se natrvalo, takže sestry dodnes mluví, zatímco já poslouchám.) Fousatý šachista byl alespoň dvakrát starší než otec, sinálý jako ryba a kvůli legračně posazeným očím jsme mu říkali Platýs. Byl to otcův nový psychiatr.

PLATÝS

Do psychiatrické péče se otec dostal následovně: zavolał Platýsovi a řekl, že mu manželka diagnostikovala debilitu a hrozila, že ho vyhodí z domu! Potom si zavolał taxík, a aby se ženě zavděčil, jel psychiatrovi vymluvit díru do hlavy. Otce zachránilo, že Platýs byl přinejmenším stejně pomatený jako on sám, vlastně ještě pomatenější, takže psychotherapeutický vztah přešel rovnou v pijanský. Třetí sezení už si svorně domluvili v malířově pracovně — baru v nákupním centru. I s tímhle svým kumpánem byl otec buď v mimořádné shodě, anebo mimořádné neshodě: za dobrých časů v hospodě ve-sele míchali léky s alkoholem, za těch špatných otec psychiatra vydíral hrozbou právní bitvy, pokud dotyčný „okamžitě nezavolał do lékárny a neobnoví mu recepty.“

Zrovna teď panovaly dobré časy, ale v šachu otec zakoušel porážku.

„Můj táta z nějakýho důvodu neznal přesný datum mýho narození,“ blábolil, aby protivníka zmátl. „Podle mě je to proto, že jsem parchant, potomek židovskýho šachovýho mistra M. Tala.“

Platýs hrající s bílými figurkami mlčky zvažoval tah. Já se šachová pravidla naučil tím, že jsem přihlížel otcovým partiím proti počítači; už jsem dokázal porazit svou jasnovideckou sestru (a později vyhrál juniorské mistrovství Severní Karélie), a tudíž jsem si pochopitelně všiml takzvané vidličky jezdcem na d4. Otcův opilý protivník ji neviděl, a místo toho střelcem sebral nechráněného pěšáka na h6. Tehdy otec provedl svůj jezdecký manévř: obětoval královnu protivníkovi slabší figuře. O chvíli později bílí přišli o krále.

Objednali si ještě jedno pivo, aby partii zanalyzovali a prošli zásadní chyby, k nimž během ní došlo.

Vtom psychiatr zvážněl a řekl, že se tak trochu zamyslel nad otcovým duševním stavem a dospěl k závěru, že diagnóza schizofrenie, kterou mu přidělili v mládí, je chybná.

„To je mi teda novinka,“ ušklíbl se otec a dodal, že i jeho zesnulé slepice věděly, že mu diagnózu přišli proto, aby ho mohli strčit pod poručnictví, a tím pádem ho připravit o milionové dědictví.

„No ano,“ přitakal psychiatr, „trpíš spíš takzvanou hraniční poruchou.“

„Aha, to zní dobře a je to pravda přinejmenším v tom slova smyslu, že jsem se vždycky kolísal na hranici života a smrti a nedokázal se rozhodnout, kam patřím.“

„Míváš období úzkosti, který se projevují tím, že se k ostatním chováš neuctivě a opovržlivě,“ vykládal Platýs, jako by předčítal z učebnice.

„Je to tak,“ připustil otec. „Jsem ohnivá duše.“

„Máš radikální názory, který ostatní matou a zraňují.“

„Tos popsal do puntíku přesně. Jsem anarchista, nelezu nikomu do prdele.“

„Příznaky se u tebe objevily už v raném mládí, hrozně tím trpíš, ztěžuje ti to mezilidský vztahy a i jinak jsi vybírávej, pokud jde o lidi.“

„To je pravda,“ odpověděl otec. „Došlo mi to teprve nedávno, ale všechny moje problémy plynou z toho, že jsem odjakživa nevědomky pankáč.“

„Jsi prchlivej, tvoje emoční reakce nejde předvídat, a navíc jsi celkem elitář, snažíš se manipulovat doktory a na instrukcích ohledně léčby ti ani za mák nesejde.“

„Máš recht!“ vyjekl otec a pyšně dodal: „Pro doktory jsem hotová noční můra.“

„A právě z těch důvodů patříš k nejrizikovější skupině sebevrahů.“

„Přesně tak!“ zvolal otec a už se řehtal z plna hrdla. „Ty mě znáš líp než můj zesnulej Ringo!“

„Krátkce řečeno jsi chlap, se kterým se život nemazlí a který má kupu problémů, člověk, jehož přežití může záviset i na tak směšně bezvýznamných věci, jako jestli jsou střelný zbraně, vlaky, střechy činžáků, mosty, léky nebo provazy ve chvílích hluboký beznaděje zrovna po ruce.“

Anebo pomoc,“ dodal Platýs.

„Já pomoc nepotřebuju,“ zamumlal otec. „Mně nikdo pomoci nemůže.“

V tu chvíli jasnovidecká sestra tenhle lékařský sedánek přerušila: „Tati, už musíme domů.“

„No jo, no jo, vždyť já vím,“ zabručel otec a vstal, načež jsme ho ve třech dotáhli ke stanici taxíků; obloha modře zářila, přestože byla půlnoc. Na stanovišti otce zasáhla bezbřehá melancholie, zbledl jako stěna, tvrdil, že se pozvrací. S naší pomocí si do pusy strčil cigaretu, načež, povznesený důkladným šlukem nikotinu, pookřál.

„Dejte bacha, ať nikdy nevyrostete,“ radil nám. „Dospělost není nic jiného než konec veškerého hraní, všechna radost se vytratí, nic už ve vás nevyvolá žádnéj pocit, klidně můžete rovnou umřít.“

Jasnovidka ho utěšovala, říkala, že ráno je moudřejší večera, ráno bude zase líp.

„Nebude!“ hádal se otec, na což panoška odvětila, že zítra ho zase čeká dobrý den, ale otec, že nečeká, rozhodně nečeká!

„Marně se mi tu snažíte nakecat, že zejtrék bude jinej než včerejšek, předvčerejšek, předpředvčerejšek nebo kterejkoliv jinej den,“ blábolil.

„Tati,“ zeptal jsem se, „pvoč fe tak flobíš?“

„Co?“ vyhrkl otec. „Já se nezlobím, jsem zklamanej.“

A spustil proslov na svou obranu:

„Jsem malíř, v jehož světě chybí barvy, pozadí mého života je šed, jeho hlavní barvou je černočerná tma, na obzoru jsou temný mraky a mezi nima špetka popelavý modři, co značí prázdnotu, kdesi letí ztracená rajka, barevnej cákanec, útěcha, kterou přináší humor —“

„Tati,“ přerušila sestra s různobarevnýma očima otcův přednes, „máma slíbila, že půjdeme do lunaparku, až se na podzim přestěhujeme do Helsinek, když se mamka tady v lese cítí tak osamělá a nesnáší venkov.“

„Cože?“ zalapal otec po dechu. „Já nikam nejedu!“

„Tati, nemusíme se stěhovat do Helsinek,“ těšila ho jasnovidka a počastovala mladší sestru vražedným pohledem.

„Zůstanu ležet tady na silnici, ať si mě přejedou, chci umřít.“

A potom došel doprostřed vozovky a mumlal něco o tom, že odtamtud odejde jen v pytli na mrtvoly. Jasnovidecká sestra ho uklidňovala, říkala, že se nemusíme stěhovat, dohodneme se, že se nikam stěhovat nebudeme. Otec zakvílel, že se odsud hne jediné ve vlastní rakvi, a sestra na to, vážně se nemusíš stěhovat, prostě jen půjdeme domů, ano? Otec už ale nechtěl ani domů. Chtěl se po hlavě vrhnout z Pekkalského mostu do řeky Pielisjoki, tak příšerně se cítil, když ho celý svět takhle trýznil!

NIHILISMUS, KTERÝ PROLOMÍ JEDINĚ LÁSKA K DĚTEM

„Aspirin,“ kvílel otec na podlaze pracovny, kde usnul po svém výletu do hospody. „Hned mi doneste aspirin, nebo mi vybuchne hlava!“

Prvorozená sestra mu podala vodu a léky a otec do půl hodiny vstal, došoural se do obýváku s cigaretou v puse a zaskučel:

„Mám pocit, že umřu.“

„Nech toho!“ houkla matka. „Musíš do sprchy, páchneš potem.“

Po sprše, pár pivech a krabičce camelek otec trochu pookřál. Jeho problém je v tom, vtipkoval, že neumí vypnout mozek dokonce ani v noci a že o každém jeho dni by se dal napsat román, tolik se mu hlavou honí myšlenek. Zrovna chytil šílenou tvůrčí slinu a začal předvádět svoje kousky. Jako klaun někde v cirkuse do vzduchu vyhazoval meče, ale nechal toho, když jeden spadl na nás děti.

„Pardon,“ řekl, z krabičky vytáhl cigaretu, strčil si ji do ucha, protlačil ji hlavou a z druhého ucha ji vytáhl ven. Vážně to vypadalo, jako by si cigaretu vsunul do hlavy. Účelem téhle demonstrace bylo předvést, že nemá mozek. Sestra s různobarevnými očima od sousedovic dítěte slyšela, že člověk bez mozku umře, a proto ho musel mít i otec.

„A co když nemám?“ opáčil umělecký malíř. „Co když jsem ve skutečnosti zkapal už před třinácti lety a přízrak, kterej ovládnul moje tělo, jenom předstírá, že je já? (Tak to podle něj skutečně bylo.) Na to sestra nedokázala nic odpovědět, jenom zamumlala, že otec lže. Co na tom. Umělec už stejně zapomněl, o čem mluvil, a přesunul se k dalšímu tématu.“

Kromě sebeobrany (kopanec do koulí) a triků s kartami byly jeho rady do života následujícího ražení:

„Nežij v sebeklamů!“ a „Každej má právo a povinnost rozhodovat o skončení vlastního života, nesmí ale odejít jen tak pro potěšení.“ (Argument: Seneca spáchal sebevraždu, v Římě měl svobodný člověk právo zemřít.)

A pak přišel nejnovější záblesk otcovy geniality (bůhvíckde vyčetl zase tohle):

„Život se skládá z uzavřených prostor: nejdřív děloha, potom rodina a škola, pak armáda, sem tam (vězeňská)(psychiatrická) nemocnice, nakonec vězení čili práce, odkud člověk nakonec putuje do rakve.“

„Nezapomněl jsi na domov důchodců?“ zeptala se drze sestra s různobarevnými očima, a aniž počkala na odpověď, vyrazila do druhého pokoje pro barbinu, kterou den předtím ukradla v nákupním centru. Otec chytil dceru za ruku a strhl ji na pohovku. Prý ještě nesmí odejít, vždyť on kolem sebe potřebuje všechny svoje kamarády! Nevydrží být ani vteřinu sám! Potom, zjevně pobavený tím, jak mazanou vymyslel odpověď, prohlásil, že důchodci by se měli spíš popravit!

„Jsem pro eutanázii. Vy netušíte, jaký to je, skomírat s proleženinami v posranejch plenách v mučírně maskovaný za pečovatelskej ústav,“ vykládal, jako by s tím měl zkušenost, a dodal: „Apačští starci se uložili do kánoe a dobrovolně v ní sjeli z vodopádu. Zachovali si důstojnost. Jen v západních zemích, vyjma Japonska, se sebevražda demonizuje.“

Najednou očividně zvažněl, nejspíš na něj dolehla kocovina, a dodal:

„Člověk, zvláště umělec, je jako loveckej pes. Nakonec ho zavedou na známý loviště, kde příslušný orgány s klinickou přesností vykonají popravu – střelí ti kulku do páteře a všechno skončí, než se naděješ.“

Pak zničehonic navrhl, že zbytečné malířské povolání by měl správně zakázat zákon, všichni umělci by se měli nahnat do jámy v zemi a zaživa upálit. Jenže co by byl život bez umění, svět bez umělců? Život by byl bezvýznamný, bezcílný potáčení, svět by připomínal jalovici. Bylo by děsné, kdyby člověk musel někam do fabriky, achich ouvej, to by byl úplný konec, drmolil otec sklíčený k smrti – jako by snad existovalo riziko, že by ho někdy někdo za jakýchkoliv okolností pustil pracovat například do mlékárny. Pokud jeden chtěl, aby z něj vyrostl génius (což bylo bezpodmínečným cílem), musel odvrhnout takzvaný normální život. Rozumná rozhodnutí nikomu radost nepřinesla, sny zase téměř s jistotou vedly ke zkáze. Otec by byl nešťastný jedině v případě, že by ho některý z nás následoval do bídné vlčí jámy a stal se umělcem. Ale protože i tohle nebezpečí existovalo, považoval za svůj úkol varovat nás předem ohledně toho, co umělecké řemeslo skutečně vyžaduje. Už jsme věděli, že způsobilost k jeho výkonu získá člověk pitím, ale navíc bylo nezbytné mít:

- 1) „takhle tlustou kůží“ (otec rozpřáhl paže, co to jen šlo) a
- 2) „takhle dlouhý špičáky!“ (znovu roztáhl paže na maximum), „jinak vás rozdrť.“

„Kdo? Fikáni?“ zeptal jsem se.

„Jasně že ne – kritici, zatracený kritici! A lidi ještě věří všemu, co píšou, a nepřijdou ti na výstavu. To vůbec není pěkný pocit.“

„Tati, já už to nevydržím poslouchat, chci se jít dívat na animáky,“ stěžovala si sestra s různobarevnýma očima.

Otec dceru počastoval výrazem důstojníka SS. Proč je s tebou taková potíž? říkaly jeho bulvy. Proč ustavičně kňouráš, napodobuješ svého tátu, copak nechápeš, že táta nesnese pohled do zrcadla?

„Půjdeme fe kouknout da bvabeniště?“ nadchnul jsem se i já.

„Není to brabeniště, ale mraveniště,“ hubovala mě sestra, která papouškovala matku.

„Brabeniště!“ vykřikl mladší bratříček s anime očima.

„Koukej na to,“ zabodl se otec pohledem do sestry s různobarevnýma očima. „Ta tvoje neposednost nakazí celou rodinu jak syfl.“

„Jdu za babi Anjou do děčka,“ oznámila rebelantka, načež za sebou skutečně práskla dveřmi.

„Tak se k tý kočičí babce z děčka přestěhuj!“ zařval za ní otec a musel vypít celou lahev piva, aby si znovu zklidnil pochuchané nervy.

„Tati, fo je to febevažda?“ zeptal jsem se bez jakéhokoliv citu pro čtení situace.

„Sebevražda?“ vyjel otec. „Vždyť víš, co je to sebevražda — sebevražda znamená, že se odsud kurva nadobro zdekuješ.“

Vtom matka, kterou umělec svým hulákáním vytrhl z odpolední dřímoty, křikla: „Zas už těm děčkám vymýváš mozky, nech je na pokoji!“

Když jsme zmizeli na dvorku, abychom se podívali, jak se daří brabencům, matka řekla:

„Nemůžeš takhle mluvit, jsou to děti, prokristapána!“

Otec byl v šoku. Představoval si, že jsme dospělí a že on je naopak jedno z dětí. Možná si myslel, že pokud do nás natluče dost anarchismu, nějaké jeho semínko se nám uchytí na dně duše a taky z nás vyrostou velcí revolucionáři.

„Vychováš z dětí podivíny, ostatní z nich budou mít bo-xovací pytel.“

„Vychovám z nich nezmary. Děti by se navíc neměly podceňovat, chápou všechno.“

„To je právě ten problém, že chápou všechno.“

„Moje děti jsou vnoučata neurochirurga —“

„Teď tě vážně nevydržím poslouchat, padám únavou.“

HYPNOTIZÉR

Pochopitelně jsme věděli, že matka neodjela na žádné prázdniny na Kanárské ostrovy, ale do rehabilitačního centra na terapeutické cvičení. Zůstali jsme v otcově péči, takže jak to všechno dopadne, bylo naprosto nevyzpytatelné.

Měl jsem jen dva kamarády: otce, který se mnou vzadu na dvorku občas hrál fotbal, a sestru s různobarevnýma očima; ta si jako jediná z nás okamžitě našla přátele i mimo domov, což byla napůl kriminální činnost!

„Venkovani jsou nevzdělaný, úzkoprsý, předpojatý, rasistický bytosti zcela bez fantazie,“ varoval nás otec, ale sestra ho neposlouchala. Neustále páchala přestupky, které vedly k domácímu vězení — bez dovolení chodila na hodiny náboženství a o tom, jak to u nás vypadá, vykládala sousedům. V růžové ledvince s obrázkem koně nosila mince, která našla kdovíkde, dětem na dvorku se chlubila, že si za ně jako dospělá koupí letadlo a přestěhuje se do Hollywoodu, brebentila o babičce, která žije ve skleněném paláci, kde se s tiárou ozdobenou drahokamy koupe ve vaně se zlatými kachnami. Děti nejspíš došly k závěru, že jsme pěkně zazobaní. Jedno přišlo čmuchar i k nám domů a z otcovy pracovny ukradlo štětec vyrobený z žíní prérijního koně. Anebo jeden štětec záhadně zmizel, a kdo jiný ho mohl sebrat než sousedovic děčko? Skutečné peklo se nicméně rozpoutalo, když otec ztratil sešit, v němž měl zapsané své geniální myšlenky.

„To cikáně šlohlo i ten,“ klel a házel kolem sebe věcmi.

Když se ho pak jasnoviděcká sestra zeptala, proč by dítě kradlo jeho poznámky, otec bez mrknutí oka odpověděl:

„Není to žádný dítě — je to čaroděj.“

Hned vzápětí mi nějaký romský kluk na pískovišti nabančil tak, že se mi spustila krev. Otec si na hlavu narazil svou vojenskou helmu, do jedné ruky popadl samurajský meč, druhou chytil mě, dorážoval ke dveřím nepřitele a zazvonil na zvonek.

„Nechoď mi sem pořvávat, nejsou na tě zvědavěj,“ odpověděl jeden chlap na otcova obvinění a za chvíli už tam stála celá rodina a vykládala, že její děti nikoho nebijí, a jestli ano, tak proto mají taky důvod.

Otec si možná spočítal, že pokud romskou rodinu požene k soudu, za chvíli bude mít na krku celý klan. Byl čas jednat napřímo. Pomstil se tak, že znepřátelené rodině čmajzl telefon. Romové mi na oplátku ukradli nové horské kolo, na což otec zareagoval tím, že pachatelům propíchl gumy u jejich lady.

V tomhle bodě si snad i umělecký malíř uvědomil, že si zahrává s našimi životy. Najednou jsme nesměli ven a schovávali se v našem činžáku jako Židé v obklíčení. Od rána do večera jsme měli zatažené závěsy, kvůli odstřelovačům jsme se nesměli pohybovat před okny. Denní program sestával z tréninku kopání do koulí, nejnovějším přídatkem k otcově výuce byla hypnóza. Postavil nás do řady a mumlal zaklínadla, která sám vymyslel, aby nás přivedl do transu a my si vybavili své předchozí životy. Spali jsme v obývacím pokoji na matracích a ještě ve dvě v noci se směli dívat na kreslené seriály—denní rytmus se úplně vytratil a otec si to uvědomoval. „Tady je to jak v blázinci,“ opakoval pořád dokola a řehtal se, až mu slzely oči, jako by bylo dobré, že náš domov připomíná psychiatrický ústav. Noci probděl a místo medvídky na spaní k sobě tiskl vzduchovku s puškovhledem. Ráno nás chtěl učit revolucionářské písně. *„El pueblo unido, jamás será vencido,“* halekali jsme, zatímco otec vařil rýži. Indiánské moučné palačinky alias caparty už jsme nedokázali pozřít, ale rýže dochucená kečupem naředěným vodou vyšla zhruba stejně

lacino. Nic jiného jsme tenkrát nejedli. Otec se pochechtával, že jestli spolknu ještě jedno jediné zrnko rýže, bude ze mě rákosník. Už mi začala žloutnout kůže, snad z nedostatečné funkce jater způsobené bídým stravováním. Jedli jsme rukama, dokonce i vývar jsme nabírali tenkými prstíky. A když jsme dojedli, prohlásil jsem: „Uftivě děkuji a kladím fe, vážený pade,“ a potom jsem se poklonil. Jasnovidecká sestra měla na starost průzkum a jednou dalekohledem zahlédla, jak si policie přijela pro otce zneprátelené rodiny, bůhví co provedl. Válka skončila stejně rychle, jako propukla.

Stěžoval jsem si na to, že mě ftvašlivě fvědí fadek.

„Máš v prdeli blechy,“ řekl mi otec. „Indiáni je léčili chilli papričkama.“

Potom začal kňourat i bráška a zadlouho už zadnice svědila i uměleckého malíře, ale teprve matka, která se vrátila z rehabilitace, nám všem okamžitě diagnostikovala nákazu roupy. Vypadala unaveně a ztrhaně, byla špatně naložená. V předsíni mezi botami ležely neotevřené obálky z úřadu pro vymáhání dluhů, všude se vršilo neumyté nádobí, špinavé ložní prádlo bylo roztahané po celém bytě, z lustru visela oběšená panenka, na koberci se válel rozbitý květináč a do obývacího někdo přitáhl vanu, ve které plavala kachna a nějaká špína, možná peří.

„Do hajzlu, sakra,“ křičela matka, „tady to vypadá jak ve fetišáckém brlohu! Mohl bys ses chovat trochu zodpovědně? Já ti taky nezabordeluju ty tvoje obrazy.“

Otec utekl do pracovny. Matka zavrtěla hlavou a povzdechla si:

„Do háje, to snad není pravda.“

„Mamidko,“ řekl jsem. „Deboj fe, já to tady ukvidím.“

„Jaký má uklízení vůbec smysl, když tu za vteřinu bude stejnej chaos jako předtím!“

Několik dnů po tomhle incidentu k nám sestra s různobarevnými očima pozvala věřící děti z náboženského kroužku a nadšeně jim představila otcův nový (sebevražedný) oltář i masivní oltářní malbu, která nám visela na zdi a otec na ni dočmáral Boží hlavu. Anebo to byl možná autoportrét. Kdyby byl otec jenom malíř, notorický pijan, schizofrenik, válečný štváč a Žid, ale kdepak—on chtěl být taky Ježíš. Bůh nebůh, v křesťanských dětech důvěru nevzbudil, a tak o něm všechno vyklopily rodičům.

Ráno byli u dveří lidi ze sociálky, ti obchodníci s bílým masem ve službách státu, jak otec o celé věci později vtipkoval. Stála tam neznámá úřednice, očividně záskok, a její mladší asistentka. Otec měl právě kocovinu a v panice ho nenapadlo nic jiného než se vydávat za matčina zaostalého bratrance, slintal a máchal rukou, to uměl, však celé mládí zobal léky a bezmála skončil hrobníkovi na lopatě. Pokud život dostatečně překročí hranici srozumitelnosti, zničehonic se promění ve zcela uvěřitelný. Mluvení zastala matka. Z pohovky si stěžovala, že od dětí dostala střevní chřipku, jenže podle otce byla lež možná až příliš důvěryhodná, a tudíž nevěrohodná, a tak ji vylepšil.

„Manželka je v požehnaném stavu,“ zažertoval.

„Nepovídejte!“ vyhrkla mladší úřednice a starší zareagovala zděšeným: „Dobrý bože, no potěš.“ Zírala na matku jako na levný špekáček, nejspíš si říkala, že chudí se množí jako králíci, takové prostředí a přijde do něj další potěr. „Bude div, jestli se ty děti dožijí dospělosti,“ předvíдалa ještě ve dveřích před svou kolegyní.

Rodičům nás pořád ještě neodebrali. A proč taky, byli jsme beznadějně případy, nemělo cenu do nás investovat.

Sestra s různobarevnými očima však stejně dostala týdenní arest za to, že si pustila pusu na špacír. Pod jhem

utiskovatelského psychotického režimu se u ní rozvinuly neuvěřitelné schopnosti přežití. Zatímco já začal žít tak, abych splynul s nábytkem, sestra pro získání neviditelnosti udělala přesný opak: stala se herečkou.

UNIVERZÁLNÍ SDĚLENÍ LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

I z otce se vyklubal herec. Anebo jinak – podle svého vlastního názoru byl vždycky mimořádně teatrální osobnost a jen náhodou se stal malířem, nikoliv divadelní hvězdou. Ještě na sklonku života sepisoval absurdní hry v beckettovském duchu. Jeden z dochovaných kousků vypráví o muži, který schovává svou matku pod pracovním stolem. Otec obvolával městská divadla a sliboval, že jim hru vcukuletu zašle k pročtení. Kopie neexistovaly, a protože umělec své hry tak jako tak sepisoval insurrealistickou technikou proudu vědomí, každé divadlo obdrželo spolu s doprovodným dopisem úplně jinou hru. Jablko nepadlo daleko od stromu ani v tom slova smyslu, že otec psal stejně jako já román o svém vlastním otci a manicky sbíral zdrojový materiál:

S úctou a díky Hesperii, psal umělec, jsem ve svém románu pojednávajícím o mně a mém otci dospěl do prosince roku 1973 a v souladu s naší telefonickou domluvou co nejuctivěji žádám, abyste mi o daném měsíci zaslali přesné informace: kdy jsem do nemocnice dorazil a kdy jsem odtamtud odešel i s konkrétními daty, popis zákroků, které mi byly provedeny. Tyto informace by pro mou knihu byly nedocenitelné.

P.S.: K nemocnici Hesperia pocituji obrovský vděk, protože díky ní jsem dnes schopný společenského fungování, přestože jsem se z ran uštědřených životem stále plně nezotavil.

Kromě náročné práce pisatele románů se otec vyznamenal i jako textař písní pro děti. Několik písniček si proklestilo cestu i na desku, pochopitelně pod pseudonymem. Vydal ještě jednu sbírku fejetonů a básní, kterou (věrný svému stylu)

pojmenoval *Na mě si nevzpomene ani vítr*. Na zadní obálku dal natisknout:

Mikko J. Tola, nar. 1954 v Helsinkách, tvůrce nového uměleckého směru v malířství a literatuře, takzvaného insurrealismu, bohém a anarchista, podporovatel svobodného humánního a humanitního uvažování, studoval malbu v Benátkách, Paříži a Spojených státech.

Navíc uspořádal svou předposlední výstavu, jejíž titulním dílem bylo: *My Hope Is My Death* (cena 75 000 marek). Do novín dal otisknout:

NUMEN ADEST!

Opojná etická výstava uměleckého malíře Mikky J. Toly alias Ringa v Galerii Komyi, od 11. 8. Bez tohoto zážitku tvůj život nemá cenu! „Univerzální sdělení“ rozdávané na výstavě má nepostradatelnou hodnotu!

Svému zubnímu lékaři S. Kamppilovi poslal otec „Malou vzpruhu jako předčasné vánoční dárek“ a „Pozvánku na výstavu a instrukce ohledně toho, jak se na ní chovat“. Babičce odešla fotografie otcova obrazu spolu s vánočním přáním, přestože byl červenec:

Přeju ti železné Vánoce, babičko Hilppo! P.S.: Skutečná Železná dáma žije sice v Londýně, ale to je drobnost! S pozdravem neurochirurgův nejmladší syn + rodina

Umělecká tvorba byla jediná věc, pro kterou se otec ještě dokázal nadchnout. Umělce a jeho činnost podle něj nešlo oddělit a nestačilo, že obrazy visely na stěnách v galerii – po celou dobu výstavy v ní musel být přítomný i sám malíř a pronášet proslovy. „Obraz je umělec zavěšený v rámu,“ prohlásil otec, přestože si jen stěží uvědomoval, že oním neopakovatelným uměleckým zážitkem, kterému se venkované přišli podívat, nejsou ani tak jeho malby jako spíš jeho osoba. A jestli si to uvědomoval, určitě z toho byl v depresi. Pár dnů

po něm doma nebylo ani stopy. Zdržoval se ve vyhnanství zadní místnosti galerie, kde z termosky chlemtal zelený čaj říznutý kořalkou.

Na zemi na chvíli zavládl mír. Otcovo nekonečné drmo-
lení a rámusení byly ty tam, pamatuju si na to ticho—bylo
tak absolutní, až mi z něj zvonilo v uších. Stejně si nejspíš
připadají děti, které prožily celý život uprostřed bombardo-
vání. Oblohu náhle nekřížují stíhačky, není třeba se chránit
(utíkat do krytu), schovávat se nebo se mít na pozoru—je
dovolené žít normální život. Matka mně a bráškovi ostříhala
vlasys „podle hrnce“, holky se dočkaly podobného stylu a po-
tom jsme vyrazili na pláž. Byl parný den, vzpomínám si, že
na břehu seděla bezruká žena a prsty si držela pahýl, který jí
trčel z ramene. Lízali jsme zmrzlinu a cestou domů šlápli do
pedálů; i já se naučil jezdit na novém horském kole koupe-
ném za Megeřiny peníze, z něhož jsme na přání sestry s růz-
nobarevnýma očima odstranili pomocná kolečka. Následující
den jsme utekli do několik kilometrů vzdálené Utry a domů
se vrátili v policejním autě.

Matka na nás nikdy nekřičela, nenutila nás do jídla, když
nám nechutnalo. „Manželka má svatou trpělivost,“ opako-
val vždycky otec. Na dvorku jsme hráli normální dětské hry,
skotačili jsme v lesících, potulovali se po temných sklepních
chodbách bytového družstva, k babičkám v našem činžáku
chodili na jídlo a bonbony. Nájemníci se tu neustále měnili
a my se ve smečce pokaždé přihnali ke dveřím a zaklepali
jsme, abychom se podívali, jestli v bytě náhodou nebydlí ně-
jaká nová stařenka, která by měla zájem darovat svůj starobní
důchod nám předměstským dětem alias budoucím ožralům.
Ve vchodu D, vedle bytu babky s kočkami, byly jednou dveře
dokořán a z koupelny do obývacího pokoje vytékala červená
tekutina, úplně jako by tam někdo převrhl plechovku s barvou.

V koupelně ležel muž – ruce mu bezvládně visely přes okraj vany jako malířské hadry.

Samozřejmě jsme taky povinně vyrazili na otcovu výstavu.

Matka už nedokázala jet na kole, a tak jsme se na místo dopravili taxíkem. V galerii visel jediný obraz, dílo zobrazující orlího boha Benaury, olej 1984, není na prodej. Stěny byly poseté pokyny do života adresovanými společností, například *Přijmi zodpovědnost za svůj osud* a *Pokud jsi moudrý člověk, změníš se*. V jednom rohu stála televize, v níž běžel film o tom, jak jediný surrealista na světě maluje obraz – tedy otec koleny roztírající barvu po plátně. Umělec vypočítával traumata svého dětství a na plátně mezitím vznikaly šmouhy. Na stole stála krabice jeho sešitů s básněmi a zápisníků, které byly volně k rozebrání, a vedle nich stoh listů a cedule:

TOHLE SI PŘEČTI, NEŽ UMŘEŠ, JINAK TVŮJ ŽIVOT NEMÁ CENU!

„Fo tam píšou?“ chtěl jsem vědět. Jasnovidecká sestra řekla, že otec text „obdržel telepaticky“, a potom se dala do čtení. Zvládl jsem vyslechnout sotva pár řádků, načež jsem sebral svůj list a složil z něj vlaštovku.

UNIVERZÁLNÍ SDĚLENÍ LIDSKÉ SPOLEČNOSTI

Staří Bohové nezemřeli, v našem vesmíru jich existuje 1800 včetně Dáblů. Dáblové tráví čas tvrdou dřinou, Bohové lenošním a energie se pohybuje mezi 2 miliony a 20 miliardami univerzálních jednotek. Nad vládoucím Bohem, Západu neznámým MIEM, se nachází tzv. ABSOLUTNO aneb ŽIVOT.

Člověk se nejprve narodí jako jakýsi přízrak na zelené, červené, žluté nebo modré planetě. Z této planety je lidská bytost spolu se svým já posláno odeslána na zem k fyzické zkoušce – duševnímu bojovému výcviku. Lidská bytost vracějící se na planetu nepotřebuje jíst, pít ani spát, pokud nechce, a získá manžela či

manželku, i když ne toho, s nímž případně žila na zemi, a smějí se milovat, ale nikoliv množit.

Bůh sudby Zera sice píše lidský osud, ale pouze rámcově a člověk sám rozhoduje o tom, jaký život bude žít. Bohové naopak rozhodují, jestli se dotyčný vrátí na svou domovskou planetu, kde bude věčně mladý žít lenivý, bezstarostný život prostý pozemských starostí, anebo nikoliv. Odsouzený jedinec smí vysvětlit důvod svého jednání, což ale na rozsudek nemá žádný vliv. Nejhorší prohřešky, které může člověk na zemi napáchat, jsou tzv. zločiny proti lidskosti: pošlapávání lidské důstojnosti, zákeřnost, šikana, ponižování, falšování úředních dokumentů. Drobná krádež, pijáctví, popřípadě smilstvo se za zločin nicméně nepovažují, pokud neškodí někomu jinému.

Na rozdíl od současných náboženství zmínění Bohové k člověku skutečně hovoří, pokud se jich na něco zeptá, a navíc jazykem, jímž dotyčný vládne. Bohům není třeba děkovat ani je nijak zvlášť uctívat, stačí, když je člověk spravedlivý a upřímný, potom mu i oni budou věrní, budou mu sloužit a pomáhat. Pravda je následující: každý chce žít. Obvykle trvá i pět milionů pozemských let, než ABSOLUTNO poskvrněnému člověku dovolí splynout se vším věděním a bytím. V tak krátkém textu je nemožné představit všechny mé znalosti o našem vesmíru, ale zájemcům rád odpovím na dotazy. Neboť i já chci při zpáteční cestě na svou planetu žít ve shodě se sebou samým, s Bohy a Vesmírem.

Cestou domů nám matka koupila kornout zmrzliny a já ji zhltnul na posezení, ještě než si sestry stačily dvakrát líznout. Večer jsme se dívali na videokazety, jedli matčiny skořicové rolky, vyčistili si zuby, přečetli pohádku a šli spát.

A potom, někdy těsně nad ránem, k nám stěnou obývacího pokoje vrazil tank. Z tanku se vyhrabal od pohledu zpitý voják se vzduchovkou v jedné a zápisníkem (návštěvní knihou z výstavy) zastávající funkci válečné bible v druhé ruce;

bojová helma mu napůl spadala do přimhouřených očí, ústa měl zkroutená v úšklebku a po bradě mu stékaly slinty, když zasípal:

„Kukůůů, děti! Táta je zase doma! HAHAAH!“

Vzbudil jsem se za tmy nad ránem, rodiče byli ještě vzhůru, ze stereorádia vyřvávala hudba, *krásný veselý motýlek chutná nektar kvítí*.

Doma to bylo jako v udírně, oči jsem měl od kouře úplně napuchlé a i s rozsvíceným světlem jsem skrz slznatou mázdu viděl jen zrnění připomínající plískanici. (Sami jsme si to neuvědomovali, ale sousedé říkali, že smrdíme jako chodící vajgly, páchlo nám nejen oblečení, ale i vlasy, kůže, nehty; celý člověk zkrátka smrděl zažraným cigaretovým kouřem.)

„I love you... I'll always love you... ever and ever... I need you... I love you... Jsi můj maják, chci ti sloužit, péct ti chleba, chci ti péct koblížky.“

Dál jsem to nevydržel poslouchat. Zhasl jsem lampičku a zkusil usnout, rukou jsem nahmatl kartonové nožiky, které jsem měl pod matrací, bylo jich celkem dvacet.

Když jsem se ráno vplížil do obývacího pokoje, abych si pustil pohádky, pod skleněným stolkem tam se žvárem v puse vyspával otrhaný přerostlý permoník. Z malířových vytřeštěných očí číselo kocovina. K bulvám mu přilnula jakási opilecká pavučina, pod níž byla vrstva zaschlých slz (neodtruchleného smutku). V očích zářilo několik prasklých žilek jako upomínky nejčerstvějších příkoří a na dně sítnice ležela kostra zlomeného člověka. Na otcovy oční bulvy naložené v láku vzpomínek bylo nemožné zapomenout. Později jsem je vídal i v očích cizích lidí, a to jsem se v těch dobách lidem do očí příliš nedíval. Musel jsem hledět mimo ně, předstírat roztěkaný pohled.

LOŽ PŘÍZRAKŮ

Starší sestra šla oznámit otci, že kritik už je v obývacíku, otec prý zaspal.

„Ty obrazy jsou celkem temné,“ vykládal chlapík a srkal kávu, kterou mu jasnovidka připravila.

„Tyhle?“ zeptala se sestra s různobarevnými očima. „Ty nejsou temný, ty jsou celkem legrační.“

„Obrazy v sobě kloubí kom-po-nen-ty nostalgie a krásy,“ dodala malířova malá agentka. „Záměrem vůbec není, aby se všechna díla líbila, ale aby v mozku pozorovatele vzbudila aktivitu.“

„No, vy jste ještě děcka, ale mně ty obrazy přijdou děsivé.“

„Chudáčku,“ pokračovala mladší sestra, „vůbec nic netušíte. Kdybyste tak viděl tátovu duši.“

„Vážně? A co v ní je?“ vyhrkl kritik. V našem bytě panovala prapodivná atmosféra, a tak si možná na moment skutečně pomyslel, že žačka prvního stupně bude znát odpověď – a kdo ví, třeba ji i znala.

„Příliš osobní otázka,“ zabručel otec, který se vynořil zpoza rohu. „Anebo dceřino ve své podstatě správný prohlášení doplním následovně: mám čtyři děti a nemocnou ženu, takže se mi dvakrát nechce malovat sluníčkový obrazy.“

Kritik na otce zíral, jako by chtěl říct, co za bláznů si pořídí čtyři děti! Otec už tam stál v plné polni, a tak muži rovnou nasedli do taxíku a vyrazili do prostor výstavy.

Článek vyšel za týden v sobotu a nebyl ani tak povznášející, jako spíš pravdivý. Otec tou dobou přestal brát léky, takže kritiku samozřejmě odvrhl. Bylo to nepochopitelné. Museli jste se ptát: „Proč?“ Léky ho přece držely alespoň v jakž takž

rozumných mezích. No, psychiatrická medikace byla podle otce chemický sajrajt, „svěrací kazajka, pomocí který se společnost snažila zdusit pravý lidství“ a kdovíco ještě. V protireakci se stáhl z oblasti malířského umění a plně se uchýlil ke své záložní zbrani: psaní. Rozkřikoval se, že spisovatel musí život zakusit křišťálově čistý, aniž by ho oblbovaly prášky, a své stavy kompenzoval pitím (a v kořalce se doslova utopil). Anebo byl alkohol možná jen umělcovým beznadějným pokusem o sebespásu, bójkou, která zabraňovala tomu, aby klesl do hlubin, do říše netvorů.

„Hádejte co,“ řekl otec, když noviny s kritikou polil terpentýnem a teatrálně je spálil, „právě mě napadla taková divná věc, že bych chtěl jít teďka s dětma ven.“

„Půjdeme na hřiště, jo?“ ptala se sestra s různobarevnými očima. „Jééé da hviště!“ kvílel jsem i já.

„Na žádný hřiště, ale lovit fašisty,“ zvolal otec a pohrával si s vystřelovákem.

Matka z ložnice jako nefalšovaná institucionalizovaná pacientka zaskuhrala, ať jdeme s tátou na výlet, sama prý zůstane ležet, má teplotu.

Na dvorku nám otec oznámil, že došlo ke změně plánu. Večer s A. Halonenem vyrazil k zubaři S. Kamppilovi (zuby měl jak řádku v kuponu do loterie) a taky si v nákupním centru potřeboval koupit „sud piva“. Jako protislužbu každému z nás partyzánů přislíbil vlastní pytlík sladkostí, sice byl švorc, ale „však on nám je ten prodavač dá, když si s ním trochu promluví“.

Cesta do obchodu byla vyloženě šílená. Otec čenichal kolem jako kokršpaněl na lovecké výpravě a my ho museli neustále přivolávat zpátky. V křoví se plížili venkovani, na větvích skřehotaly vrány, stín vrhaný borovicí byl kradoucí se vrah, holčička, která mu v podchodu zírala do očí, zase

špionka vyslaná blázincem, v momentě, kdy jsme dorazili na parkoviště obchodního domu, zrovna zapadalo purpurové slunce, což nepochybně věstilo otcovu brzkou smrt, a když před obchodem procházely ženy v krvavě rudých sukních, otec zasípal, že si je oblékly kvůli jeho hříchům. Krátce řečeno: celý svět existoval jedině proto, aby ho trýznil.

Venku, s plným pytlíkem bonbonů v ruce, jsem zničehonic začal hopsat jako pomínutý, ale to byla chyba.

„Není žádný důvod se radovat,“ zavrčel otec. „Hned nech toho dětinskýho poskakování!“ A krátce nato: „Teď bulíš?“

Pak na odlehlou stranu jinak pustého parkoviště obchodního domu vjela červená lada. To už bylo příliš. Otec zbledl jako stěna a vyhrkl: „Vidíš, teď si nás kvůli tomu tvému vyvádění všimli.“

„Kdo?“ zeptala se starší sestra zmateně.

„Blázni,“ zaskučel otec a těkal očima kolem. „Bůhví co tu kolem běhá za pošuky.“ Potom holky poslal pro pivo, však ho známá prodavačka prodá i dětem.

„Tati,“ namítla starší sestra, „vždyť už jsme pivo koupili.“

Na tom nesešlo – a najednou jsme museli jako o život prchat před zabijákem v kapuci, což byla hra, která nás vyděsila k smrti. Doma jsem se vrhl matce do náruče a plakal jsem:

„Mamidko, já nechfi umvít, mamidko já nechfi umvít!“

„Mikko, co to má sakra znamenat?“ ptala se matka. „Co se to tam venku zatraceně zase stalo?!“

Otec utekl k sobě do pracovny. Dřepl si do rohu mezi plechovky s barvou, zjevně zcela zachvácený panikou, a obracel do sebe jedno pivo za druhým. Nakonec se víceméně uklidnil, připlížil se ke mně a řekl:

„Synku, víš přece, že pláč je chlapova základní povinnost.“

Důkladně si přihrnul z lahve a dodal: „Anebo v mém případě pláč obvykle vypadá tak, že ho zadržuju.“

Matka musela otci udělit „zákaz hraní venku“. A otec se podvolil. Manželka byla jeho životní pojistka, pod pantoflem se mu žilo dobře. Později se ukázalo, že domnělý vrah byl místní kostelník. Otcovo letadlo s konečnou platností řídil slepec, bojový křižník *Bismarck* plul nazdařbůh, bez kapitána.

HYSTERICKÉ OCHRNUTÍ

S nadcházející zimou se blížil taky rok 1989 a den popravy nacistického důstojníka, což mělo na otce ten dopad, že s vystřelovacím nožem dokonce už i spal. V náprsní kapse vždycky nosil tužku a papír – nikoliv proto, aby si dělal poznámky, ale aby mohl v případě pohotovosti sepsat závěť.

Otec, matka a Platýs spolu s výběrem dalších známých sedávali v kruhu v obývacím pokoji a všichni kouřili. Diskuze, chichotání, poslech gramofonových desek a zpěv pokračovaly až do ranních hodin bez ohledu na den v týdnu. Otec v podstatě neodcházel z domu (jako by byl ve svém bunkru v bezpečí před svým jediným skutečným nepřítelem).

„Zas je slyšíš?“ zeptal se ho Platýs jednou večer u nás v obýváku.

„Koho jestli slyším?“

„No ty hlasy.“

„Já nic neslyším,“ lhal otec.

„Aha,“ Platýs na to, „no to je dobře.“

„To teda rozhodně není. Je depresivní, že člověk dejchá, když by úplně klidně mohl bejt mrtvej.“

„A co říkáš na tohle? Věděl jsi, že dřívější pokus o spáchání sebevraždy desetkrát zvyšuje riziko, že to zkusíš znova?“

„Tak to jsou dobrý zprávy! Pro jednu taky dobrá novina! Zjevně držím rekord jak v počtu pokusů o sebevraždu, tak i v množství léků, který jsem během nich spořádal. Za ty roky jsem to zkusil dvacetkrát. Dávka pilulí byla podle klasický medicíny naprosto nemyslitelná, po takový musí člověk zaručeně umřít. Za to, že jsem nenatáhl brka, ale nemohl nedostatek

prášků — jistý osoby měly klíče od mého bytu a z mně neznámého důvodu tam občas chodily.“

„Třeba jsi nechtěl umřít.“

„Kdybys znal moji matku, pochopil bys, proč jsem smrt považoval za nutnou.“

„I to je možný,“ připustil Platýs.

„Jednou jsem z lékařského hlediska skutečně umřel. Začalo mi zvonit v uších, všude bílá mlha, a na prsa mi s hrozným duněním dopadaly rány, napadlo mě, jestli nejsem v mučírně. Nahodili mi srdce a katetrizovali mi ho skrz ruku. Nastavili mi ho na nějaký rytmus, který je i teďka úplně na hovno. Doteď, když si jdu lehnout, vím, že jsem naživu, protože mi zvoní v uších.“

„Aha,“ odvětil Platýs, „mně připadáš jako dítě, co si hraje na schovávanou, ale ještě nechápe její pravidla. Vždycky se ukážeš tomu, kdo tě hledá.“

„O tomhle jsme přece mluvili. Já si vždycky vyberu cestu, kde je největší riziko, že mě přejede auto.“

„Jo, ale kdybys teď v hlubokém přívalu beznaděje spolkl hrst prášků a umřel v ústřední nemocnici, ve skrytu duše bys chtěl možná přece jenom ještě žít, i když jsi se ve zbrklosti právě zabil.“

„Přemejšlel jsem, že bych skočil z mostu.“

„U pádu z výšky existuje nebezpečí, že to přežiješ.“

„Tak bych se teda oddělal práškama, abych toho pak zpětně nelitoval.“

„Ano, hlubokej strach z lítosti, to je taková dětská pojistka před smrtí, co tě drží při životě.“

„To se pleteš! Při životě mě drží láska k mojí ženě — a stejnou měrou i k dětem.“

Matka se dobelhala z ložnice do obývacího pokoje, opírala se přitom o zeď, a prohlásila:

„Mně ty tvoje sebevražedný kousky nepřijdou vůbec srandovní, jsou zatraceně dětinský.“

„Tak netrucuj,“ domlouval matce Platýs a potom jí taky přišel diagnózu: prý trpěla hysterickými záchvaty, které vyústovaly v ochrnutí. I teď u ní probíhal záchvat! Když se matka zeptala, co tím psychiatr propánakrále myslí, Platýs vyčetl její symptomy a přirovnal ji ke klasické pacientce S. Freuda a J. Breuera, předchůdkyni všech hysteriček Anně O. Jinými slovy se matce pokusil říct, že problém tkví v místě mezi jejíma ušima.

„Krucí, to jsou blbosti,“ zavrčela matka a odešla bratříčkovi přečíst pohádku na dobrou noc.

I otec měl za to, že diagnóza vyslovená opilým šovinistickým psychiatrem smetla ze stolu závěry expertů v oboru, podle uměleckého malíře pseudolékařů: pokud by totiž Platýsova prognóza byla pravdivá, matka by nakonec přece jen nemířila z nemocničního oddělení do hrobu jako její zesnulé sestřenice.

Otec s pohvizdováním přirážoval do kuchyně a vrátil se s pivem v ruce, postavil si stoličku doprostřed místnosti, usedl se na ni, otevřel lahev zuby a řekl:

„Už jsem ti mimochodem vyprávěl o tom, jak se mě nověj manžel mojí matky nedávno pokusil shodit ze srázu?“

„Sakra, už žádný rodinný historky,“ zabručel psychiatr. „Tuhle jsi vyprávěl minimálně desetkrát.“

„To je dobře,“ otec na to, „alespoň se v tom neztratíš. Takže advokát, ožralej jako doga, mě zničehonic popadl. Říkám mu ‚Koukej mě pustit, příteli‘ a brzy jsem prosbu zopakoval ‚Mohl bys mě pustit?‘. V tu chvíli se mě pokusil strčit z okraje verandy do rokle. Bratři ho ode mě násilím odtrhli. Po návratu domů jsem sepsal oficiální stížnost Svazu advokátů, abych se jich zeptal, zda je podle nich ublížení na zdraví chování vhodné pro právníka.“

Otec zhluboka upil a pokračoval:

„Bratři stáli hned vedle, takže celou tu potyčku viděli, ale pak vypověděli přesnej opak toho, co se seběhlo. A moje matka? Její nenávisť jsem nikdy nepobral. Odmala toužím jen po vřelosti, a čeho jsem se od ní dočkal? Chladu. Já jsem tak zatraceně citlivej, že vůbec nesnesu příkoří, nesnesu ani špetku nespravedlnosti, nesnesu nic.“

Potom umělec zčistajasna ztichl. Platýs na závěr jeho řeči nijak nezareagoval. Nejspíš začal klimbat. Nakonec otevřel pusku a se zíváním prohlásil:

„Tak takhle to teda bylo.“

„Co mlčíš jak zařezanej?“ zabručel otec.

„Máš moc vypito.“

„Se mnou alkohol vůbec nic nedělá,“ rozkřikoval otec a s těmi slovy se obličejem napřed zhroutil na podlahu.

Způsobil při tom strašlivý rámus, matka se dobelhala do obývacího s knihou se zohýbanými rohy v podpaží a zasyčela: „Buďte do prdele potišejc!“ Potom znovu odešla uspat brášku.

„Alkohol by ti mohl pomoci na ty tvoje nervy,“ řekl Platýs matce, když se krátce nato vrátila s čerstvě zapálenou cigaretou v ústech.

Matka se osvobodila z okovů kojení, a tak si vždycky, když se jí podařilo uspat děti, otevřela pivo. Ulevilo jí od bolesti v nohách, a v naší bohémské domácnosti navíc pro úzkoprsé moralizující mýty o mateřství nebylo místo.

Když se však posadila na pohovku s lahví piva v ruce, psychiatr změnil názor.

„To už piješ druhý pivo?“

„Chlapi se upíjej k smrti a je to v pořádku, ale ženská je hned alkoholička a narkomanka, když si dá dvě piva?“ zeptala se matka.

„Matky smejí pít, o tom žádná,“ odpověděl Platýs. „Jenom ne moc.“

„Teď z pana psychiatra hovoří kořalka, asi krapet přestřelil.“

Otce nejspíš mrzelo, že se nemluví o jeho duševních problémech, a tak začal druhým skákat do řeči. Chtěl jim vyprávět o tom, co se mu stalo v pěti letech. Na dětském hřišti za jeho matkou, Megerou, přišla jakási bezdětná dáma a zeptala se, že když bylo babičce tolik přáno a narodili se jí tři chlapci, zatímco jí samotné žádný, nebyla by babička tak strašně hodná a jednoho jí neprodala? A jedno své dítě Megera dokázala prodat vždycky, synka Mikka. Ženy se jenom nedohodly na ceně.

„Hamižnost mojí matky se mi stala zkázou,“ vykládal otec.

Já a sestra s různobarevnýma očima jsme se příběhli zeptat, jestli by nám páni filozofové nezazpívali písničku na dobrou noc, načež matka zabručela, ať hned upalujeme do postele.

„Veselé děti,“ poznamenal psychiatr. „Život s nima ještě nezamával.“

Později téhož týdne, mohl to být čtvrtek, ale komu by na něčem tak bezvýznamném jako datum záleželo, přišla psychiatrova manželka, aby svého muže-alkoholika odvedla domů, a vyloženě ji zarazilo, když jí sestry skočily do náruče a začaly ostošest brebentit, přestože ji stěží znaly – byly nadšené, že si jich nějaký dospělý taky jednou všímá a mluví s nimi. Návštěva odtáhla matku do předsíně, aby si s ní promluvila o našem svěření do péče.

Do jaké proboha péče? Finsko byl policejní stát, v němž panovala tvrdá disciplína, ale doma mezi čtyřmi stěnami si člověk ještě mohl dělat, co se mu zlíbí, nikomu do toho nic nebylo.

„Ale ano, společnost nese zodpovědnost,“ namítla žena, „zvlášť za děti.“

„To máte na mysli sociálku?“

„Myslí to dobře.“

„Slyšels, Mikko, sociálka to myslí dobře!“

„Cože?“ zařval otec, aniž předtím zaslechl jediné slovo.

„Máte tady příšerný chlívek,“ pokračovala žena. „Musím se vás zeptat úplně napřímo, jestli vám nemůžu nějak pomoci.“

„My žádnou pomoc nepotřebujeme,“ ohradila se matka. „A sociálka se neodváží nic podniknout. Bojí se Mikka – i já bych se bála.“

To jí přišlo tak vtipné, že se hystericky rozchichotala. Vtom se jí podlomila noha, ztěžka klopýtla a skoro vletěla hlavou do skleněné vitríny. Když se znovu bezpečně opírala o zeď, obrátila se směrem k obýváku, kde muži leželi na podlaze jeden na druhém, bůhví co dělali, snad zápasili, a křikla:

„Mikko, jak jsi to říkal? Co že to uděláš těm socanům?“

„Co?“ zasípal otec a po čtyřech se doplazil do předsíně jako raněný voják.

„Vážně mi můžete kdykoliv zavolat,“ naléhala psychiatrova manželka.

„Děkuju, ale my si poradíme.“

Otec v předsíni vytáhl z krabičky cigaretu, položil si ji do dlaně ušpiněné od kapek barvy, rozmačkal ji na kousky a zabručel:

„Tohle udělám. Takhle s nima zatočím.“

FILMOVÉ PÁSKY

Otec ležel rozvalený v křesle s nehty nalakovanými načerveno a pil, zatímco dokumentarista A. Halonen ho bůhví pokolikáté žádal, aby vyprávěl, proč přišel do Joensuu a proč se stal malířem.

„To kvůli tomu, že moje zazobaná matka Megera mě v dětství nechala v závěji na mrazu, aby ze mě vyždímala citlivost a zdrtila mě.“

„Dělejte přestávky,“ vybízel ho A. Halonen. „Mluvíte moc rychle.“

„Jasně,“ odvětil otec, upil piva a pokračoval:

„Ať si divák – anebo vy sám – zkusí představit situaci, kdy si na vás ve dvou letech zasedne celá vaše rodina. V sedmi jsem se odmítl ládovat švýcarskými párky, načež mě matka zamkla do předsíně, kde bylo pět pod nulou. Bez pořádného oblečení jsem utekl ven na mráz, tam bylo mínus dvacet, v ponožkách jsem oběhl dům, dorazil k hlavním dveřím, abych zazvonil –“

„Přestávky!“ křikl A. Halonen.

„Éééé...“ vyhrkl otec a převrhl na sebe lahev s pivem, načež dokumentarista zaklel, že z toho zatraceně nic nebude, když je umělec myšlenkami kdovíkde.

„Soustřeďte se, nebo jdu domů.“

„Jen poslouchejte, teď se soustředím,“ řekl otec a vyndal si z lednice nové pivo. „Zapněte kameru a všechno vám vypovím do posledního slova.“

A pak se dal do vyprávění.

Následujícího večera otec zavolał A. Halonenovi a chtěl okamžitě vidět pásky s nahrávkou. Domluvili si schůzku

v Halonenově studiu, otec tam odjel taxíkem. Dovnitř přivrávoral opilý jako doga, dlouhý kožený kabát za ním jen vlál, popotahoval z cigarety a po chvíli sledování videa zpod kabátu vytáhl meč, výhružně s ním mával a požadoval, aby se veškerý záznam zničil.

„Takže chcete s natáčením přestat?“ zeptal se A. Halonen.

„Nechci přestat,“ řekl otec. „Ale materiál, kterej jsme až do týhle chvíle natočili, se musí zničit.“

„Já nic ničit nebudu,“ odvětil dokumentarista.

„Všechno natočenej materiál se musí okamžitě spálit!“ vrískal otec a mával mečem.

A. Halonen si nakonec odfrkl, že tedy skončí s celým projektem, pokud se má věc takhle a otec sem chodí dělat humbuk.

Otec ve dveřích ještě zařval, že pokud Halonen pásky nespálí, on dává celému projektu vale.

Potom zastrčil meč do pochvy pod kabátem a zmizel ve tmě jako nějaký noční mstitel. Dokument, který se o něm natáčel, nikdy nevyšel.

KDYŽ VEŠKERÝ ROZUM VEZME ZA SVÉ

Otec chlatal celý víkend, a když se v pondělí brzy ráno konečně ukázal doma, vypadal, jako by se vrátil z války. Sestra s různobarevnými očima ho překvapila ve dveřích a vyhrkla:

„Tati, proč máš obličej od krve?“

Otec se vlastního dítěte polekal k smrti, vyjekl: do prdele, takhle děsit chlapa, co je chabrus na srdce!

„To nedělej, pokud si nechceš vzít na triko smrt vlastního táty.“

Potom pohlédl do zrcadla v kuchyni.

„Jo tohle, to není žádná krev, to je kečup,“ řekl a dovrávoval k sobě do pracovny, kde s kanadami na nohou upadl do opileckých mrákot. Když se pak zhruba v poledne stále ještě opilý probral z kómatu, začal s pitím nanovo. Pil celý den, aniž dokázal vysvětlit proč. Důvod byl ale jasný i matce. Otec pil, *protože pít musel*, což je ta nejlepší definice alkoholika, jakou jsem kdy slyšel.

Když matka později zkusila zjistit, co se jejímu manželovi přihodilo s obličejem, otec odpověděl, že o událostech předchozího měsíce nemá ani ponětí, a ještě se tomu zasmál.

„Fajn,“ manželka na to, „takže mi nechceš říct, co se stalo.“

„Vždyť už jsem ti to řekl, nic si nepamatuju. Možná mě zmlátili, možná mě přejelo auto.“

Snad i z tak lidského důvodu, jakým byla touha po společnosti a strach z osamění, matka (otcův jediný mezilidský vztah) navrhla, aby už nechodil do baru. Taky bylo třeba hlídat, že ten pitomec neskočí z mostu nebo skutečně nepadne pod auto. Ale otce to táhlo ven a vtípem dne bylo, že

si vyrazil hledat místo k pohřbení. O žádný klasický hrob ale nestál.

„Můj popel se musí rozptýlit do větru,“ odrecitoval básník, jako by byl smrtelně nemocný, „a na náhrobní kámen —“

„Nemůžeš před dětma mlít o těch svých sebevraždách!“

„Taťko,“ zakřičela sestra s různobarevnýma očima z pohovky, „nefunguje telka.“

„Ticho!“ houkl otec. „Tedka mluvím já.“

„Televife defuguje,“ přidal jsem se.

„Tedka mluvím já, TEĎ-KA MLU-VÍM JÁ,“ zařval otec. „Já tyhle křížový výslechy nesnesu. Zblázním se tady.“

Pak vyrážoval ze dveří, aniž řekl, kam jde nebo kdy se vrátí. Matce podobné kousky, kdy otec zmizel neznámo kam, moc vtipné nepřipadaly a nejspíš nechápala, že život je pro jejího manžela agonie. Dokonce i svým pijáckým kumpánům, které stěží znal, otec vykládal o tom, že ve skutečnosti byl tady na Zemi jen na rychlé návštěvě, ale umění oddálilo den jeho popravy. Vyhazovači řekl, že tu trčí jedině proto, aby se dozvěděl, kdo na něm spáchá atentát, barmanovi, že žije jen tak natruc, aby z toho jeho nepřátele rozbolela hlava. Prodavači hotdogů tvrdil, že necílí na dlouhý život, ale jde mu o kvalitu, náhodnému kolemjdoucímu, že co si pamatuje, každý den svého života přemýšlí o sebevraždě. Taxikáři pověděl, že na smrt čeká jako na výhru v loterii, a přece žije naplno a užívá si každý okamžik. Nám dětem v hodinách těsně nad ránem oznámil, že je hrozně pochmurný člověk a nám že bude ve seleji, až se vrátí na svou planetu. Ve spárech kocoviny líčil svému zubaři, že už chce umřít, že přestal i jíst a v budoucnu hodlá přežívat jen o pivu. A kdovíco ještě. Můj otec byl natolik nedůvěryhodný vypravěč, že z ničeho, co komukoliv řekl, nelze o čemkoliv vyvozovat jakékoliv závěry. Až na jednu věc, v níž se mu podařilo vypéct úplně všechny. Jeho osudem bylo

zemřít mladý, ale koneckonců už to doklepal do úctyhodného věku čtyřiatřiceti let. Jak to pro všechno na světě udělal? No, měl zkrátka kliku jako hrom!

Otec se zase jednou brzy ráno vrátil ze svého výletu, a když zhruba kolem druhé odpoledne vstal, došel k lednici, zuby si otevřel lahev piva a prohlásil:

„Všechno je na hovno, můj život je nepopsatelná sračka.“

„Jo? Tak s tím něco dělej!“ zavrčela matka a nás děti vyhnala do děčka, abychom se najedli u kočičí babky. „Uvědomuješ si, jak mě to uráží? Vždyť celou dobu mluvíš taky o mém životě.“

Otec zopakoval, že je všechno na hovno, a matka na to, proč ani necekne, proč vždýcky zmlkne, proč jí neřekne, co mu je, však ona ví, že není takový tvrdák, jakým se dělá, navenek hraje drsného, ale ve skutečnosti je na rozsypaní.

„Všechno pramení z toho, jak komplikovaně a zmatečně je moje osobnost uspořádaná,“ vyhrkl otec najednou. Dle vlastního názoru byl natolik jazykově nadaný a mazaný, že dokázal vyprodukovávat nekonečné texty – včetně bezvýznamných hovorů – a přeskakovat od jedné věci ke druhé s takovou rychlostí, že „protivník nevěděl, která bije“. Jeho spletitý systém způsobů odvedení pozornosti byl natolik mistrný, že pokud jste překonali jednu překážku, zastavila vás druhá, a pokud jste se dostali přes třetí, přišla čtvrtá a pátá a těmihle figly umělecký malíř lidi nakonec připravil o schopnost vycítit, kým doopravdy je. I jeho dílo bylo jednou z jeho ochranných zdí. Za ní se skrýval úplně jiný člověk, který neměl žádnou možnost žít a nemohl vystoupit do popředí, muž, jenž byl ostatním úplně neznámý. Matka odpověděla, že ona svého manžela zná, minimálně lépe než kdokoliv jiný, protože s ním žije.

„Bylo by ti mnohem líp s nějakým obyčejným chlapem,“ sténal otec.

„Jak to můžeš vědět,“ odpověděla matka. „S tebou je život alespoň zajímavější. A že těch, co by mě chtěli, bylo, ale já si vybrala bojovníka.“

„Ale co když jsem skutečně patologické lhář, co když je všechno, co říkám, lež?“

„No, to nemůžu vědět.“

„Nikdo mě nezná,“ pokračoval otec melodramaticky. „Já jsem to mystérium, který nikdo —“

„Hele, já tuhle tvou nekonečnou hru na záhadného teďka nevydržím, nemám na to sílu,“ odsekla matka. Byla úplně vyčerpaná, na nic se nezmohla, v jejím nitru neustále zuřila neutichající panika, celé její tělo vřelo, ale kvůli dětem musela předstírat zdraví, i když neměla na nic sílu.

Otec na to, že i on by si hrozně moc přál děti před tím vším uchránit, a kdyby to bylo v jeho moci, sňal by bolest z veškerého člověčenstva. Poslední slovo bylo obtížné, a tak udělal chybu ve výslovnosti.

„Seš opilej,“ povzdechla si matka. „Jsou tři odpoledne a ty seš opilej.“

„Nejsem opilej.“

„Ale jo.“

„Já neumím být opilej,“ odpověděl otec.

Byl z těch, kteří dlouho cítí křivdu, a tak trucoval celý den, dokud chvíli předtím, než byl čas na pohádku před spaním, nevrátil do dětského pokoje. Bylo na něm vidět, jak se sebral, a snažil se držet zpřímá, když prohlašoval:

„Chlape označej za ožralého alkoholika a vyštvou ho z vlastního domova.“

Potom dovrávorál do předsíně, otevřel dveře na chodbu a zakřičel, že jde na Pekalský most, hodlá skočit do řeky! Nakonec praskl dveřmi a zmizel do noci. Matka nadávala, jestli snad společnost nemá peníze na to, aby na mostech vztyčila

vyšší ochranné ploty, a pak nás děti poslala do tmy za otcem, jen bratříček s anime očima zůstal doma.

K Pekkalskému mostu to bylo alespoň kilometr, takže tam otec dojel taxíkem a teď stál v černočerné tmě uprostřed mostu na zledovatělém zábradlí. Byl potichu, tmavé vlasy mu vlály ve větru, kovové části kanad se třpytily ve světle pouličních lamp, na tváři měl podivný úsměv, vypadal úplně klidně.

„Tati!“ zakřičela jasnovidecká sestra. „Neskákej, dobře? Neskákej!“

„Co?“ zaskuhral otec. Po dlouhém přemlouvání jsme ho dostali dolů ze zábradlí, do taxíku a potom domů, aby se vyspal a vystřízlivěl. Ráno znovu zmizel a byl pryč celý den, dokud jsme ho nad ránem nenašli v bezvědomí na chodbě jako nějakého bezdomovce.

Matka nad otcovým uměleckým, léky zamlženým životem celé roky mhouřila oči, láska k jejímu muži měla vředy: přednost před vším – před blahobytem dětí a samozřejmě i jejím vlastním zdravím. Teď ale přesedlala na těžký kalibr. Hrozila, že se rozvede, pokud se otec s pitím nezačne krotit.

„Tyhle sračky odmítám poslouchat,“ zavrčel otec a zavolal si taxík. Když jsme ho přišli vyzvednout z hospody v nákupním centru, na klíně mu seděla cizí ženská. Doma otec ztropil scénu. Vyhrožování rozvodem vzal, jak jinak, jako výhrůžku smrti: matka pro něj byla jediný důvod k životu. I my děti jsme samozřejmě byly důležité, ale spíš jako genetické banky, jakési otisky tlapek jeho duše. Nakonec manželce napsal dopis:

Zaprvé, tohle je dopis, nikoliv mistrovská próza, takže netřeba brát v potaz jeho uměleckou hodnotu. Zadruhé, moje požívání alkoholu je jako důvod k rozvodu absolutně vyloučené, a jestli se někdy po práci trochu napiju, dělám to proto, abych se uvolnil a ulevil si od bolesti. Pokud sis nevšimla, žívím se malováním obrazů a maluju je na kolenou nebo na stojanu,

trpím bolestí nervů a alkohol u mě ani nezpůsobuje opilost, jak moc dobře víš. Proč mě chceš připravit o radost, kterou mi pití přináší? Piju střídmě a jenom pivo.

Tetička Aune na sebe vzala roli manželské krizové poradkyně, denně k nám volala a vybízela matku, ať s námi uteče do Vantaa.

Matka odpověděla, že pokud by chtěla odejít, odešla by hned, ale ona nechce.

„Budeš tu bydlet s námi,“ lákala ji Aune. „Jen ať nemusíš být s Mikkem.“

„Proč sem voláš a nadáváš na mého manžela?“

„Neříkej mu, kam jedeš, jinak přijede za tebou, zabije tě, zabije i děti, takový je to blázen, úplný šílenec.“

„Tak ahoj, zavoláme si později,“ přerušila ji matka, mladší bráška mě zrovna trápil.

S útekem od otce byla zároveň ta potíž, že matka kvůli svým problémům s chůzí uvízla doma. Dlouho se s oporou stěn dokázala sbelhat ze schodů a zase do nich vykulhat, dojít do prádelny a do obchodu, až jednou spadla, odjela na pohotovost, aby ji ošetřili, a přinesla si odtamtud berle, které od té chvíle používala více či méně svědomitě i v bytě. Pohybovat se nicméně dokázala i postaru, plížila se podél zdí, anebo se přesouvala za asistence domácích pomocníků: tahali jsme matku za ruce jako jednoroční batole, které se učí chodit.

Se sourozenci jsme v noci uspořádali krizovou schůzi. Rozhodli jsme se, že utečeme k dědovi. Plán byl takový, že svážeme povlečení a sešplháme z balkonu. Rodinná pracovnice, která k nám chodila jednou měsíčně, ráno obdivovala prostěradla na balkoně, možná to vypadalo, že se u nás pralo a že větráme povlečení. Později jsem se dozvěděl, že provaz,

po němž jsme chtěli uprchnout, byl příliš krátký a já se neodvážil seskočit z výšky deseti metrů s padákem vyrobeným z prostěradla.

Sociálka k nám teď chodila častěji, stížnosti přišly jednou ze školy, podruhé od sousedů, jindy bůhví odkud.

„Pro děti je nejlepší, aby zůstaly doma tak dlouho, jak jen to půjde,“ vysvětlila sociální pracovnice matce. „A když to nejde, ze všeho nejdřív je nutné prověřit možnost svěření do péče příbuzným.“

Potom se jednalo o podmínkách, za kterých bychom mohli žít doma. Otec sehrál hotovou show. Svět byl stěží kdy svědek dokonalejší proměny, než jakou doznalo jeho chování po odchodu sociálky.

„Hádej, z čeho člověk pozná, že jsi blázen,“ řekla matka. Z otce nic nevypadlo, jak by taky mohlo, když měl chrtán plný piva.

„Z toho tvýho pohledu. Co se ti asi tak honí hlavou?“ ptala se manželka, zapálila si cigaretu a odpověděla si sama: „Minimálně nic normálního.“

Když jsem v noci vyklouzl na záchod, rodiče pořád ještě seděli v obýváku.

„Samozřejmě bych si nic neudělal,“ říkal otec. „Co bych si asi tak provedl?“

„Ale nic,“ matka na to. „Jen jsem se chtěla ujistit.“

Následující ráno matka oznámila, že už nebude vycházet z bytu. „Však víme, jak lidi čumí na postižený a na ty, co se divně belhají,“ vysvětlovala, proč se hodlá zabarikádovat doma. Pravda, z jejích berlí neměl radost ani nacistický důstojník. Otec nám přikázal, abychom je vyhodili z balkonu, což vyústilo v podivnou situaci à la perpetuum mobile, kdy starší sestra na otcův rozkaz hole vyhodila a já je na přání matky chodil sbírat. Tenhle kyvadlový pohyb ilustruje

i rozpolcenost naší rodiny: byla jen jedna tatínkova holčička a jen jeden maminčin chlapeček, zbylé děti zůstávaly v šedé zóně, byly to *děti nikoho*.

Otci teď svým způsobem nezbylo než bojovat na dvou frontách, což vyřešil tak, že zdvojnásobil příjem léků, pil za dva, v opilosti volal do své osobní „banky“, aby pod záminkou sehnání prostředků na rehabilitaci pro manželku a kontaktů na dobré fyzioterapeuty vyžebbral další peníze na pivo. Když ale Megera synovi nakonec zvedla telefon, prohlásila, že mu už nikdy žádné peníze nedá. Ze všeho vinila matčinu hubenost, příliš mnoho dětí, příliš porodů, příliš kouření!

Drahá máti, telegrafoval otec, pokud za výsledek doložený klinickými testy, který tvrdí, že moje žena je vážně nemocná – a tuhle diagnózu stanovili školení lékaři jak v Joensuu, tak v Kuopiu – podle tebe může slabost způsobená kouřením, pak ti říkám napřímo: v tom případě tvoje trávicí potíže pramení ze zatrpklosti vůči životu. Nepotřebuju tvou lítost ani pomoc, která zahrnuje následující rady: pryč s tabákem a klaňte se penězům! Pokud bych chtěl být cynický, poznamenal bych, ať neodsuzuješ lidi jen kvůli tomu, že nejsou stejně špatní jako ty. Pokud chceš něco nenávidět, nechej nevinné na pokoji a nenáviď mě, ne mou ženu a děti!

P.S.: Možná se i ty ještě naučíš něco o životě, o čemž tedy velice pochybuju, a do obálky otec spolu s dopisem nacistal i nejnovější školní fotografie dcerek a pikovou dámu z karetního balíčku.

Celou následující noc otec probděl, ráno si pro nás přijel děda. K dědovi do Leppävirta nás odsunuli pokaždé, když měl otec těžkou depresi. Nebyli jsme zvyklí na pohybující se dopravní prostředky, a tak jsme celou cestu prozvraceli, i když do nás děda ládoval kinedryl, jako by to byly bonbony. U dědy jsme dělali normální věci: jedli jsme, chodili rybařit

na zamrzlém jezeře a taky do bazénu. Z vody se nám nechtělo a děda, který se nikdy nenaučil plavat, protože v řece, u níž strávil dětství, bylo mělko i daleko od břehu, proseděl celé hodiny na židli a čekal na nás.

Zpátky nás zavezl někdy okolo posledního adventního dne a tou dobou už doma panovalo hotové vánoční pozdvižení: jeden rodič zvracel na záchodě, druhý se potácel po chodbách. Při všem tom poprasku se děda posadil do křesla, na trůn, kde otec předtím poslouchal hudbu podněcující k sebevraždě a přijímal u toho zprávy „z hvězd“. Znovu začal vídat skřítky.

„Tam si nesmíte sedat!“ zařval otec a děda, který měl problémy se zády, se musel posadit na podlahu. Spáchaný zločin však zasluhoval trest. Děda k nám dostal zákaz vstupu.

Když odešel, matka propukla v pláč, stěžovala si, že otec všechny nenávidí, to pak není divu, že všichni nesnáší jeho. Otec souhlasil a ještě by prý upřesnil, že nenávidí jenom lidi, které zná osobně, ale nikdy nepochopil, proč jeho nenávidí úplně všichni, přemýšlel, jestli nebude šmejdský parchant, hotový lidský odpad. Zčistajasna na něj dolehla nekonečná beznaděj, možná si vzpomněl na svou smrt – na to, že pořád ještě žije. Zíral do prázdna, neodpovídal na otázky a matce z toho nakonec ruply nervy.

„Já už ty tvoje nekonečný nelepšící se psychické problémy nesnesu,“ vzlykla a znovu propukla v pláč.

Tvrdý přístup zafungoval. Vánoce byly zkažené, ale když potom děda po Novém roce prvního ledna přišel na návštěvu s pytlém vánočních dárků a buchtami, které napekla jeho žena, otec pěl úplně jinou písničku. Dovedl tchána ke křeslu a vybídl ho:

„Dědo, buďte tak hodnej a posaďte se, posaďte se sem do křesla.“

Jenže děda místo toho doprovodil matku do nemocnice (na cvičení v amputaci, jak jeho zeť o celé záležitosti žertoval). Když se vrátili, otec byl úplně bez sebe.

„Tady to máš, dívej, tady to je černý na bílým, uměleckej malíř Mikko J. Tola, 1200 marek,“ předčítal s třesoucímá se rukama z novin *Karjalainen* – dostal první umělecký grant svého života. Podal dědovi tisícovku a vlastnoručně sepsaný nákupní seznam.

„Pokud až tohle všechno koupíte, ještě něco zbyde, za zbytek pořídte jídlo.“

Na seznamu byly jen různé druhy tvrdého alkoholu. Podobné sebezničující pití nikdo nevydrží, zvlášť ne už tak špatně naprogramovaný mozek umělce. Rybářský děda otci za tisíc marek nakoupil alkohol a potom z vlastní kapsy zaplatil jídlo dětem.

DOBYTÍ JAPONSKA

Po dědově odchodu přišla kocovina a tehdy, snad aby dokázal, že má konzumaci alkoholu zcela pod kontrolou, otec přestal se svým nepřetržitým chlastáním. Stalo se to následovně: přirážoval k matce a oznámil jí, že nechal pití. I sousedům vykládal o tom, jak zázračně vystřízlivěl. Následně na ulici zastavil nějakého mladíka s kočárkem, který se před ním dal pochopitelně na zběsilý útěk – malíř vypadal naprosto pomateně, nemluvě o tom, že páchl vyčpělou kořalkou a smrtí. Otec muže dohnal, drapl ho za ramena a řekl:

„Nechal jsem pití.“

Doma se zhroutil.

„Vykouřím ještě jednu krabičku, i když nemůžu dejchat,“ vykřikoval s třesoucími se prsty a obličejem bledým jako břicho pstruha potočního: „Co to se mnou sakra je?“

Přes zeď od sousedů bylo slyšet falešné prozpěvování: *V Boží dlani nemá strach živáček, v Boží dlani nebojí se ptáček* – museli tu píseň vyřvávat pořádně nahlas, když byla slyšet i přes ten randál, který u nás neustále panoval.

„Jestli nezmlknou, popadnu meče a vrazím tam skrz zeď,“ vyhrožoval otec.

Následujícího rána dostal delirium tremens. Anebo měsíce trvající paranoia možná dozrála do regulérní psychózy. Otec už navíc nejedl, nepil, nemaloval ani nespál, což značilo, že brzy zamíří do psychiatrické léčebny aneb na pracovní cestu do zahraničí, jak se u nás doma říkalo. Ještě před svým zhroucením se však z posledních sil pokusil dobýt Japonsko.

Ctihodný příteli, kulturní tajemníku Mucuko! Tak začíná dopis adresovaný finskému velvyslanectví v Japonsku.

Obracím se na vás v záležitosti, kterou nedokážu zařídit sám. Jde o uspořádání umělecké výstavy v Tokiu. Spolu s dopisem zasílám „Univerzální sdělení“ jakožto vzor mytologického uvažování, které představuji. Přikládám také fotografie obrazů „Stín posledního“ a „Modrý sen zemřelého chlapce“ a svou nejnovější sbírku básní, na jejíž zadní obálce najdete popsané mé vzdělání. Přečtěte si ji pro své vlastní potěšení; odchyluje se od převládající poezie dneška. Součástí výstavy by bylo 16 středně velkých olejomalb, „Univerzální sdělení“ přeložené do japonštiny, jedna z mých básnických sbírek v japonštině a na pozadí by hrála éterická hudba složená dirigentem H. Komjou. Malby by byly rozumně naceněné: ceny by se pohybovaly od 2000 do 160 000 marek. Jeden z obrazů bych věnoval ctihodnému japonskému císaři, pokud by k tomu svolil. Potíž je v tom, že nevím, jak bych výstavu osobně zorganizoval z Finska, a druhý problém se týká financování. Mucuko, příteli, mám řadu důvodů, proč výstavu uspořádat právě v Japonsku. Jedním z nich je, že Ježíš stojí tzv. za velký kulový a moje mytologie by možná došla většího pochopení v Japonsku než na křesťanském Západě. Z Japonska také pocházeli předci mojí ženy a já sám si mimořádné japonské kultury odjakživa nesmírně vážím. Mucuko, apeluji na vás jako umělec, myslitel a mystik! Síly Dobra Vás odmění!

Jako se učitel zenu ptá svého žáka: „Otevři skořápku semínka, co vidíš?“

Žák: „Semínko.“

Učitel: „Rozlom ho, co vidíš potom!?“

Žák: „Nic.“

Učitel: „A v tom spočívá všechno!“

ČERNÁ PLANETA

„Z jaký planety jsem?“ zeptala se jasnovidecká sestra otce, když si balil kufry (prý se chystal na cestu do Japonska).

„Z červený,“ odpověděl otec jako pisatel horoskopů bulvárních novin, „jsi stejná jako já, neklidná, silná, nemilosrdná, odmítáš dělat kompromisy, hledáš odpovědi na nejhlubší otázky, chceš znát pravdu, i kdyby to bolelo, ptáš se proč, žiješ vášnivě, hoříš rychlým plamenem.“

„A fo já?“ zajímal jsem se.

„Ty jsi ze zelený planety, stejně jako tvoje matka. Zelená planeta je útočiště trpělivejch duší. Genialita jejích obyvatel je skrytá.“

„A ty,“ pokračoval otec a pohlédl na mého brášku s anime očima, „pocházíš ze žlutý planety, to je domov chytřejch duší, mají tam různý technický udělátka a čeká tam na tebe můj pes Ringo s vysílačkou mezi packama.“

„A co ty? Chceš vědět, z jaký jsi planety?“ zeptal se pak sestry s různobarevnýma očima, která si hrála o samotu s barbínami.

„Nechci,“ odpověděla, načež si strčila prsty do uší a začala s nervy drásajícím prozpěvováním: „Nechcu poslouchat! Nechcu vůbec nic poslouchat.“

Podobné řeči byly trestné, ale co mohl člověk od takového dítěte čekat?

„Ty pocházíš s černý planety,“ zabručel otec zklamaně. Pak si připálil cigaretu od té, která mu ještě hořela, popotáhl a pokračoval natolik důrazným hlasem, aby ho bezpečně slyšeli až u sousedů: „Žijou na ní pavouci velký jak činžáky, který požíraj takový sebestředný malý holky, jako jsi ty, a tam taky skončíš, když vůbec neprojevuješ úctu svému tátovi.“

Prohlásit něco takového nebylo moc pěkné, ale sestra si svou stranu koneckonců zvolila sama!

Následující ráno, v zajetí nejpekelnější lítosti, jakou kdy člověk může zakusit, konkrétně provinilé agonii alkoholika, která se opakuje s každým rozbřeskem, otec otočil a z koberce pod stolkem u pohovky, kde strávil noc, mumlal: „Vždyť ty víš, že tě mám rád, vy děti jste pro mě všechno, můj jedinej důvod k žití.“ Došoural jsem se do obývacího pokoje a v tu chvíli otec o odpuštění poprosil i mě, sice už zapomněl, jakého smrtelného hříchu se na mě dopustil, ale co na tom.

„Uzavřeme takovou dohodu,“ začal. „Jestli nějak vytušíte, že s konečnou platností umírám, pokud se doslechnete, že na mě někdo z mejch nepřátel hodlá spáchat atentát, že se mě dobrej přítel chystá bodnout do zad nebo mě chce otrávit žárlivej kritik, v žádným případě mi to neříkejte. Radši budu žít ve sladkým nevědomí.“

Slíbili jsme, že neřekneme.

„To je dobře,“ pochválil nás otec. A potom přísahal na svůj hrob, že nás všechny vezme do lunaparku v Helsinkách.

„Jééé, v létě pojedem do lunaparku!“ vypískla sestra s různobarevnýma očima a já zajásal spolu s ní, chtěl jsem na horskou dráhu. Sice jsme věděli, že do zábavních parků chodí jen děti imbecilů, géniové měli jiné zábavy, ale sám otec byl jako malý v helsinském lunaparku, což nás mátlo – jak to bylo možné, pokud to byl génius? I uměleckému malíři to chvíli šrotovalo v hlavě, než mu došlo, jak neuváženého slibu se dopustil. A tak k němu přidal podmínku:

„Za předpokladu, že budu příští léto ještě živej.“

Otec byl zkrátka a dobře každým coulem mysteriózní jedinec. Zda bude příští léto ještě žít, bylo naprosto nemožné odhadnout. Těžko existoval někdo s natolik rozvinutým jasnovideckým nadáním, aby mohl něco takového předpovědět.

KNIHOVNIČKA

Přesně si to nepamatuju, ale tenkrát musel být pátek; otec probděl mnoho nocí po sobě, ležel rozvalený na pohovce, v ruce měl cigaretu a v gauči sálala žhnoucí díra – umělec se popadl do dřímoty a zapomněl odklepat popel. Na stole stál psací stroj a stoh všemožných stížností, dopisů, textů k pís-ním a na nich lístek: „slova k doprovodný hudbě k srpnový výstavě, nezapomeň je poslat Polákovi N. Karowi, složí a na-zpívá písničky na kazetu“.

Sestry lelkovaly na balkoně a vzduchovkou mířily na lidi hemžící se na parkovišti. V poledne (tak jako vždycky, pokud vůbec dokázala vstát) se probudila matka, a když si všimla, že pohovka je téměř v plamenech, zakřičela: „Mik-ko J. Tolo!“

Otec se polekal a zakoktal „do prdele, ještě ne“, nejspíš si myslel, že si pro něj konečně přišli. Při vstávání rozdupl talíř, na němž byl hrách s párkem (noční svačinka); znělo to, jako když křupne páteř nějakého malého zvířete.

Vzduchovka zničehonic vystřelila.

Otec zadržel, že dívkám nedal svolení k tomu někoho zabít, ale když už k nehodě jednou došlo, zajímalo ho, jestli mířily na hlavu, nebo na nohy. Matka se na otce neskuteč-ně rozzlobila, zakřičela na dcery, ať koukají padat z balkonu k sobě do pokoje, že mají zaracha. Otec drapl vzduchovku a došel s ní k pohovce, zbraní štouchl do lustru, který si kou-pil za předčasně vyplacené dědictví, a pak postupně namířil na obrazy a taky na matku. Nakonec zacílil na knihovničku, kde stál *Pracant*, matčina milovaná soška. Ozval se výstřel a *Pracant* se s třísknutím rozletěl na kusy.

Po tomhle šíleném destruktivním činu nás rodiče odeslali k sousedům na narozeninovou oslavu sestřiny spolužačky, kde se celé naše vyhladovělé sourozenstvo mohlo nacpat výživnými krémovými dobrotami. V evakuaci jsme zůstali až do večera, ale na noc jsme se museli vrátit domů.

Otec dusal po bytě s okovanými kanadami na nohou, prstem si ukazoval na pusu a kroutil u toho hlavou. Být zticha vydržel skoro třicet vteřin, což byl zjevně jeho nový osobní rekord. Nakonec napsal lísteček, na němž stálo:

Sekl jsem s mluvením. A za chvíli druhý: Pokud jsi špatnej, mlč. A třetí: Peklo a utrpení na zemi jsou nezměrný. Za chvíli bylo lístečků tolik, že by vystačily na nějakého průvodce životem sepsaného depresivním člověkem. Matku tohle směšné šaškování rozzuřilo. Hrozila, že vezme piva z lednice a vylije je do záchodu.

„Jestli mi šáhneš na chlast,“ zavrčel otec, „tak...“ a potom si rukou přejel přes krk, aby naznačil, že zabije – nedalo se poznat, koho tím myslel, jestli sebe, anebo ženu. Pak začal pít; kořalku chlemtal přímo z lahve.

Pomateně se potácel po bytě; rodiče se hádali kvůli otcovu pití a matčině pajdání, otci vadilo, že slizcí chlapi chmatají matce na nohy – co za děvkaření se na té terapii vůbec děje –, křičeli jeden přes druhého, až otec nakonec z kapsy kožené vesty vytáhl vystřelovací nůž. V těkajících očích měl psychotický výraz; nebyl to však pohled blázna, který rozstříkuje barvu po plátně, ale šilence, jenž nám v červené chalupě v Kantale kdysi uspořádal vojenské cvičení. Matka si sotva stačila uvědomit, co se stalo. Otec, který na násilí nebyl zvyklý, špatně vypočítal oblouk máchnutí a sekl manželku do tváře, štěstí, že jí neprořízl oko.

„Ty jeden magore, do prdele!“ křičela matka. „Do prdele, ty seš pomatenej!“

Když uviděla kaluž krve na podlaze, ztratila rovnováhu, podlomily se jí nohy. Doběhl jsem pro toaletní papír a vrátil se, abych jí otřel obličej.

„Mamidko, tady máš ubvoufek.“

„Tati, mohl bys mi dát ten vystřelovák?“ poprosila jasnovidecká sestra a otec jí nůž vydal. Bratříček s anime očima s vřeštěním pobíhal sem a tam, i když sotva chápal, co se stalo. Naproti tomu otec si svůj čin zjevně uvědomoval, a když nic jiného nevymyslel, zapálil si cigaretu, několika popotáženými ji nasál do plic, následně odhodil špaček na podlahu, z krabičky vydoloval další cigaretu a během celého toho počínání rázoval v kruhu po bytě jako člověk, který se snaží vyznat ve svých zmatených myšlenkách. Nakonec skutečně našel ztracenou nit a zařval, že on do prdele žádnéj vozejk tlačit nebude a že mrzáci a děvky maj do týhle domácnosti zakázanej přístup. Potom škobrtl o stoličku před svým oltářem, spadl a rozrazil si hlavu o roh knihovny. Matka se zkusila zvednout, ale nedokázala to, a tak se začala podivně plazit, po všech čtyřech se vlekla do předsíně. Její ruce zastaly všechnu práci, bezvládné dolní končetiny připomínající nohy hadrové panenky vláčela za horní polovinou těla jako dva neživé pytle masa.

„Kurva!“ klel otec. „Zatraceně, já odkrouhnu každýho z vás, jak tu stojíte, já už to nevydržím, někoho zabiju!“

„Jdeme!“ křikla matka. „Honem, padejte odsud.“

Už jsme stáli na chodbě za zabouchnutými dveřmi, když vtom jsme uslyšeli známé dusání okovaných kanad a cinkání železných řetězů. Chytil jsem matku za jednu ruku, sestra s různobarevnýma očima za druhou a rychle jsme ji táhli ze schodů. Strop nad našimi hlavami se otřásl jako při zemětřesení. Instinktivně jsme se pokusili krýt, matka si přidřep-la a my chránili bratříčkovi hlavu se zavedenou trubičkou.

Později se ukázalo, že otec zvrhl knihovnu. Možná to měl být onen slavný Janovův Prvotní výkřik.

V taxíku, který nás odvezl do azylového domu, nám matka pověděla, že opilý člověk není sám sebou, alkohol mu zatemní mozek. No, to už jsme věděli, což bylo jasné i matce, takže nejspíš mluvila jen sama pro sebe, pro klid vlastní mysli.

Já a otec jsme k sobě nikdy neměli blízko: byl jsem hrozný mamánek a maskulinní teror, který malíř právě předvedl, způsobil, že jsem ještě víc přimkl k matce a zároveň si potvrdil, že muži jsou zuřiví maniaci se sklony k násilí. To matka zase vždycky říkala, co jí slina přinese na jazyk, ale po manželově šermování s vystřelovacím nožem se propříště možná začala zamýšlet nad tím, co vypustí z úst.

Otec se později strašně omlouval za to, že se tak primitivně přestal ovládat. Podobné vulgární chování se prý pro vzdělaného a civilizovaného muže jeho ražení vůbec nehodilo.

AZYLOVÝ DŮM

Azylový dům je místo, kde si můžete trochu oddechnout, když jsou poměry doma moc divoké. Pokud jste tam však chtěli zůstat víc než pár nocí, museli jste se účastnit krizových diskuzí, kde se mapovala vaše životní situace a posuzovala míra hrozícího nebezpečí, a odtud v našem případě nebylo daleko do svěřenecké péče.

Matčina neuropatie se právě nacházela ve fázi zhoršení, máma byla prakticky úplně chromá, zatímco náš druhý opatrovník byl toho času veden jako pacient psychiatrické nemocnice aneb pěveckého sboru, jak otec později vtipkoval. Z toho všeho úřady (zcela správně) vyvodily, že schopnost péče o děti se u našich rodičů významně snížila.

Bylo nás potřeba dočasně umístit na nějaké vhodnější místo, a tak nás strčili do dětského domova v Lähtele. Pamatuji si jenom na to, že mi tam někdo ukradl jednu adidasku.

„Mami, muřím tu fůftat, pvotože demám boty,“ vykládal jsem do telefonu.

Měli jsme to štěstí (anebo smůlu), že rodiče disponovali takřka desetiletou praxí v systematickém balamucení úřadů a matka byla v té době dost možná tou nejlepší manipulátorkou sociálních pracovníků ve Finsku, ne-li na celém světě. Ve výsledku se dokázala vymluvit i z téhle šlamastyky. Věc samozřejmě ovlivnily i úplatky, vydírání a nepokryté vyhrožování úřednicím, což přímo z psychiatrické léčebny osobně zastal otec.

Cesta do léčebny obecně znamená, že pacient, například umělec, je chvilkově neschopný pracovat a do nemocnice ho nutně dohnal nějaký důvod—jenže otec ani tentokrát

nepasoval do žádné kolonky. Ústavy pro choromyslné v jeho případě naopak představovaly jakýsi metaforický návrat do hřejivého lůna vlastní matky a on se „uzdravil“, jakmile prošel dveřmi léčebny. Vypovídající je, že během svých pobytů vyhrával v korespondenčním šachu, ale úroveň jeho hry drasticky klesla v momentě, kdy byl navrácen do civilu. V blázinci psal od rána do večera a umělecká rezidence, psychiatrická nemocnice v Paihole, stěží kdy ubytovala stejně produktivního člověka.

Drahému příteli, začíná telegram, konateli zázraků, umělci a zubaři S. Kamppilovi,

zkus pochopit člověka, který protrpěl celý svůj život. Vydržel bys, že Tě všude pronásledují, snesl bys 34 let nenávisti? Světu můžu odpovědět jediné: ne! Patříš k té hrstce lidí, kteří mě kdy měli rádi. Jsem malíř chudý jak kostelní myš. Čas trávim snahou obstarat rodině alespoň trochu jídla. Na sobě mi nesejde; kdybys znal mou minulost, kdybys tušil, že jsem spal venku v desetistupňovém mrazu a snil o tom, že i já budu mít někdy právo žít, potom bys mě znal. Nežádám o milodary, pouze o nejkrásnější lidskou vlastnost – o odpuštění.

Ze všeho nejvíc se mi na Tobě pravděpodobně líbí to, že jsi nejspíš každým coulem šílenec, ale taky nezvykle humánní člověk, a já nechápu, proč se mi zadarmo staráš o zuby. Na zaplacení bych neměl peníze; svým uměním se Ti nicméně snažím alespoň symbolicky nahradit ztrátu, kterou Ti péče o můj chrup přináší.

Sakke, vážně doufám, že bychom se někdy mohli potkat v civilu, například u mě doma, protože bych si s Tebou rád povídal déle, u Tebe v ordinaci je vždycky tak naspěch, že si sotva stihnu poslechnout Tvoje urážky na účet uměleckých malířů. Přeju Ti radostné výlety na motorce s Tvým synem a pozdravuj ode mě ženu (jednou jsem ji viděl) – vyřídí jí, že je to neobyčejně krásná,

elegantní a šarmantní dáma. A ať chceš, nebo ne, ještě Tě jako zubaře proslavím po celé zemi!

P.S.: Říkal jsem Ti, že u manželky mají podezření na roztroušenou sklerózu? Hrozně špatně chodí. Můj nejmladší syn má do hlavy zavedenou trubičku, ale jinak je to úplně obyčejné tříleté dítě. Já jsem praštěný od přírody, a tak je u nás nemocí na rozdávání. Nicméně jsme árijsky houževnatá skvadra.

Nakonec se rodiče rozhodli, že nás čtyři děti pošlou letadlem za babičkou Kerttu a tetičkou Aune do Vantaa, abychom u nich počkaly, než matka zakusí zázračné uzdravení nebo našeho fyzicky zdravého opatrovníka propustí z psychiatrické léčebny a oni z nás budou schopni vychovat rozumné lidi, spořádané daňové poplatníky. Sociálka uhradila letenky, z nichž jediná zůstala nevyužitá. Ta moje. Buď jsem se rozhodl zůstat z vlastní vůle, anebo mě matka uplatila: péčí a láskou!

MATKA

Spali jsme spolu v jedné posteli, ale ráno matka nedokázala vstát. Stěžovala si na bolest nohou, měla „špatný den“, hlavu „v mlze“, bylo jí „jako při dvou promile“. I v obchodě se podívovali nad jejíma rukama: ty se třásly natolik, že matka udržela cigaretu jen v jedné z nich, a utopená v hlubokých myšlenkách zírala někam do prázdna.

„Přinesl bys mi popelník sem do ložnice?“ vypravila ze sebe nicméně s obtížemi.

Když cigarety došly, zavolali jsme taxík a jeli doplnit zásoby. Až doma jsme si uvědomili, že jsme zapomněli koupit jídlo a už žádné nemáme, ani pití. Šel jsem k sousedům pro vajíčka, mléko, citron a minerálku, abychom měli co pít a mohli si usmažit palačinky. Potom jsem matku dovlekl na záchod, potřebovala pomoc se stahováním a natahováním kalhot.

Dávkoval jsem jí léky, masíroval zdřevěnělé nohy a míchal léčebné pití. Recept byl víceméně následující: voda, citron, cukr, minerálka – a kapka anýzovky (tu měla máma nejradši). Nápoj se jmenoval *Joonatáníkův kouzelný lektvar*.

Nějakým zázrakem se mi podařilo přesunout osmadvacetipalcovou starou televizi do ložnice, vylézt na vachrlatou kuchyňskou stoličku, kterou jsem postavil na postel, a přetáhnout zatemňovací závěsy přes zničené rolety, aby matka ze slunečního světla nedostala migrénu. Potom jsme leželi na posteli a sledovali pořady. Vysílali *Dallas*, děsně hloupý seriál – podle mámy vyprávěl o manželství babičky Hilppy.

K obědu jsem připravil převařené těstoviny s černým pepřem. Když jsem obstaral své pracovní povinnosti, stáhl jsem se k sobě do pokojíčku a až do večera si hrál s vojáčky. Potom

jsem si šel znovu lehnout do postele rodičů, chtěl jsem se přitisknout na máminu kůži, čichal jsem jí k vlasům a hladil ji po nich, byly cítit po cigaretách, ta vůně mi připadala úžasná.

„Pvečteme fi ještě jednu pohádku, mamidko,“ zašeptal jsem. Matka mě začala lechtat a já se smál a kroutil se, div jsem nevypustil duši.

Ráno měla matka znovu sílu sbelhat se ze schodů do taxíku. Jeli jsme do obchodu, pro mou odměnu. Matka mi koupila lego – obrovskou vesmírnou loď. Byla to ta největší stavebnice v celém obchodě a žádný z mých sourozenců nikdy nedostal tak drahý a velký dárek, dokonce ani o Vánocích. Hrál jsem si s ním až do noci, kdy jsem si uvědomil, že mám strašlivý hlad, a vyrazil jsem do kuchyně. Ke dveřím skřínky byly přilepené staré špagety; otec – hotový mistr šéfkuchař – je na ně možná mrskl, aby se ujistil, že jsou uvařené. Cucal jsem kostky cukru a z prázdné lahve od kečupu si na dlaň stříkal vzduch. Lahev jsem rozstříhal a kečup z ní nabíral prsty. Napadlo mě, že udělám palačinky, a objevil jsem pytlík s moukou plný černých larev. Na kuchyňském stole stála plechovka od terpentýnu a pětilitrový hrnec, v němž se máčely červené štětce; tekutina vydávala omamnou vůni. Důkladně jsem si přihnul.

Matka byla až do noci na telefonu, kouřila cigaretu, smála se a plakala. „Mám se dobře,“ povídala, „mám ty nejúžasnější děti na světě, jak by mi mohlo být zle?“

Kvůli problémům s inkontinencí potřebovala pomoc s chazením na záchod i v noci. Svaly jí fungovaly natolik špatně, že bylo jen otázkou času, kdy ji její rozespalý pomocník neudrží (máma se nedokázala zvednout z mísy), a když se to stalo, matka si narazila kyčel o mísu (nebo něco podobného). Číslo do nemocnice bylo příhodně zapsané v nástěnném kalendáři, vždycky jsme na něj totiž volali otci.

Otevřel jsem dveře: stála za nimi policie. Matka později řekla, že si nějaká drbna pustila pusu na špacír.

Otec našťestí před odjezdem do blázince provedl jakousi inventuru, takže většina jeho mečů i vzduchovka byly během „razie“ u nás ve sklepě. Policie si nicméně odnesla několik mačet a bylo možné, že proti otci vznese obvinění z týrání zvířat: mezi obrazy se totiž našel pytel plný mrtvých, rozkládajících se vran – otcových pronásledovatelek s očima propíchanýma špendlíky. Otec se rozkřikoval, že s propíchnutýma očima už ho do prdele nebudou špehovat ani kolem něj kroužit!

Nakonec dorazila i sanitka.

„No, aspoň máme v bytě míň věcí, kterýma se dá zabít,“ řekla matka se smíchem záchranáři.

„Hmm,“ odvětil muž, který neměl ponětí, o čem to mluví. „Tak to je dobře.“

V nemocnici matku připojili na hadičky a dostala koňskou dávku steroidů přímo do žíly. Mně donesli malou postýlku. Ve stejném pokoji ležela šedá babička, vypadala, jako by spolykala olovo. Podívala se na mě a řekla, že postel se uvolnila po malém pacientovi trpícím leukémií. Pak začala s nekonečným vyprávěním o tom, jak vláda zatajila informace o jaderném neštěstí v Černobyli, což mohlo i za její rakovinu. Noční směny u nás doma si na mně vybraly svou daň: jakmile jsem zavřel oči, spal jsem bez přestávky celých čtyřiaadvacet hodin.

Po probuzení jsem slyšel, jak si sestry šeptají, že matka trpí poruchou příjmu potravy. Byla úplně kostlivec, chtěli ji napojit na nitrožilní výživu.

„Zvládáte prát?“ zpovídala ji nosatá sociální pracovnice se silným severokarelským přízvukem. „Zvládáte vysávat? Zvládáte nakoupit?“

„Vysát zvládnou. A v domě je i manžel.“

„Budu vám muset přidělit pomoc v domácnosti, pokud to neovládáte.“

„Chápu, ale my žádnou pomoc nepotřebujeme.“

Sociální pracovnice se obrátila a zírala na mě. Anebo mě spíš očuchávala, nasála mě do sebe nosními dírkami a řekla:

„Zvládáte se ještě starat o děti?“

„Vychovávám čtyři,“ odvětila matka. „Povoláním jsem specializovaná dětská sestra, dokázala bych se postarat třeba o všechny děti v ústřední nemocnici. Vždycky jsem byla nejoblíbenější sestřička na oddělení. Děvčatům jsem zaplétala copánky, zpívala jim písničky. ‚Proč nemůžeš být i naše maminka?‘ vyptávaly se mě vždycky.“

Odpověď sociální pracovníci zjevně potěšila, nejspíš ji unavovalo už jen pomýšlení na to, jaké papírování by si vyžádali čtyři caparti, o nákladech ani nemluvě, a pokud by měla sebemenší ponětí o tom, jak to u nás doma vypadá, nejspíš by si spočítala, že potomci uměleckého malíře tak jako tak brzy odejdou přirozenou cestou, v rakvích. Mně se uprostřed všeho toho rozjímání začalo chtít čurat a matka za mnou křikla, ať si na mísu nezapomenu rozložit toaletní papír, abych nechytil nemocniční baci, a umyju si packy mýdlem a důkladně si je opláchnu tak jako doma. „A přijď si pak pro xylitolovou pastilku, co má mamka v kabelce, před chvilkou jsi pil džus, tak ať se ti nezkazí zuby.“

Následně za matkou dorazil ošetřující lékař. Vypadal mimořádně zadumaně, nejdřív pacientce chvíli proklepával zmrtvělé nohy a potom se jí zeptal:

„Vyzkoušela už slečna invalidní vozík?“

Slečna – matka čtyř dětí a pečovatelka jednoho umělce, již právě navrhli, aby se ve svých čtyřiatřiceti letech vzdala schopnosti chodit – zírala na vybledlý plakát vylepený na protější stěně, na němž se děti honily za míčem po sluncem

zalité pláži, snad někde ve Španělsku, které matka nikdy ne navštívila a navštívit už ani neměla. Doktor možná bokem pracoval pro nějakou dovozovou firmu s invalidními vozíky, protože o nich rozprávěl jako hotový básník.

„K vozíku lze přistupovat i tak,“ odrecitoval na závěr svého reklamního proslovu, „že to není konec světa, ale nezbytná pomůcka, která vám naopak zlepší kvalitu života. Zmírní bolesti nohou a umožní pohyb mimo domov – postiženému se tak otevře doslova nový svět. I město v souladu s mezinárodní bezbariérovou ideologií zaplatilo desítky tisíc marek za stavbu nájezdů pro invalidní vozíky.

Jeden vám přivezu, abyste ho mohla vyzkoušet,“ dodal a odběhl.

Matka seděla na posteli a mlčela, co by taky říkala – kolečkové křeslo zpečetilo ty nejhorší strachy pacientů trpících neuropatií. Znamenalo, že nemoc nezadržitelně postoupila, pacient svůj boj prohrál a měl by se honem začít natáčet na kameru, aby po něm jeho dětem zůstala alespoň nějaká památka.

Matka to vyřešila kompromisem a z ústřední nemocnice si odnesla katalog invalidních vozíků. Celou cestu v taxíku mě svírala v náručí. Plakala.

„Deboj fe, mamidko,“ těšil jsem ji. „Ty neumveš, uvidíš.“

ÚNAVA, KTERÁ NEODEJDE SE SPÁNKEM

Sourozenci, kteří utekli k babičce, se ještě téhož večera vrátili domů.

„Kde je táta? Kdy se vrátí táta?“ vyptávala se jasnovidc-ká sestra.

„Snad to bez táty chvilku vydržíš,“ hubovala ji matka.

„Já do vydžím beť pproblému,“ prohlásil jsem a matka vybuchla smíchy.

Tetička Aune zavolala, aby matku podpořila. „Zkus chodit tak dlouho, jak to jen půjde,“ nabádala ji, „protože jak se na ten vozík jednou posadíš, už se z něj nezvedneš, zůstaneš na něm.“ Potom sestře ještě připomněla, že jednoho rána vyskočí z postele zdravá jako rybička; slibovala jí, že to tak nepochybně dopadne: „Vstaneš a budeš zdravá, na to vem jed. Teď jen veselou mysl, bojového ducha a hodně sil do zápasu s nemocí, potom všechno dobře skončí.“

Když se otec za týden vrátil domů, byl apatický a tonul v absolutní depresi. Tak tomu bylo vždycky: do léčebny odešel maniak a zpátky se vrátil depresivní člověk. Psychózu následoval prudký pokles nálady a ten otcův byl, pokud to vůbec šlo, ještě děsivější než jeho mánie. Anebo otec během jediného dne zakusil všechny emoce, které kdy lidstvo vynalezlo, od nejhlubších propastí po nejdivočejší euforie, a k tomu ještě pár duševních stavů, s nimiž vyrukoval sám.

Kdoví, na povrch se možná vydrala ledová životní realita. Prodej obrazů uvízl na mrtvém bodě, na krk mu dýchali věřitelé a milionářská babička neměla sebemenší zájem o to pomoci člověku, který se ocitl na šikmé ploše.

A potom se najednou rozdrnčel telefon — onen starý posel špatných zpráv.

„Tati, chce s tebou mluvit nějaká paní,“ oznámila sestra s různobarevnýma očima.

„Kdo to do prdele zase volá, určitě chtěj vzít děti do děcáku, ten můj život je totální hnůj — chvíli je o něco líp a příští vteřinu do schránky spadne účet z děcáku za bůhvíkolik litrů!“

Otec přirážoval k telefonu. Když uslyšel hlas na opačné straně linky, na tváři se mu rozhostil výraz malého dítěte stojícího před hromadou vánočních dárků. Volala jeho rodiželka.

„Mami,“ vyhrkl otec — a propukl v pláč.

„Mohl bys uvažovat o tom, že by sis našel opravdovou práci?“ drmolila zanedlouho babička Hilppa.

„Ne, díky,“ odpověděl malíř a otřel si oči. „To si radši vyberu zhoubej nádor.“

„Mno, i v dospělosti si přece můžeš sehnat zaměstnání.“

Babička možná trochu pouvažovala o otcových nadáních a slabinách a zjevně došla k závěru, že nadání má málo, zato slabin hodně. Přesně řečeno synovi navrhla, aby se stal učitelem.

„Je to seriózní buržoazní zaměstnání s pravidelným měsíčním platem a dlouhými letními prázdninami, kdy by ses mohl soustředit na svoje umělecké koníčky. Jako muž možná nerozumíš tomu, jak se tvoje žena cítí, když vidí manžela sedět doma od rána do večera —“

Otec praštil sluchátkem a telegrafoval:

To ti to s tím tvým slepičím mozečkem ještě nedošlo? Ženská, která zbohatla tím, že ukradla majetek svého manžela, nemá ostatním co vykládat o práci.

Později, když zazvonil zvonek u dveří, otce málem skolil infarkt.

„Sociálka,“ skučel umělecký malíř ze záchodu. „Ne ať těm supům otevřete, do prdele!“

Za dveřmi byli sestřini křesťanští kamarádi, přišli ji vyzvednout cestou do kostela. Sestra s nimi nemohla, zrovna u nás byl blázinec.

„Já chfu taky da dávštěvu k Mattimu,“ řekl jsem. V sousedním domě jsem si našel kamaráda, jmenoval se Matti.

„Jaký do prdele CHCU?“ vyštěkl otec.

„Chfu k Mattimu... da dávštěvu,“ zakoktal jsem.

„Není to sakra žádný CHCU, ale CHCI, rozumíš tomu?! CHCI! Matti je stonavý dítě, nakazí celou naši rodinu.“

Rozbrečel jsem se a i otci bylo najednou hrozně – vrhl se k záchodové míse a skoro se vyzvracel z podoby. Sestry mu přiběhly na pomoc; podařilo se jim ho umýt od zvratků, ve kterých tam plaval jako žába v rybníčku. Za chvíli už znovu ležel rozcapený na zemi. Celou věčnost se polomrtvý válel na dlaždičkách. Pokud by se uspořádala sázka, jestli otec ještě někdy vstane, nebo naopak vypustí duši na podlaze záchodu, ten, kdo by si vsadil na jeho zmrtvýchvstání, by inkasoval závratnou výhru. A samozřejmě – muž, který navzdory všem předpokladům přežil dost možná dvacet pokusů o sebevraždu, brzy vstal jako Ježíš z hrobu a zařval:

„Umění, nebo smrt! No?“

Docupital jsem k otci a odpověděl:

„Umědí.“

„Nelži, správná odpověď zní ‚smrt‘.“

Malíř dorážoval k lednici a za chvíli už si zařídil příjemnou počínající opici. Chtěl s námi dětmi hrát šachy a tancovat, prý nesmí zapomenout a ty vánoční dárky nám rozdat teď (přestože byl srpen), dokud ještě žije. Nakonec ho matka poprosila, aby šel do hospody.

Když se otec následující den někdy kolem poledne probudil, padla na něj strašná deprese. Teatrálně se zhroutil na pohovku. „V prsou mě drásaj úplný muka,“ skučel, „mám

divnej pocit a z toho úzkost,“ a stěžoval si i na další trápení, ten jeho život byl hrozná bída. Já a sestra s různobarevnými očima jsme se ho snažili rozveselit představením. Navlékli jsme si na sebe jeho válečnou výstroj a zbraně a drnkali na kytaru jasnovidcké sestry (dostala ji od dědy). Broukali jsme a zpívali cikánské táborové písně, zjevně jsme si neuvědomovali hloubku propastí, do nichž se propadají dospělí. Naopak, absolutně jsme nechápali, co otce tak trápí – copak ho vtip nerozveselí? Ale otec se nesmál vůbec ničemu.

Trochu sil se mu však přece jen podařilo sebrat a s jejich pomocí se chopil knihy od F. Pessoa *Livro do Desassossego* (*Kniha neklidu*). Když jsme ho dost nechválili za recitování portugalštiny, ruply mu nervy a zařval: „Děcka, koukejte mazat do háje a neotravujte mě, anebo nejdřív skočte do krámu, dělejte žebráky, řekněte, že máte nemocný rodiče, hladovíte a potřebujete sto marek, vlastně lepší, když si každé řekne o stovku.“ Byl by potřeboval koš stimulantů – v opilosti hodlal dílo F. Pessoa přeložit do finštiny. Zírali jsme na otce, jako by do nás uhodilo, pravidlo přece bylo, že mimo domov nesmíme vypustit ani slůvko o tom, jak to u nás vypadá, a teď jsme měli odhalit celou děsivou pravdu! Co by se nám stalo? No, sociálka by nás odvezla vlakem na Sibiř, kde bychom žili v jámě v zemi a otročili, tak by to s námi dopadlo.

Podařilo se nám ukrást dvě piva, a když je otec uviděl, dostal záchvat vzteku.

„Neříkal jsem dvě, říkal jsem několik!“ To znamenalo minimálně tři pivní ampule!

Otec zjevně pookřával už jen v sentimentálních pozdně nočních hodinách, během nichž mlátil do psacího stroje a pronásledoval svého zubaře nekonečnými telegramy:

Drahému příteli, umělci a zubaři S. Kamppilovi. Možná jsi mě špatně pochopil, ale ze své duševní poruchy částečně viním

prostředí, z něhož pocházím: jsem synem zazobaného lékaře, jehož okradl rodinný právník a moje vlastní matka. Matčina nového manžela jsem zničil, byť jsem ho v daném kontextu mohl stejně tak dobře milovat. Slibuju, že tě nebudu obtěžovat přinejmenším půl roku, protože potom už nebudu mít zuby, kterými bych jedl. Prošel jsem si tzv. školou života — život mě vyškolil drsnou rukou. Nepřízeň osudu ze mě udělala mírného člověka a mysl mi zbrousila jako ostří. Odhalím ti ještě jednu věc: ve třinácti mě prakticky vzato vyhodili na ulici, v sedmnácti se to opakovalo a zašlo to tak daleko, že jsem neměl ani kde bydlet, ale můj okradený otec mě zachránil, poskytl mi dočasný přibýtek a na vlastní výdaje mě poslal do Itálie studovat malířství pod taktovkou Vittoria Berta.

A hned vzápětí:

Pokud tě něco z toho, co jsem napsal, pořád pálí, nebylo to záměrné. Chci ti říct jenom dvě věci — zaprvé, lidsky vzato jsem jako neobjevená, neprobádaná mapa a zadruhé, od sebe žádám totéž, co od svých přátel. Zatřetí, pokud tě tenhle telegram rozzlobí, hluboce tě žádám o odpuštění, ale s ohledem na svůj původ nemůžu prosit o milost. Jsi pro mě nenahraditelný, jako člověk i jako zubař. V ordinaci šedesáti různých lékařů jsem nepotkal talent, který pár nahodilými větami uklidní pacienta tak, že ani není potřeba anestetikum. Ve finském jazyce neexistuje dostatečně silné slovo, které by popsalo dobrotu tvého srdce. Já jsem ale natolik zatvrzelý, že budu kousat třeba i dásněmi! Závěrem chci podotknout jedno — tvůj zákaz volat ti do ordinace plyne z tvé fobie z malířů! Dupeš po nich! Proč jinak zákaz nedostali i ti lidi, s nimiž se za mojí přítomnosti věčně bavíš po telefonu?

A nakonec:

Jaký názor máš na koncept lásky? Někdo tvrdí, že vůbec neexistuje, jiný zase, že zamilovanost alias zatmění mysli trvá

2 měsíce a láska půl roku, potom následuje zvyk. Výše zmíněné nepodepisuju, kromě trvání zamilovanosti. Člověk podle mě dokáže milovat jenom jednou a taková láska, jakmile vzplane, nemůže vyhasnout. Lidi se můžou rozejít, přestože se milují, ale v tom případě k sobě nepochybně zůstanou pevně připoutaní, ať už jsou, anebo nejsou manželé. Existuje jeden takový aforismus, který mi přijde výstižný: utrpení člověka neschopného lásky je peklo. V životě je zase důležité, abychom za předpokladu, že si v okamžiku smrti položíme dvě otázky — ‚Žil jsi?‘ a ‚Miloval jsi?‘ —, na obě odpověděli kladně.

P.S.: Bylo by hezké, kdybys někdy i s rodinou zaskočil k nám na návštěvu. Škoda, že ti můžeme nabídnout jen kávu a čaj. Pokud venku není špatný vzduch, u nás bude zaručeně — s manželkou (kterou mimochodem miluju) totiž kouříme jednu cigaretu za druhou. Zkus to s tou svou hlavou vydržet! P.P.S.: Nevím, proč jsem tohle napsal, nejspíš za to může moje imbecilita.

Když se otec někdy odpoledne vzbudil, do chřtánu si — možná v naději, že dostane mozkovou příhodu a upadne do kómatu — nalil deset šálek kávy a pokračoval ve svém právním boji. Vlajková loď *Bismarck* mířila všemi svými kanóny na narkomana a alkoholika, primáře A. Kaskinena. Toho čekala plná boční palba v podobě psané stížnosti jeho nadřízenému A. Laakkovi, požadující Kaskinenovo odvolání ze služby. Stejný text otec poslal i do názorové rubriky místních novin a zakončil ho slovy:

Aniž bych zabíhal do podrobností, dotýčný Kaskinen — který poskytl špatnou péči mojí ženě — v naší rodině způsobil tolik špatného, že ho Bismarck bude nahánět, dokud ho nerozdrtí.

Mě strčili do půldenní péče, což znamenalo víceméně to samé, jako by mě naočkovali proti obrně, ale nechali napospas záškrtu a spalničkám. Nakonec jsem se vždycky musel vrátit

domů. Pravda, otec byl s trochou štěstí „v kanceláři“ nebo trpěl pekelnou kocovinou a byl vyřazený ze hry. Doma v té době od rána do večera vyhrávala televize a měli jsme satelitní anténu, takže jsme kromě „otcova vysílání“ chytali taky stovky kanálů – jen těch s dětskými pořady byla dvacítká. Když matka přepnula na zprávy, ukázalo se, že Paavo Väyrynen prohrál prezidentské volby. Popravdě řečeno je prohrál už před víc než rokem, ale informace mezi rodiči a venkovním světem proudily pomalu.

Souběžně s televizí vyřvávala i hudba; od rána do večera hrála na plné pecky, takže skleněná vitrina v předsíni, v níž otec skladoval své meče a vzduchovku, se trásla. Pozitivní bylo, že nikdo nemusel mluvit. Jako témata k hovoru se nabízely jen samé nehezké věci. Se sestrou jsme zmizeli v dětském pokoji a hráli si na superhmyz. Vlastně to byla skutečnost: na hlavách jako by nám vyrašila tykadla, uši slyšely dosud nepronosené věci, oči viděly výjevy, které se ještě nestaly. Byl jsem jako barometr, musel jsem hlídat počínání dospělých, protože se mělo stát něco hrozného, už brzy, a já to musel zastavit, být připravený na cokoliv, nic mě nesmělo překvapit. A kvůli tomu nekonečnému moření mi vlastní duše začala připadat tak nějak cizí, v nitru mi vyrostla prázdnota, tma, v níž vyrašil strach.

Když se matka o berlích dovlékla z ložnice do obývacího pokoje a stanula pod zářivkou, člověk si všiml, jak hrozně zhubla; byla vyzáblá, bledá jako člověk v uprchlickém táboře trpící nedostatkem vitamínů, měla pytle pod očima, kůže na obličejí jí ztvrdla, ruce se jí třáslly tak zběsile, že žhnoucí jiskry od cigarety létaly na koberce a závěsy a my děti musely hasit začínající požáry; měla potíže si zapálit, většinou o to škemrala otce nebo si připálila o svíčku – já a sestra s různobarevnými očima jsme v obchodě ukradli hřbitovní svíce a kradli jsme

i jídlo, bonbony a líčidla pro jasnovideckou sestru a hračky pro bratříčka s anime očima. Matka začala ve spánku bloumat po chodbách, vrážela do nábytku a i přes den se pohybovala víceméně klopýtáním. Většinu času ale proležela a stěžovala si na nohy. Mým čestným úkolem bylo pomáhat jí stáhnout kalhoty. No, všichni, i doktoři, věděli, že matčin čas se pomalu, ale jistě krátí.

Co se uměleckému malíři asi tak honilo hlavou, když viděl svou milovanou ženu v tak hrozném stavu?

Pravděpodobně si toho nevšiml, viděl jen sám sebe. A pokud mu manželčino trápení náhodou neušlo, řešil to tím, že pil víc než kdy dřív. To šlo poznat podle toho, že už nedělal virvál. Tichý jako myška, oblečený ve slipech ležel na pohovce přikrytý dekou s obrazy lvů. Obličej měl nateklý, tváře nafouklé, hlava se mu zvětšila nepoměrně ke zbytku těla, břicho bylo zduřené, stehna bez jediného chloupku zadržovala vodu, kůže mu zešedla, oči potemněly. Krátce řečeno, jeho mayský chrám začal připomínat rozvalinu. Bylo jasné, že co nevidět bude třeba shodit starou kůži a nechat si narůst novou.

Na matčinu žádost jsem otce štípl do tváře, abych se přesvědčil, že ještě žije.

Žil. Zatím pořád ještě žil.

INDIÁNI

„Rychle, než se máma vzbudí, vezmi kartáč,“ nakázala mi sestra s různobarevnými očima.

„Já fametu ten popel,“ řekl jsem a začal nabírat popel na lopatku.

Na koberci v obýváku byla navršená všechna naše alba s fotografiemi a vedle ležela jakási ohořelá hromádka zčernalá od sazí, možná vyhaslá hranice.

„Fo to je?“ zeptal jsem se a starší sestra mi vysvětlila, že otec v nočních hodinách z každické fotky, na které byl zachycený, vytrhl vlastní hlavu. Alb byly desítky a byla obrovská, takže se s tím pipal celou noc. Jestliže na fotce předtím stáli otec s matkou, teď tam byla matka a bezhlavý otec, pokud snímek zachycoval celou rodinu, zůstala na něm celá rodina a otec bez hlavy. Otec nakonec tisícovku vlastních hlav nashromáždil na oltář a podpálil je terpentýnem.

Později toho dne zazvonil telefon, dorazil matčin odvoz. Byl to taxík pro invalidy, který ji měl odvézt na rehabilitaci.

„Aha, tak takhle,“ okomentovala matka stopy požáru na umělohmotném koberci, „tak takhle.“

Otec se zčistajasna objevil někdy zkraje večera, přirázoval si to do obýváku a oznámil nám, že se mu právě zdál úžasný sen (nejspíš v něm umřel). V záchvatu čilosti následující krátce po probuzení nacpal nezaplacené účty do igelitky a odešel je spálit na balkon. Zanedlouho dorazil nějaký novinář, aby otce vyfotografoval do článku o jeho (poslední) výstavě. Otec vypadal jako mrtvola vytažená z řeky. Potom začal pít, a i když to může znít neuvěřitelně, brzy měl znovu sílu na to vyrazit do noci!

Sestra s různobarevnými očima už se naučila pořádně číst, a tak zmítaná chorobným puzením nahlas předčítala všechno, co viděla, například nový nápis na stěně v obývacím pokoji.

„Motto (Camus),“ četla slova tak, jak byla napsaná. „Život je příležitost a nevyužít ji je zločin.“

„To není žádnéj *Camus*, ale *Kamy*,“ opravil ji otec. „Nauč se pořádně vyslovovat, než začneš předčítat moje slogany.“

Chvíli se dohadovali o správné výslovnosti, načež začal mít otec hrozně naspěch do obchoďáku, šel na noční směnu.

„Tys dostal práci?“ zeptala se jasnovidická sestra a otec se rozřehtal. Nic vtipnějšího v životě neslyšel.

„Víš, jakéj je rozdíl mezi komikem a humoristou?“ zeptal se umělec, který se pořád ještě chechtal, a jasnovidka s obličejem rudým jako ředkvička musela přiznat, že odpověď nezná.

„No,“ otec na to, „komik vykládá vtipy, aby lidi rozesmál, ale u humoristy ani ďábel netuší, kdy žertuje a kdy ne.“

Sestra s různobarevnými očima byla toho názoru, že táta je komik, protože je s ním děsná legrace.

„To teda ani náhodou,“ zasmál se otec. „I člověku s mozkovou kapacitou venkovana dojde, že jsem humorista jak řemen.“

A aby to dokázal, vrhl se na všechny čtyři na podlahu, začal chrochtat jako prase a ptal se, jestli poznáme, kdo je. To by věděl i venkovský balík. Předváděl naši milovanou babičku, prasnici, která kadila zlatá vejce a jejímž vtipům se už nikdo nesmál. Chechtali jsme se, div jsme u toho nepraskli, až na nejstarší sestru. Ta se zmateně zeptala:

„Čemu se smějete, co je na tom srandovního?“

Po tomhle hloupém vystoupení si otec ještě hlasitě odříhl.

„Je zvláštní, že lidi, co mě tolik neznaj, mě považují za srandistu, i když jsem ve skutečnosti parník naloženej čistou smrtí.“

„Tahle krabička nejde otevřít,“ stěžoval si bráška, který měl potíže se svou krabičkou na bonbony.

„Sundej si rukavice, ty nemehlo,“ zabručel otec. „Takhle zatneš svaly, dívej, a potom rychle do pusy, takhle. Ne, teď to bylo blbě. No, to je fuk!“ A pak vyrazil na cestu.

Jako muž, Žid a umělec tě žádám jen o jednu věc, telegrafoval otec z hospody svému zubaři. Ať už mě považuješ za jakéhokoliv člověka, odpusť mi ty vlastnosti, které tě urážejí. V životě jsem musel přistoupit k řešení, za něž jsem dávno zaplatil nelidským utrpením. Doufám, že se v tzv. malířské otázce přesuneme ke kompromisu – ty mi nebudeš trhat zuby řezačkou na plech a já na tebe nepošlu Mosad. S láskou, tvůj přítel, umělec M. Tola

Ráno se rozpoutalo peklo. Otec zubaři volal desetkrát, a když dotyčný neodpověděl, přesunul se za psací stroj a sepsal stížnost na muže, který se mu celé roky bezplatně staral o chrup.

„Mohla bys to odnést na poštu?“ řekl svojí panošce. „Je to pro Svaz zubařů.“

Potom se zhroutil. Polomrtvý se svíjel na zemi, od hlavy k patě pokrytý zvratky, kvílel, že v hospodě chytil „bakterii“, že mu nepřítel do „čaje“ nalil jed. Prozvracel celý den, jako malé dítě kňučel, že umře, že už to nevydrží, že do prdele exne s kanadama na nohou na podlaze vlastního kvartýru.

Když se pozdě večer konečně zmátořil, postihlo nás další neštěstí: vypadla elektřina.

Otec se v obklopení tmy třásl v koutě, jako by jeho životní funkce byly napojené na elektrickou síť a on měl teď umřít.

„Tatídku,“ volal jsem, „kde fi?“

Sestry našly pohřební svíčky a temnotu brzy naplnilo světlo. I otec našel cestu k lednici, přihnul si piva z lahve a zařval:

„Budeme slavit! V životě si je občas potřeba trochu zablblnout!“

„To je překvapení! Oslava!“ zaječela nadšeně sestra s různobarevnýma očima.

Limonáda nebyla, ale figl spočíval v tom přimíchat do vody cukr a k tomu trochu barviva – barev měl malíř dostatek. „Takhle se voda promění ve víno,“ pochechtával se otec a z obrazových rámců postavil na umělohmotném koberci v obývacím pokoji hranici; jasnovidecká sestra ze zbytků jídla připravila trampské občerstvení. Otec dokonce našteloval i videokameru, aby ten domorodý život zaznamenal. Pozvedli jsme sklenice s aperitivem a pak následoval hlavní slavnostní program. Já a sestra s různobarevnýma očima jsme hulákali cikánské písně, zatímco jasnovidka nahlas předčítala hesla ze španělského slovníku. „La revolución“, „el suicidio“, vychutnával si otec svá oblíbená slova. Po celém bytě jsme zapálili svíčky, usadili jsme se kolem táboráku a otec začal se slavnostním proslovem.

Ze všeho nejdřív přišlo oznámení. V noci napsal novou básnickou sbírku s názvem *Stín zapomenutého*, zjevně zamýšlenou jako sebevrahův dopis na rozloučenou (celé otcovo dílo bylo popravdě řečeno jeden velký sebevražedný dopis).

Potom jsme si rozdělili budoucí vánoční dárky (které jsme si směli rozbalit teprve na Štědrý den), načež otec začal vykládat o elektřině. O tom, jak Edison vynalezl žárovku – vlastně nevynalezl, ukradl vynález někoho jiného, dal si ho patentovat pod vlastním jménem a i jinak to byl žoldácký vrahoun, podporoval zavedení elektrického křesla při popravách, dával zvířatům smrtící elektrošoky, zabíjel opice a slony.

„Odpornej člověk,“ potvrdila mladší z mých sester.

„Jo,“ řekl otec, prý šlo o důsledek toho, že Edison byl fašista.

„Fo je do fašifda?“ zajímal jsem se.

„Fašista“ znamenalo víceméně totéž, co prase. Potom nám otec vyprávěl o telegrafu. Byl to první vynález, díky němuž se

zpráva v mžiku přenesla z jednoho místa na druhé, dokonce i mezi světadíly, což mělo významný dopad na způsob vedení války. Dřív se bojovalo férově, ale teď bylo válčení úplně zvrácené. Od té doby v každé světové válce padl rekord v počtu zavražděných. Pak přišlo na řadu rádio. Děti a babičky se shromáždily v chalupě a poslouchaly Hitlerovy projevy. Rádio šířilo špatné zprávy. A propagandu – národ se balamutil s dřívě nevídanou drzostí. Telefon zase způsobil revoluci, pokud šlo o hádky mezi členy rodiny. Televize byla nejdřív černobílá a potom barevná a podle otce šlo vedle elektrického psacího stroje, šachového počítače a gramofonu o jediný dobrý vynález spojený s elektřinou.

„A fo fbíječka, to nedí užitečný elektvifký vydálef?“

Otec odpověděl, že ne nutně, zato jeden další přístroj ano – konkrétně ventilátor. Pak se zničehonic zachmuřil a pověděl nám, že náš zavražděný dědeček stížený obrnou byl první televizní kritik ve Finsku, skvělý chlap, ten nejskvělejší chlap ze všech. Otce hrozně mrzelo, že jsme ho nikdy nepotkali.

„Da jaký pladedě je dědeček?“ zeptal jsem se.

„Na jaký planetě je dědeček?“ zopakoval otec a poklepával si na spodní ret. „Zatraceně, ze mě se asi stává blázen, ale zkrátka a dobře na to neznám odpověď.“

Zabubnoval si na hlavu a řekl „ťuk, ťuk, ťuk, je někdo doma?“ a my děti (kromě nejstarší sestry) jsme se řehtaly, až nám slzely oči.

Bez elektřiny nám vlastně bylo docela pěkně. Otec nám navíc přidělil indiánská jména, pochopitelně podle našich planet. V obýváku seděl Žlutý klokan, Zelený divočák, Červená sova, Modrá myš a náš otec: baron Pavián Červená zadnice. A my se zase smáli! A společně jsme zpívali písničky se smyšlenými slovy a tancovali kolem táboráku. Konečně z nás byli opravdoví indiáni.

ANDĚL VE SNĚHU

Osmadvacátého října napadl první sníh. Matka nám mladším navlékla zimní oblečení a my potom odběhli na dvorek, abychom si užili sněhové hrátky. Chtěl jsem ve sněhu dělat andělíčky. Z nebe padaly obrovské vločky, bílé jako čisté malířské plátno, celý den sněžilo jako o život, takže jsem musel obrysy andělíčků zas a znovu obkreslovat; gumáky zděděné po sestrách mi čvachtaly na nohou a brzy byly plné sněhu. V botách jsem měl mokro, mokré byly i moje náhradní ponožky a rukavice.

K obědu se podávaly francouzské brambory a osmažené párky s kečupem a rozmraženým hráškem. Bylo to hotové slavnostní jídlo – vítaná změna oproti půstu o tekutinách, jednotvárné hubené stravě, sezonním jablkům a buchtám, které jsme dostávali od babičky z děčka.

Když u dveří zadrnčel zvonek, dostal otec záchvat paniky a utekl do ložnice, kde vklouzl pod kabáty jako ustrašená slepice.

Sestra s různobarevnýma očima šla otevřít. Za dveřmi stál pohledný džentlmen v saku. Usmíval se od ucha k uchu, a dokonce s sebou měl i dárek. Pro matku. Testovací kus invalidního vozíku, prý „na vyzkoušení“.

„To je ale kváfdý vofídko,“ divil jsem se.

„To není žádný vozítko, ale kolečkový křeslo,“ vysvětlila jasnovidecká sestra.

„Přesně tak,“ zvolal lobbista za invalidní vozíky, „tady je křeslo“ (poklepal na židli), „tady kola“ (ukázal na kola), „tady opěrky pro ruce“ (poplácával opěrky) „a tady poháněcí madla“ (uchopil poháněcí madla).

„Růžolíčí“, „čistá“ a „nezvykle klidná děcka“, řekl ještě matce ve dveřích a pak jí mlčky zíral do očí.

Otec, který byl špatně naložený a i jinak se kolečkových křesel děsil jako rakoviny, škvírou ve dveřích pokukoval po vozíku i po tom vetřelci, vyslanci společnosti pomůcek pro invalidy, a ďábelsky se u toho kabonil. Když muž odešel, vplízl se do obývacího pokoje jako kočka, kterou po dobu návštěvy zavřeli do šatníku, přecházel v kruhu, kouřil cigaretu a vykládal, jak hrozně se do háje cítí – fujtajbl –, když vidí tenhle pekelný krám ve vlastním bytě.

„Do prdele,“ odfrkl si. „Dejte to do skříně, než mě z toho trefí šlak.“

Ještě zabručel, jestli snad nerozumíme tomu, že zuří a zároveň je mu do breku, a pak, když si možná uvědomil, že ho nikdo nechápe ani doma, ani kdekoliv jinde, za sebou práskl dveřmi. Dlouho trčel dole na chodbě, vykouřil kvantum cigaret jednu po druhé a třásl se jako tříleté dítě, které se ztratilo v obchodním domě. Možná by vážně dostal infarkt, kdyby ho nezachránil taxikář. Kolik do sebe asi tak musel obrátit pív, než se mu podařilo zamrznout ve své obvyklé citové paralýze?

Matce se na vozík před otcem sedat nechtělo. A tak zůstal nám dětem jako hračka; však svému skutečnému účelu stihl posloužit později. My kluci na něj naskočili a mladší sestra nás tlačila jako zběsilá.

„Dupni povádně da pvyn!“ křičel jsem.

Jen nejstarší sestra se šaškování s vozíkem neúčastnila. Seděla vedle televize se zachmuřeným výrazem ve tváři. Taková teď byla – zvažněla, už se nesmála, dítě v ní zemřelo a ona komandovala nás menší: „Koukejte, ať ten mámin vozík nerozbijete, na novejšej nemáme peníze.“ Matka nás nakonec poslala zpátky na zasněžený dvorek dělat andělíčky. Chtěl jsem pro ni dojít, aby se podívala na toho mého, ale sestra

řekla, že matka přijít nemůže, protože teď když je rozbitý výtah, se s vozíkem nedostane ze schodů.

„Ale dostane,“ hádala se sestra s různobarevnými očima. Matku bychom mohli snést, ale vozík neměl zimní pneumatiky, a proto nemohla ven.

„Ty jsi ale dětinská,“ odfrkla si starší dcera a sestra s různobarevnými očima odvětila:

„A ty seš blbka.“

„To teda nejsem!“

Chvíli se dohadovaly o tom, která z nich má pravdu, až se ta starší rozzlobila a oddusala do obchodu. Měli k nám přijít obecní dělníci, aby nám do koupelny namontovali madla, jaká bývají na invalidních toaletách, a matka sestru poslala pro sušenky. Mladší sestra za tou starší mrskla kusem ledu, který jasnovidce prosvištěl těsně kolem hlavy, a v odpověď si vysloužila vztyčený prostředníček. Takové teď mezi nimi panovaly vztahy.

Ztratili jsme pojem o čase a andělíčky dělali ještě za tmy v záři pouličních lamp. Bylo to žlutavé světlo, mělo stejný odstín jako stěny našeho bytu zažloutlé od nepřetržitého kouření. Po návratu domů jsme přiložili ucho ke zdi. *Ty, co děti v lásce máš, pozři se a uhlídáš, kamkoliv mé kroky vedou, ruku tvou cítím nad sebou, nejistý je lidský čas, Otec nebes chrání nás.*

„Křesťanský písničky,“ zašeptala sestra s různobarevnými očima. Ještěže to neslyšel otec, jinak by se k sousedům jistojistě proboural zdí se sekerou v ruce.

K večeři jsme měli palačinky z vody a mouky s cukrem a zhruba tou dobou, kdy byl čas jít na kutě, u nás zazvonila nějaká babka šířící slovo Boží. Rozdala nám jablka jako čarodějnice zběhlá z pohádky, jenže my už jsme měli vyčištěné zuby a matka nám nedovolila znovu jíst. Museli jsme počkat do rána, jablíčka jsme dostali až k snídani.

„Přijde mi, že jsem v jednom kuse neuvěřitelně unavená,“ stěžovala si matka do telefonu.

Šel jsem do postele a pro jistotu na ni vyskočil, aby mi hladový krokodýl číhající pod lůžkem neukousl nohu.

Předsíní se rozlehly zvuky, otec s randálem vtrhl do bytu a po zastávce u lednice se zhroutil na gauč. V obývacím pokoji ještě nečekaným torpédovým útokem poslal ke dnu párek svých zrádcovských bratrů, na pěšinu, po níž běhal primář Kaskinen, nastražil několik pozemních min, potom drapl své válečné poznámky a s nimi v podpaží znovu vyrazil do noci – bůhví jestli měl namířeno zpátky do baru, anebo se šel utopit.

V bytě panovalo přízračné ticho, bylo slyšet jen posmrkávání linoucí se z nosu mého spícího bratříčka. Ležel jsem v posteli, šil nohama a čekal, že mi na hlavu spadne obloha, ale strop zatvrzele vězel na svém místě. Do pokojíčku se chodbou připlížila sestra s různobarevnými očima a zašeptala:

„Koukej.“

„Fo?“

„Podívej na mámu.“

A tak jsme se dívali. Matka, přidržující se stěn, se dovlekla k vozíku, chvíli na něj zírala a potom se posadila, její hnědé vlasy zašelestily přes opěradlo a rukojeti křesla. Seděla na něm, jako by nechápala, co tam dělá. Najednou chytila hnací obruče a uvedla vozík do pohybu. Jela s ním ke kuchyni, narazila do dveří, mrkla napravo a nalevo, jako by zabloudila ve vlastním bytě, načež plnou parou přejela přes práh obývacího pokoje, odřela knihovnu a s vozíkem zaparkovala v předsíni před vysokým zrcadlem. Po kapsách začala lovit cigarety a zapalovač. Po bolestně dlouhém šátrání se jí konečně podařilo vytáhnout z krabičky cigaretu a třesoucími se prsty si ji vložit mezi rty. Následovalo hledání zapalovače, který objevila

v zadní kapse. Nějakým zázrakem se jí ho křísnutím povedlo zažehnout, komíhala plamenem sem a tam, skoro si u toho podpálila vlasy a náhodným pohupováním nakonec úspěšně zapálila i cigaretu.

Otec se vrátil někdy nad ránem a na plné pecky si pustil Leonarda Cohena – dodnes se v noci někdy vzbudím a v uších mi hraje *Dance Me to the End of Love*. Otec se posadil do křesla, do klína si položil psací stroj a pokračoval ve své třicetileté válce.

Drahá máti, boj má jediného vítěze. Rozhodl jsem se, že to budu já. V mládí jsem u tebe hledal lásku, jenže můj ochrnutý otec byl nepřítomný a ty, mí dva bratři a syfilitik advokát jste udělali všechno proto, abyste mě zničili. To se vám nicméně nezdařilo. Rex se dopustil pokusu o vraždu, já využil Svazu advokátů a teď je dotyčný po smrti. Jsem žoldák svého otce neurochirurga. Nechci vám vyhrožovat, jen podotýkám, že zruďné činy, kterých jste se dopustili jak vůči mému otci, tak vůči mně, nepochybně povedou k vaší zkáze. Život je zázračný v tom slova smyslu, že jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá. Vy a já na téhle planetě nemůžeme existovat v tutéž dobu. Nikoho nezavraždím, ale budu následovat odvěkou moudrost. Rozum je ta nejúčinnější zbraň a kvantita je lepší než kvalita. Se srdečným pozdravem, tvůj nejmladší syn, hlava rodiny Tolů

Když otec skončil s psaním, s lahví piva se přesunul do obývacího pokoje za sebou dveřmi. V tom gestu byla agresivita malého dítěte, které prohlašuje „tohle je můj pokoj a můj život, a já si zatraceně budu dělat, co se mi zlíbí“.

GIGANTICKÁ CIGARETA

Nad ránem mě probudil výkřik.

„Zavolejte sanitku,“ křičela matka, „zavolejte krucinál sanitku!“

Vzbudila holky – sama nejspíš nedokázala otevřít dveře od bytu. Starší sestra už byla na telefonu, vysvětlovala, že otec nereaguje na otázky, ano, matka je doma, a nakonec ještě nadiktovala naši adresu. Otec tam ležel s kanadami na nohou a helmou s nápisem *Geronimo* na hlavě, z pusy pod knírem mu vytékal zpěněný potůček hleny, celý se třásl. Kdoví jak dlouho jsem sledoval jeho kostlivčí tělo zmítající se v epileptických záchvatech. Nakonec někdo otevřel dveře, dovnitř se vhrnuli muži v bílých pláštích s nosítky a otce odnesli. Jeho tělem stále projížděly záškuby, trhalo sebou tak silně, že mu přilba sklouzla z hlavy a skutálela se na podlahu v předsíni.

Po špičkách jsem se vplížil zpátky do postele a celé hodiny ležel tichý jako myška, poslouchal jsem, jak spolu sestry mluví, jak matka pláče. Nakonec jsem vstal, probudil bratříčka a společně jsme odešli do obývacího pokoje, abychom pokračovali ve hře na autíčkovém koberci, kterou jsme večer přerušili. Koberec byl zelený a měli ho všichni kluci. Kovová autíčka měla otevíratelné dveře; důležité bylo, aby se daly otevřít všechny čtyři. Do obýváku zanedlouho vběhla sestra s různobarevnýma očima a oznámila nám, že otec dostal v sanitce infarkt. A potom řekla:

„Táta umřel.“

„Oukej,“ odpověděl jsem a s bratrem pokračoval ve hře s autíčky.

Matka seděla na vozíku, kouřila jednu cigaretu za druhou a zírala před sebe, do prázdna. Mlčela. Díval jsem se přes její hnědé vlasy z balkonu směrem ven – zuřila tam plískanice, sníh smíšený s deštěm byl taky na okně a proti obloze se rýsoval tovární komín stojící na sousedním pozemku. Na jeho vrcholu svítilo červené světlo, úplně jako by byl gigantickou cigaretou, a vzhůru, jako pěšina vedoucí ke hvězdám, stoupal jednolitý pás popelavě šedého kouře. Sestra s různobarevnými očima přišla z předsíně do obýváku a poprosila mě, abych s ní skočil do děčka za kočičí babkou. Pokukoval jsem po matce, přejížděl s autíčky po koberci sem a tam. „Bude buchta,“ lákala mě sestra, „kočičí babka napekla skořicové rolky,“ a když jsem to uslyšel, zakručelo mi v břiše. Měl jsem strašný hlad. „No tak jo,“ souhlasil jsem, „jdeme.“ A tak jsme šli.

SKLENĚNÝ PALÁC

Zámek u babiččina záchodu se nějakým zvláštním způsobem zasekl a já za žádnou cenu nemohl otevřít dveře. Křičel jsem přes ně do obýváku, že jsem uvízl na záchodě, že u dveří zapadl zámek a ani se nehnu. „Mohla bys mi přijít otevřít?“ Začal jsem s klikou cloumat a nakonec se mi dveře podařilo násilím vypáčit.

Babička seděla v křesle s přihlouplým úsměvem ve tváři, měla zavřené oči a nejevila známky života. Nezaznamenal jsem u ní žádné záchvěvy obličeje ani drnčivé chrápání a začínal jsem se vážně obávat, že umřela. Křeslo stálo mezi šatníkem a rozměrnou rostlinou v květináči, takže se k němu nešlo jen tak dostat, a abych zkontroloval, jestli babička dýchá, musel jsem se sehnout přímo nad ní. Vtom zalapala po dechu a otevřela oči dokořán.

„Mikko, co na mě prosím tě lezeš?!“ vyhrkla.

Babička dostala úplný záchvat smíchu, když jsem jí řekl, že zaprvé krucinál nejsem žádný Mikko, ale Mikkův syn, Joonatan, a zadruhé jsem si myslel, že je mrtvá.

„Já jen tak neumřu,“ prohlásila hrdě. Byla tak nemocná, že měla na beton zemřít už před deseti lety, ale ona navzdory všem lékařským prognózám vesele žila dál.

„Hmm,“ odpověděl jsem. „No to je dobře.“

Šel jsem uvařit další čaj a babičce Hilppě jsem na její žádost donesl odtučněné mléko. Posadil jsem se na židli. Rozhodl jsem se to vyzkoušet ještě jednou a zeptat se na to, jak otec onemocněl – pamatovala si babička na nějaký důvod toho, proč se to stalo? Dívala se na mě jako na idiota.

„Mohla bys to alespoň zkusit?“

Zamžikala očima, pomlaskávala, až nakonec jako by přestala dýchat. Vyhledala můj pohled a zkusila mě vzít za ruku, jako by se přece jen chystala učinit vyznání, a potom řekla:

„Nebudeme mluvit o nehezkých věcech.“

Jak nebudeme mluvit o nehezkých věcech?! Vstal jsem ze židle a beze slova odpochoval k oknu. Z chvilkového popudu jsem z batohu vyhrabal otcovu zelenou vojenskou helmu. Obracel jsem ji v ruku a myslel si, co na tom, ať babka klidně dostane infarkt, stoupnu si před ni s helmou na hlavě a zvolám: „Mami, proč jsi mě nechala venku na mrazu?!“

Babička se najednou zvedla z lenošky a došourala se za mnou k oknu, stála tak blízko, že se mě skoro dotýkala. Jedna z křišťálových kachen na okenním parapetu měla ulomené křídlo.

„Dívej, prostě se to rozbilo,“ řekla a ukázala na poničeného skleněného ptáka. Kachna s ulomeným křídlem patřila k uměleckému zátiší na okně, sestávajícímu z pěti skleněných ptáků. Vzadu byly dvě větší kachny, snad rodiče, a vpředu tři malé, možná kachňátka. Vzal jsem ulomené zaprášené křídlo do ruky a přiložil ho k pahýlu, ale nepasovalo tam. Nebylo divu.

„Tohle není správné křídlo!“ zvolal jsem. „Patří k nějakému jinému ptákovi.“

Babička na to, že křídlo určitě pasuje, proč by nepasovalo, leží tam snad od konce sedmdesátých let. „Vážně? Co kdybych se přece jen trochu porozhlédl kolem?“ navrhl jsem. Podíval jsem se, jestli křídlo nebude na podlaze, přidřep l jsem si pod stůl. A babička se celou dobu šourala za mnou, stála mi za zády a plísnila mě, že určitě žádné křídlo nenajdu, protože žádné další není.

„Co tam prosím tě hledáš?“ pochechtávala se.

Když jsem se znovu pokusil oživit hovor o otci a zeptal se jí, jestli by neměla Mikkovy dětské fotky, vyjekla: „Cože? Cos

to říkal? Cože?“ Klepala si na ucho, mumlala, jestli už je ten krám zase vybitý. Společně jsme začali hledat baterky do jejího naslouchátka, které taky záhadně zmizely. Objevili jsme je v ložnici a já si všiml, že na nočním stolku stojí poloprázdná lahev odzátkovaného třešňového likéru a vedle hromada lahviček s léky, rozpoznal jsem minimálně prášky na spaní.

Vrátili jsme se do obývacího pokoje; babička se posadila na lenošku, já na pohovku. Vypadala zadýchaně, kůže na obličeji jí visela jako vypuštěný balonek, sípala, oči jí slzely. Tady byla – otcova pronásledovatelka. Potom se ticho jakoby zamrzlé v čase přerušilo: někde zaštekla pes, zvuk možná přišel z ulice, a já najednou pocítil obrovskou únavu. Když jsem otevřel dveře a chystal se k odchodu, červené tkaničky u bot jsem měl ještě rozvázané. Babička, která předtím zůstala na lenošce, se zčistajasna zjevila u dveří a chytila mě za předloktí. Podívala se mi do očí, pevně mi stiskla ruku a řekla:

„Proč jsi kolem krku pořád nosil ten plovací kruh, Mikko? Vždyť jsi přece uměl plavat!“

„To nevím,“ odpověděl jsem. Měl jsem pocit, že usnu na místě. U stropu buzučela žárovka. Babička na mě upřeně zírala.

„Možná jsem si plavání teprve nacvičoval,“ dodal jsem.

Za žádnou cenu mě nechtěla pustit. Musel jsem ji dovléct zpátky k lenošce a posadit ji na ni. Potom sevření konečně povolilo.

Zavřel jsem dveře a zůstal stát na chodbě, panovalo tu úplné ticho. Těkal jsem očima po stěnách, byly světle žluté, vypadaly jako čerstvě natřené. Přemýšlel jsem, proč by si někdo za jakýchkoliv okolností vybral právě takovýhle odstín. Anebo šlo možná o omyl, třeba z obchodu s barvami nedopatřením objednali špatné plechovky. Ať už to bylo jakkoliv, pomyslel jsem si, ani s tímhle už nikdo nic nenadělá. Sešel jsem po schodech dolů. Venku sněžilo, musel být říjen.

*Až půjdeš, nedovírej dveře,
nech u nich růže, ať stráží
světlo pableskující na stěnách,
nech mi tu boty,
ať mám co obout,
až přijde čas odchodu,
dej mi skývu chleba,
ať nezapomenu, jak chutnal život,
a sklenku vína na důkaz věčné pomíjivosti všeho,
taky mě dobře přikryj,
ať cítím teplo svého těla,
ať vím, jak se vytrácí jeho váha,
zhasni i v předsíni,
ať se neleknu, až přijde tma,
a nakonec
díky Ti za všechno,
teď je mi dobře*

Mikko Tola, 1954–1989

ZÁVĚREM

Příběh je založený na skutečných událostech, které jsem si však stejně jako jeho postavy dovolil přefiltrovat přes svou osobní představivost. V tom mi byly nápomocné otcovy dopisy a telegramy, dále vzpomínky, rozhovory, novinové výstřižky, videomateriál, jiné dopisy a literatura. Zdroje jsem využil jak v samotném vyprávění, tak v dialozích. Celý román je v konečném důsledku mým pokusem o to vystavět svůj roztržitý životní příběh prostřednictvím krásné literatury. Kdyby ho skládal někdo jiný, výsledný obraz by byl zcela odlišný.

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych poděkoval následujícím osobám a institucím:

Divadelnice S. Kärkkäinenová

Spisovatelka a dramaturgyně M. Peuraová

Redaktoři S. Pulliová a A. Kasper

Betačtenáři H. Pölönen, S. Pirinenová, T. Kaihua, T. Hirvonen

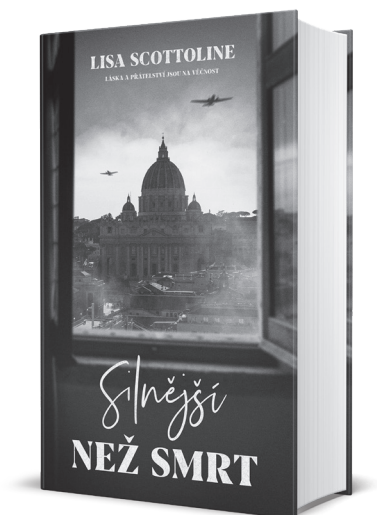
Sourozenci, přátelé, babička Satu

Severokarelské národní divadlo

Knižní nadace Otava

Otava

V EDICI KONTRAST VYŠLO

Lisa Scottoline
SILNĚJŠÍ NEŽ SMRT

Úspěšná autorka Lisa Scottoline představuje svůj první historický román. Rozsáhlý příběh se prolíná se šokujícími skutečnými událostmi.

Vstupte do Říma, kde vyrůstají Elisabetta, Marco a Sandro jako nerozluční přátelé navzdory tomu, že jsou v lecčem odlišní. Elisabetta je odvážná krásná dívka, která sní o tom, že se stane spisovatelkou. Marco je trochu tajuplný, atraktivní cyklista a Sandro mladý židovský matematický génius. Jejich přátelství brzy přeroste v lásku a Marco se Sandrem soupeří o Elisabettu.

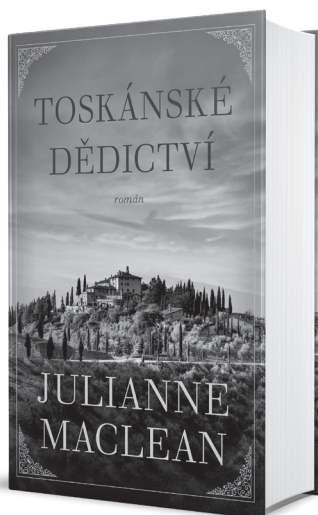
Mezitím se svět ocitá v ohrožení válkou a Mussolini vede Itálii na scesti. Italští Židé čelí tvrdým zákonům, které je významně omezují, a Sandrovi znemožňují dostudovat. Marco, který pracuje v místní fašistické organizaci, se obává, že jejich strana ničí jeho nejlepšího přítele, a je rozpolcený.

Elisabetta uprostřed toho všeho bojuje o přežití, protože se jí v životě postupně všechno hroutí. Když napadnou Řím nacisté, dochází k šokující historické události, která rozhodne o osudu celé trojice jednou provždy.

496 stran, váz., ISBN 978-80-277-2082-8

Více informací o edici Kontrast naleznete na:
www.nasenacladatelstvi.cz | www.instagram.com/nasenacladatelstvi

V EDICI KONTRAST VYŠLO

Julianne MacLean
TOSKÁNSKÉ DĚDICTVÍ

Jestli se Fiona ve svém životě něco naučila, pak to, jak udržet tajemství. Neprozradí ho ani otci, který ji vychoval. Je jediná, kdo ví o matčině milostném románu, jenž se odehrál před třiceti lety v Toskánsku, a nehodlá na tom nic měnit. Dokud jí jednoho dne nezavolá advokátka s překvapivou zprávou: její biologický otec zemřel a přenechal jí jisté dědictví. A navíc dva sourozence.

Fiona odjíždí do Itálie, kde její pouhá existence šokuje celou rodinu. Sourozenci se ze všech sil snaží popřít její právo na dědický podíl, zatímco ona pomalu rozplétá zamotané nitky tajemství matčina románu. Fiona se musí vypořádat se složitými rodinnými vztahy a napjatou atmosférou sourozenecké rivality.

Během pátrání po pravdě o osudném létě, které její matka strávila v Itálii s jejím vlastním otcem, jehož nikdy nepoznala, čelí Fiona mnohým obavám, ale zároveň touží přijmout svůj nový osud.

312 stran, váz., ISBN 978-80-277-2018-7

Více informací o edici Kontrast naleznete na:
www.nasenacladatelstvi.cz | www.instagram.com/nasenacladatelstvi

V EDICI KONTRAST VYŠLO

Karen Maitland
SPOLEČNOST LHÁŘŮ

Karen Maitland v tomto mimořádném románu přináší čtenářům okouzující adaptaci Chaucerových Canterburyjských povídek. Geniálním způsobem se v něm mísí dějiny s tajemstvími a záhadami a silným lidským dramatem.

Píše se rok 1348. Celou Anglii zachvátil mor. Ve světě, jemuž vládnou víra a strach, se devět zoufalých lidí, které svedla dohromady náhoda, pokouší uprchnout před smrtí. Ta je jim však nevyhnutelně v patách.

Každý z členů této nesourodé společnosti má svůj příběh. Kamelot, potulný prodáváč relikvií, který se stane vůdcem skupiny, Cygnus, jednoruký vypravěč, podivná mlčenlivá dívka Narigorm nebo malíř a jeho těhotná žena... všichni mají nějaké tajemství. Každý něco skrývá. Ovšem jeden z nich si nese skutečně temné tajemství, které tyto lháře nasměruje ke zcela nečekanému osudu.

424 stran, váz., ISBN 978-80-277-2070-5

Více informací o edici Kontrast naleznete na:
www.nasenacladatelstvi.cz | www.instagram.com/nasenacladatelstvi

V EDICI KONTRAST VYŠLO

Jennifer Rosner
CESTA ZA DOMOVEM

Kam patříte, když vám ukradnou minulost? To je otázka, kterou řeší čtyři protagonisté – Roger, Ana, Oskar a Renata. Kniha vychází ze skutečných příběhů židovských dětí, jež byly v době druhé světové války odebrány ze svých rodin.

Roger vyrůstá ve francouzském klášteře jako katolík. Po válce se ho snaží církev skrývat, ale nakonec jej musí vydat rodině v Jeruzalémě. Ana si pamatuje na své milující rodiče, kteří ji a jejího maličkého bratra Oskara zachránili ze židovského ghetta a světili do péče polské křesťanské rodiny. Pro Oskara se však stane jeho nová rodina jedinou, již poznal, a i po válce jen obtížně nachází své kořeny. Renata vystudovala v Oxfordu archeologii a přijíždí do Izraele, aby zde odhalila minulost, kterou před ní rodiče zamlčeli.

Dvacet let po válce se všichni čtyři snaží vybudovat své životy a zapomenout na trauma ze ztráty, která je všechny poznamenala.

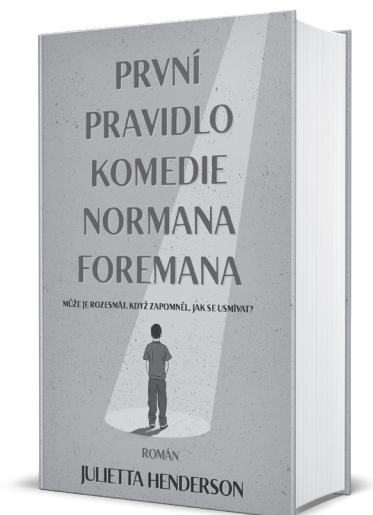
Otázka zůstává stejná – kam a ke komu skutečně patří?

Kniha *Cesta za domovem* odhaluje méně známou stránku historie a klade otázky o spoluvíně a zodpovědnosti, o sounáležitosti a identitě, o dobrých úmyslech a nepředvídaných následcích. Tou hlavní ale zůstává, co znamená najít pravý domov.

296 stran, váz., ISBN 978-80-277-2027-9

Více informací o edici Kontrast naleznete na:
www.nasenacladatelstvi.cz | www.instagram.com/nasenacladatelstvi

V EDICI KONTRAST VYŠLO

Julietta Herdenson

PRVNÍ PRAVIDLO KOMEDIE NORMANA FOREMANA

Norman a Jax jsou vycházející hvězdy světa komedie, budoucí legendární duo s pětiletým plánem na vystoupení na edinburském festivalu Fringe, až jim bude patnáct let. Když však Jax zemře ještě před dvanáctými narozeninami, Norman se rozhodne, že vystoupení na počest jeho nejlepšího přítele prostě nepočká, a tak plán přepíše:

1. Starat se o mámu
2. Najít tátu
3. Dostat se na Fringe

Sadie ví, že cenu pro matku roku nezíská, a není hrdá na to, že neví, kdo je otcem jejího syna. Po ničem ale netouží víc, než aby se znovu usmíval. A tak když najde Normanův seznam, požádá o pomoc excentrického přítele Leonarda, čtyřiaosmdesátiletého veterána s vynikajícími plánovacími schopnostmi a touhou po dobrodružství, a společně se vydávají na pouť do Edinburghu. Norman doufá, že se mu podaří rozesmát obecnstvo a cestou možná i najít tátu.

392 stran, brož., ISBN 978-80-277-2071-2

Více informací o edici Kontrast naleznete na:
www.nasenaakladatelstvi.cz | www.instagram.com/nasenaakladatelstvi

DALŠÍ ZAJÍMAVÉ TITULY

SOUČASNÁ PRÓZA

Knihovna malých zázraků	Sara Nisha Adams
První den zbytku života	Maud Ankaoua
Jane Austenová: Slova a cit	Catherine Bell
Příběh Arthura Truluva	Elizabeth Berg
Noc zázraků	Elizabeth Berg
Malý velký Gatsby	Jillian Cantor
Knihonoš	Henn Carsten
Pekař příběhů	Henn Carsten
Zářivá noc hvězd a ledu	Rebecca Connolly
Mnich, který miloval kočky	Corrado Debiassi
Panství Loch Down	Beth Cowan-Erskine
Graciino tajemství	Jill Childs
Jessičin slib	Jill Childs
Knihovna na Páté avenue	Fiona Davis
Mary	Anne Eekhout
Slaboch	Michael Enggard
Vor utkaný z hvězd	Andrew J. Graff
Spolek Jane Austenové	Natalie Jenner
Děvčata z Bloomsbury	Natalie Jenner
Kdyby ze světa zmizely kočky	Genki Kawamura
Nikdo ti neuvěří	Magda Knedler
Historie včel	Maja Lunde
Modrá	Maja Lunde
Kůň Převalského	Maja Lunde
V posledním tažení	Nina Lykke
Syn minulosti	Blanca Miosi
Pohlednice z východu	Reyes Monforte
Milý Edwarde	Ann Napolitano
Králova spravedlnost	E. M. Powell
Vraždy v kláštře	E. M. Powell
Cry Macho	Nash N. Richard
Mít pro co žít	Richard Roper
dívka v modrých šatech v podvečerním světle	Alena Schröder
Devítka: Pravdivý příběh skupiny žen, která přežila hrůzy nacistického Německa	Gwen Strauss
Daisy Jones & The Six	Taylor Jenkins Reid
Malibu v plamenech	Taylor Jenkins Reid

Joonatan Tola

ČERVENÁ PLANETA

Z finského originálu *Punainen planeetta*

přeložila Martina Šimová.

Vydal DOBROVSKÝ s.r.o.,

Květnového vítězství 332/31, 149 00 Praha 4,

v edici Kontrast v roce 2024.

Odpovědná redaktorka: Jitka Hanušová

Jazyková korektura: Lukáš Sábo

Obálka: Tuomo Parikka

Sazba: studio Datle

Tisk: TISK CENTRUM s.r.o.

ISBN 978-80-277-2110-8

Více informací o edici Kontrast naleznete na:

www.nasenakladatelstvi.cz

www.instagram.com/nasenakladatelstvi

